DENIS DIDEROT

KADERCİ JACQUES VE EFENDİSİ

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN: ADNAN CEMGİL

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

DIDEROT
KADERCİ JACQUES İLE EFENDİSİ

ÖZGÜN ADI
JACQUES LE FATALISTE

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN
ADNAN CEMGİL

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2010
Sertifika No: 11213

EDİTÖR
HANDE KOÇAK

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

REDAKSİYON
VOLKAN YALÇINTOKLU

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

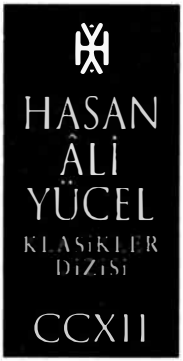
1. BASIM, OCAK 2014, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-035-7 (CİLTLİ)
ISBN 978-605-332-034-0 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 612 58 60
Sertifika No: 11931

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

DIDEROT

KADERCİ JACQUES İLE EFENDİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:
ADNAN CEMGİL

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Nasıl karşılaşmışlardı? Herkes gibi, yani tesadüfen. Adları neydi? Neyinize gerek. Nereden geliyorlardı? Çok yakın bir yerden. Nereye gidiyorlardı? İnsan nereye gittiğini bilir mi ki? Neler söylüyorlardı? Efendi bir şey söylemiyordu. Jacques, yüzbaşısının bu dünyada başımıza gelen iyi veya kötü her şeyin alınyazısından kaynaklanır dediğini anlatıyordu.

Efendi: Çok anlamlı bir söz.

Jacques: Yüzbaşım namludan çıkan her kurşunun üstünde, onun nereye isabet edeceğinin yazılı olduğunu söylerdi.

Efendi: Doğru söylemiş...

Biraz durduktan sonra Jacques: "Tanrı meyhanecinin de meyhanenin de belasını versin!" diye bağırdı.

Efendi: Neden din kardeşine bela okuyorsun? Bu yaptığın, Hristiyanlığa aykırıdır.

Jacques: Neden olacak! Kötü şarabını çekip sızınca, atları sulamayı unutuyorum da ondan. Babam farkına vardığında bana kızıyor. Ben de umutsuzlukla başımı iki yana sallıyorum. Eline bir sopa alıp beni bir temiz dövüyor. O sırada, Fontenoy civarındaki savaş meydanına giden bir alay geçiyor; hırsımdan gidip askere yazılıyorum, savaş meydanına varıyoruz; harp başlıyor.

Efendi: Sonra da kurşunu yiyorsun?

Jacques: Tam da öyle. Hem de dizimden. Bu yüzden başıma gelen iyilikleri ve felaketleri Tanrı bilir. Tüm bunlar birbirini zincirleme izledi. Şu kurşunu yemesem, ne topal, ne de âşık olurdum.

Efendi: Demek âşık da oldun?

Jacques: Evet, oldum!

Efendi: Hem de bir kurşun yüzünden, öyle mi?

Jacques: Bir kurşun yüzünden.

Efendi: Bana bunu hiç anlatmamıştın.

Jacques: Evet.

Efendi: Neden?

Jacques: Uygun bir zamanıma rastlamamıştır da ondan.

Efendi: Peki, bu macerayı öğrenmenin zamanı artık gelmedi mi?

Jacques: Kim bilir, belki...

Efendi: Hadi canım şöyle bir anlatıver...

Jacques aşk maceralarını anlatmaya koyuldu. Öğleden sonraydı, hava ağırdı. Efendisi uykuya daldı. Onlar kırların ortasındayken gece bastırdı. Üstelik yollarını da kaybettiler. Efendi hiddettinden küplere binerek, uşağını kırbacıyla adamakıllı dövdü. Zavallı, kırbaç sırtına indikçe: "Bu da kuşkusuz alnıma yazılmış..." diye söylendi.

Görüyorsunuz ya, okuyucum, işim tıkırında. Efendiyi de uşağı da birbirinden ayırıp keyfimin istediği yere göndererek, Jacques'ın aşk maceralarını dinlemek için sizi bir yıl, iki yıl, üç yıl bekletmek tamamıyla benim elimde. Efendiyi evlendirmekten, sonra da ona boynuz taktırmaktan beni kim alıkoyabilir ki? Sonra Jacques'ı da bir gemiye bindirip adalara gönderemez miyim? Efendisini de oralara götürdükten sonra ikisini de aynı gemi ile Fransa'ya döndürmek elimde değil mi? Hikâye yazmak ne kolay bir şey! Ama merak etmeyin, onlar bu kötü geceden, siz de bu kadar beklemekten kurtulacaksınız.

Tanyeri ağardı. Atlarına atlayıp yola koyuldular. Peki ama nereye gidiyorlardı böyle? İşte bunu bana ikinci kez soruyorsunuz. Ben de ikinci kez size şu cevabı veriyorum: Neyinize gerek? Yolculuk hikâyelerine dalarsam, Jacques'ın aşk maceralarına veda etmemiz lazım gelir... Bir müddet hiç konuşmadan gittiler. Keyifleri biraz yerine gelmeye başlayınca, efendisi Jacques'a: "Söyle bakalım, şu senin aşk maceralarının neresinde kalmıştık?" dedi.

Jacques: Galiba, düşman ordusunun bozguna uğramasında kalmıştık. Kaçanlar, kovalayanlar, herkes canını kurtarmaya bakıyordu. Ben muharebe meydanında ölülerin ve yaralıların altında gömülü kaldım. Ertesi gün, benim gibi on kişiyle birlikte beni bir arabaya attılar, bir hastaneye gönderdiler. Ah! efendiciğim; diz yarası kadar acı veren başka bir yara olabileceğini sanmıyorum.

Efendi: Hadi sen de, şaka ediyorsun.

Jacques: Şaka etmiyorum! İnsanın dizinde adını bilmediğim bir yığın kemik, adale var...

Atının arkasına bir kızı bindirmiş olan köylü kılıklı bir adam arkalarından geliyordu. Sözlerine kulak misafiri olduğundan lafa girip "Mösyönün hakkı var." dedi.

Kime hitaben söylendiği pek anlaşılamayan bu *mösyö* sözü Jacques'ın da, Efendisi'nin de hoşuna gitmedi ve Jacques bu saygısıza: "Sen bu işe neden karışıyorsun?" diye sordu.

Mesleğim icabı karışıyorum. Ben cerrahım, bunu da hemen size ispat edebilirim.

Atının arkasında götürdüğü kadın: "Yolumuza gidelim ve cerrah olduğunuzu öğrenmek istemeyen bu beyleri kendi hallerine bırakalım..." dedi.

Hayır, diye cerrah cevap verdi; onlara cerrah olduğumu göstermek isterim; göstereceğim de...

Böyle konuşurken söylediğini ispat etmek için arkasına döndüğünde ilerlediği yol arkadaşı dengesini kaybederek yere yuvarlandı. Kadının bir ayağı eteğine takılmış, iç gömleği tersine dönerek başını örtmüştü. Jacques atından indi; kadıncağızın ayağını kurtardı ve eteğini indirdi. Önce ayağını mı kurtardı yoksa eteğini mi indirdi, burasını pek iyi bilmiyorum; ama kadının feryatlarından ciddi bir şekilde yaralandığı anlaşılıyordu. Jacques'ın efendisi, cerraha: "İşte ispat dediğin böyle olur." dedi.

Cerrah: İspata karşı çıkmanın sonu da böyle olur!

Jacques, düşen yahut yerden kaldırılan kadına: "Üzülme kadınım, kabahat ne sende, ne doktorda, ne bende, ne de efendimde: Bugün doktorun gevezelik edeceği, efendimle benim aksiliğimizin tutacağı, başınızın yarılacağı ve kalçalarınızın görüleceği alnınıza yazılmış..." Sizi ümitsizliğe düşürmek gibi bir fantezim olsaydı bu hikâye nasıl da dallanıp budaklanacaktı! Bu kadını önemli bir şahsiyetmiş gibi gösterir, onu civar köylerden birinin rahibinin yeğeni yapardım. Bu köyün halkını ayaklandırırdım. Kavgalar ve aşk maceraları uydururdum. Çünkü bu köylü kadınının vücudu güzeldi. Jacques ve efendisi bunun farkına vardılar. Aşk hiçbir zaman bu kadar çekici bir fırsatı kaçırmaz. Jacques neden ikinci defa sevdalanmasın? Neden ikinci defa olarak efendisinin rakibi, hem de tercih edeceği bir rakibi olmasın? Daha önce böyle bir durumla karşı karşıya kalmış mıydı? Hep sorular! Jacques'ın, aşk maceralarını anlatmaya devam etmesini istemiyor musunuz? Son olarak söyleyin bakalım bu hikâye hoşunuza gidecek mi, yoksa gitmeyecek mi? Eğer gidecekse, kadını tekrar atın sırtına, hekiminin arkasına oturtalım, bırakalım, yollarına gitsinler: Biz de iki yolcumuza dönelim. Bu sefer söze Jacques başladı ve efendisine:

— İşte dünya böyledir, dedi; ömrünüzde hiç yaralanmamışsınız; dizkapağından kurşun yemenin ne demek olduğu-

nu bilmezsiniz, üstelik benim gibi dizi parçalanmış ve yirmi yıldır topal gezen birine diyorsunuz ki...

Efendi: Haklı olabilirsin. Ama şu münasebetsiz cerrah yüzünden hâlâ bir arabada arkadaşlarınlasın; hastanenin de, tedavinin de, âşık olmanın da uzağındasın.

Jacques: Keyfiniz nasıl isterse öyle düşünün ama dizim çok ağrıyordu. Arabanın rahatsızlığı, yolların bozukluğu acımı bir kat daha artırıyor; her sıçrayışta avazım çıktığı kadar bağırıyordum.

Efendi: Çünkü böyle bağırman alnına yazılmıştı, değil mi?

Jacques: Kuşkusuz! Çok kan kaybetmiştim; kafilenin en sonunda giden arabamız bir kulübenin önünde durmasaydı, şimdiye ölü bir adamdım. Beni arabadan indirmelerini söyledim. Kulübenin kapısında duran genç kadın içeri girdi ve elinde bir bardak ve bir şişe şarapla hemen geri geldi. Üst üste bir iki bardak şarap yuvarladım. Önümüzden giden arabalar, yollarına devam ettiler. Beni tekrar arabanın içindeki arkadaşlarımın yanına atmaya hazırlanıyorlardı. Gitmemek için köylü kadının ve etrafımdaki herkesin bacaklarına yapıştım. Ölsem arabaya binmeyeceğimi, iki fersah ötede ölmektense burada ölmeyi tercih ettiğimi söyledim. Bunları söylerken bayılmışım. Ayıldığım zaman kendimi soyunmuş ve kulübenin köşesinde bir yatağa uzanmış buldum. Yanımda, ev sahibi olan köylü ile karısı birkaç da çocuk vardı. Bu kadın, bana kapının önünde yardım eden kadındı; önlüğünün ucunu sirkeye batırmış, burnumu ve şakaklarımı ovuyordu.

Efendi: Seni gidi kâfir, seni gidi hain! Alçak herif, şimdi, fırsattan nasıl istifade ettiğini anlıyorum.

Jacques: Efendim, sanırım henüz hiçbir şey anlamadınız.

Efendi: Âşık olacağın kadın bu değil mi?

Jacques: Âşık olduğum için bana kim ne söyleyebilir? Âşık olmak veya olmamak insanın elinde midir? Âşık ol-

duktan sonra, âşık olmayanlar gibi davranmak mümkün müdür? Alnıma yazılmışsa, sizin bana söyleyeceğiniz her şeyi söyleyecekleri, beni tokatlayacakları, kafamı duvarlara çarpacakları, saçlarımı çekecekleri kesindir, ne bir fazla ne bir eksik; bu işlerin hepsi başıma gelecek ve nihayet kurtarıcım da boynuzlanacaktır.

Efendi: Senin gibi düşünülürse, her cinayet vicdan azabı çekmeden işlenebilir.

Jacques: Söylediklerinizi benim kafamı da öteden beri kurcalamaştır. Fakat bütün bunlara rağmen yüzbaşımın şu sözünü daima tekrarlıyacağım: Şu dünyada başımıza gelen iyi veya kötü her şey alnımıza yazılmıştır. Bu yazıyı silecek bir çare biliyor musunuz efendim? Olduğumdan başka biri olabilir miyim? Daima olduğum gibi kaldığıma göre başka türlü davranabilir miyim? Hem kendim olarak kalıp hem de bir başkası olabilir miyim? Dünyaya geldiğim günden beri başka biri gibi davrandığım bir an var mıdır? İstediğiniz vaazı verin; belki doğru düşünüyorsunuz; ama alnıma yazılanları beğenmemi nasıl düşünebilirsiniz?

Efendi: Aklıma bir soru geliyor: Kurtarıcın alnına yazıldığı için mi boynuzlandı, yoksa kurtarıcına boynuz takman senin alnına mı yazıldı?

Jacques: İkimizin alnına da yazılmış olmalı. Bu, âdeta yavaş yavaş açılan büyük bir kâğıt rulosuna benzer...

Okuyucum hakkında iki bin yıldır bir adım bile gelişme kaydedilmeksizin bunca konuşulan, bunca kalem oynatılan bir konuyu nereye uzatabileceğimi tahmin edebilirsiniz. Söylediklerim için bana minnet duyuyorsanız, söylemediklerim için daha da minnettar olmalısınız.

Bizim bu iki ilahiyatçı, ilahiyat konularında âdet olduğu üzere, bu şekilde birbirleriyle anlaşamadan tartışıp dururken hava kararmaya başlamıştı. Hiçbir zaman güvenli olmayan, üstelik kötü yönetim ve yoksulluk yüzünden haydutların sa-

yısı fazlasıyla arttığı için daha güvensiz hale gelen bir bölgeden geçiyorlardı. Son derece berbat bir handa konakladılar. Her köşesinde boşluklar bulunan tahta perdelerle çevrili bir odaya onlar için iki ot yatak serildi. Yemek ısmarladılar, önlerine bulanık bir su, kara ekmek ve ekşimiş şarap kondu. Hancının, karısının, çocuklarının, uşakların kasvetli bir görünümleri vardı. Biraz öteden, onlardan önce gelip, yiyecek namına ne var ne yoksa silip süpürmüş bir düzine haydudun bağıra çağıra gülüşmeleri duyuluyordu. Jacques oldukça sakindi. Efendisinin de onun gibi davranması gerekiyordu. Ancak o kaygıyla dolanıp dururken, uşağı kara bir ekmek parçasını tıkınmak ve yüzünü burşturarak kötü şaraptan birkaç bardak yuvarlamakla meşguldü. Tam bu sırada odalarının kapısı vuruldu. Gelen, handaki uşaklardan biriydi. Küstah ve tehditkâr haydutların zorlamasıyla bir tabağın içinde haydutların yediği tavukların kemiklerini getirmişti. Buna içerleyen Jacques efendisinin tabancalarını kavradı.

— Nereye gidiyorsun?

— Bırakın işimi göreyim.

— Nereye gidiyorsun? diyorum.

— Şu hergelelerin akıllarını başlarına getirmeye.

— Kaç kişi olduklarının farkında mısın?

— İsterse yüz kişi olsunlar. Alınlarına yazılmışsa kalabalık olmalarının hiç önemi yoktur.

— Sana da, şu dilinden düşürmediğin tekerlemene de lanet olsun!

Jacques efendisinin yanından ayrılıp her iki elindeki altıpatlarla haydutların odasına daldı ve: "Derhâl herkes yatağa!" dedi; "Kımıldayanın beynini patlatırım..." Jacques'ın bunları çok ciddi bir ifade ve ses tonuyla söylemesi üzerine canlarına dürüst insanlardan daha düşkün olan bu kötü adamlar gık demeden sofradan kalkmışlar, soyunup, yataklarına girmişlerdi. Bu maceranın nasıl sona ereceğini kestiremeyen efendisi korkudan titreyerek Jacques'ı bekliyordu.

Jacques, haydutların elbiselerini yüklenerek geri döndü. Tekrar kalkmamaları için neleri var neleri yoksa hepsini almıştı. Ayrıca ışıklarını söndürmüş, kapıyı üstlerine iki defa kilitlemiş, anahtarı da tabancalardan birinin kabzasına bağlamıştı. Efendisine: "Şimdi bayım, yataklarımızı kapının arkasına yığarak deliksiz bir uykuya dalabiliriz..." dedi. Bir yandan yatakları kapıya doğru iterken bir yandan da efendisine bu kabadayılığın hikâyesini soğukkanlılıkla özetledi.

Efendi: Jacques, sen ne lanet olası bir adamsın! Demek inanıyorsun ki...

Jacques: Ne inanıyorum, ne de inanmıyorum.

Efendi: Ya yatmayı reddetselerdi?

Jacques: Bunu yapmaları imkânsızdı.

Efendi: Neden?

Jacques: Yapmadılar da ondan.

Efendi: Ya tekrar kalkarlarsa?

Jacques: Belki daha kötü, belki de daha iyi olur.

Efendi: Ya... Eğer...

Jacques: Eğer deniz kaynasaydı, balıklar haşlanırdı! Az önce başıma büyük bir bela geleceğini nasıl düşündünüz? Gördünüz ya, korkunuz yersizmiş. Şimdi de kendinizi çok tehlikede sanıyorsunuz. Ama belki bu da çok yanlış. Bu handa herkes birbirinden korkuyor; bu da hepimizin bir sürü ahmak olduğunu ispat eder.

Bu şekilde nutuk atarken soyundu, yatağa girdi, uykuya daldı. Şimdi efendisi biraz kara ekmekle bir bardak kötü şarap içerken: "Nasıl bir adam bu!.." diye düşünüyordu. Aynı zamanda etrafa kulak kabartıyor, horul horul uyuyan Jacques'ı seyrediyordu. Sonra o da uşağı gibi yaparak, döşeğine uzandı fakat onun gibi uyuyamadı. Daha gün ağarırken Jacques bir elin kendisini dürttüğünü duydu. Efendisi: "Jacques! " diye kendisine sesleniyordu.

Jacques: Ne var?

Efendi: Sabah oldu.

Jacques: Olabilir.

Efendi: Kalk artık.

Jacques: Neden?

Efendi: Buradan mümkün olduğunca çabuk çıkmak için.

Jacques: Niçin çabuk çıkacakmışız?

Efendi: Çünkü burada tehlikedeyiz.

Jacques: Ne malum? Sanki başka yerde daha güvende mi olacağız?

Efendi: Jacques?

Jacques: Eee! Jacques, Jacques; amma da adamsınız ha!

Efendi: Sen de ne garip bir adamsın! Jacques dostum, sana yalvarırım.

Jacques gözlerini ovuşturup birkaç kere esnedi, gerindi, ayağa kalkıp acele etmeden giyindi, yatakları kenara çekti, aşağıya inip ahıra gitti, atlara eyer vurdu, hâlâ uyuyan hancıyı uyandırıp hesabı ödedi, iki odanın anahtarlarını yanına aldıktan sonra bizimkiler yola koyuldular.

Efendi dörtnala uzaklaşmak isterken, Jacques her zamanki gibi rahvan gitmek istiyordu. O kasvetli handan bir hayli uzaklaştıklarında efendisi Jacques'ın cebinde bir şeylerin şıngırdadığını duydu ve ne olduğunu sordu. Jacques: "Odaların anahtarları." diye cevap verdi.

Efendi: Peki bu anahtarları neden geri vermedin?

Jacques: İki kapıyı da kırmaları için. Komşularımızın kapısını onları dışarı çıkarmak için, bizim kapıyı da elbiselerini alabilmek için kırmak zorunda kalacaklar, böylece biz de vakit kazanmış olacağız.

Efendi: Çok güzel Jacques! Peki ama neden vakit kazanmamız gerekiyor?

Jacques: İnanın ben de bilmiyorum.

Efendi: Vakit kazanmak istiyorsan neden böyle ağır ağır gidiyorsun?

Jacques: Alnımıza ne yazılı olduğunu bilmediğimiz için ne istediğimizi, ne yaptığımızı bilemiyoruz. Aklımıza eseni yapıyoruz; buna da düşünce adını veriyoruz. Düşünerek hareket ettiğimizi söylesek de aslında iyi veya kötü aklımıza eseni yapıyoruz. Yüzbaşım ihtiyatlılık ve deneyim sayesinde, gelecekte umutlanacağımız veya korkacağımız olayları, içinde bulunduğumuz koşulların belirleyeceğine ve bu koşulları bizim hazırlayacağımıza inanırdı.

Efendi: Sen bundan bir şey anladın mı sanki?

Jacques: Elbette; yavaş yavaş onun dilini anlamaya başlamıştım. Ama, kim çok tecrübe sahibi olmakla övünebilir? derdi; çok tecrübeli olduğunu söyleyenler çoğunlukla çok yanılanlar değil midir? Sonra içinde bulunduğu koşulların ne olduğunu kim yeterince kavrayabilir? Bizim kafamızdaki planlar, alnımıza yazılan planlardan çok farklıdır. Biz mi kaderi yönlendiririz, yoksa kader mi bizi yönlendirir? Ustaca hazırlanmış onca proje suya düşmüştür ve düşecektir! Onca mantıksız proje de başarılı olmuştur ve olacaktır! İşte yüzbaşım Berg-op-Zoom ile Port-Mahon'nun alınmasından sonra bana bunları söylemiş, ardından da ihtiyatlılığın bizi başarıya götürmediğini, sadece başarısızlığımızı teselli ettiğini ve kusurumuzu hoş göstermek imkânını verdiğini eklemişti. Bunun için herhangi bir seferden önceki gece çadırında rahat rahat uyurken, ertesi gün savaş meydanında baloya gidermiş gibi çarpışmıştır. Siz asıl ona: "Amma da garip adam!" demelisiniz.

Efendi: Bana, delinin ve aklı başında adamın kim olduğunu söyleyebilir misin?

Jacques: Elbette?.. Deli... Bir dakika... Deli mutsuz bir adamdır. Bundan ötürü de aklı başında adam mutludur.

Efendi: Peki mutlu ve mutsuz adamlar kimdir?

Jacques: Buna cevap vermek daha kolay. Mutlu adamın alnına mutlu olması, mutsuz olanın alnına mutsuz olması yazılmıştır.

Efendi: Peki insanların alnına mutluluğu ve mutsuzluğu yazan kim?

Jacques: Ya içinde her şeyin yazılı olduğu büyük kitabı kim yazdı? Yüzbaşımın dostu olan bir yüzbaşı bunu öğrenmek için bir altın verirdi. Ama ne o, ne ben bir metelik bile vermiş değiliz, çünkü bunu bilmek ne işimize yarayacak ki? Mesela kitapta: "Şu gün Jacques'ın boynu vurulacak." diye yazılı olsa, Jacques'ın bundan kurtulması mümkün mü? Büyük kitabın yazıcısı kim olursa olsun, bunun gerçekleşmeyeceğini düşünebilir misiniz?

Efendi: Bu mesele hakkında söylenecek çok şey var.

Tam bunları konuştukları sırada, arkalarında, biraz uzaktan gelen gürültüler ve bağrışmalar işittiler. Başlarını çevirdiklerinde, bir sürü adamın ellerinde tırpanlar ve çatallarla kendilerine doğru var güçleriyle koştuklarını gördüler. Bunların hancılar, uşakları ve bahsettiğimiz o haydutlar olduğunu, sabahleyin anahtarları bulamayınca kapıları kırdıklarını ve ikilimizin elbiselerini çalarak sıvıştıklarını düşünerek peşlerinden geldiklerini sanacaksınız. Jacques da böyle sandı; dişlerinin arasından şöyle söylendi: "Hay şu anahtarlara, onları yanıma almama neden olan o fanteziye lanet olsun! O ihtiyatlılığa lanet olsun!" vesaire... Bu küçük ordunun Jacques ve efendisinin üstüne çullanacağını, kanlı bir kavganın çıkacağını, sopaların inip kalkacağını, tabancaların patlayacağını düşüneceksiniz. Bütün bunların olup olmaması benim elimde. Ama o zaman hikâyenin gerçekliğine, Jacques'ın aşk maceralarına elveda demek gerekecekti. Kimse bizimkilerin peşinden gelmiyordu. Onlar handan ayrıldıktan sonra olup bitenleri bilmiyorum. Nereye gitmek istediklerini az çok biliyor olsalar da, nereye gittiklerini tam olarak bilmeden yollarına devam ettiler. Yürüyenlerin, bazen de oturanların yaptığı gibi, kâh susarak kâh konuşarak can sıkıntısını ve yorgunluğu yenmeye çalışıyorlardı.

Açıkça görüldüğü gibi bir romancının kullanmaktan geri kalmayacağı şeyleri ihmal ettiğim için ben bir roman yazmıyorum. Yazdıklarıma gerçek gözüyle bakan bir kimse herhâlde onlara uydurma diyen birinden daha az yanılmış olur.

Bu sefer ilk defa konuşan ve alışıldık tekerlemeyle söze başlayan efendi oldu:

— Haydi bakalım Jacques, gelelim senin aşk maceralarına...

Jacques: Nerede kalmıştım, bilmiyorum. Sözüm o kadar çok yarıda kaldı ki, baştan anlatsam daha iyi olur.

Efendi: Hayır, hayır. Bir kulübenin önünde bayılıp kendine geldikten sonra, kendini bir yatakta bulmuştun. Etrafını da ev halkı sarmıştı.

Jacques: Çok güzel! Yapılacak ilk iş bir cerrah çağırmaktı. Ama civarda tek bir cerrah yoktu. Evin erkeği oğullarından birini atla en yakın kasabalardan birine gönderdi. Bu sırada evin iyi yürekli kadını bol şarap ısıtmış, kocasının eski bir gömleğini yırtmış, dizime pansuman yapmış, sarmıştı. Bana pansuman yapılırken kullanılan şaraba, karıncaların elinden kurtulan bir parça şekeri de katarak verdiler; bir dikişte yuvarladım. Bundan sonrasında dişimi sıkmam gerektiğini söylediler. Hava kararmıştı. Ev halkı sofraya oturup yemek yedi. Ama hâlâ ne çocuk ne de cerrah gelmişti. Baba, hiddetlenmeye başladı. Yaradılıştan asık suratlı bir adamdı. Karısına somurtuyor, hiçbir şeyi beğenmiyordu. Diğer çocuklarını bağıra çağıra yatmaya gönderdi. Karısı bir iskemleye oturdu, eline örekesini aldı. Adam odanın içinde turluyor, her gidiş gelişinde bir kavga bahanesi arıyordu. "Söylediğim gibi değirmene gitseydin..." cümlesini başıyla benim yatağımı göstererek bitirdi.

— Yarın giderim.

— Bugün gitmen lazımdı. Sana söylemiştim de.

— Yarın giderim.

— Peki ambardaki yulafları kaldırmak için daha ne kadar bekleyeceksin? Bahse girerim ki elini bile sürmemişsindir?

— Çocuklar kaldırdılar.

— Senin yapman lazımdı. O sırada ambarda olsaydın, kapıda olmazdın ve...

Tam bu sırada bir cerrah, arkasından bir cerrah daha, sonra da evin çocuğu ve üçüncü cerrah içeri girdi.

Efendi: Nihayet bulunmaz nimet olan cerrahlara kavuşabildik.

Jacques: Küçük çocuk ilk cerrahın evine vardığı zaman cerrah orada yokmuş ama karısı ikinci cerraha haber vermiş, üçüncü cerrah da çocukla gelmiş. Birinci cerrah ötekilere "Ooo! Merhaba meslektaşlar, siz de buradasınız ha!" dedi. Arabayla çok uzun bir yolculuk yapmışlardı. Hava da sıcaktı. Kan ter içindeydiler. Henüz örtüsü kaldırılmamış olan sofraya oturdular. Evin kadını mahzene indi. Bir şişe şarapla geldi. Kocası dişlerinin arasından homurdanıyordu: "Ne işin vardı sanki kapının önünde?" Cerrahlar şarap içerken yöredeki hastalıklardan söz açıldı. Yaptıkları ameliyatları anlattılar. Ben halimden şikâyet ettim. "Birkaç dakika sonra size bakacağız." dediler. İlk şişe bittikten sonra benim için alacakları vizite ücretine mahsuben ikinci şişeyi, sonra üçüncü ve dördüncü şişeyi içtiler. Kadının kocası durmadan aynı şeyi mırıldanıyordu: "Ne işi vardı sanki kapının önünde?.."

Benim yerimde başka biri olsaydı bu üç cerrahın dördüncü şişeyi içerken ettikleri sohbeti, harikulade tedavi yöntemlerini, Jacques'ın sabırsızlığını, ev sahibinin hoşnutsuzluğunu, bizim şu taşra Asklepios'larının[1] Jacques'ın bacağı hakkında önerdikleri tedavileri, aralarındaki görüş ayrılıklarını, birinin bacak hemen kesilmezse Jacques'ın öleceğini

1 Yunan Mitolojisi'nde tıp ve sağlık tanrısı. (ç.n.)

söylemesini, ötekinin yalnız kurşunu ve kurşunla beraber ete giren elbise parçalarını çıkarmak ve bu biçareye bacağını bağışlamak gerektiğini ileri sürmesini balandıra ballandıra anlatırdı! Sizi romanlarda, eski komedilerde ve cemiyet hayatında rastlayabileceğiniz bütün bu şeylerden kurtarıyorum.

Cerrahlar bunları konuşurken Jacques da yatağında hüzünle bacağına bakıyor ve sanki gözleriyle ona, tıpkı şu meşhur generallerden birinin Dufouart'la Louis'nin yaptıkları gibi veda ediyordu. Üçüncü cerrah, aralarında kavga çıkıncaya ve iş küfürden kavgaya varıncaya kadar durumu ciddiye almazmış gibi görünüyordu.

Ev sahibinin, karısına "Ne işin vardı sanki kapıda?.." diye bağırdığını duydukça hep Moliérè'in Harpagon'unun oğlu için *Qu'allait-il faire dans cette galère?*[2] deyişini hatırlıyor ve yalnız gerçekçi değil, eğlendirici olmak da gerektiğini, bu yüzden *Qu'allait-il faire dans cette galère?* sözü daima dillerde dolaştığı halde benim köylünün "Kapıda ne işi vardı sanki..." deyişinin bir atasözüne dönüşemeyeceğini anlıyordum.

"Bize, cerrahlara neşterlerini sıyırıp, Jacques'ın vücudunu kesip biçecekleri, kan akıtacakları bir ameliyat sahnesi göstermeyecek misiniz?" diye soracaksınız... Sizce bu keyifli bir tasvir olur muydu? Gelin de şu ameliyat sahnesini geçelim, sadece bırakalım da Jacques'a, efendisine, "Parçalanmış bir dizi eski haline sokmak da ne zorlu bir işmiş!" dedirtelim. Efendisine de şu cevabı verdirelim: "Yok canım! Dalga geçiyorsun..." Ama dünyanın bütün hazinelerini verseler size şu olayı anlatmadan geçmeyeceğim: Efendisi bu yersiz sözleri henüz söylemişti ki atının ayağı kaydı ve at yere devrildi; efendisi dizini sivri bir taşa çarptı ve avazı çıktığı kadar: "Ben mahvoldum! Dizim kırıldı!.." diye feryada başladı. Efendisine candan bağlı ve çok iyi yürekli biri olsa da, ilk anda değilse bile, bu düşmenin bazı olumsuz sonuçlar

2 Fr.-Ne işi vardı sanki bu kadırgada. (ç.n.)

doğurmayacağını anladıktan sonra, Jacques'ın içinden neler geçtiğini, efendisine diz yarasının ne demek olduğunu gösteren bu kaza karşısında hafifçe sevinip sevinmediğini öğrenmeyi çok isterdim. Öte yandan, okuyucum, sizin bana, efendisinin acıyı utancına tercih ederek, daha ağır da olsa dizinden başka bir yerinden yaralanmak isteyip istemeyeceğini sormanızı da isterdim.

Efendi kendini biraz toparladıktan sonra üzerine bindiği atını beş altı kez kamçıladı... Bunun üzerine hayvan yıldırım gibi koşmaya başladı. Jacques'ın atı da aynı şekilde dörtnala gitti. Çünkü atlar arasında da, iki süvari arasındaki yakınlık vardı. Onlar iki çift dosttular.

İki at böylece koşup şişince yavaşladılar. Jacques efendisine: "Eee, ne düşünüyorsunuz efendim?" diye sordu.

Efendi: Ne hakkında?

Jacques: Diz yarası hakkında.

Efendi: Ben de senin gibi düşünüyorum. Bu, dünyanın en çok acı veren yarasıymış.

Jacques: Sizinki mi?

Efendi: Hayır, hayır; seninki, benimki, herkesinki.

Jacques: Efendimiz, efendimiz; buna iyi dikkat etmemişsiniz. İnanın bana, biz yalnız kendi acımızdan yakınırız.

Efendi: Ne çılgınca sözler!

Jacques: Ah! Düşünebildiklerimi söyleyebilseydim. Ama ne yaparsınız aklımdan bir şeyler geçtiği halde, bunları anlatacak kelime bulamamak alnıma yazılmış.

Burada Jacques çok incelikli ve belki de çok doğru bir düşünceye daldı. Efendisine acı kelimesini ifade eden bir düşünce olmadığını ve acının ancak evvelce hissettiğimiz bir duyumu hafızamızda canlandırdığımız ölçüde bir anlamı olduğunu anlatmak istiyordu.

Efendisi ona şunu sordu:

— Sen hiç çocuk doğurdun mu?

— Hayır.

— Peki, çocuk doğururken çok acı çekildiğine inanır mısın?

— Elbette.

— Doğum sancıları içinde kıvranan kadınlara acır mısın?

— Çok.

— Demek senin de bazen kendinden başkasına acıdığın oluyor?

— Ben kollarını kıvırıp büken, saçlarını yolan, feryat edenlere acırım. Çünkü bütün bunların acı çekilmeden yapılmayacağını tecrübemle bilirim. Ancak doğuran kadının duyduğu acıdan dolayı ona acımam. Çok şükür bunun nasıl şey olduğunu bilmiyorum! Ama ikimizin de yaşadığı acıya, düşmenizle sizin de ne demek olduğunu anladığınız acının hikâyesine geri dönmek...

Efendi: Hayır, Jacques, eski hüzünlü deneyimlerim nedeniyle anlamlı bulduğum senin aşk maceralarına dönelim.

Jacques: Nihayet yaramı pansuman ettiler, acım biraz dindi; cerrahlar gittiler, ev sahipleri de yattılar. Odam, onların odasından tahta bir bölmeyle ayrılıyordu. Bu bölme, üzerinde yaldızlı resimler bulunan gri bir kâğıtla kaplıydı. Uyumuyordum. Kadının kocasına şunları söylediğini işittim. "Bırakın beni, içimden eğlenmek gelmiyor. Kapımızda can çekişen zavallı bir insanı bırakabilir miydim hiç!.."

— Kadın, bunları bana sonra anlatırsın.

— Hayır, hayır olmaz. Beni rahat bırakmazsanız, yataktan kalkarım. Yüreğim hüzünlüyken bundan hoşlanmam.

— Sana daha fazla yalvaracağımı sanıyorsan aldanıyorsun.

— Hayır, kendime yalvartmak için değil, ama bazen çok katı yürekli oluyorsunuz!

Kısa bir sessizlikten sonra, kocası devam etti: "Yersiz bir merhamete kapılarak bizi içinden çıkılmaz bir sıkıntıya sok-

tuğunu kabul et. Bu yıl işler kötü. Kendi ihiyaçlarımızı ve çocuklarımızın ihtiyaçlarını ancak karşılayabiliyoruz. Buğday ateş pahasına! Şarap kıt! Hiç olmazsa bir iş bulabilsem. Ama zenginlerin işi tıkırında, fakirler ise bir şey yapamıyor. Bir gün iş varsa, dört gün boş geçiyor. Alacaklılar da pek merhametsiz. Bu koşullarda eve bir adam alıyorsun. Ne zaman gideceğini bir Tanrı, bir de onu iyileştirmek için hiç acelesi olmayan cerrah bilir. Çünkü cerrahlar hastalıkları ellerinden geldiği kadar uzatırlar. Meteliksizin biri olan bu herif şimdi bizim masrafımızı iki üç misli artıracak. Söyle bakalım, bu adamı başından nasıl savacaksın? Söyle bakalım, bu konuda ne düşünüyorsun?

— Seninle konuşmak mümkün mü?

— Aksi olduğumu, homurdandığımı söylüyorsun; benim durumuma düşen kim homurdanmaz ki? Mahzende biraz şarap kalmıştı. Daha başımıza neler gelecek Tanrı bilir! Bu akşam cerrahlar bizim bir haftada içtiğimizden daha çok şarap içtiler. Üstelik cerrahın bedavaya tedavi etmediğini sen de bilirsin, parasını kim verecek?

— Ha, işte bak bunu doğru söyledin, sanki diğerleri yetmiyormuş gibi, beni bir kez daha hamile bıraktın.

— Ne? İmkânı yok!

— Evet öyle; hamile olduğuma eminim.

— Her seferinde böyle söylersin.

— Bu işten sonra ne zaman kulağım çınlasa gebe kalmışımdır; hem bu sefer kulağım öyle çınladı ki...

— Kulağın ne dediğini bilmiyor.

— Dokunma bana! Bırak kulağımı! Sana bırak beni diyorum; adam, deli misin sen? Yoksa yaptığından dolayı kendini yeniden kötü hissedeceksin.

— Hayır, hayır, Saint-Jean gecesinden beri öyle bir şey olmadı.

— Olmuş olabilir... Sonra da bir ay geçince sanki kabahat benimmiş gibi surat etmeye başlarsın.

— Hayır, hayır.

— Dokuz ay sonra daha kötü olacak.

— Hayır, hayır.

— Bunu senin istediğini kabul edecek misin?

— Evet, evet.

— Bu sözünü hatırlayacak mısın? Her zamanki sözlerini etmeyeceksin.

— Evet, evet.

Nihayet adam, hayır hayırdan, evet evete geçerek merhamete kapıldığı için karısına fena halde hiddetlenmişti.

Efendi: Benim düşündüğüm de buydu.

Jacques: Kuşkusuz bu koca pek tutarlı bir adam değildi, kendisi genç, karısı da güzeldi. Zaten insanlar en çok sefalete düştükleri zaman çocuk yaparlar.

Efendi: Herkesten çok yoksullar çoğalır.

Jacques: Yeni bir çocuk onlar için fazla bir şey de sayılmaz; merhametle beslenir. Üstelik dünyada parasız elde edilen tek zevk budur. İnsan, günün yoksulluklarının acısını geceleyin onunla çıkarır, teselli bulur... Bununla beraber adam düşüncelerinde pek de haksız değildi. Kendi kendime bunları söylerken, dizimde bir ağrı hissettim ve "Ah dizim!" diye haykırdım. Tam bu sırada içeriden adamın sesi geldi; "Ah hanım!" kadın da ona şöyle cevap veriyordu: "Kocacığım! Aman... ne yapıyoruz. İçerideki adamı unuttuk!"

— Ne olacak içerideki adam?

— Belki sesimizi duymuştur.

— Duyarsa duysun.

— Yarın yüzüne bakamam.

— Neden sanki? Karım değil misin? Ben de senin kocan değil miyim? İnsanlar hiçbir şey yapmamak için mi karı koca olur?

— Ah, ah!

— Yine ne oldu?
— Kulağım...
— Neyi var kulağının?
— Hiç bu kadar çınlamamıştı.
— Uyu, geçer.
— Uyuyamam ki, ah, kulağım, kulağım.
— Kulak, kulak, bunu söylemek kolay...

Aralarında neler geçtiğini size söylemeyeceğim. Fakat kadın birkaç defa alçak sesle kulağım, kulağım dedikten sonra kesik kesik hecelerle ku...la...ğım... ku...la...ğım... dedi; sonra sustu. Bu sessizlik bana bir şekilde kadının kulak ağrısının dindiğini düşündürdü. Ne olursa olsun, bu iş hoşuma gitti. Kim bilir kadın ne kadar keyiflenmiştir!

Efendi: Jacques, elinizi vicdanınızın üstüne koyup âşık olduğunuz kadının bu kadın olmadığına yemin edin.

Jacques: Yemin ediyorum.

Efendi: Daha kötü ya!

Jacques: Daha kötü veya daha iyi. Onun kulağı gibi kulağı olan kadınların kendilerine söylenenleri ciddiyetle dinlediklerine inanmaz mısınız?

Efendi: Bunun böyle olmasının alınyazısından kaynaklandığına inanırım.

Jacques: Kadınların uzun zaman hep aynı sesi duymaması, ne kadar az olursa olsun, başka seslere kulak vermesi de alınlarına yazılıdır.

Efendi: Olabilir.

Bunun üzerine aralarında kadınlar üzerinde bir tartışma başladı. Birine göre kadınlar iyi, ötekine göre de kötüydü; ikisinin de hakkı vardı. Birine göre budala ötekine göre de akıllıydılar, ikisi de haklıydılar. Birine göre kadınlar yalancı, ötekine göre doğrucuydurlar; ikisi de haklıydı. Birine göre hasis, ötekine göre cömerttiler; ikisinin de hakkı vardı. Biri-

ne göre güzel, ötekine göre çirkindiler; ikisi de haklıydı. Birine göre açıkyürekli, ötekine göre sinsiydiler; ikisi de haklıydı. Birine göre cahil, ötekine göre eğitimliydiler; ikisinin de hakkı vardı. Birine göre ağırbaşlı, ötekine göre hafifmeşrep; birine göre çılgın, ötekine göre ölçülü; birine göre aşağılık, ötekine göre onurluydular ve böyle düşünmekte ikisinin de hakkı vardı.

Böyle tartışarak, bir an susmadan ve hiç anlaşmadan bir dünya seyahati yapabilirlerdi. Ama birdenbire fırtınaya yakalandılar ve yollarına devam etmeye mecbur oldular... Ama nereye?

— Nereye?.. Nereye?

Okuyucum, çok garip bir merakınız var. Sizi ne ilgilendirir? Size Saint-Germain'e, Notre-Dame de Lorette'e yahut Saint-Jacques de Compostelle'e dersem tatmin olacak mısınız? Öğrenmek için ayak direrseniz, ben de size... Tabii, neden olmasın?.. Evet onların, kapısında "Kimsenin değilim ve herkesinim; girmeden içimde olduğunuz gibi, çıktıktan sonra da buradasınız." yazan büyük bir şatoya doğru yol aldıklarını söylerim.

— Bu şatoya girdiler mi?

— Hayır çünkü ya yazı yanlıştı yahut onlar daha girmeden şatonun içindeydiler.

— Peki çıktılar mı?

— Hayır, yazı yanlıştı ya da daha önce çıkmışlardı.

— Peki orada ne yaptılar? Jacques alınlarına yazılmış olanı söyledi! Efendi de aklına eseni. İkisinin de hakkı vardı.

— Orada nasıl insanlarla karşılaştılar?

— Her çeşit.

— Neler söylüyorlardı?

— Bazı doğru şeylerin yanında bir sürü yalan.

— Aralarında ince fikirli kimseler de var mıydı?

— Nerede yoktur ki? Ayrıca kendilerinden cüzzamlıymışlar gibi uzak durulan, birçok soru soran adamlar da var-

dı. Jacques'la efendisinin gezintileri boyunca en çok gözlerine çarpan şey...

— Demek orada gezindiler de?

— Oturulmadığı yahut yatılmadığı zaman yapılan şey buydu. Jacques ve efendisine en çok dokunan şey, yirmi kadar küstahın en güzel odalara yerleştikleri halde durmadan yerlerinin pek dar olduğunu söylemeleri, kamu hukukunun ve şatonun cephesindeki yazının aksine şatonun kendilerine miras kaldığını iddia etmeleri olmuştu. Bunlar para ile tuttukları bazı serserilerin yardımıyla, yine kendi hesaplarına çalışan diğer serserileri buna inandırmışlardı. Bu adamlar biraz para için kendilerine karşı gelecek bir adamı asmaktan veya zorlamaktan çekinmeyecek kimselerdi. Buna rağmen Jacques ve efendisinin yaşadıkları dönemde bazen böyle adamlara karşı koymak cesaretini gösterenler oluyordu. Başlarına hiçbir şey gelmeden mi?

— Evet öyle.

Alay ettiğimi, yolcularımı nereye götüreceğimi bilemediğim için bütün ahmakların yaptığı gibi lafı dolandırdığımı söyleyeceksiniz. Lafı dolandırmayı ve bundan elde edebileceğim bütün kazançları sizin için feda ediyorum. Hoşunuza giden şeylerle yetineceğim, yalnız bir şartla: Siz de Jacques ve efendisinin nereye gittiklerini sorarak kafamı şişirmeyeceksiniz! İster büyük bir şehire varmış ve kızların koynunda yatmış olsunlar, ister geceyi, onları elinden geldiği kadar ağırlayan eski bir dostun evinde geçirmiş olsunlar, ister dilenci keşişlerin yanında konaklayıp Tanrı'yı hoşnut etmek için az yiyip, berbat yataklarda yatmış olsunlar ya da bir soylunun evinde işe yaramayan bir sürü şey içinde asıl gerekli olan şeylerden mahrum olarak kalmış olsunlar, ister gümüş bir tabakta getirilen yemekler yedikleri ve geceyi Şam perdeleriyle ıslak ve buruşuk yatak çarşafları arasında geçirdikleri pahalı bir handan çıkmış olsunlar! Yahut da misafirlerine bir omletle bir tavuk budu yedirebilmek için cemaatinin kümes-

lerinden faydalanan fakir bir köy rahibinin evinde konaklamış olsunlar veya zengin bir Bernardin manastırında güzel şaraplar içip sarhoş olsunlar yahut da nefis yemekler tıkınarak midelerini bozsunlar, bana hiçbir şey sormayacaksınız. Bütün bunlar size mümkün görünse de Jacques böyle düşünmüyordu. Ona göre başına alnına yazılmış olandan başka bir şey gelemezdi. İşin doğrusu, onları nereye gönderirseniz gönderin daha yirmi adım atmadan, efendisi Jacques'a, âdeti olduğu gibi bir tutam enfiye çektikten sonra: "E, hadi bakalım Jacques, şu senin aşk hikâyelerin ne oldu?" diye soracaktı.

Jacques buna cevap vereceğine: "Lanet olsun şu aşk hikâyelerine! Bak işte unutmuşum..." diye haykırmıştı.

Efendi: Neyi unutmuşsun?

Jacques, cevap verecek yerde, bütün ceplerini ters yüz etti ve aradığını bulamadan her tarafını yokladı, içinde yol harçlığının bulunduğu keseyi handa yastığın altında unutmuştu. Bunları efendisine söylediği sırada o da: "Şu aşk hikâyelerine lanet olsun, saatimi ocağın kenarına asmıştım, orada kalmış!" diye haykırdı.

Jacques hiç nazlanmadan atını geri çevirip tekrar ağır aksak yola koyuldu, çünkü hiç acelesi yoktu...

— Büyük şatoya mı?

— Hayır, hayır. Kalmış olabilecekleri birçok yerden anlattığım koşullara en uygun olanı seçmeyi size bırakıyorum.

Bu sırada efendisi hep önden gidiyordu: Ama işte efendi ile uşak birbirinden ayrıldı. Şimdi bunlardan hangisinin yanında yer almamı istersiniz? Jacques'ın peşinden gitmek isterseniz, dikkat edin, saati ve keseyi araması çok karmaşık ve uzun bir iş olacağı için aşk hikâyelerinin tek sırdaşı olan efendisiyle buluşması çok gecikecek ve siz de bu hikâyeleri dinlemekten mahrum kalacaksınız. Onu keseyi ve saati aramak için yal-

nız bırakıp efendisine eşlik etmeniz çok kibarca bir şey olur; ama canınız da çok sıkılır, bu adamın ne garip biri olduğunu bilmiyorsunuz. Kafası çok az işler. Kırk yılda bir ağzından kazara manalı bir söz çıkarsa bu, ya daha önce duyduğu bir şeyi şeyi hatırlamasından yahut umulmadık bir ilhamdan ileri gelmiştir. Tıpkı sizin ve benim gibi gözleri vardır ama bu gözlerin bakıp bakmadığı çok kere anlaşılamaz. Onun uykuda mı yoksa uyanık mı olduğunu söyleyemezsiniz. Sadece ot gibi yaşayıp giden bir adam. Bu iradesiz zat Jacques'ın önünden gidiyor ve zaman zaman ardından gelip gelmediğini anlamak için başını arkaya çeviriyordu. Arada attan inip yaya yürüdüğü de oluyordu. Sonra tekrar atına atlıyor, bir çeyrek fersah gittikten sonra yeniden iniyor, atın yularını koluna geçirerek başını iki elinin arasına alıp yere oturuyordu. Bu vaziyette de yorulduktan sonra ayağa kalkıyor ve Jacques'ı fark etmeksizin uzaklara bakıyordu. Jacques'ın yerinde yeller esiyordu! O zaman sabırsızlanıyor, kendisi de farkında olmadan şu sözleri mırıldanıyordu: "Haydut! Köpek! Kerata! Bilmem nereye gider, ne yapar ki? Bir kese ve saati almak için bu kadar zaman harcanır mı? Gelince bir temiz pataklayayım da görsün!" Bunları söyleyerek saatine bakmak için elini kemerinin cebine atıyor, bulamayınca derdi büsbütün depreşiyordu: Çünkü saatsiz, tabakasız ve Jacques'siz yaşamasına imkân yoktu; her fırsatta saatine bakmak, tabakasından enfiye almak ve Jacques'a soru sormak hayatının en büyük üç meşgalesiydi. Saatinden mahrum olduğu için her dakika elini tabakasına atıyor, onu açıp kapıyordu. Tıpkı canım sıkıldığı zaman benim de yaptığım gibi. Akşam tabakamda kalan enfiye miktarı, keyfimle düz, sıkıntımla ters orantılıdır. Okuyucum sizden geometriden alınmış olan bu ifade tarzına alışmanızı rica ediyorum. Bunu çok yerinde buluyorum, bu sebepten de sık sık kullanıyorum.

Pekâlâ! Efendiden bıktınız artık herhâlde. Uşak da bir türlü gelmediği için, ister misiniz biz onun yanına gidelim?

Zavallı Jacques bizim kendisinden söz açtığımız sırada acı acı feryat ediyordu: "Demek ki bir gün içinde hem yol kesmek, hem de bir kızı baştan çıkarmak suçuyla yakalanıp hapse atılmam alnıma yazılmış!"

Tam küçük adımlarla şatoya yaklaşırken... Hayır, son geceyi geçirdikleri yere yaklaşırken, yanından çerçi denilen şu seyyar satıcılardan biri geçiyordu. Ona seslendi:

— Mösyö, Şövalye, jartiyelerim, kemerlerim, saat kösteklerim, çok güzel tabakalarım, sahici tabakalarım, çok güzel bir altın saatim var. Ama ne saat! İki kapaklı, yeni gibi... Jacques, "Ben de bir saat arıyorum ama senin söylediğin değil." diye cevap verdi ve yoluna ağır ağır devam etti. Bir taraftan giderken bir taraftan adamın kendisine satmak istediği saatin efendisine ait olabileceğinin alnına yazılmış olduğunu düşünüyordu. Geri döndü, çerçiye: "Ahbap, şu altın saati bir görelim bakalım; belki hoşuma gider." dedi.

— Buna hiç şaşırmam. Çünkü çok güzel bir saat. Üstelik altın. Julien Le Roi'nın işi. Onu bir ekmek parasına az önce satın aldım. Ucuza vereceğim. Ben ucuz verip çok mal satmaktan hoşlanırım. Ama gel gelelim zaman kötü: elime böyle bir kelepir mal üç aydan önce geçmez. Kibar bir adama benziyorsunuz. Kelepirden sizin faydalanmanızı isterim...

Çerçi, bunları söylerken torbasını sırtından indirmiş, açmış, içinden saati çıkarmıştı. Jacques görür görmez tanıdı; hiç de şaşmadı. Çünkü telaşlı olmadığı gibi kolayca şaşırmazdı.

Kendi kendine "Evet bu o saat." dedi. Satıcıya da "Doğru söylüyorsun, güzel, çok güzel saat." Ve saati kesesine indirerek: "Çok teşekkür ederim dostum." dedi.

— Nasıl, çok teşekkür ederim?

— Çünkü bu benim efendimin saati.

— Efendinizi tanımam. Bu saat benim malım, bedelini verip ben aldım...

Ve Jacques'ın yakasına sarılarak saati geri almaya uğraştı. Atına yaklaşan Jacques altı patlarlardan birini eline alıp çerçinin göğsüne dayadı.

— Arabanı çek yoksa gebertirim, dedi. Bunun üzerine çok korkan adam yakasını bıraktı. Jacques atına atladı; yine ağır aksak şehrin yolunu tuttu. Yolda "Saati bulduk, sıra bizim kesede..." diye düşünüyordu. Çerçi çabucak sardığı dengini omzuna atarak Jacques'ın peşine düşmüştü. Hem yürüyor hem de: "Hırsız var! hırsız var! İmdat! Adam öldürüyorlar! İmdat!" diye bağırıyordu. Hasat zamanıydı; tarlalar, çalışanlarla doluydu. Hepsi oraklarını bırakarak, adamın etrafına toplandılar, hırsızın yahut katilin nerede olduğunu sordular.

— İşte şurada, gidiyor.

— Ne? Şu şehrin kapısına doğru ağır ağır giden adam mı?

— Evet o.

— Hadi oradan aklını mı kaçırdın sen! Onda hiç hırsız hali var mı?

— Hırsız o, hırsız o, diyorum. Zorla altın saatimi aldı...

Köylüler, çerçinin feryatlarına mı, yoksa Jacques'ın ağır aksak gidişine mi inanacaklarını kestiremediler. "Evlatlarım!" dedi çerçi, "İmdadıma koşmazsanız mahvolacağım. Bu saat tam otuz iki altın değerinde. İmdat; saatimi götürüyor. Atı bir mahmuzlarsa saat gitti demektir..." Jacques bu feryatları duymuyorsa da kalabalığın toplandığını görebilirdi. Fakat adımlarını yine sıklaştırmadı. Çerçi mükafat vaat ederek köylüleri kandırmıştı. Jacques'ın arkasından koşmaya başladılar. Şimdi kadın, erkek, çocuk bir sürü insan: "Hırsız var! Hırsız var! Adam öldürüyorlar!" diye haykırarak Jacques'ın peşinden geliyor, çerçi de sırtındaki yükün imkân verdiği nispette yakından yürüyerek "Hırsız var! Hırsız var!" diye haykırıyordu.

Şehire girdiler. Çünkü efendisiyle Jacques geceyi bir şehirde geçirmişlerdi; bunu söylemek şimdi aklıma geldi. Halk

sokağa fırladı, köylülere ve çerçiye katıldı. Hep bir ağızdan: "Hırsız var! Hırsız var! Adam öldürüyorlar!" diye bağırmaya başladılar. Hep birden Jacques'a yetiştiler. Çerçi üstüne atladı. Fakat Jacques'dan yediği bir tekme ile sırtüstü yere yuvarlandı. Bu sefer feryatlarını büsbütün artırarak: "Alçak, hain, haydut, saatimi ver, seni astıracağım!" diye bağırıyordu. Jacques soğukkanlılığını kaybetmedi. Gittikçe büyüyen kalabalığa "Burada polis karakolu vardır. Beni oraya götürün. Orada söylediği gibi bir alçak olmadığımı, belki de onun alçak olduğunu ispat edeceğim. Ondan bir saat aldım, evet doğru; ama bu saat efendimin saatidir. Bu şehirde beni tanırlar. Evvelki akşam efendimle ben buraya gelmiş ve Tuğgeneralin evinde misafir olmuştuk. Efendimin eski dostudur." Size Jacques'la efendisinin geceledikleri şehrin Conches olduğunu ve buranın kumandanının evinde misafir kaldıklarını söylemememin nedeni bunun aklıma şimdi gelmiş olmasıdır. Jacques, "Beni kumandanın evine götürün." diyerek atından atladı. Kalabalığın ortasında o, atı ve çerçi yürümekteydi. Nihayet kumandanın kapısına geldiler. Jacques, atı ve çerçi içeri girdiler. Jacques ve çerçi birbirlerini yakalarından tutuyorlardı. Kalabalık dışarıda kaldı.

Bu sırada, Jacques'ın efendisi ne âlemdeydi? Büyük yolun kenarına çökmüş, atının yularını eline geçirmiş bir halde uyuklayarak oturuyordu. Hayvan uyuyan sahibinin yanında, yuların müsaade ettiği ölçüde otluyordu.

Kumandan Jacques'ı görür görmez: "Hayrola, sen misin Jacques'cığım? Hangi rüzgâr seni tekrar buralara attı?"

— Efendimin saati; ocağın kenarında unutmuştu. Bu saati bu adamın torbasında buldum. Yastığın altında unuttuğum kese de emir buyurursanız, yine aynı şekilde ortaya çıkacaktır. Kumandan:

— Tanrı yazmışsa bulunur... dedi.

Bunları söyler söylemez adamlarını çağırdı. O anda çerçi içeri giren sinsi bakışlı, iri yarı ve işe yeni alınmış bir uşağı gösterdi: "Saati bana bu sattı."

Kumandan çerçi ile uşağa sert bir tavırla "İkiniz de zindanı boylayacaksınız; sen saati sattığın, sen de aldığın için..." Sonra uşağına dönerek "Bu adamdan aldığın parayı geri ver ve üniformanı da hemen sırtından çıkar." dedi. Çerçiye de "Hiç çıkmamak üzere kalmak istemezsen, derhal bu şehirden git." dedi. "İkiniz de insanı felakete sürükleyen bir yol tutmuşsunuz... Jacques, şimdi gelelim senin keseye..." Keseyi cebine indiren, kendisini aratmadan açığa vurdu. Bu boylu boslu bir kızdı: "Kese bende efendim." dedi, "Ama onu çalmış değilim: Bana kendisi vermişti."

— Ben size kese mi verdim?

— Evet.

— Belki. Ama yemin ederim ki böyle bir şey hatırlamıyorum.

Kumandan Jacques'a, "Hadi, hadi, Jacques, bu meseleyi daha fazla kurcalamayalım." dedi.

— Ama efendim...

— Güzel ve oynak bir kız.

— Mösyö, yemin ederim size ki...

— Kesede ne kadar vardı?..

— Dokuz yüz on yedi frank kadar...

— Vay yosma vay! Bir gece için dokuz yüz on yedi frank ha! Bu kadar para sana da ona da fazla... Ver bana keseyi bakayım...

Kız keseyi efendisine verdi. Kumandan içinden altı franklık bir altın çıkararak kıza attı. "Al bunu, hizmetinin karşılığı. Daha çok edersin ama, Jacques'dan başka biri için. Bunu her gün iki kere tekrarlamanızı isterim, fakat benim evimde değil, anlıyor musunuz? Sen de Jacques, hemen atına atla ve efendinin yanına git."

Jacques kumandanı selamladı ve hiçbir şey demeden uzaklaştı. Ama kendi kendine şöyle söyleniyordu: "Hayâsız karı! Kahpe! Demek başka birinin onunla yatması, Jacques'ın da bunun bedelini ödemesi alnına yazılmış!.. Hadi, Jacques,

aldırma, kesene, saatine ve efendine kavuşmak senin için yeterli değil mi? Üstelik her şey çok kolay halloldu..."

Jacques atına atladı ve kumandanın evinin önünden aceleyle uzaklaştı. Bu kadar insanın ona bir hırsız gözüyle bakmasına tahammül edemediği için sık sık saatini çıkarıp baktı; sonra atını sıkıca mahmuzladı; buna alışık olmayan hayvan hızlandı. Atının keyfince gitmesine alışkındı. Çünkü hayvanı, dörtnala giderken durdurmayı da, ağır ağır yürürken zorlamayı da sakıncalı bulurdu. Biz kaderi yönlendirdiğimizi sanırız, oysa bizi hep o yönlendirir; Jacques'a göre de ona dokunan veya yaklaşan her şey kaderdi: Atı, efendisi, bir keşiş, bir köpek, bir kadın, bir katır, bir karga. Hayvan şimdi onu dörtnala, size anlattığım gibi yolun kenarında atın yularını koluna geçirip uyuklayan efendisine doğru götürüyordu. O zaman at yulara hâlâ bağlıydı. Fakat Jacques geldiğinde yular yerinde olsa da at ortada yoktu. Muhtemelen bir hırsız uyuyan adama yaklaşmış, yavaşça yuları keserek atı alıp savuşmuştu. Efendisi Jacques'ın atının sesiyle uyandı ve ilk sözü: "Gel bakalım kerata, gel! Şimdi seni..." oldu; bunları söylerken de ağzını bir karış açarak esniyordu.

— Esneyin efendim, esneyin, işiniz tıkırında. Ama atınız nerelerde?

— Atım mı?

— Evet atınız.

Efendi atı çaldıklarını görür görmez, Jacques'ın üstüne atılıp kırbacıyla dövmeye hazırlanırken, Jacques: "Yavaş olun mösyö, bugün dayak yemeye hiç niyetim yok. İlk yumruğu yerim ama, ikincisinde de sizi yere sererim..."

Jacques'ın bu tehdidi efendisinin öfkesini dindirdi; tekrar yumuşayan bir ses tonuyla:

— Hani saatim? diye sordu.

— İşte.

— Ya senin kese?

— İşte.

— Çok geç kaldın.

— Yaptıklarıma göre çok sayılmaz. Sözüme iyi kulak verin. Gittim, dayak yedim, tarlalarda köylüleri ayaklandırdım; beni yolkesici diye yakaladılar, hâkime götürdüler. İki defa sorguya çekildim. İki adamı az kalsın astıracaktım. Bir uşağı kovdurdum. Bir hizmetçiyi kapı dışarı ettirdim. Yüzünü hiç görmediğim bir kadınla bir gece yatmış olduğumu kabul ettim ve parasını söküldüm ve işte dönüp geldim.

— Ben de, seni beklerken...

— Beni beklerken, uyuklamanız ve atınızın çalınması alnınıza yazılmış. Artık bunu düşünmeyelim mösyö! At kayboldu. Ama belki tekrar bulunması da alnımıza yazılıdır.

— Ah atım, zavallı atım!..

— Sabahtan akşama kadar feryat etseniz de hiçbir faydası olmayacaktır.

— Şimdi ne yapacağız?

— İsterseniz sizi arkama alırım. Yahut da çizmelerimizi çıkarıp benim atın terkisine asar ve yaya gideriz.

— Ah atım, zavallı atım!

Yürüyerek yola koyuldular. Efendisi arada bir ah atım, zavallı atım diye sızlanıyor; Jacques da başından geçenleri özetliyordu. Kızın kendisi hakkında söylediklerine gelince efendisi ona:

— Doğru söyle Jacques, bu kızla yatmamış mıydın? diye sordu.

— Hayır mösyö.

— Ama parasını verdin öyle mi?

— Kesinlikle.

— Bir kere benim başıma daha fenası gelmişti.

— Yani yattıktan sonra mı parasını vermiştiniz?

— Evet öyle olmuştu.

— Bana o hikâyeyi anlatır mısınız?

— Benim aşk hikâyelerime girmeden önce seninkileri bitirmiş olmamız gerekir. Tamam Jacques, Tuğgeneral de

Conches'ün hizmetçisiyle yaşadığın maceranı bir kenara bırakarak anlatacaklarını hayatının biricik aşkı olarak dinleyeceğim. Bu kızla yatmış olsaydın bile, sırf bu yüzden ona âşık olmazdın. Erkekler her yattıkları kadını sevmezler, sevdikleri kadınlarla da yatmazlar. Fakat...

Jacques: Fakat ne? Ne olmuş?

Efendi: Ah atım!.. Jacques, darılma dostum, kendini atımın yerine koy, seni kaybettiğimi farz et. Senin için "Ah Jacques! Ah zavallı Jacques'ım!" diye feryat ettiğimi duysan bana daha çok bağlanmaz mıydın?

Jacques gülümsedi, "Sanırım öyle olurdu, ilk pansumanımın gecesi, ev sahibi ile karısının konuşmalarında kalmıştım. Biraz uyudum. Ev sahibiyle karısı sabahleyin her zamankinden biraz daha geç kalktılar."

Efendi: Anlıyorum.

Jacques: Uyandığım zaman yatağın önündeki perdeleri yavaşça açtım ve ev sahibini, karısını ve cerrahı pencerenin önünde baş başa konuşurlarken gördüm. Gece işittiklerimden sonra hakkımda neler konuşulduğunu keşfetmekte güçlük çekmedim. Öksürdüm.

Cerrah ev sahibine, "Uyandı. Dostum mahzenden bir şişe şarap getir, bir bardak yuvarlayayım; insanın eline kuvvet verir. Sonra aletlerimi hazırlarım; gerisini sonra düşünürüz." dedi.

Şişe gelir gelmez boşaldı; içme sanatında bir bardak yuvarlamak bir şişeyi boşaltmak demektir. Cerrah yatağımın yanına geldi, "Geceyi nasıl geçirdiniz?" diye sordu.

— Fena değil.

— Kolunuzu uzatın... İyi, iyi, nabız fena değil, neredeyse hiç ateşiniz yok. Şimdi şu dizinize bir bakalım...

Sonra yatak perdesinin gerisinde ayakta duran evin kadınına: "Hadi madam, bize yardım edin." dedi. Kadın çocuk-

larından birini çağırdı. "Bize lazım olan çocuk değil, sizsiniz. Yanlış bir hareket işimizi bir ay geciktirir. Gelin buraya!" Kadın gözlerini önüne eğerek yaklaştı... "Tutun şu bacağı, ben de ötekini tutacağım. Yavaş, yavaş... Bana doğru, bir parça daha bana doğru... Siz de vücudunuzu sağa doğru döndürün dostum... Sağa diyorum, hah, oldu..."

Yatağı iki elimle tutuyor, dişlerimi gıcırdatıyordum. Şakaklarımdan terler akıyordu.

— Kolay iş değil dostum.

— Hissediyorum.

— Biraz daha sabredin. Madam, ayağı bırakın, bir yastık alın, iskemleyi getirin, yastığı da üstüne koyun... Daha yakın... Biraz uzaklaştırın... Siz de elimi tutup iyice sıkın dostum... Madam, yatağın yanına geçin, kolunun altından tutun... Mükemmel... Ahbap şişede bir şey kalmadı mı?

— Hayır.

— O halde karınızın yerine geçin, o da gidip yeni bir şişe getirsin... Tamam, bardağı silme doldurun... Madam, kocanızı olduğu yerde bırakıp yanıma gelin...

Ev sahibinin karısı bir kere daha çocuklarından birini çağırdı.

—Hay Allah! Size kaç kere söyledim. Bize çocuk lazım değil diye?.. Diz çökün, elinizi baldırının altından geçirin... Ne oldu, kötü bir şey yapmış gibi titriyorsunuz... Hadi bakalım biraz cesaret... Sol elinizi de kalçasının altına koyun; şöyle tam sargının altına... Çok güzel."

Dikişler kesildi, sargılar açıldı. Ve yaram meydana çıktı. Cerrah yarayı parmağıyla altından, üstünden, yanından yokladı, bacağıma her dokunuşunda "Cahil! Eşek herif! Hödük! kalkmış bir de cerrahlık taslıyor! Bu bacak kesilir mi? Diğer bacağı ne kadar işe yararsa bu da o kadar yarayacaktır; bunun güvencesini verebilirim." diyordu.

— İyi olacak mıyım?

— Sizin gibi birçok yaralıyı iyileştirdim.

— Yürüyecek miyim?

— Yürüyeceksiniz.

— Topallamadan mı?

— Orasını bilemem. Söyleyin dostum, nasılsınız? Bacağınızı kurtardım, öyle değil mi? Topallasanız bile sorun değil. Dans etmekten hoşlanır mısınız?

— Çok.

— O halde, yürüyüşünüz biraz aksasa bile, daha güzel dans edebileceksiniz... Madam, sıcak şarap... Hayır, önce ötekini, küçük bir bardak daha, pansumanı böyle daha iyi yaparız.

Şarabı yuvarladı. Yaram sıcak şarapla yıkandı; sonra yeniden sargılar sarıldı. Beni yatağıma yatırdılar. Uyumayı başarabilirsem uyumamı söylediler. Perdeler kapandı, şişeyi dibine indirdiler. Sonra bir yenisi geldi. Sonra cerrah, ev sahibi ve karısı arasındaki konuşma yeniden başladı.

Ev Sahibi: Dostum, bu iş uzun sürer mi?

Cerrah: Çok uzun... Şerefinize dostum...

Ev Sahibi: Peki ama ne kadar? Bir ay mı?

Cerrah: Bir ay mı dediniz? İki, üç, dört deyin; ne kadar süreceği bilinmez ki. Diz kapağı tamamıyla ezilmiş. Femur ve Tibia'ya gelince... Şerefinize madam.

Ev Sahibi: Dört ay! Tanrı yardımcımız olsun! Bu herifi neden içeri alırsın? Kapının önünde ne işin vardı sanki?

Cerrah: Kendi şerefime içiyorum, çünkü iyi çalıştım.

Kadın: Yine başladın dostum, ama gece bana söz vermiştin. Ne yapalım biraz daha sabredeceğiz. Alışırsın.

Ev Sahibi: Ama, söylesene ne yapacağız bu adamı? Üstelik bu yıl işler de o kadar kötü ki...

Kadın: İstersen, rahibin evine gideyim.

Ev Sahibi: Oraya adımını atarsan pestilini çıkarırım.

Cerrah: Neden, dostum, benim karım hep gider.

Ev Sahibi: Orası sizin bileceğiniz şey.

Cerrah: Kızımızın şerefine; nasıl, iyi mi?

Kadın: Çok iyi.

Cerrah: Hadi bakalım dostum, karınızın ve karımın şerefine içelim. İkisi de iyi kadınlardır.

Ev Sahibi: Sizinki daha uyanıktır; böyle budalalıklar yapmaz.

Kadın: Peki o zaman hasta bakıcı rahibelerin yanına giderim.

Cerrah: Ah madam, rahibelere bir erkek gitmeli, bir erkek! Üstelik bu iş biraz güçtür... Rahibelerin şerefine içelim. İyi kızlardır onlar...

Kadın: Neden güçtür?

Cerrah: Kocanız rahibin evine gitmenizi istemiyor. Benim karım da rahibelerin yanına gitmeme izin vermez... Hadi dostum, bir bardak daha; belki bir çözüm yolu buluruz. Şu adamla konuştunuz mu? Belki parası vardır.

Ev Sahibi: Asker adamda para ne arar?

Cerrah: Bir askerin de babası, anası, kardeşleri, akrabaları, dostları vardır. Hadi bir bardak daha içelim. Siz biraz uzaklaşın da meseleyi ben halledeyim.

İşte cerrah, kadın ve kocası arasında geçen konuşmayı olduğu gibi anlattım: Bu iyi insanların arasına alçağın birini sokarak hikâyeye başka bir renk vermek elimde değil miydi? Jacques'ın yatağından kaldırılıp sokak ortasına yahut bir çukura atıldığına tanık olamaz mıydınız? Hem de ölmüş bir halde? Ölmüş mü dedim? Hayır. Birini yardımına çağırabilirdim. Bu adam onun bölüğünden bir asker olabilirdi. Ama o zaman bu hikâye fena halde Cleveland[3] kokardı. "Hakikat, hakikat?" diyeceksiniz bana, hakikat sıklıkla soğuk, yavan ve bayağıdır. Mesela, şu son anlattığınız pansuman sahnesi hakikata uygundur. Ama bunda ilginç olan ne var ki? Hiçbir şey.

Kabul.

3 Abbé Prevost'un romanı. (ç.n.)

— Hakikati anlatmak isteyen, Molière, Regnard, Richardson, Sedaine gibi yapmalı. Hakikatin sivri yanları vardır, ama bunları kavrayabilmek için insanın zeki olması lazım. Zeki olanlar için bu dediğiniz doğru; ama ya zeki değillerse?

— Zeki değillerse yazı yazmamalılar.

— Ya bu kişi Pondichéry'ye gönderdiğim şaire benziyorsa.

— O şair de kim?

— O şair...

Ama okuyucum, bir taraftan siz, bir taraftan ben ikide bir sözümü kesersek, Jacques'ın aşk maceraları ne olur? Gelin şu şairi bir tarafa bırakalım... Ev sahibi ve karısı uzaklaştılar...

— Hayır, hayır Pondichéry'deki şairi anlatın.

— Cerrah Jacques'ın yatağına yaklaştı.

— Pondichéry'deki şairin hikâyesi, Pondichéry'deki şairin hikâyesini isteriz.

— Bir gün, her zaman olduğu gibi, bana genç bir şair geldi... Ama okuyucu, bunun Kaderci Jacques'la efendisinın seyahatiyle ne ilgisi var?..

— Pondichéry'deki şairin hikâyesi.

— Yirmi yıldır, belki de iyi niyetle, tekrarlanıp durduğu gibi; zekâm, deham, beğenilerim, iyiliğim hakkındaki beylik lafları ve bir kelimesine bile inanmadığım bir yığın övgüden sonra genç şair cebinden bir kâğıt çıkardı ve "Bazı mısralarım." dedi.

— Mısralar mı?

— Evet mösyö, umarım bunlar hakkındaki fikirlerinizi söylemek lütfunda bulunursunuz.

— Hakikati sever misiniz?

— Evet mösyö; sizden istediğim hakikati söylemenizdir.

— O halde söylerim.

— Amma da yaptınız ha! Bir şairin gelip de sizden hakikati soracak kadar budala olduğunu mu sanıyorsunuz?

— Evet.

— Hem de ona hakikati söylemeniz için?

— Elbette.

— Hiç bir sınırlama olmadan?

— Şüphesiz. En ustalıklı haliyle bile olsa, bu kaba bir hareket olur. Bunun manası şudur: Siz kötü bir şairsiniz; üstelik hakikati dinleyecek kadar güçlü olmadığınız için sıradan birisiniz.

— Peki böyle açık konuşmak işinize yarar mı?

— Neredeyse her zaman... Genç şairin şiirlerini okudum ve ona şunları söyledim: Şiirleriniz kötü, üstelik hiçbir zaman iyi bir şey yazamayacağınızı da anladım.

— O halde kötü şiirler yazmam kaçınılmaz, çünkü yazmadan yapamam.

— İşte büyük bir talihsizlik! Kendinizi nasıl kötü bir duruma düşürdüğünüzü anlamıyor musunuz mösyö? Tanrılar, insanlar, sütunlar şairlerin zayıf olmasını hoş görmezler; bunu söyleyen Horatius'tur.[4]

— Biliyorum.

— Zengin misiniz?

— Hayır.

— Fakir misiniz?

— Hem de çok.

— Üstelik fakirliğe zayıf bir şair olmanın gülünçlüğünü ekliyorsunuz. Böyle bir şeyi yaparsanız tüm yaşamınız mahvolacak, bu şekilde yaşlanacaksınız. İhtiyar, fakir ve kötü şair; ne berbat bir rol!

— Biliyorum. Ama buna karşı koymak elimde değil. (Jacques olsaydı: "Böyle olması alnımıza yazılmış derdi.")

— Akrabanız var mı?

— Var.

— Ne iş yaparlar?

— Kuyumculuk.

---

4 Şiir Sanatı (Kitapçılar edebi yenilikleri sütunların üzerine asarlar.) (ç.n.)

— Size yardım ederler mi?

— Belki.

— İyi o halde; gidip onları görün. Onlardan bir miktar ödünç mücevher isteyin. Pondichéry'e giden bir gemiye atlayın. Yolda kötü şiirler yazarsınız, ama oraya vardığınız zaman zengin olursunuz. Zengin olduktan sonra buraya gelip istediğiniz kadar kötü şiir yazarsınız. Ama yayımlamamak koşuluyla. Çünkü kimseyi zarara sokmaya hakkınız yok..." Onu Pondichéry'ye gönderdikten on iki yıl sonra bir gün çıkageldi. Onu tanıyamadım. "Beni Pondichéry'ye göndermiştiniz." dedi. "Oraya gittim; yüz bin frank kazandım. Tekrar geldim. Şiir yazmaya başladım. İşte yazdıklarımı size getirdim..."

— Hâlâ kötüler mi?

— Her zamanki gibi, ama artık işinizi yoluna koydunuz, kötü şiirler yazmanıza karşı çıkmam.

— Ben de böyle düşünüyorum.

Cerrah yatağına yaklaşınca Jacques, onun bir şey şöylemesine fırsat vermedi. "Her şeyi işittim." dedi ve sonra efendisine şöyle dedi: Daha doğrusu tam diyeceği sırada efendisi onu susturdu. Yürümekten yorulmuştu. Yolun kenarına oturdu; başını kendilerine doğru gelen bir yolcuya doğru çevirdi. Bu yolcu atının yularını koluna geçirmiş yürüyordu.

Şimdi siz, okuyucum, bu atın, Jacques'ın efendisinin çalınan atı olduğunu sanacak fakat aldanacaksınız. Bir romanda böyle olurdu ama bu bir roman değil; sanırım size bunu daha önce de söylemiştim, şimdi bir daha tekrar ediyorum. Efendisi Jacques'a: "Bize doğru gelen şu adamı görüyor musunuz?" diye sordu.

Jacques: Görüyorum.

Efendi: Atı hoşuma gitti.

Jacques: Ben askerken piyadeydim, attan anlamam...

Efendi: Ben süvari kumandanıydım, anlarım.

Jacques: Peki sonra?

Efendi: Sonra mı? Gidip bu adama atı bize vermesini söylemeni isteyeceğim. Tabii parasını ödeyerek.

Jacques: Çılgınca bir istek, ama gidip söyleyeyim; ne kadar vereceksiniz?

Efendi: Yüz altına kadar veririm...

Jacques efendisine uyumamasını tembih ettikten sonra yolcunun yanına gitti; konuyu açtı, parayı verdi ve atı alarak efendisine getirdi. Sonra, "Pekâlâ Jacques." dedi, "Tıpkı senin gibi benim de öngörülerim var. Güzel bir at, onu bize satan adam hiçbir kusuru olmadığı için yemin ederdi. Ama at satışında herkes düzenbazdır."

— Hangi işte değillerdir ki?

Efendi: Sen buna bin, senin atı da bana ver.

Jacques: Tamam.

Şimdi ikisi de ata binmişlerdi. Jacques efendisine şöyle dedi: "Evden ayrılırken, annem, babam, vaftiz babam, her biri güçleri yettiği kadar bana bir şeyler vermişlerdi. Şimdi elimde büyük kardeşim Jean'ın, şu uğursuz Lizbon yolculuğuna çıkarken verdiği beş Louis altını kaldı..." (Burada Jacques ağlamaya başladı. Efendisi de kendisine bunun alnına yazılmış olduğunu hatırlattı:) "Evet doğru efendim, bunu ben de belki yüz defa söylemişimdir; ama yine ağlamaktan kendimi alamıyorum..."

Jacques böylece hıçkıra hıçkıra ağlarken, efendisi tabakasından bir tutam enfiye aldı ve saatine baktı. Atının yularını dişlerinin arasına alıp, elleriyle gözlerini silen Jacques sözlerine devam etti:

"Jean'ın verdiği beş altını, akrabalarımın ve dostlarımın hediyelerini ve maaşımı bir keseye doldurdum ve şimdiye

kadar bir meteliğini bile harcamadım. Ak akçe kara gün içindir; öyle değil mi efendim?"

Efendi: Ama o sığındığın kulübede uzun zaman kalman imkânsızdı herhâlde.

Jacques: Parasını ödememe rağmen.

Efendi: Peki ya kardeşin Jean'ın Lizbon'da ne işi vardı?

Jacques: Galiba beni çileden çıkarmaya niyetlisiniz. Şu sonu gelmeyen sorularınız yüzünden aşk maceralarımı anlatmaya vakit bulmadan birkaç dünya seyahati yapacağız.

Efendi: Ne önemi var. Yeter ki sen konuş, ben de dinleyeyim. Asıl önemli olan bu değil mi? Bana teşekkür etmen lazım gelirken, söyleniyorsun.

Jacques: Kardeşim Lizbon'a tatile gitmişti. Akıllı çocuktu Jean; işte onun başına felaket getiren de bu oldu. Benim gibi budalanın biri olsaydı, onun için daha hayırlı olurdu. Ama ne yaparsınız; alnımıza böyle yazılmış. Mont-Carmel tarikatının yardım toplayan keşişinin yün, yumurta, kenevir, yemiş, şarap istemek için bizim köye uğraması; bizim evde kaldıktan sonra kardeşim Jean'ın aklını çelmesi, onu da kendisine benzetmesi alnımıza yazılmış.

Efendi: Demek kardeşin Jean Mont-Carmel keşişi oldu?

— Hem de çorapsız sadece terlik giyen Mont-Carmel keşişlerinden biri oldu. Jean çalışkan, tartışmayı seven bir çocuktu. Köyde herkesin akıl hocasıydı. Okuması yazması vardı. Daha küçük yaştan eski el yazmalarını kopya eder ve okurdu. Sırasıyla kapıcılık, uşaklık, bahçıvanlık, ayin eşyası muhafızlığı, rahip yardımcılığı ve veznedarlık yaptı. Bu yükselişiyle hepimizi zengin edebilirdi. İki kız kardeşimizi, köyden bazı kızları evlendirdi. Sokağa her çıkışında anneler, babalar, çocuklar önüne çıkıp: "Günaydın Birader Jean!" "Nasılsınız Birader Jean?" derlerdi. Hangi evin kapısından içeri adımını atsa, Tanrı'nın rahmeti o evin üstüne yağardı.

Ve bu evin bir kızı varsa, onun gelişinden iki ay sonra mutlaka kısmeti çıkardı. Zavallı Birader Jean, hırsı onu mahvetti. Kendisine muavinlik ettiği başrahip ihtiyardı. Keşişlerin dediğine göre öldüğü zaman onun yerine geçmeyi tasarlamış ve bunun için de bütün rütbelerin yazılı olduğu dosyaları şeytanın bile anlayamayacağı şekilde karmakarışık etmiş, eski kayıtları yakmış ve yerine yeni kayıtlar yazmış. Bir kâğıt gerektiğinde onu bulmak için bir ay aramak gerekiyordu; üstelik sıklıkla da bulunmuyordu. Kilisenin ileri gelenleri Jean'ın hilesini ortaya çıkarıp meseleyi ele aldılar. Onlara göre bu çok ciddi bir suçtu. Bundan dolayı Birader Jean'ı umduğu gibi başrahip yapacak yerde, ekmekle suya mahkûm ettiler, ve kayıtlarının anahtarlarını bir başkasına devredinceye kadar epey ceza çektirdiler. Keşişler kinci adamlardır. Birader Jean'dan bütün sırlarını sızdırdıktan sonra, kendisini Mont-Carmel tarikatının kutsal suyunun damıtıldığı laboratuvara kömür hamalı yaptılar. Düşünsenize, eski veznedar ve başrahip muavini Birader Jean kömür hamalı! Birader Jean onurlu bir adamdı. Bu duruma düşmeye katlanamazdı. Bu düşkünlükten kurtulmak için bir fırsat gözlüyordu.

Bu fırsat bütün tarikatın gözbebeği olarak kabul edilen genç Père'in gelişiyle ortaya çıktı. Adı Père Ange olan bu rahip kürsüde ve mahkemede eşsizdi. Güzel gözleri, güzel bir yüzü, herkesin sahip olmayı isteyeceği kolları ve elleri vardı. Vaaz vermeye, günah çıkarmaya başladı. Dindarlar birer birer eski ihtiyar rahiplerden ayrılıp genç Père Ange'a bağlandılar. Pazar günleri ve bayram günlerinin arifesinde Père Ange'ın hücresinin etrafını kadın erkek günah çıkarmaya gelenler sardı. Buna karşılık ihtiyar keşişler boş bölmelerinde eli kolu bağlı bekliyor, kimsenin gelmediğini görerek kahırlanıyorlardı. Lakin mösyö, Père Ange'ın hikâyesini bırakarak aşk maceralarımı anlatsam herhâlde daha hoş olur değil mi?

Efendi: Hayır, hayır. Bir tutam enfiye alalım, saate bakalım ve sen devam et.

Jacques: Madem ki siz istiyorsunuz. Öyle olsun.

Ama Jacques'ın atı başka türlü düşünüyordu. Birden gemi azıya alarak bir çukura doğru seğirtti. Jacques'ın dizlerini sıkıp dizginleri çekmesi boşunaydı, inatçı hayvan çukurun dibine kadar indikten sonra dörtnala bir tepeye tırmanıp birden durdu. Etrafına bakınan Jacques bir sürü darağacının ortasında olduğunu fark etti.

Benim yerimde başkası olsaydı, bu darağaçlarından birer kurban sallandırır ve bir yakınını onların arasına yerleştirip Jacques'ın kederlenmesini sağlardı. Bu şekilde anlatsaydım, belki de inanırdınız, çünkü bundan çok daha garip tesadüfler de vardır, ama anlattıklarım doğru olmayacaktı; bu darağaçlarında kimse asılı değildi.

Jacques atının soluklanmasına izin verdi. Sonra at kendiliğinden tepeden inerek çukurdan çıktı ve Jacques'ı efendisinin yanına getirdi. Efendisi onu görünce: "Ah dostum Jacques beni ne kadar korkuttun! Seni öldü sanmıştım.. Ama düşlere daldın.... Ne düşünüyorsun?"

— Yukarıda gördüklerimi düşünüyorum.

Efendi: Ne gördün?

Jacques: Darağaçları.

Efendi: Ooo! Bu hayra alamet değil. Ama akıl yürütme tarzını hatırla. Alnına yazılmışsa, ne yapsan nafile; er ya da geç asılacaksın. Ama alnına yazılmamışsa at yalan söylemiş olur. Kendisine bir şey malum olmuş değilse, bu at arada sırada delice heveslere kapılıyor demektir; ona dikkat etmek gerekir...

Bir müddet sustuktan sonra Jacques kafalarından karanlık bir fikri kovmak isteyenlerin yaptığı gibi alnını ovuştura-

rak kulaklarını oynattı. Sonra birden bıraktığı yerden söze başladı:

"Bu ihtiyar keşişler birbirlerine danıştılar; kendilerini gölgede bırakan bu genç keşişden kurtulmaya karar verdiler. Bunun için her çareye başvurmaktan çekinmeyeceklerdi. Biliyor musunuz ne yaptılar?.. Ama efendim, beni dinlemiyorsunuz siz."

Efendi: Hayır, dinliyorum, dinliyorum. Devam et.

Jacques: Tıpkı kendileri gibi ihtiyar bir düzenbaz olan kapıcıyı yanlarına çektiler. Bu ihtiyar düzenbaz genç keşişin cemaatinden genç bir kadınla bekleme odasında uygunsuz şeyler yaptığını söyleyip buna gözleriyle tanık olduğuna yeminler etti. Bu belki doğru, belki de uydurmaydı: aslını kim bilebilir ki! İşin hoş tarafı, ertesi gün manastırın başrahibine mahkemeden bir cerrahın açtığı dava dolayısıyla celp geldi. Bu cerrah, düzenbaz kapıcıyı tutulduğu bir çapkınlık hastalığından kurtarmış, ona ilaçlar yazmıştı, şimdi tedavi ücretini istiyordu... Efendim, beni dinlemiyorsunuz; zihninizi neyin meşgul ettiğini biliyorum. Bahse girerim ki aklınız hep darağaçlarında.

Efendi: Bunu inkâr edemem.

Jacques: Hep dik dik yüzüme bakıyorsunuz. Yoksa bende bir uğursuzluk olduğunu mu düşünüyorsunuz?

Efendi: Hayır, hayır.

Jacques: Yani, evet, evet; tamam o zaman, sizi ürkütüyorsam birbirimizden ayrılırız, olur biter.

Efendi: Haydi oradan Jacques, aklını başına al. Kendine güvenmiyor musun?

Jacques: Hayır efendim; kim kendine güvenebilir ki?

Efendi: İyi yürekli herkes. Yoksa Jacques, namuslu Jacques bir suç işlemekten nefret etmiyor mu? Hadi Jacques bu tartışmayı bırakalım, senin hikâyeye gelelim.

Jacques: Kapıcının bu iftirası üzerine zavallı Père Ange'a aklını oynatacağı ölçüde kötülükler, iblislikler yaptılar. Bu-

nun üzerine bir doktor çağrıldı, onu da kendilerine uydurdukları için, doktor bu keşişin deli olduğunu, iyi olması için doğduğu memlekete gönderilmesi gerektiğini söyledi. Mesele sadece Père Ange'ı uzaklaştırmak veya bir yere kapamaktan ibaret olsaydı, iş kolaylaşırdı. Fakat manastıra gelen dindarlar arasında Père Ange"dan yana olan yüksek tabakadan kadınlar vardı. Onlara rahipleri hakkında yapmacık bir merhametle şunları söylediler: "Ah yazık! Çok yazık oldu şu Père Anga'a; bizim cemaatin kartalıydı o." "Ona ne oldu ki?" Bu soruya yalnızca derin bir iç çekişle ve gözlerini göklere çevirerek cevap veriyorlardı. Karşısındaki ısrar ederse, önlerine bakarak susuyorlardı. Bu yapmacık tavırlar bazen şu sözlerle tamamlanırdı: "Tanrım! Biz ne günah işledik ki... Zaman zaman beyninde hâlâ deha şimşekleri çakıyor... Belki bir gün yine eski haline dönecek... Ama pek az ümit var... Dinimiz için ne büyük kayıp!.." Bir taraftan da kötülüklerine devam ediyor ve onun akli dengesini bozmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Jean acıyıp işe karışmasaydı bunu başaracaklardı. Size daha ne söyleyeyim? Bir akşam hepimiz yatmıştık. Kapıya vurulduğunu duyduk. Kalkıp kapıyı açtığımda karşımızda kıyafetlerini değiştirmiş halde, kardeşimi ve Père Ange'ı bulduk. Ertesi günü evde geçirdiler. Daha ertesi gün, gün ağarırken başlarını alıp gittiler. Giderken cepleri doluydu. Jean beni kucaklarken, "Kız kardeşlerimi evlendirdim. Manastırda kalsaydım, iki seneye varmaz, sen de memleketin en büyük çiftçilerinden olurdun, ama her şey değişti, işte senin için yapabileceğim ancak bundan ibaret. Hoşça kal Jacques, Père'le işimiz yolunda giderse, sen de faydalanırsın..." Sonra avucuma şu size bahsettiğim beş Louis altınını bıraktı. Beş Louis de köyde en son evlendirdiğimiz kız için verdi. Bu kız, Jean'a bir elmanın iki yarısı gibi benzeyen tosun gibi bir oğlan doğurmuştu.

Efendi, enfiye kutusu açıp saatini cebinden çıkardı.

— Peki Lizbon'a neden gittiler?

Jacques: Onlarsız gerçekleşmesi mümkün olmayan bir depremde[5] ezilmeye, yanıp, kül olmaya gitmişler... Bu da alınlarına yazılmış olmalı...

Efendi: Ah şu keşişler, şu keşişler.

Jacques: En iyisi bile beş para etmez.

Efendi: Bunu senden iyi bilirim.

Jacques: Yoksa siz de mi ellerine düşmüştünüz?

Efendi: Sana bunu sonra anlatırım.

Jacques: Ama neden bu kadar kötü oluyorlar?

Efendi: Sanırım keşiş olduklarından... Şimdi yine şu senin aşk maceralarına gelelim.

Jacques: Hayır mösyö gelmeyelim.

Efendi: Demek artık onları öğrenmemi istemiyorsun?

Jacques: Her zaman isterim. Ama kader razı olmuyor. Dikkat etmediniz mi? Daha ben ağzımı açar açmaz işe şeytan karışıyor, başıma bir aksilik geliyor, sözümü kesiyor. Bir türlü sonunu getiremeyeceğim. Ne yaparsınız, alnıma böyle yazılmış.

Efendi: Yine de bir dene.

Jacques: Sanırım önce siz aşk maceralarınızı anlatırsanız tılsım bozulacak, ben de kendiminkileri anlatabileceğim. Durun mösyö. Bazen kaderin sesini duyar gibi oluyorum.

Efendi: Onu dinlemek sana iyi geliyor mu?

Jacques: Elbette. Mesela saatinizin seyyar satıcıda olduğunu söylediği günkü gibi...

Efendi esnemeye başladı; esnerken enfiye kutusuna vuruyor; enfiye kutusuna vururken uzaklara bakıyor, uzaklara bakarken de Jacques'a şöyle diyordu:

— Solunda bir şeyler görmüyor musun?

Jacques: Evet; bahse girerim benim hikâyeme devam etmemi, sizin de kendi hikâyenize başlamanızı istemeyen bir şey...

5 1 Kasım 1755 Lizbon depremi. (ç.n.)

Jacques haklıydı. O şey onlara, onlar da o şeye doğru ilerledikleri için aralarındaki mesafe kısalıyordu. Az sonra siyahlara bürünmüş bir araba gördüler. Bu arabayı sırtlarından ayaklarına kadar siyah eyer örtüsü sarkan dört siyah at çekiyordu. Arkadan siyahlar giymiş iki hizmetçi, onların arkasından da yine karalar giymiş başka iki hizmetçi gelmekteydi. Bunların hepsi de üstlerine siyah eyer örtüsü atılmış dört siyah ata binmişlerdi; arabanın sürücü yerinde siyahlar giymiş bir arabacı vardı. Adamın basık şapkasının etrafından dolanan uzun bir yas tülü sol omzundan aşağı sarkıyordu. Arabacı yularları gevşek tutuyor ve atların kendi keyiflerince gitmelerine izin veriyordu. Nihayet iki yolcumuz bu cenaze arabasının yanına geldiler. O anda Jacques âdeta yere yuvarlanır gibi atından aşağı atladı. Saçını başını yolarak, feryatlar koparark kendini yerden yere attı: "Yüzbaşım. Zavallı yüzbaşım! Onun cenazesi bu! Kesinlikle onun, işte silahları..." Gerçekten de, arabada üstüne cenaze örtüsü örtülmüş uzun bir tabut vardı. Bu tabutun üstünde kordonlu bir kılıç görülüyordu. Tabutun yanına elindeki dua kitabından dualar mırıldanan bir rahip oturmuştu. Araba yoluna devam ediyor, Jacques feryat ederek arkasından yürüyor, efendisi de küfürler savurarak peşinden geliyordu. Uşaklar, bunun gerçekten yüzbaşısının cenazesi olduğunu söylediler. Yakındaki bir şehirde ölmüştü, gömülmek üzere atalarının kabrine götürülüyordu. Yüzbaşı kendisiyle aynı alayda yüzbaşı olan bir dostunun ölümü nedeniyle, onunla en azından haftada bir kez kılıç müsabakası yapmaktan mahrum kalınca melankoliye kapılmış ve birkaç ay içinde sönüp gitmişti.

Jacques, yüzbaşısına karşı saygı ve yas borcunu ödedikten sonra efendisinden özür diledi, tekrar atına atladı. Her ikisi de sessizce yola koyuldular.

"Fakat, Tanrı aşkına söylesenize yazar!" diyorsunuz, "Nereye gidiyorlardı?" Ben de size, "Tanrı aşkına siz söyleyin okuyucu!" diye cevap vereceğim.

Nereye gittiklerini kim bilir ki? Peki ya siz nereye gidiyorsunuz? İster misiniz, size Ezop'un başına gelenleri anlatayım? O şaşı Xantus ona bir yaz veya kış akşamı -çünkü Yunanlılar her mevsimde suya girerlerdi- gidip suya girmesini söylemişti: "Ezop kaplıcaya git, kalabalık değilse yıkanırız..." Ezop giderken yolda Atinalı devriyelere rastlar. "Nereye gidiyorsun?"

— Nereye mi gidiyorum? Bilmem ki! diye cevap verir Ezop.

— Nereye gittiğini bilmiyor musun? Yürü hapishaneye.

— Tamam! der Ezop; nereye gittiğimi bilmiyorum dememiş miydim? İşte kaplıcaya gitmek isterken hapishaneyi boyluyorum..."

Jacques efendisinin peşinden gidiyordu. Tıpkı sizin de kendi efendinizin peşinden gidiyor olmanız gibi. Efendisi de Jacques'ın kendi peşinden geldiği gibi kendi efendisinin peşinden gidiyordu. "Ama Jacques'ın efendisi kimdi?" diyeceksiniz.

— Onun da tıpkı sizin gibi, belki yüz tane efendisi vardı. Ama muhtemelen Jacques'ın efendisinin şu yüz efendisi içinde bir tanesi bile iyi değildi, çünkü her gün bir efendi değiştiriyordu.

— Yerinde davranan bir adamdı.

— Sizin gibi ihtirasları olan bir adamdır o, okuyucum; sizin gibi meraklıydı, sizin gibi patavatsızdı, okuyucum; sizin gibi sorular soruyordu.

— Ama neden soru soruyordu?

Bu da güzel bir soru doğrusu.

— Öğrenmek ve sonra da öğrendiklerini başkalarına aktarmak için soruyordu; tıpkı sizin gibi okuyucum...

Efendisi Jacques'a, "Aşk maceralarına başlayacak gibi görünmüyorsun." dedi.

Jacques: Zavallı yüzbaşım! Hepimizin gideceği yere gitti. Ama daha önce gitmemiş olması da şaşılacak şey.

Efendi: Jacques, galiba ağlıyorsun! Çekinmeden, gözyaşlarından utanmadan ağla. Çünkü onun ölümü seni, hayattayken ona karşı göstermek zorunda olduğun saygıdan kurtardı. Acını saklama gerekçelerin, sevincini saklama gerekçelerinle aynı değil. İnsanlar bu gözyaşlarının sevincinden kaynaklandığını düşünmeyecekler, bahtsızlığı hoş görürler; üstelik böyle anlarda duyarlılığın ya da nankörlüğün farkına çabuk varırlar; kötü bir adam gibi görünmektense yufkayürekli görünmek daha iyidir. Bence, daha az acı vermesi için keder serbestçe açığa vurulmalı ve acının çabuk sona ermesi için bu keder daha yoğun olmalıdır. Onu düşün, onu olduğundan daha büyük gör, en derin meseleleri kavramaktaki ustalığını, en güç meseleleri tartışırken gösterdiği inceliğini, daima en önemli konuları seçmekteki sağduyusunu, en kısır düşünceleri bile verimli hale getirmekteki kudretini, suçluları savunmaktaki başarısını, hoşgörüsünün ona çıkardan veya izzetinefisten çok şey kazandırdığını, yalnız kendine karşı sert olduğunu, ufak tefek kusurlarını hoş görecek yerde onları bir düşmanın kötü niyetiyle abarttığını ve kıskanç bir düşünce tarzıyla elinde olmadan bu kusurları meydana getiren sebepleri kılı kırk yararak ortaya koyduğunu hatırla. Acılarını zamanın çektiği sınırın ötesine taşıma. Evrensel düzene dostlarımızı kaybettiğimiz zaman da, bize yöneleceği zaman da aynı şekilde boyun eğmeliyiz. Ölüme mahkûm eden kaderin hükmüne, tıpkı bizim için de okunacağı günkü gibi razı olmalıyız. Ölüm karşısındaki görevler dostların son görevleri değildir. Şimdi yerinden oynayan toprak, sevgilinin mezarı üstünde sağlamlaşacak, fakat sen ruhunun bütün hassaslığını muhafaza edeceksin.

Jacques: Efendim, söylediğiniz şeyler çok güzel. Ama bu sözlere ne gerek vardı? Yüzbaşım öldü, ben de buna üzüldüm. Bana bir erkeğin veya kadının sevgilisini kaybeden bir kadına söylediği teselli sözlerini söylemeye neden lüzum gördünüz?

Efendi: Sanırım bir kadının teselli sözlerini.

Jacques: Ben bir erkeğin teselli sözleri olduğunu sanıyorum. Ama ister erkek ister kadın olsun bunları söylemek aklınıza nereden geldi? Yoksa beni yüzbaşımın metresi mi sanıyorsunuz? Yüzbaşım mert bir adamdı mösyö; ben de daima namuslu bir çocuktum.

Efendi: Sana aksini söyleyen kim Jacques?

Jacques: Lanet olsun, bir erkeğin ya da bir kadının başka bir kadını teselli etmesi nereden aklınıza geldi? Kendinizi sorgularsanız bunu belki bana da söylersiniz.

Efendi: Hayır Jacques, bunu senin bulman gerekir.

Jacques: Ömrümün sonuna kadar düşünsem bulamayacağım.

Efendi: Az önce söylediklerimi dikkatle dinlediğini sanıyordum.

Jacques: İnsan bu kadar gülünç şeyleri dinlemekten kendini alabilir mi?

Efendi: Pekâlâ Jacques! Öyle olsun.

Jacques: Hele şu sağlığında efendime gösterip de ölümünün beni kurtardığı saygı konusundaki sözleriniz karşısında kahkahalarımı zor tuttum.

Efendi: Pekâlâ! Jacques, ben düşündüğümü söyledim. Söyle bana seni daha iyi bir şekilde teselli edebilir miydim? Ağlıyordun, sana kederli bir şeyden bahsetseydim ne olurdu? Daha çok ağlardın, ben de senin kederini artırmış olurdum. Gülünç nutkum ve aramızda geçen çekişme ile seni avutmuş oldum. Şimdi yüzbaşının hayalinin artık cenaze arabası kadar uzakta kaldığını kabul et. Sanırım artık yeniden aşk hikâyelerine başlayabilirsin.

Jacques: Ben de öyle sanıyorum.

Cerraha, "Doktor, buradan uzakta mı oturuyorsunuz?" diye sordum.

— En az çeyrek fersah uzakta.

— Evinizde rahat mısınız?

— Oldukça.

— Fazla bir yatağınız var mı?

— Hayır.

— Ne! Parasıyla da mı yok? Hem de dolgunca bir para karşılığında?

— Eh, bağışlayın, parasıyla, hem de dolgunca bir parayla olursa, bulunur. Ama dostum siz bana hiç de öyle para, hem de dolgunca bir para verecek durumda görünmüyorsunuz.

— Orası beni ilgilendirir. Peki evinizde tedavim için biraz özen gösterilir mi?

— Hem de fazlasıyla. Karım bütün ömrünce hasta bakmıştır. Kimsenin eline su dökemeyeceği ve sargı değiştirmesini benim kadar iyi bilen bir de kızım var.

— Borcumu günü gününe ödeyeceğim.

— İşte sohbet diye buna derler. Bu... Ama, mösyö, galiba beni dinlemiyorsunuz.

Efendi: Evet Jacques, bu sefer belki son konuşman olmasa da dinlenmeden konuşmak alnına yazılmış.

Jacques: Birisi konuştuğu zaman dinlenmiyorsa, ya hiçbir şey düşünülmüyor yahut da başka şey düşünülüyor demektir. Siz hangisini yapıyorsunuz?

Efendi: İkincisini, şu cenaze arabasının ardından gelen karalara bürünmüş uşağın sana söylediklerini düşünüyordum. Bu adam sana yüzbaşısının en sevdiği arkadaşını kaybettiğini ve haftada birkaç defa dövüşmek zevkinden mahrum kaldığını anlatıyordu. Bunlardan bir şey anladın mı?

Jacques: Elbette!

Efendi: Bu benim için bir muammadır. Anlatırsan beni çok memnun edersin.

Jacques: Ama bu sizi ne ilgilendirir ki?

Efendi: Hiç, ama konuştuğun zaman herhâlde seni dinlemelerini istersin.

Jacques: Şüphesiz.

Efendi: Tamam o zaman, bu anlaşılmaz mesele zihnimi kurcaladığı müddetçe sana makul bir cevap veremeyeceğim. Beni bu sıkıntıdan kurtar, yalvarırım sana.

Jacques: Nihayet, ama, sözümü hiç kesmeyeceğinize yemin edin.

Efendi: Yemin ederim.

Jacques: Uşağın anlattıklarının anlamı şuydu: Yüzbaşım, iyi, çapkın, meziyetli bir adamdı, ordunun en iyi subaylarındandı ama biraz maymun iştahlıydı; tıpkı kendisi gibi iyi, çapkın, fakat yine onun kadar maymun iştahlı bir subayla tanışmış, dost olmuştu...

Jacques yüzbaşısının hikâyesine başlayacağı sırada arkalarından büyük bir insan ve at kalabalığının gelmekte olduğunu duydular. Bu biraz evvel gördükleri cenaze arabasıydı. Geri dönüyordu. Arabanın etrafı çiftlik bekçileriyle çevriliydi.

— Hayır.

— Jandarma süvarileriyle mi?

— Belki. Ne olursa olsun, bu güruhun önünde elleri arkalarından bağlı olarak kara cübbeli rahip, karalar giymiş arabacı, yine karalara bürünmüş iki uşak yürüyordu. Bu manzara karşısında en çok şaşıran kim oldu? Jacques oldu ve bağırmaya başladı: "Yüzbaşım, zavallı yüzbaşım! Ölmemiş, Tanrı'ya şükürler olsun..." Sonra başını geriye çevirdiği atını mahmuzlayarak dörtnala sahte cenaze alayına doğru ilerledi. Otuz adım kadar yaklaştığında çiftlik bekçileri yahut jandarma süvarileri tüfeklerini ona doğrultup haykırdılar: "Dur, geri dön, yoksa kurşunu yersin..." Jacques olduğu yerde durdu; kafasının içinden kadere danıştı; Kader, "Geri dön." diyor gibi geldi. O da böyle yaptı.

Efendi: Ne var Jacques?

Jacques: Hiçbir şey anlamıyorum.

Efendi: Neden?

Jacques: Hiç anlamıyorum.

Efendi: Anlayacaksın, bunlar kaçakçı, satın aldıkları adamlar vasıtasıyla bu tabuta doldurdukları kaçak eşyayı çiftlikte satacaklardı.

Jacques: Peki ama üstünde yüzbaşımın silahları bulunan bu araba nereden çıktı?

Efendi: Bu tabutta bir ölü değil, kaçırılan bir kadın, bir kız, bir rahibe vardı.

Jacques: Ama arabada yüzbaşımın silahlarının ne işi vardı?

Efendi: İşte bu da senin çok hoşuna gidecek bir şey. Ama yüzbaşının hikâyesini bitir bakalım.

Jacques: Hâlâ bu hikâyeyi mi düşünüyorsunuz? Belki de yüzbaşım sağdır.

Efendi: Bunun hikâye ile ne alakası var?

Jacques: Ben yaşayanlardan bahsetmekten hoşlanmam. Çünkü zaman zaman insanın onlar hakkında söylenen iyi veya kötü şeylerden, mahvettikleri iyiliklerden ve tamir ettikleri kötülüklerden dolayı yüzü kızarır.

Efendi: Yavan bir kasideci ya da amansız bir sansür memuru gibi davranmadan her şeyi olduğu gibi anlat.

Jacques: Kolay bir şey değil bu. İnsan, bir şeyi karakterine, menfaatine, zevkine, ihtiraslarına göre abartır ya da küçümser, öyle değil mi? Her şeyi olduğu gibi anlat?.. Böyle bir şeye büyük bir şehirde bile günde iki defadan fazla rastlayamazsınız. Sizi dinleyen de anlatandan daha iyi bir durumda mıdır, sanki? Hayır. Bundan ötürü büyük bir şehirde birisinin anlattığı gibi anlaşılması bir defa dahi mümkün olamaz.

Efendi: Lanet olsun Jacques, işte, insanın dilini ve kulağını kullanmaktan alıkoyacak, konuşmasına, işitmesine, söylenenlere inanmasına engel olacak vecizeler! Bununla beraber sen, sen olarak anlat, ben de ben olarak dinleyeyim ve sana elimden geldiğince inanayım.

Jacques: Bu dünyada söylendiği gibi anlaşılmayan şeyden daha kötüsü yapılmış olarak kabul edilen şeyin neredeyse hiç yapılmamış olmasıdır.

Efendi: Dünyada belki de seninki dışında bu kadar fazla paradoks barındıran bir beyin daha yoktur.

Jacques: Bunda ne kötülük var ki? Bir paradoks her zaman bir yanılgı değildir.

Efendi: Bu doğru.

Jacques: Yüzbaşımla Orléans'a geçtik. Şehirde M. Le Pelletier adlı bir yurttaşın yakın zamandaki macerasından başka bir şey konuşulmuyordu. Yoksullara karşı derin bir merhamet besleyen bu adam aşırıya kaçarak dağıttığı sadakaları tükettiği için, yardım toplamak amacıyla kapı kapı dolaşıyordu.

Efendi: Bu adamın yaptıkları için iki farklı düşünce olduğunu mu düşünüyorsun?

Jacques: Fakirler değil ama bütün zenginler istisnasız ona bir deli gözüyle bakıyorlardı. Yakınları onu az kalsın malını çılgınca israf ediyor diye vesayet altına almaya kalkışacaklardı. Bir handa soğuk bir şeyler içiyorduk. Bir sürü işsiz güçsüz adam, bir hatip bozmasının, o civardaki berberin etrafına toplanmış, ona "Siz oradaydınız, bize olanı biteni anlatın." diyorlardı.

Nutuk vermeye pek meraklı olan köşebaşı hatibi:

— Memnuniyetle, dedi. Müşterilerimden Mösyö Aubertot, Capucin Kilisesinin karşısındaki evinin kapısında duruyordu. M.Le Pelletier yanına yaklaştı: "Mösyö Aubertot dostlarım için bana bir şey veremez misiniz?" dedi. Biliyorsunuz o, fakirlere dostlarım derdi.

— Bugün, bir şey veremeyeceğim M. Le Pelletier.

M. Le Pelletier ısrar etti. "Kimler için merhametinizi rica ettiğimi bir bilseniz. Doğum yapan ve yavrusunu saracak bir paçavrası bile olmayan bir kadıncağız için."

— Bir şey verememem.

— İşsiz, aç ve güzel bir genç kız için. Cömertliğiniz sayesinde belki kötü yola düşmekten kurtulacak.

— Veremem.

— Çalıştığı iskeleden düşüp bacağını kıran ve yaşamak için iki kolundan başka bir şeyi olmayan bir çırak için.

— Bir şey veremem diyorum size.

— Haydi Mösyö Aubertot, merhamet edin. Elinize bir daha asla bu kadar hayırlı bir iş yapma fırsatı geçmez.

— Veremem, veremem.

— Ne olur, iyi yürekli, merhametli Mösyö Aubertot!..

— Mösyö Le Pelletier, beni rahat bırakın. Ben bir şey vermek istersem, kendime yalvartmadan veririm...

Bunları söyledikten sonra Mösyö Aubertot arkasını döndü, ara kapıdan mağazasına geçti. Mösyö Le Pelletier de arkasından geliyordu. Dükkânın arkasındaki odaya, oradan da evine kadar peşinden gitti. Bunca ısrar karşısında sabrı tükenen Mösyö Aubertot ona bir tokat lütfetti..." Sözün burasında yüzbaşım birden yerinden fırladı. Ve hatibe: "Peki tokadı yiyen onu öldürmedi mi?"

— Hayır mösyö, adam öldürmek bu kadar kolay mı?

— Tokat ha, tokat! Peki ne yaptı o halde?

— Tokat yedikten sonra ne mi yaptı? Alaycı bir tavır takındı ve Mösyö Aubertot'ya, "Bu benim payım ama fakirlerimin payı ne olacak?" dedi.

Bu söz üzerine bütün dinleyenler hayranlıkla bağırmaktan kendilerini alamadılar. Ama yüzbaşım şöyle dedi: "Efendiler, şu sizin Mösyö Le Pelletier'niz düşkünün, zavallının, alçağın, haysiyetsizin biri. Ben orada olsaydım şu kılıcımla onun hesabına adaleti yerine getirirdim ve Mösyö Aubertot dediğiniz adam da yalnız kulaklarıyla, burnunu kaybetmekle işin içinden sıyrılırsa kendini bahtiyar sayardı."

Hatip cevap verdi: "Görüyorum ki Mösyö, siz o kaba adamın hatasını anlayıp, Mösyö Le Pelletier'yi bırakmazdınız!"

— Bırakmazdım elbette!

— Siz bir askersiniz ama, Mösyö Le Pelletier dindar bir adamdır. Tokat hakkında ikinizin düşüncesi bir olamaz.

— Ama bütün haysiyet sahibi adamların yanağı birdir.

Efendi: İncil'in görüşü tamamıyla böyle değildir. İncil benim yüreğimde kalbimin kınının içindedir, başkasını tanımam.

Jacques: Sizin İncil'inizin nerede olduğunu bilirim efendim, benimki alnıma yazılmıştır. Herkes hakaret ve iyiliği kendine göre anlar.

Efendi: Peki sonra ne oldu, musibet geveze, sonra ne oldu?

Jacques'ın efendisi böyle hiddetlenirken, Jacques susmuş düşlere dalmıştı. Yalnız zaman zaman, kesik kesik sözlerle sessizliği bozuyordu. Ama bu sözler kafasından geçen bir şeylerden kaynaklanıyordu ve bazı yaprakları kopmuş bir kitabın okunuşunu andırıyordu. İşte efendisine: "Benim sevgili efendim..." dediği zaman da tam olarak böyle olmuştu.

Efendi: Hele şükür ağzını açabildin; ikimizin adına da buna memnun oldum. Çünkü ben seni dinleyemediğim için sıkılırken, sen de konuşmadığın için sıkılmaya başlamıştın. Haydi anlat...

Jacques yüzbaşısının hikâyesine başlayacağı sırada, atı bir kez daha gemi azıya alıp sağdaki büyük yoldan dışarı fırladı ve bir ovaya dalıp çeyrek fersah kadar yol aldıktan sonra doğruca darağaçlarının arasında durdu. Darağaçlarının! Bu ne biçim attı ki sahibini hep darağacına götürüyordu?..

Jacques:

— Buna ne demeli? diyordu. Kaderin cilvesi mi?

Efendi: Bundan şüphe etme dostum.. Atının içine doğuyor. Ama işin kötüsü şu, bütün rüyalar, olağanüstü mucizelerle yukarıdan telkin edilen önseziler, alametler, cilveler hiçbir şeye yaramaz. İş olacağına varır. Dostum, size vicdanınızı rahatlatmanızı, son görevlerinizi yerine getirmenizi tavsiye ederim. Yüzbaşınızın hikâyesiyle aşk maceralarını dinlemeden sizi kaybedersem üzüleceğim. Şimdikinden de çok tasalanmanız neye yarar sanki? Hiçbir şeye. Kaderin hükmü atınız vasıtasıyla iki defa belli oldu; bu hüküm yerine gelecektir. Kimseyle görülecek bir hesabınız yok mu? Son arzularınızı bana bildirin ve harfi harfine yerine getireceğimden emin olun. Benden bir şey çaldıysanız onu size bağışlıyorum, yalnız kendinize Tanrı'dan rahmet dileyin ve bir arada yaşayacağımız şu kısa zaman zarfında başka bir şey çalmayın.

Jacques: Geçmişi hatırlamama lüzum yok. İnsanların adaletiyle bir sorunum yok. Ne adam öldürdüm, ne hırsızlık yaptım, ne de kimseye tecavüz ettim.

Efendi: Neyse, neticede, cinayete kurban gitmektense cinayet işlemeyi tercih ederdim.

Jacques: Ama mösyö, asılmam benim işlediğim bir kabahat yüzünden değil, başka birinin suçu yüzünden olacak...

Efendi: Olabilir.

Jacques: Belki de ölümümden sonra asılacağım.

Efendi: Bu da mümkün.

Jacques: Belki de hiç asılmayacağım.

Efendi: Orası bence şüpheli.

Jacques: Belki de başka birinin asılmasına şahit olmam alnıma yazılmıştır. Bu başka biri de kim bilir kimdir? Belki bana yakın belki de uzak biri.

Efendi: Mösyö Jacques. Asılmalısınız çünkü kader böyle istiyor; bunu atınız söyledi. Ama küstah olmayın: Şu saygısızca tahminlerinize son verin ve bana çabucak şu aşk maceralarınızı anlatın.

Jacques: Efendim, darılmayın ama bazen çok namuslu insanlar da asılır. Bu adaletin yanılmasıdır.

Efendi: Bu yanılmalar can sıkıcı şeylerdir. Başka şeyler konuşalım.

Jacques, atının hareketlerine çeşitli manalar verebildiği için oldukça rahatlamıştı:

"Alaya girdiğim zaman orada yaşları, asaletleri, hizmetleri ve meziyetleri bakımından hemen hemen eşit iki subay vardı. Yüzbaşım bunlardan biriydi. Aralarındaki tek ayrılık birinin zengin olması, ötekinin de olmamasıydı. Zengin olan yüzbaşımdı. Bu benzerlikler aralarında en kuvvetli sempatiyi ve antipatiyi doğurabilirdi: İkisi de oldu."

Burada Jacques durdu, zaten konuşması sırasında at ne zaman kafasını sağa sola sallasa böyle yapar, yine söze başlamak için sanki hıçkırık tutmuş gibi son cümlesini tekrar ederdi:

"... İkisi de oldu. Bir gün dünyanın en iyi iki dostu olurlar, bir başka gün birbirlerine düşman kesilirlerdi. Dostluk günlerinde birbirlerini arar, sarmaş dolaş olur, kucaklaşır, birbirlerine kederlerini, sevinçlerini, arzularını anlatır; en gizli işleri, şahsi çıkarları, ümitleri, korkuları, ilerideki tasarıları hakkında fikir danışırlardı. Ertesi gün rastlaştıklarında ya birbirlerinin yanından bakışmadan geçerler yahut da yüksekten bakarlar; birbirlerine mösyö diye hitap ederler, kaba kelimeler kullanırlar, ellerini kılıçlarına atıp dövüşürlerdi. Biri yaralanırsa, öteki hemen ağlayarak arkadaşının üstüne atılır, kahırlanır, onu evine kadar götürür, iyi oluncaya kadar başucundan ayrılmazdı. Sekiz gün, on beş gün, bir ay sonra yeniden başlarlar ve herkes bu iki mert adamın evet, bu iki mert adamın, bu iki yakın dostun, birbirlerinin canlarına kıymak üzere olduklarını görürdü. Onlara çok kere bu tavırlarının garipliği anlatılmıştı. Hatta yüzbaşım konuşmama izin verdiğinde ben bile ona: 'Ya kazara arkadaşınızı öldü-

rürseniz?' demişimdir. Bu sözleri duyar duymaz ağlamaya başlar, yüzünü elleriyle kapar, evinin içinde deli gibi koşuşmaya başlardı. İki saat sonra, ya arkadaşı onu yaralı olarak evine getirir yahut da o aynısını arkadaşına yapardı. Ne benim sitemlerim, ne de başkalarının tenkitleri kâr etmiyordu; onları birbirlerinden ayırmaktan başka çare bulunamadı. Harbiye Nazırı'na birbirlerine bu kadar garip davranarak yaşamakta inat eden bu iki subaydan bahsettiler. Bunun üzerine yüzbaşım bir kumandanlığa tayin edildi; derhal kendisine vazifesi başına hareket etmesi ve oradan hiçbir yere ayrılmaması bildirildi. Başka bir emirle de, arkadaşının alaydan ayrılması yasak edildi... Ah, bu melun at beni deli edecek... Nazırın emri gelir gelmez, getirildiği göreve teşekkür etmek üzere saraya gitti, kendisinin zengin olduğunu, fakir arkadaşının da kralın lütuflarına layık olduğunu arz etti; kendisine verilen vazifenin arkadaşını mükâfatlandıracağını, düşük gelirine takviye olacağını ve kendisini de sevindireceğini söyledi. Bu iki garip adamı birbirinden ayırmaktan başka kastı olmayan ve alicenap davranışlardan hoşlanan yüzbaşımın alayda kalıp, arkadaşının... Melun hayvan, şu kafanı doğru tutacak mısın?.. Arkadaşının onun görevine tayin edilmesine karar verdi.

Daha ayrılır ayrılmaz, birbirlerine ne kadar muhtaç olduklarını hissetmişlerdi. İkisi de derin bir melankoliye kapıldılar. Yüzbaşım memleketine gitmek için izin istedi. Ama garnizondan iki fersah uzaklaşır uzaklaşmaz atını sattı; köylü kılığına girdi ve arkadaşının birliğine yöneldi. Anlaşılıyor ki bunu aralarında kararlaştırmışlardı. Yüzbaşım oraya vardı... Hay aksi hayvan! İstediğin yere git! Görüp keyifleneceğin başka darağaçları da mı var?.. Bol bol gülün mösyö, gerçekten çok eğlenceli bir hikâyedir bu. Oraya vardı. Ama buluşmaktan duyacakları sevinci saklamaya pek çok gayret etmiş olmalarına ve bir köylünün bir kumandanla konuşurken takındığı saygılı tavırları ihmal etmemelerine rağmen,

tesadüfen rastladıkları bazı askerler ve subaylar onların maceralarını öğrenerek şüphe etmişler ve alayın binbaşısına haber vermişlerdi.

İhtiyatlı bir adam olan binbaşı bu haberi gülümseyerek karşılamış, olaya da hak ettiği gibi yaklaşmıştı. Kumandanın peşine hafiyeler taktı. Bunların verdikleri ilk rapordan kumandanın evden pek az çıktığı, buna karşılık köylünün hiç çıkmadığı anlaşıyordu. Bu iki garip adamın acayip alışkanlıkları ortaya çıkmadan sekiz gün bir arada yaşamaları mümkün değildi. Ve öyle oldu."

Görüyorsunuz ya, okuyucum, ne kadar lütufkârım. Karalar örtülü arabayı çeken atlara bir kırbaç indirmek, Jacques'ı, efendisini, çiftlik bekçilerini, jandarma süvarilerini ve kafiledeki öteki adamları ilk menzilde birleştirmek, Jacques'ın yüzbaşısının hikâyesini ortasından kesmek ve böylece sizi sabırsızlandırmak elimde. Ama bunun için yalan söylemek lazım. Fakat faydalı olduğuna inanmadıkça veya zor durumda kalmadıkça yalandan hoşlanmam. Hakikat şu ki ne Jacques ne de efendisi karalar örtülmüş arabayı görmediler ve atının gidişinden kaygılanan Jacques hikâyesine devam etti. Bir gün hafiyelerin binbaşıya verdikleri bir rapordan, yüzbaşıyla köylü arasında şiddetli bir kavganın yaşandığı, ardından evden çıkıp, köylü önde, yüzbaşı da onu istemeyerek takip edermiş gibi arkada yürüyerek bir bankerin yanına gittikleri anlaşıldı.

"Daha sonra bir daha birbirlerini görme ümidini kaybettikleri için, var güçleriyle dövüşmeye karar verdikleri öğrenildi. En görülmemiş bir vahşet anında bile, en sıcak dostluk vazifesine bağlı kalan yüzbaşım size evvelce de söylediğim gibi zengindi; işte zengin olan yüzbaşım ona kendini öldürürse yabancı bir memlekete yaşayabilmesi için yirmi dört bin liralık bir çeki kabul ettirmek istiyor ve bunu redderse dövüşmeyeceğini söylüyordu. Ötekiyse bu öneriye karşı şöyle diyordu: 'Dostum sen öldükten sonra benim ya-

şamaya devam edeceğimi mi sanıyorsun?..' Ümit ederim ki, efendim, beni bu acayip hayvanla seyahat etmeye mahkûm etmediniz?..

Bankerin yanından çıkıp şehrin kapısına doğru ilerlemeye başladıklarında aralarında binbaşının da bulunduğu birkaç subayın etraflarını çevirdiğini gördüler. Bu karşılaşmaya bir tesadüf süsü verilmek istendiyse de, bizim iki dost yahut iki düşman işin farkına vardılar. Köylü kim olduğunu saklamadı. Geceyi uzakta bir evde geçirdiler. Daha gün ağarırken, yüzbaşım, arkadaşını birçok kere kucakladıktan sonra, ondan bir daha görüşmemek üzere ayrıldı; memleketine gelir gelmez de öldü."

Efendi: Ölmüş olduğunu sana kim söyledi?

Jacques: Peki o tabut neydi? Ya üstünde onun silahları bulunan bu araba? Zavallı yüzbaşım öldü; bundan şüphem yok.

Efendi: Ya şu elleri arkasına bağlı rahip, ya şu elleri arkalarında bağlı adamlar, ya şu çiftlik bekçileri yahut jandarma süvarileri ve bu kafilenin şehre dönüşüne ne demeli? Yüzbaşın yaşıyor, bundan şüphe etmiyorum; ama arkadaşına ne oldu dersin?

Jacques: Onun hikâyesi kaderin büyük kitabının yahut ezelden yazılan yazının güzel bir satırıdır.

Efendi: Ben de öyle olacağını umuyorum.

Jacques'ın atı, efendisinin sözünü bitirmesine müsaade etmedi. Birdenbire sağa sola sapmadan büyük yolda şimşek gibi dörtnala koşmaya başladı. Jacques bir daha görülmedi; yolun darağaçlarına vardığından emin olan efendisi gülmeye başladı. Don Quijote ile Sancho ve Richardet'la Ferragus gibi Jacques'la efendisi de ancak bir arada bir şey ifade ediyorlardı ve ayrı ayrı bir şeye yaramazlardı. Cervantes'in izinden yürüyen ve Arioste'u taklit eden Monsenyör Forti Glerra bunu pek anlamamıştır; buna göre birbirlerini buluncaya kadar kendi aramızda konuşalım okuyucum.

Jacques'ın yüzbaşısının macerasına bir hikâye diyecek ve hata etmiş olacaksınız. Efendisine anlattıkları şimdi ne vakitti hatırlamıyorum, bir Saint Louis bayramında Invalides'de, Saint-Etienne'li bir binbaşının sofrasında anlatılanların aynıydı. Ciddi bir adam olan bu şahsiyet, bu işi yakından bilen subayların yanında anlatmıştı. Bu adamdan ciddiyetsiz bir davranış beklenemezdi. Size hem şimdi hem de ilerisi için şunu tekrar edeceğim: Jacques'ın efendisine anlattığı bu hikâyede doğruyu yanlış, yanlışı doğru yerine koymak istemiyorsanız ihtiyatlı davranmalısınız. İşte sizi bu durumdan haberdar edip işin içinden sıyrılıyorum.

— İşte, diyeceksiniz bana, iki görülmemiş adam!

— Sizde güvensizlik uyandıran bu mu? Öncelikle doğa, bilhassa içgüdülerde ve karakterlerde çok değişken olduğu için tecrübesi ve gözlemiyle size doğadan aldığı örneği sunan bir şairin hayal gücü kadar garip bir şey yoktur. Size bunları söyleyen ben, *Medecin Malgré Lui*'den[6] esinlenerek yazılmış dünyanın en eğlenceli ve çılgın kurmaca eserine rastladım. Şuna bakın! Kadınla kocası arasında şöyle bir konuşma geçer: "Kucağımda üç çocuğum var."

Koca:

— Yere bırak onları.

— Benden ekmek istiyorlar.

— Kırbaçla onları!

"Siz Mösyö Gousse değil misiniz?"

— Ta kendisiyim.Nereden geliyorsunuz?

— Gittiğim yerden.

— Orada ne yaptınız?

— İyi çalışmayan bir değirmeni tamir ettim.

— O değirmen kimin?

— Bilmem. Değirmenciyi tamir etmeye gitmemiştim ki.

---

6 Molière'in bir oyunu. (ç.n.)

— Her zamankinden çok farklı giyinmişsiniz. Çok temiz olan bu ceketin altında o kirli gömlek ne arıyor?

— Başka gömleğim yok da ondan.

— Neden yok?

— Çünkü tek bir vücudum var.

— Kocam evde yok ama bu bizimle yemek yemenize engel değil.

— Tabii yerim; çünkü ne midemi, ne de iştahımı ona emanet etmedim.

— Karınız nasıl?

— Nasıl isterse öyle olsun. Bu onun bileceği bir iş.

— Ya çocuklarınız?

— Çok iyiler!

— Ya çok güzel gözleri, çok yakışıklı, çok güzel tenli olan nasıl?

— Ötekilerden daha iyi. Yani öldü.

— Çocuklarınıza bir şeyler öğretiyor musunuz?

— Hayır madam.

— Nasıl? Okumayı, yazmayı, dinlerini de mi?

— Hayır, hiçbirini.

— Ama neden?

— Çünkü bana hiçbir şey öğretmediler. Ama bundan dolayı cahil kalmadım... Zekâları varsa benim gibi yaparlar; budala iseler öğreteceklerim onları büsbütün budalalaştırmaktan başka bir şeye yaramayacak...

Bu garip adama rastlarsanız, yanına yaklaşmak için tanımanıza lüzum yoktur. Onu bir meyhaneye götürün, sorununuzu anlatın, yirmi fersah uzağa peşinizden gelmesini isteyin, sizinle gelir; işinizi halletmesinden sonra onu beş para vermeden savabilirsiniz. Halinden memnun olarak geldiği yere döner. Paris'te halka matematik dersleri veren Premontval diye birini duydunuz mu? Benim dostumdu... Ama durun belki Jacques'la efendisi buluşmuşlardır. Onların yanına gitmemizi mi, yoksa burada kalmamızı mı istersiniz? Gousse

ile Premontval okulu birlikte yönetiyorlardı. Gelen öğrenciler arasında bir Mlle. Pigeon vardı. Jardin du Roi'dan[7] "l'Académie des Sciences"[8] salonlarına getirilen iki güzel haritayı yapan o ünlü sanatçının kızıdır. Mlle. Pigeon, çantası koltuğunun altında ve matematik cetveli de el kürkünün içinde olduğu halde okula giderdi. Profesör Premontval ona âşık oldu ve küre üzerine yazılan katı cisimler önermelerinin arasında bir çocuğu oldu. Pigeon baba bu doğal sonuca göz yumacak adam değildi. Âşıklar giderek güçleşen durumları hakkında baş başa verip konuşuyorlardı. Ama ellerinde hiçbir şey olmayınca düşünüp taşınmaları neye yarardı ki? Dostları Gousse'dan yardım istediler. Gousse, hiçbir şey söylemeden gitti, nesi var nesi yoksa, çamaşırlarını, elbiselerini, makinelerini, mobilyalarını, kitaplarını satıp savdı. Sonra iki âşığı bir posta arabasına bindirip kendisi de dörtnala koşturduğu atıyla onlara Alplere kadar eşlik etti. Orada cüzi bir miktarını kendine ayrıp kesesindeki parayı onlara verdi. Kucaklaştılar, dostlarına iyi yolculuk dileğinde bulunduktan sonra Lyon'a kadar şundan bundan sadaka isteyerek yaya geldi, orada bir manastırın duvarlarını boyayarak Paris'e kadar dilenmeden gelebilecek kadar bir para kazandı.

— Çok güzel bir davranış bu.

— Şüphesiz! Bu fedakârlıklara bakarak Gousse'nin çok ahlaklı bir adam olduğunu düşüneceksiniz, öyle değil mi? Halbuki yanılıyorsunuz. Bir turna balığı ne kadar ahlaklıysa o da o kadar ahlaklıdır.

— İmkânsız.

— Böyle. Onu denedim. Ona vekili olduğum adamdan alınmak üzere seksen liralık bir senet verdim. Para rakamla yazılmıştı. Ne yaptı biliyor musunuz? Seksenin sonuna bir sıfır koyup, sekiz yüz lira aldı.

---

7 Paris'te 1626'da tıbbi amaçlarla kurulmuş ve 1640'ta halka açılmış olan, günümüzde Doğal Tarih Müzesi'ni içinde barındıran botanik bahçesi. (e.n.)

8 Fr.-İlimler Akademisi. (e.n.)

— Ah ne iğrençlik.

— Hayır, bu adam ne bir dost için varını yoğunu verdiği zaman çok ahlaklı, ne de beni soyduğu zaman çok namussuzdur. O ilkeleri olmayan garip bir adamdır. Bu seksen lira ona yetmiyordu. Onu ihtiyacı olduğu bir kalemde sekiz yüz lira yaptı.

— Ya bana hediye ettiği kıymetli kitaplar?

— Nedir bu kitaplar?..

— Ama Jacques ve efendisi?

— Ya Jacques'ın aşk maceraları? İşte okuyucum. Beni dinlemek için gösterdiğiniz sabır bu ikiliyle ne kadar az ilgilendiğinizi ortaya koyduğu için onları oldukları yerde bıraktım... Kıymetli bir kitaba ihtiyacım oldu. Onu getirdi. İkinci bir kitap daha istedim, onu da getirdi. Bunların parasını ödemeye kalktığımda almadı. Üçüncü bir kıymetli kitaba ihtiyacım olmuştu. "Bu kitabı alamayacaksınız. Geç kaldınız. Sorbonne'daki hocam öldü." dedi.

— Benim istediğim kitabın sizin Sorbonne'daki hocanızın ölümüyle ne ilgisi var? Yoksa diğer kitapları onun kütüphanesinden mi almıştınız?

— Evet.

— İzni olmadan mı?

— Ama adalete uygun bir dağıtım yapmak için buna ne ihtiyacım vardı ki? Ben o kitapları hiçbir işe yaramadan durdukları yerden alıp daha faydalı olacakları bir yere götürmüştüm... Bu sözleri dinledikten sonra gelin insanların davranışları hakkında bir hüküm verin bakalım! Fakat asıl mükemmel olan Gousse'nin karısıyla olan macerasıdır... Sizi anlıyorum. Artık bıktınız bu hikâyelerden. Gidip bizim iki yolcuyu bulmamızı istiyorsunuz. Okuyucu, siz benim her isteneni yapan biri olduğumu mu sanıyorsunuz? Bu kibar bir düşünce değil. Jacques'ın aşk maceraları deyin ya da demeyin... Gousse'un hikâyesini anlatmak istiyorum.... Bıktım Jacques'ın hikâyesinden... Arada sırada sizin keyfinize göre

hareket etmem gerekir. Ama bazen de kendi keyfime göre hareket etmeliyim. Hem de bana bir hikâyeye başlamak iznini veren her okuyucunun, sonunu dinlemeye söz vermiş olmasına aldırmadan.

Bunu size ilk olarak söyledim. Halbuki bir şeyin ilkini söylemek, ardından en azından bir ikincisinin geleceğini söylemektir. İkinci olarak söylemek... İster dinleyin, ister dinlemeyin, kendi kendime konuşurum... Jacques'ın yüzbaşısı ile arkadaşının yürekleri gizli ve şiddetli bir kıskançlıkla burkulabilirdi: Bu, dostluğun her zaman söndüremediği bir duygudur. Hiçbir şey bir kimsenin meziyetini hoş görmek kadar güç değildir. İkisinin izzetinefsine dokunacak olan bir ayrıcalıktan çekinmiyorlar mıydı? İkisi de tehlikeli bir rakipten kurtulmayı istiyor, önlerine çıkacak bir fırsatı kaçırmamak için birbirlerini kolluyorlardı. Ama, yoksul arkadaşı için kumandanlık mevkisini terk eden biri hakkında bunu nasıl düşünebiliriz? Yerini arkadaşına bıraktığı doğruydu, ama belki de mahrum kaldığı bu mevkiyi kılıcıyla yeniden talep edecekti. Askerler arasında haksız bir ayrıcalık bundan faydalanana şeref vermese bile, rakibi için bu onur kırıcı bir şeydir. Ama bütün bunları bırakalım ve bunun onların kişiliklerinin çılgın yanları olduğunu söyleyelim. Herkesin böyle bir yanı yok mu ki? Bizim iki subayın çılgınlıkları yüzyıllar boyunca bütün Avrupa'ya hâkim olmuştu. Buna *şövalyelik ruhu* diyorlardı. Tepeden tırnağa silahlanmış, birçok aşk hediyeleriyle süslenmiş, merasim atları üzerinde gezinip duran, elindeki yayıyla, şapkalarının siperlikleri kalkık veya eğik bir halde hasmını süzen, gücünü ölçen, tehdit eden ve tozlar içine yuvarlanan düello alanlarını kırılmış silahlarının pırıltısıyla dolduranlar birbirinin dillere destan olan meziyetini kıskanan dostlardan başkaları değillerdi. Bu dostlar, her biri at meydanının bir ucunda, mızraklarını hücuma hazır tutup, atlarını mahmuzlarken korkunç birer düşman kesilirler, birbirlerinin üzerine ancak

bir harp meydanında rastlanacak bir şiddetle atılırlardı. İşte gördüğünüz gibi şu bizim iki subay aslında, günümüzde eski gelenekleri sürdüren iki şövalyeden ibarettiler. Her meziyetin ve her kusurun gelip geçen bir modası vardır. Bir zaman güçlü bir vücuda sahip olmak, bir zamanlar da atiklik modaydı. Kabadayılık bazen çok değer kazanmış, bazen de daha az değer görmüştür. Revaçta olduğu ölçüde, kabadayılık yapan adam daha gözde, daha beğenilen bir tip olur. İnsanların eğilimlerini gözlemlediğinizde dünyaya geç gelmiş olduklarını, başka bir yüzyıla ait olduklarını fark edersiniz. İki subayımızın her gün böyle tehlikeli bir mücadeleye girişmelerinin nedeninin birbirlerinin zayıf tarafını bulup üstünlük sağlamak olmadığını kim iddia edebilir ki? Düellolar toplumda, farklı alanlarda rahipler, hâkimler, edebiyatçılar, filozoflar arasında da sürüp gitmektedir. Her toplumsal statünün kendisine göre düelloları ve şövalyeleri vardır. En saygın, en eğlenceli toplantılarımız, bunlara katılanların sıklıkla aşklarının fermanını omuzlarında değilse de gönüllerinde taşıdıkları birer küçük harp oyunundan başka bir şey değildir. Seyirci ne kadar çok olursa, cirit oyunu o kadar canlı olur. Hele kadınların varlığı dövüşenlerin coşkunluğunu ve inadını son derecede artırır, onların gözü önünde yenilmenin acısı asla unutulmaz.

Ya Jacques?.. Jacques şehrin kapılarından çıkmış ve çocukların alkışları arasında öteki mahalleye varmıştı. Burada atı basık bir kapıya doğru atılınca kapının kemeriyle Jacques'ın kafası arasında müthiş bir çarpışma oldu. Bu durumda ya kemerin yıkılması yahut da Jacques'ın yere yuvarlanması lazım geliyordu. Tahmin olunabileceği gibi ikinci şık gerçekleşti, Jacques yere yuvarlandı, kafası yarıldı ve bayıldı. Etrafdakiler gelip onu yerden kaldırdılar. İspirtolu sularla vücudunu ovarak aklını başına getirdiler. Hatta götürüldüğü evin sahibi tarafından hacamat edildi.

— Bu adam cerrah mıydı?

— Hayır. Bu sırada Jacques'ın efendisi de geldi. Rastladığı herkesten uşağını sormuştu. "Sıska, uzun boylu, alacalı ata binmiş bir adam gördünüz mü?"

— Böyle birinin geçtiğini gördük. Şeytan peşinden geliyormuş gibi dörtnala gidiyordu. Herhâlde şimdi efendisinin evine varmış olmalıdır.

— Peki efendisi kim acaba?

— Cellat.

— Cellat mı?

— Evet, çünkü bindiği hayvan celladın atıdır.

— Cellat nerede oturuyor?

— Oldukça uzakta. Ama oraya kadar zahmet etmeyin. İşte galiba uşakları da aradığınız sıska adamı buraya getiriyorlar...

Jacques'ın efendisiyle böyle konuşan kimdi? Kapısının önünde mola verdiği bir hancıydı. Kısa boylu ve fıçı gibi iri bir adamdı. Gömleğinin kollarını dirseklerine kadar sıvamıştı; başında beyaz bir takke, üzerinde bir mutfak önlüğü, belinde de büyük bir bıçak vardı. Jacques'ın efendisi adama:

— Çabuk, çabuk, şu zavallıya bir yatak hazırlayın, bir cerrah, bir hekim, bir eczacı çağırın... dedi.

Bu sırada Jacques'ı da ayağının ucuna uzattılar. Alnında kalın bir sargı vardı, gözleri de kapanmıştı. "Jacques? Jacques?"

— Siz misiniz efendim?

— Evet benim, bak bana.

— Bakamıyorum.

— Başına neler geldi?

— Ah şu at yok mu! Melun at! Bu gece ölmezsem size hepsini yarın anlatırım.

Onu odasına götürürlerken efendisi adamları yönlendiriyordu: "Dikkat edin, yavaş yavaş yürüyün; yavaş, Tanrım! Bir yerini inciteceksiniz. Ayaklarından tutun! Sen şöyle sola kıvrıl biraz, başını tutan, sen de biraz sola dön!" diye ba-

ğırıyordu. Jacques da alçak sesle: "Demek bu da alnımıza yazılmış!" diyordu.

Jacques, yastığa başını koyar koymaz derin bir uykuya dalmıştı. Efendisi geceyi onun başucunda geçirdi. Sık sık nabzını yokluyor, ilaçlı suyla ıslatılmış bezi alnına koyuyordu, Jacques bir aralık uyanarak onu alnını silerken gördü: "Ne yapıyorsunuz?"

Efendi: Sana bakıyorum. Sen iyi olduğum zaman da hasta olduğum zaman da benim uşağımsın, ama sen hasta olduğun zaman da ben senin uşağınım.

Jacques: Sizin bu kadar merhametli olduğunuzu öğrenmek içimi ne kadar ferahlatıyor bilseniz. Her efendi uşağına karşı böyle davranmaz.

Efendi: Başın nasıl?

Jacques: Çarptığım direk kadar sağlam.

Efendi: Şu örtüyü dişlerinin arasına al ve kuvvetle sık... Ne hissediyorsun?

Jacques: Hiçbir şey. Sanırım testide çatlak yok.

Efendi: Ah ne iyi. Kalkmak mı istiyorsun?

Jacques: Bu yatakta ne yapmamı bekliyorsunuz ki?

Efendi: Bence biraz daha dinlenmen lazım.

Jacques: Bana kalırsa kalkıp yemek yesek ve yola koyulsak daha iyi olur.

Efendi: Ya at ne olacak?

Jacques: Onu efendisine bıraktım. Kibar, efendi bir adammış doğrusu, sattığı fiyata geri aldı.

Efendi: Peki kim bu kibar, efendi adam, biliyor musun?

Jacques: Hayır.

Efendi: Yola çıktığımız zaman sana söylerim.

Jacques: Neden şimdi söylemiyorsunuz? Bu bir sır mı?

Efendi: Sır ya da değil, şimdi veya başka zaman söylemekte ne fark var ki?

Jacques: Hiç.

Efendi: Ama şimdi sana bir at lazım.

Jacques: Herhâlde hancı memnuniyetle kendi hayvanlarından birini bize satar.

Efendi: Sen biraz daha uyu. Ben gidip bu işi halledeyim.

Jacques'ın efendisi aşağı indi; yemek söyledi, atı satın aldı, yukarı çıktı ve Jacques'ı giyinmiş buldu. Karınlarını doyurdular, sonra yola koyuldular. Jacques, yarı ölü bir halde bayıldığı zaman kendisini büyük bir alicenaplıkla içeri alan adama uğrayıp bir teşekkür etmeden gitmenin onurlu bir davranış olmayacağını düşünüyordu. Efendisi, adamlarına yeterince bahşiş verdiğini, böyle bir ziyareti yapmasına gerek olmadığını söyleyerek onu yatıştırmaya çalışıyordu. Fakat Jacques, uşaklarına verilen paranın kendisini efendilerine karşı olan borcundan kurtaramayacağını ileri sürüyor ve böyle davranmakla insanlarda iyiliğe karşı bir nefret ve pişmanlık uyandırılacağını, kendisinin de nankörlük ettiği hissinden kurtulamayacağını söylüyordu. "Efendiciğim; bu adamın hakkımda neler söylediğini tamamıyla duyar gibi oluyorum. Çünkü onun yerinde olsaydım ben de bunları söylerdim..."

Şehirden çıkarken şapkasını arkaya atmış, elbiseleri baştan aşağı sırmalar içinde iri yarı bir adam gördüler. Önünden giden iki büyük köpeği hesaba katmazsanız, adamın yalnız olduğu söylenebilirdi. Jacques'ın onu görmesiyle atından yere atlayıp: "O!" diye haykırması bir oldu ve adamın boynuna atıldı. İki köpekli adam Jacques'ın öpücüklerinden sıkılmışa benziyor ve onu eliyle hafifçe iterek, "Mösyö beni lüzumundan fazla onurlandırıyorsunuz." diyordu.

— Yok, hayır! Size hayatımı borçluyum, size bunun için ne kadar teşekkür etsem azdır.

— Benim kim olduğumu bilmiyorsunuz herhâlde!

— Siz imdadıma koşan, benden kan alan, yaramı pansuman eden merhametli vatandaş değil misiniz? Hani alnımı...

— Doğru bildiniz, oyum.

— Bu atı benden aynı fiyata geri alan namuslu vatandaş değil misiniz?

— Oyum.

Jacques adamın iki yanağından öperken efendisi gülmeye başlar, ayaklarının üstüne kalkıp susta duran iki köpek de burunları havada ilk defa gördükleri böyle bir manzara karşısında hayret içinde gibi görünmektedirler. Jacques bu sevgi gösterilerine, kurtarıcısı tarafından karşılık verilmeyen reveranslar ve soğuk karşılanan iyilik dileklerinde de bulunarak devam edip atına atlar ve efendisine şöyle der: "Bana tanıtmanız gereken bu adama karşı çok derin bir saygı duymaktayım."

Efendi: Neden Jacques? Sence o kadar saygıya layık bir adam mı ki?

Jacques: Yaptığı yardımı hiç önemsemediğine göre yaradılıştan merhametli bir insan olmalı; öteden beri iyilik etmeye alışık herhâlde.

Efendi: Buna nasıl karar verdin?

Jacques: Kendisine teşekkürlerimi sunarken soğuk ve kayıtsız bir tavır sergiledi; bana selam vermedi, bir kelime bile söylemedi, belki de beni tanımamış gibi davrandı, belki de şimdi kendi kendine beni hakir görerek şöyle diyordur: "Herhâlde bu adam kendisine iyi davranılmasına pek alışık değil, ayrıca bu kadar heyecanlandığına bakılırsa, adaletin yerine getirilmesi onun için pek zahmetli bir iş olmalı." Sizi katıla katıla güldürmek için nasıl saçma bir şey söyledim acaba? Bana bu adamın adını söyleyin, defterime yazacağım.

Efendi: Memnuniyetle, peki yaz bakayım.

Jacques: Söyleyin.

Efendi: Yaz: Kendisine bu kadar derin bir saygı beslediğim adam...

Jacques: En derin saygıyı...

Efendi: ***'nin...

Jacques: ***'nin?

Efendi: Celladıdır.

Jacques: Cellat mı dediniz?

Efendi: Evet evet, cellat!

Jacques: Ama bu şaka hiç de hoş değil!

Efendi: Şaka yapmıyorum. Gourmette'te bir ata ihtiyacın vardı. Kader yolunun üstüne birini çıkardı. Bu adam cellattı. Bu at seni iki defa darağaçlarının arasına götürdü. Üçüncü defasında da bir celladın evinin önüne bıraktı, orada cansız bir halde yere yıkıldın. Seni oradan kaldırıp götürdüler, nereye? Bir hana, bir sığınağa, bir kimsesizler yurduna. Sokrates'in ölümünü biliyor musun?

Jacques: Hayır.

Efendi: Sokrates Atina'lı bir bilgeydi. Eski zamanlardan beri delilerin arasında bilge kişilerin konumu tehlikelidir. Hemşehrileri onu baldıran zehri içmeye mahkûm ettiler. Hah işte Sokrates de tıpkı demin yaptığın gibi yaptı; kendisine baldıran zehrini uzatan cellada senin gibi kibar davrandı. Jacques, filozof yaradılışlı bir adam olduğunu kabul et! Filozofların, önlerinde diz çökmedikleri için soyluların, batıl inançlarına dokundukları için hâkimlerin, yüksek memurların, kendilerini tapınaklarında seyrek gördükleri için din adamlarının, ilkeleri olmayan ve felsefeyi güzel sanatların düşmanı sayan şairlerin nefret ettikleri insanlar olduğunu çok iyi bilirim. Üstelik bunların arasında şu hiciv denilen iğrenç işle uğraşanları hesaba katmıyorum, zalimlerin daima esiri olan halk da, onları aldatan madrabazlar da, eğlendiren soytarılar da filozoflardan hoşlanmazlar. Gördüğün gibi mesleğinin ne kadar tehlikeli olduğunu ve bana bulunmanız gereken itirafın önemini biliyorum, fakat sırrını kimseye açmayacağım. Jacques dostum, sen filozofsun, bunun için senin hesabına üzülüyorum. Bugün olanlardan, ileride ola-

cakları anlamak ve insanların alınyazılarını çok evvelinden okumak mümkün olsaydı sizin bir filozof gibi öleceğinizi ve boynunuza geçecek ipi, Sokrates'in baldıran zehiriyle dolu kadehi karşıladığı kadar sükûnetle karşılayacağınızı iddia edebilirdim.

Jacques: Efendim, peygamber gibi konuşuyorsunuz. Fakat çok şükür ki...

Efendi: Önsezilerimi güçlendiren şeye pek inanmıyorsunuz.

Jacques: Ya siz efendim, inanıyor musunuz?

Efendi: İnanıyorum; ama bunun neticesiz kalacağına inanmıyorum.

Jacques: Neden?

Efendi: Yalnız konuşanlar için tehlike vardır, halbuki ben susuyorum.

Jacques: Ya önsezilere ne dersiniz?

Efendi: Bunlara gülerim; ama bunların içinde insanları titreten, fazlasıyla etkileyen şeyler olduğunu da itiraf ederim! Bu masallarla çocukluğumuzdan beri avutulmaya alışmışız! Beş altı kez rüyada gördüğünüz şey gerçekleşmişse, rüyanızda bir arkadaşınızın öldüğünü gördüğünüzde, sabah soluğu olup biteni anlamak için onun evinde alırsınız. İnsanın karşı koyması mümkün olmayan önsezileri, gelecekteki olaylarla ilgili olanlar ve sembolik bir nitelik taşıyanlardır.

Jacques: Bazen sizi anlayamayacağım ölçüde derin ve ulvi sözler ediyorsunuz. Bunu bana bir örnekle açıklayamaz mısınız?

Efendi: Bu çok kolay. Kadının biri doksanlık kocasıyla köyde yaşıyordu. Adamın vücudunda taş oluştu. Ameliyat olmak için şehre geldi. Ameliyattan bir gün önce karısına şunları yazdı: "Bu mektubu aldığınız sırada ben Birader Côme'un bıçağının altına yatmış olacağım." Şu ikiye bölünen ve her parçasında karı ile kocanın adı oyulmuş bulunan yüzükleri bilirsin. Hah! İşte kocasının mektubunu açtığı sı-

rada bu kadının parmağında böyle bir yüzük vardı. O anda bu yüzük ikiye ayrıldı ve kocasının adını taşıyan parça okuduğu mektubun üstüne düştü... Söyle bana Jacques, böyle bir anda, böyle bir olay karşısında, ne kadar sağduyulu ve iradeli olursa olsun, sarsılmayacak bir insan var mıdır? Bu kadın da kocasının öldüğünü düşündü. Heyecanı kocasının ertesi günkü posta ile kendisine ameliyatın çok iyi geçtiğini, tehlikeyi atlattığını ve onu ay başından önce kucaklayacağını ümit ettiğini bildiren mektubunu alıncaya kadar devam etti.

Jacques: Peki gerçekten karısını kucaklayabildi mi?

Efendi: Evet.

Jacques: Bu soruyu sormamın sebebi kaderin sıklıkla düzenbaz oluşudur. İlk anda ona yalancı olduğu söylenir, daha sonra da doğru söylediği kabul edilir. İşte efendim, siz de bana önsezi sembolik olduğu zaman inanıyorsunuz ve kendinize rağmen benim filozof gibi öleceğimi düşünüyorsunuz, öyle mi?

Efendi: Senden bunu saklayacak değilim; fakat bu kötü düşünceden kurtulmak için tekrar...

Jacques: Aşk hikâyelerime başlayayım değil mi?

Jacques aşk maceralarını anlatmaya başladı.

Cerrah: Korkarım dizinizin ameliyatı bir günden fazla sürecek.

Jacques: Bu işin ne kadar zamanda yapılması alnıma yazılmışsa tam o kadar sürer; ama ne önemi var?

Cerrah: Her gün yeme içme masrafları ve benim ücretim yüklü bir meblağ tutar.

Jacques: Doktor, bunları ödeyeceğim, günde ne kadar eder?

Cerrah: Bir frank yirmi santim, çok mu?

Jacques: Çok. Ben fakir bir adamım, yarıya indirelim; sonra beni bir an önce evinize götürün.

Cerrah: Altmış santim pek az. Altmış beş santim verin.

Jacques: Tamam, kabul.

Cerrah: Günü gününe vereceksiniz değil mi?

Jacques: Evet anlaşmamız böyle.

Cerrah: Çünkü lanet olası karım hiç şakaya gelmez.

Jacques: Peki doktor, artık beni şu lanet olası karınızın yanına götürün.

Cerrah: Günde altmış beş santimden on dokuz buçuk frank eder, yirmi frank verirsiniz olur biter.

Jacques: Pekâlâ, yirmi frank olsun.

Cerrah: İyi yiyip içmek, iyi bakılmak, bir an önce iyi olmak istiyorsunuz. Yemekten, ev kirasından ve tedavi ücretinden başka belki ilaç, çamaşır lazım olacak. Sonra...

Jacques: Sonra?

Cerrah: Hani, demek istiyorum ki yuvarlak hesap yirmi dört frank verirseniz iyi olur.

Jacques: Peki yirmi dört frank olsun! Ama bu kadar.

Cerrah: Bir aylık yirmi dört frank, iki aylık kırk sekiz frank, üç aylık yetmiş iki frank eder. Ah! Bu yetmiş iki frankın yarısını eve gelince verirseniz bayan doktor ne kadar keyiflenir!

Jacques: Öyle olsun.

Cerrah: Daha da keyiflenir, eğer...

Jacques: Dörtte birini daha ödersem değil mi? Peki onu da veririm.

Bu konuşmayı anlattıktan sonra Jacques hikâyesine şöyle devam etti: "Cerrah beni evine alan karı kocayı aramaya gitti; anlaşmamızı onlara bildirdi. Birkaç dakika sonra ev sahibi, karısı ve çocukları içleri ferahlamış bir halde yatağımın etrafına toplandılar. Ardından bir soru yağmuru başladı. Sıhhatimi, dizimin nasıl olduğunu soruyor, dostları olan cerrahı ve karısını göklere çıkarıyor, hiç durmadan iyileşmemi diliyorlardı. Gösterdikleri ilgi, bana hizmet etmek için çır-

pınmaları görülecek şeydi! Bu arada cerrah param olduğunu söylemedi ama onu iyi tanıyorlardı. Beni evine kabul ettiğini biliyorlardı. Borcumu ödedim. Çocuklara verdiğim bahşişi ebeveynleri hemen ellerinden aldılar. Vakit sabahtı. Adam tarlaya gitti, kadın omzuna atkısını alıp uzaklaştı; çocuklar da soyuldukları için suratlarını asıp ortadan kayboldular ve uzandığım sedirden beni kaldırmak, giydirmek lazım geldiği zaman ortalıkta avaz avaz bağırıp yardım isteyen doktordan başka kimsecikler yoktu."

Efendi: Ve kendi kendine konuşmayı seven Jacques da kuşkusuz şöyle diyordu: Hizmet istiyorsanız, parayı peşin vermeyin.

Jacques: Bırakın bu sözleri efendim, ahlak dersi verecek zaman değildi. Ama sabırsızlanmanın ve küfür etmenin zamanıydı. Ben de sabırsızlandım, küfür ettim, ardından ahlak dersi verdim ve tam o sırada beni yalnız bırakan doktor, birazdan beni taşımak için iki köylü ile geldi. Onların parasını da benim ödeyeceğimi söylemekten geri kalmadı. Adamlar, beni bir yatak örtüsünü iki tahta çatala takarak yaptıkları sedyeye özenle yatırdılar.

Efendi: Çok şükür! Nihayet cerrahın evine gelebildin ve doktorun karısına veya kızına âşık oldun.

Jacques: Sanırım yanılıyorsunuz efendim.

Efendi: Aşk maceralarının ilk sözlerini öğrenebilmek için doktorun evinde üç ay kalacağımı mı sanıyorsun? Hayır, bunu yapamam. Yalvarırım bana merhamet et ve şu evin tasvirini, doktorun ve karısının mizacını, tedavinin ilerlemesini atla. Meseleye gelelim, artık dizin iyileşti ve âşık oldun.

Jacques: Madem o kadar aceleniz var, tamam âşık olayım.

Efendi: Peki kime âşık oldun?

Jacques: Boylu boslu on sekizinde bir esmere. Endamı yerinde, iri siyah gözleri, küçücük nar gibi kırmızı bir ağzı,

güzel kolları, güzel elleri... Ah! Efendim o güzel elleri bir görseydiniz!..

Efendi: Hâlâ onları avuçlarının içinde tutuyor gibisin.

Jacques: Bunu sizin de o elleri birkaç defa gizlice avuçlarınızın içine aldığınız ve gönlünüzün isteğini yaptırmanızın o ellere bağlı olduğu için biliyorsunuz.

Efendi: İnan bana Jacques, bunu ummuyordum.

Jacques: Ben de öyle.

Efendi: Boş yere kafamı yoruyorum. Ne iri esmer kızı, ne de güzel elleri hatırlıyorum, anlatmayı dene.

Jacques: Peki kabul ediyorum. Ama tekrar aynı yere, yani cerrahın evine dönmek şartıyla...

Efendi: Bunun da alnına yazılmış olduğuna inanıyor musun?

Jacques: Bana bunu siz öğreteceksiniz; ama şu dünyada alnımıza *qui va piano va sano*[9] diye yazılmıştır.

Efendi: Ve *qui va sano va lantano*[10]; ben de böyle gitmek isterdim.

Jacques: Güzel! Neye karar verdiniz?

Efendi: Sen neye istersen ona.

Jacques: Madem öyle, işte cerrahın evine geldik; zaten oraya gelmemiz de alnımıza yazılmıştı. Doktor, karısı ve çocukları kesemi boşaltmak için her çeşit vurguna başvurmak hususunda ustalıkla el birliği ederek nihayet bunu başardılar. Dizim tamamıyla iyileşmese de biraz düzelmişti. Yaram da az çok kapanmış sayılırdı, bir koltuk değneği ile sokağa çıkabilirdim; kesemde yalnız on sekiz frank kalmıştı. Dünyada kekemelerden çok konuşmayı, topallardan çok yürümeyi seven kimse yoktur. Güzel bir sonbahar günü, öğleden sonra uzun bir yürüyüş yapmayı tasarlıyordum. Oturduğum köyün, civardaki köye uzaklığı yaklaşık iki fersahtı.

Efendi: Bu köyün adı neydi?

---

9 İt.-Yavaş ama güvenli bir şekilde git. (ç.n.)

10 İt.-Güvenli ve ayağını sağlam basarak. (ç.n.)

Jacques: Söylersem, her şeyi anlarsınız. Köye gelince bir meyhaneye girdim, dinlendim, soğuk bir şeyler içtim. Gün batmak üzereyken kaldığım eve gitmeye hazırlanıyordum. Tam bu sırada meyhaneden acı bir kadın feryadı duydum. Dışarı çıktım. Kalabalık kadının etrafına toplanmıştı. Yerde yatıyor, saçlarını yoluyor, parçalanmış bir testiyi göstererek: "Mahvoldum. Bir aylık emeğim heba olacak! Kim besleyecek çocukları? Kâhya taş gibi katı yüreklidir! Hiç acımadan bana bunları ödetecek. Ah talihsiz başım! Mahvoldum. Mahvoldum!.." Herkes onun haline acıyor, herkesin ağzından "zavallı kadın" sözleri dökülüyordu. Ama kimse elini cebine atmıyordu. Hemen yanına gittim ve: "Ne oldu?" diye sordum. "Ne mi oldu? Görmüyor musunuz? Beni bir testi zeytinyağı almak için göndermişlerdi. Ayağım dolaştı, yere yuvarlandım, testi paramparça oldu ve içindeki zeytinyağları da gördüğünüz gibi döküldü..." Bu sırada küçük çocukları da yanına gelmişti. Hepsi yalın ayak idiler. Analarının kıyafeti de bu ailenin ne kadar yoksul olduğunu gösteriyordu. Çocuklar da, analarıyla birlikte çığlık atmaya başladılar. Ne kadar yufkayürekli olduğumu bilirsiniz. Beni hüzünlendirmek için bu kadar bağırmalarına gerek yoktu. İçim parçalandı, gözlerimden yaşlar boşandı. Kısık bir sesle kadına, "Küpte kaç paralık zeytinyağı vardı?" diye sordum. "Kaç paralık mı?" diye ellerini havaya kaldırarak cevap verdi, "Dokuz franklık, yani benim bir aylık kazancımdan fazla." Hemen elimi keseme attım ve iki koca ekü çıkararak kadına fırlattım. "Al, kadınım, sana on iki frank..." ve teşekkür etmesini beklemeden de köyün yolunu tuttum.

Efendi: Çok iyi bir iş yapmışsın Jacques.

Jacques: Belki hoşunuza gitmeyecek ama, budalalık ettiğimi söyleyeceğim. Köyden yüz adım uzaklaştığımda kendi kendime böyle diyordum. Yolun yarısında aynı şeyi daha yoğun bir şekilde düşündüm. Cerrahın evine gelip boş kesemi yoklayınca haklı olduğumu acı bir şekilde hissettim.

Efendi: Belki haklısın ve belki de senin merhametin kadar, benim övgüm de yersizdir... Hayır, hayır Jacques ilk kararımda ısrar ediyorum ve davranışının değeri kendi ihtiyacını unutmandan kaynaklanıyor. Başına gelenleri görür gibi oluyorum. Cerrahla karısının insafsızlıklarına maruz kalıyorsun, seni kapı dışarı ediyorlar. Ama kapılarının önünde bir gübre yığınının üstünde can verirken vicdanın rahat olacak.

Jacques: Efendim, o kadar ileri gidemedim. Size verdiğim iki eküden ve yaptığımdan pişman olarak topallaya topallaya yola koyulduğumu itiraf edeyim. İki köyün ortasına geldiğimde gün batmak üzereydi. Tam o anda yolun kenarındaki çalılıkların arasından üç haydut çıkıp üstüme atıldılar. Beni yere yıktılar, üstümü başımı aradılar ve kesemde bu kadar az para bulunuşuna şaşıp kaldılar, iyi bir av ele geçirdiklerini sanmışlardı. Köyde kadına sadaka verdiğimi görmüşler, "Böyle bol keseden para veren adamın herhâlde daha yirmi altını olmalı." diye düşünmüşlerdi. Bir taraftan ümitlerinin suya düştüğünü görerek bana karşı duydukları hırstan, bir taraftan da kendilerini ihbar edersem birkaç frank yüzünden işkenceye uğrayacaklarını düşünmelerinden, beni öldürüp öldürmemek konusunda tereddüt ettikleri belliydi. Bereket versin, tam bu sırada bir gürültü duydular ve kaçıp gittiler. Ben de bir iki ufak bere ile işin içinden sıyrıldım. Haydutlar uzaklaştı. Topallaya topallaya köyün yolunu tuttum. Oraya ancak gecenin ikisinde varabildim. Yüzüm sapsarı, berbat bir hal almıştı. Büsbütün fenalaşan dizimin ıstırabına vücudumun birçok yerinde haydutların dayağından kaynaklanan yaraların ağrısı karışıyordu. Doktor da... Neyiniz var efendim? Dişlerinizi sıkıyorsunuz, sanki karşınızda bir düşman varmış gibi davranıyorsunuz.

Efendi: Gerçekten de karşımda düşmanlar olduğunu hissediyorum. Kılıcımı çekiyor ve haydutların üstüne atılarak senin intikamını alıyorum. Söyle bakalım, büyük kitabı ya-

zan, nasıl olup da iyi bir hareketin mükâfatı olarak senin alnına böyle bir şey yazabiliyor? Ben günahkâr bir sefil olarak seni savunurken, o mükemmellik numunesi senin saldırıya uğradığını, yerlerde sürüklendiğini, tekmelendiğini görüyor ve aldırış bile etmiyor...

Jacques: Efendim, biraz sakin olun, bunlar şeytana layık sözlerdir.

Efendi: Nereye bakıyorsun?

Jacques: Etrafımızda söylediğinizi işiten biri var mı diye bakıyorum... Doktor nabzıma baktı ve ateşimi yüksek buldu. Başıma gelenleri anlatmadım. Yattım. Sedirimin üstünde şu ikisiyle işimi nasıl halledeceğimi düşünmeye koyuldum... Tanrım, hem de ne insanlar! Ertesi sabah uyandığımda anlaştığımız günlük ücreti isteyecekleri muhakkaktı. Halbuki benim beş param yoktu.

Sözün burasında, efendisi uşağının boynuna atıldı ve "Zavallı Jacques, ne yapacaksın, başına neler gelecek? durumun beni ürkütüyor!" diye haykırdı.

Jacques: Yüreğinizi ferah tutun, gördüğünüz gibi karşınızdayım.

Efendi: Bir an kendimi kaybetmişim. Kendimi o doktorun evinde uyuduğun gecenin sabahında senin yanında sandım; senden para istediklerini duyarmış gibi oldum.

Jacques: İnsan şu dünyada neye sevineceğini ve neye üzüleceğini bilemiyor. İyilik kötülük, kötülük de iyilik getiriyor. Alnımızda kaderin yazısı olduğu halde gece karanlığında yürüyoruz, dileklerimiz olduğu kadar, acılarımız ve sevinçlerimiz de aynı derecede anlamsızdır. Ağladığımda, budalaca bir şey yaptığımı düşünürüm.

Efendi: Ya güldüğünde?

Jacques: Bunu da budalalık sayarım. Yine de kendimi ne ağlamaktan, ne de gülmekten alamam. İşte beni çileden

çıkaran da bu. Belki yüz defa denedim... Geceleri gözüme uyku girmedi...

Efendi: Haydi, haydi neyi denediğini söyle bana.

Jacques: Her şeyle alay etmeyi. Ah bir yapabilseydim bunu!

Efendi: Eline ne geçecekti?

Jacques: Tasadan kurtulur, hiçbir şeye ihtiyaç duymaz, kendime tamamıyla hâkim olurdum ve kafamı bir duvara çarptığım zaman bile kendimi sanki bir yatakta dinleniyormuş gibi rahat hissederdim. Bazen böyle olur. Ama şeytanın işine bakın ki bu uzun sürmez; en zorlu anlarda kaya gibi olduğum halde ufak bir şey, bir hiç beni altüst eder. Böyle zamanlarda kendime o kadar kızarım ki kafamı yumruklayacağım gelir. Ama bundan vazgeçerim; olduğum gibi kalmaya karar veririm. Bunun üzerinde düşünürken: "Ne olursa olsun, ne önemi var?" der gibi olduğumu fark ederim. Bu da daha kolay ve rahat bir boyun eğiştir.

Efendi: Daha rahat, orası öyle.

Jacques: Sabah olur olmaz cerrah yatağımın perdesini açarak şunları söyledi: "Bakalım dostum, diziniz ne halde. Çünkü uzak bir yere gitmem gerekiyor.

— Doktor, dedim ona, uykum var.

— Güzel! Bu iyi bir alamet.

— Bırakın beni uyuyayım, pansumanımı sonra yaparsınız.

— Bunun bir sakıncası yok; uyuyun...

Ardından perdeyi kapadı. Fakat ben uyumadım. Bir saat sonra doktorun karısı perdeyi açtı ve: "Haydi, dostum, şekerli çöreğiniz hazır, dedi.

Acıklı bir sesle:

— Muhterem bayan, dedim, hiç iştahım yok.

— Yiyin, yiyin; sizden bunun için para isteyecek değilim.

— Canım istemiyor.

— Orası sizin bileceğiniz şey! Ben de çocuklarımla yerim.

Bunları söyleyip perdemi kapadı, çocuklarını çağırdı, oturup benim şekerli çöreğimi yediler.

Okuyucum, burada biraz ara verip yalnız bir vücudu olduğu için tek bir gömleği olan adamın hikâyesini yeniden ele alırsam ne düşüneceğinizi öğrenmek isterim. Ben ya Voltaire'in dediği gibi bilinmez bir yola ya da halk ağızıyla çıkmaz bir sokağa girdim ve buradan nasıl çıkacağımı bilemediğim için aklıma gelen bir öyküyü anlatıp zaman kazanarak başladığım hikâyeden kurtulmak istiyorum. Pekâlâ! Okuyucum; böyle düşünüyorsanız, aldanıyorsunuz. Merak etmeyin, size Jacques'ın kederinden nasıl kurtulacağını ve Gousse'a, şu yalnız tek bir vücudu olduğu için, tek bir gömleği olan adama dair anlatacaklarımın asla bir masal olmadığını çok iyi biliyorum.

Bir yortu günü sabahı Gousse'dan bir mektup almıştım. Bir hapishaneye atıldığını yazıyor, kendisini gelip görmem için yalvarıyordu. Giyinirken, başına neler gelmiş olabileceğini düşünüyor; terzisinin, fırıncısının, meyhanecinin ve ev sahibinin onu içeri attırdıklarını tahmin ediyordum. Hapishaneye gittiğimde onu suratlarında kasvetli bir ifade bulunan adamlarla birlikte bir koğuşta buldum. Ona bu adamların kim olduğunu sordum. "Şu gözlüklü ihtiyar çok bilgili bir adamdır, çok iyi hesap bilir, yaptığı hesaplarla temize çektiği kayıtların birbirine uygun düşmesine çalışır. Bu güç bir iş, bundan evvelce bahsetmiştik; ama başaracağından eminim."

— Ya öteki?

— Budalanın biri.

— Yani?

— O da sahte para basan bir makine icat etmiş. Ama kötü bir makine. Belki yirmi yerde foyasını meydana koyuyor.

— Ya şu uşak elbisesi giymiş, mandolin çalan adam?

— O burada geçici olarak kalıyor. Çünkü suçu önemli değil. Bicêtre'e nakledilecek.

— Ya peki siz neden buraya geldiniz?

— Ben mi? Benim suçum daha da önemsiz.

Bu cevabı vererek ayağa kalktı, takkesini yatağının üstüne koydu. O anda üç koğuş arkadaşı ortadan kayboldular. Koğuşa girdiğimde, Gousse'u sabahlığı sırtında, küçük bir masanın önüne oturmuş, sükûnet içinde bazı geometrik şekiller çizerken bulmuştum. Sanki evindeymiş gibi huzur içinde çalışıyordu. İşte nihayet yalnız kalmıştık.

"Peki, burada ne yapıyorsunuz?"

— Ben mi? Çalışıyorum görüyorsunuz.

— Peki buraya girmenize kim neden oldu?

— Kendim.

— Nasıl kendiniz?

— Evet kendim.

— Peki bu işi nasıl yaptınız?

— Tıpkı başkasına yapacağım gibi. Kendi aleyhime bir dava açtım; davayı kazandım ve bunun neticesi olarak da aleyhime çıkardığım karar ve ilam gereğince yakalandım ve buraya getirildim.

— Deli misiniz siz?

— Hayır bayım, size her şeyi olduğu gibi anlattım.

— Hakkınızda bir başka dava açıp başka bir ilam çıkararak kendinizi rahatlatamaz mıydınız?

— Hayır mösyö.

Gousse'un kendisine karısından daha çok hizmet eden güzel bir hizmetçisi vardı. Bu uygunsuzluk evin huzurunu kaçırmıştı. Gürültü patırtıdan korkmayan bu adamın huzurunu kaçırmak kolay olmasa da, karısını terk ederek hizmetçisiyle yaşamayı tercih etti. Fakat bütün serveti mobilyalardan, makinelerden, resimlerden, aletlerden ve gerekli eşyalardan ibaretti. Ayrıca eli boş ayrılmaktansa karısını beş parasız bırakmak hoşuna gidiyordu. Bundan dolayı bu

projeyi tasarladı. Hizmetçisine borçluymuş gibi birkaç senet verdi. Kadın bunlarla onun aleyhine dava açacak ve eşyasını haciz ettirerek sattıracak ve sonra Saint-Michel Köprüsü civarındaki eve yerleşip onunla yaşayacaktı. Bu fikir onu pek sevindirdi, senetleri yazdı, imzaladı; iki de avukat tuttu. Sonra ikisi arasında mekik dokudu. Davayı elinden geldiği kadar kendi aleyhine çevirtti; kendine iyi yüklenip kendini kötü savundu. Böylece kanunun gerektirdiği cezaya çarpılacağını ve tasarladığı şekilde evindeki eşyayı elde edeceğini umuyordu. Ama hiç de böyle olmadı. Çok kurnaz bir kahpeye çatmıştı. Hizmetçi eşyayı bırakıp, onu mahkûm ettirdi; yakalattı ve hapse attırdı. Sorduğum sorulara verdiği cevaplar gizemli olsa da gerçeğe uygundu.

Size anlattıklarımı masal olarak dinleyeceksiniz ama...

— Ya şu mandolin çalan adamın hikâyesi?

— Okuyucum, size onu da anlatacağıma söz veriyorum. Şerefim üzerine söz veriyorum ki anlatacağım. Ama izin verin Jacques'la efendisinden bahsedeyim. Jacques ve efendisi geceyi geçirecekleri yere varmışlardı. Vakit geçti. Şehrin kapısı kapanmıştı; şehrin dış mahallesinde kalmaya mecbur oldular. Oradan kulağıma bir gürültü geliyor...

— Gürültü mü duyuyorsunuz? Ama siz orada değilsiniz ki? Sizinle ilgili değil.

— Doğrudur. Evet! Jacques... Efendisi... Müthiş bir gürültü duyulur. İki kişi görüyorum...

— Sizin bir şey gördüğünüz yok. Sizinle ilgili değil. Orada değilsiniz.

— Doğru. İki adam odalarının kapısındaki bir masada sakince konuşuyorlar. Bir kadın da ellerini kalçasına koymuş onlara ağız dolusu küfürler savuruyor. Jacques bu kadını yatıştırmaya çalışıyor. İki adam kadının küfürlerine kayıtsız oldukları kadar o da Jacques'ın nasihatlarına kulak asmıyordu. "Haydi güzelim," diyordu Jacques, "Daha sabırlı olun. Kendinize gelin. Sorun nedir? Bu beyler dürüst insanlara benziyorlar."

— Demek bunlar dürüst insanlar! İkisi de hayvan gibi, merhametsiz, insaniyetten mahrum, duygusuz adamlardır. Bu zavallı Nicole bu kadar kötü davranmaları için onlara ne yapmış ki? Bundan sonra belki bütün ömrünce sakat kalacak.

— Belki de durum sandığınız kadar kötü değildir.

— Fena halde dövdüler, sakat kalacak.

— Anlamak lazım, bir cerrah çağırmalı.

— Çağırmaya gittiler.

— Yatağa yatırmalı.

— Yatıyor. Ah zavallı Nicole'üm; feryatları insanın yüreğini parçalıyor... O ağlayıp bağırırken bir taraftan da zil çalıyor: "Şarap..." diye bağırıyorlardı. O da: "Geliyor." diye cevap veriyordu. Bir başka taraftan da "Çamaşır..." diye bağırıyorlardı: "Geliyor." diye cevap veriyordu.

— Pirzolalar, ördek gelsin!

— Geliyor.

— Bir testi, bir su kabı!

— Geliyor, geliyor.

Ve binanın bir ucundan, kendinden geçmiş biri haykırıyordu. "Lanet olası geveze! Deli geveze! Bu işe neden karışıyorsun? Niyetin beni sabaha kadar bekletmek mi? Jacques! Bana baksana Jacques!"

Öfkesi ve kederi bir parça yatışan hancı kadın Jacques'a: "Beni kendi halime bırakın bayım, çok iyi yüreklisiniz" dedi.

— Jacques! Jacques!

— Çabuk buraya koşun. Ah, bu zavallı kadıncağızın başına gelen felaketleri bir bilseniz!..

— Jacques! Jacques!

— Gidin, galiba efendiniz sizi çağırıyor.

— Jacques! Jacques!

Gerçekten de, odada tek başına elbiselerini çıkaran, açlıktan ölen, yemek getirecekler diye boşuna bekleyerek bağıran efendisiydi. Jacques yukarı çıktı. Jacques'ın arkasından da

bitkin görünen hancı kadın geldi. "Tanrım!" dedi Jacques'ın efendisine, "Özür dilerim. Dünyada insanın hazmedemeyeceği şeyler var. Ne istersiniz? Ah bilseniz ne tavuklarım, bıldırcınlarım var. Nefis bir tavşan budu ister misiniz? Bildiğiniz gibi burada tavşan çok boldur. Yoksa bir nehir kuşu mu arzu edersiniz?" Jacques, her zamanki gibi efendisinin ve kendisinin yemeğini ısmarladı. Yemek geldi. Efendisi bir taraftan atıştırarak, Jacques'a sordu: "Söyle bakalım ne yapıyordun aşağıda?"

Jacques: Belki iyilik, belki kötülük, kim bilir ki?

Efendi: Peki nasıl bir iyilik veya kötülük yapıyordun?

Jacques: Hancı kadını, hizmetçisinin kolunu kıran şu heriflerden dayak yemekten kurtarmaya çalışıyordum.

Efendi: Ama belki dayak yemesi ona iyi gelecekti...

Jacques: Bunun böyle olduğuna hiç şüphe yok. Hayatım boyunca yaşadığım en büyük mutluluk...

Efendi: Dayak yemek mi? İçki getirin.

Jacques: Evet efendim. Dayak yemek. Gece yarısı yol ortasında dayak yemek. Size anlatmıştım. Köye gelirken, bana göre ahmakça, size göre de çok yerinde olan o işi yaptıktan, yani hancı kadının hizmetçisine paramı verdikten sonra.

Efendi: Hatırlıyorum... İçki getirsinler... Peki şu yatıştırmaya çalıştığın kavganın, hizmetçi kızı hırpalamalarının sebebi neymiş?

Jacques: İnanın bilmiyorum.

Efendi: Bilmediğin işe ne diye burnunu sokarsın? Jacques bu senin yaptığın ne ihtiyatlılığa, ne adalete, ne de herhangi bir ilkeye uygun... İçki!

Jacques: Bence sizin ilke dediğiniz şeyler başkalarına zorla kabul ettirdiğiniz kurallardan başka bir şey değildir. Bütün vaazlar kralın fermanının girizgâhına benzer. Bütün vaizler verdikleri öğütleri yerine getirmemizi isterler, çünkü belki de böylece fazilete erebiliriz. Ama onlar kuşkusuz faziletli davrandılar.

Efendi: Fazilet iyi şeydir Jacques. Bunu iyiler de, kötüler de kabul ederler. İçki...

Jacques: Çünkü iki taraf da bundan faydalanır.

Efendi: Peki dayak yemek senin için nasıl yaşamının en büyük mutluluklarından biri oldu?

Jacques: Vakit geç oldu. İkimiz de tıka basa yemek yedik. Yorgunuz. Bence yatsak daha iyi olur.

Efendi: Hayır; hancının bize daha bir şeyler göndermesi lazım. Hele sen şu aşk maceralarına başla.

Jacques: Nerede kalmıştım? Çok rica ederim. Efendim, konudan uzaklaşırsam bana hatırlatın.

Efendi: Peki yaparım; suflörlük vazifeme başlayayım: Yatağında yatıyordun. Beş parasız ve yaptığından pişmandın. Doktorun karısıyla çocukları da çöreği yiyorlardı.

Jacques: Bu sırada kapının önünde bir araba durdu. İçeri bir uşak girdi ve: "Burada koltuk değnekleriyle yürüyen zavallı bir adam, bir asker oturuyor değil mi? Dün akşam komşu köyden gelmişti?" diye sordu.

— Evet, diye cevap verdi doktorun karısı. Ondan ne istiyorsunuz?

— Arabaya bindirip götürmek.

— Şu yatakta yatıyor, perdeleri açıp kendisiyle konuşun.

Hancı kadın içeri girip onlara: "Tatlı olarak ne istersiniz?" diye sorduğu zaman Jacques sözün burasına gelmişti.

Efendi: Tatlı olarak neyiniz varsa.

Hancı kadın, aşağıya inmek zahmetine katlanmadan odadan seslendi: "Nanon, meyve, bisküvi, reçel getir..."

Bu Nanon adı geçer geçmez, Jacques kendi kendine, "Ah; herhâlde bu dövülen kızı olacak; yoksa bu kadar hiddetlenip, bağırıp çağırmazdı..."dedi. Efendisi de hancı kadına: "Az önce çok öfkeliydiniz, öyle değil mi?" diye sordu.

Hancı Kadın: Kim öfkelenmez ki? Zavallı kızcağız onlara hiçbir şey yapmamıştı. Daha odalarına girer girmez feryat ettiğini, hem de acı acı feryat ettiğini duydum... Tanrı'ya şükür; yüreğim biraz ferahladı. Cerrah mühim bir şey olmadığını söyledi. Yine de başında ve omuzunda iki çürük var.

Efendi: Bu kız uzun süredir sizin yanınızda mı?

Hancı Kadın: On beş gün önce onu yanımızdaki karakola bırakmışlardı.

Efendi: Bırakmışlar mı?

Hancı Kadın: Ah, evet! Dünyada katı yürekli insanlar var. Civardaki nehirden geçerken boğulduğunu sanmışlar. Bir mucize eseri olarak buraya kadar geldi; ben de acıdım, yanıma aldım.

Efendi: Kaç yaşında?

Hancı Kadın: Bir buçuk yaşından biraz fazla sanıyorum. Bu söz üzerine Jacques bir kahkaha koyuvererek haykırdı: anlaşıldı, bu bir dişi köpekmiş!

Hancı Kadın: Dünyanın en güzel hayvanı. Sevgili Nicole'üme on altın ödeseler vermem. Zavallı Nicole!

Efendi: Bayan pek yufkayürekli.

Hancı Kadın: Doğru söylediniz. Hayvanlarıma ve yardımcılarıma düşkünümdür.

Efendi: İyi bir şey. Nicole'ünüzü hırpalayan bu adamlar kim?

Hancı Kadın: Komşu şehirden iki burjuva. Aralarında hep gizli gizli konuşuyorlar. Söylediklerini kimsenin duymadığını, yaptıklarını kimsenin bilmediğini sanıyorlar. Üç saattir buradalar, neyin peşinde olduklarını tek bir kelimesini bile kaçırmadan öğrendim. Çok eğlenceli şey. Siz de benim gibi yatmak için acele etmeseydiniz anlatırdım. Uşakları, tesadüfen hemşehrisi çıkan hizmetçime söylemiş, o da kocama, kocam da bana anlattı. Bu iki adamdan genç olanın kaynanası üç ay kadar önce buradan geçmişti. İstemese de civardaki manastıra kapandı. Orada öldü. İşte bunun için

bu iki genç matem kıyafeti giymişler... Onlar farkına varmadan hikâyelerini öğrendim. İyi geceler beyler. Şarabımı nasıl buldunuz?

Efendi: Çok güzel.

Hancı Kadın: Yemeğinizden memnun kaldınız mı?

Efendi: Çok. Sadece ıspanağın tuzu fazla kaçmış.

Hancı Kadın: Bazen kararını tutturamıyorum. Rahat uyursunuz, yatak örtüleri yeni yıkandı. Bizde örtüler hiçbir zaman iki defa kullanılmaz.

Hancı kadın bunları söyleyerek çekildi. Jacques ve efendisi onlara bir dişi köpeği hancı kadının kızı veya hizmetçisi zannettiren sahneyle, kadının ancak on beş günden beri yanında bulunan bir köpeği kaybetmek korkusuyla duyduğu heyecana gülerek yataklarına yattılar. Jacques takkesini başına bağlayarak efendisine: "Bahse girerim ki bu kadının handakiler içinde en çok sevdiği Nicole'dür." dedi. Efendisi de şu cevabı verdi: "Olabilir Jacques ama uyusak iyi olur."

Jacques ve efendisi uyurken, ben de size hapishanede mandolin tıngırdatan, daha doğrusu arkadaşı Gousse'un kafasını şişiren adamın hikâyesini anlatmak için verdiğim sözü yerine getireyim.

Bu üçüncü adam bana büyük bir konağın kâhyası olduğunu söyledi. L'Université Caddesi'nde pastacılık yapan bir kadına âşık olmuş. Kocası karısının davranışlarından çok fırınıyla ilgilenen saf bir adammış. Âşıkların canını adamın kıskançlığı değil, işine düşkün olmasından dolayı dükkândan hiç ayrılmaması sıkıyormuş. Bu engelden kurtulmak için ne yapmışlar biliyor musunuz? Kâhya efendisine pastacının meyhaneden hiç çıkmayan bir ayyaş, dünyanın en dürüst ve en bahtsız kadını olan karısını dövecek kadar merhametsiz, ahlaksız bir adam olduğunu yazan bir belge vermiş. Bunun üzerine kâhya efendisinden pastacı için aldığı bir tutuklama belgesini bir polis komiserine vermiş. Tesadüf

bu ya, komiser pastacının dostuymuş. Ara sıra beraberce meyhaneye gidip, böreği pastacıdan, şarabı komiserden olmak üzere kafayı çekerlermiş. Komiser, tutuklama belgesini alıp, dükkânın önünden geçerken meyhaneye gideceklerini belirten bir işaret yapmış. Meyhanede buluşup kafayı çekmeye başlamışlar. Komiser arkadaşına, "İşler nasıl?" diye sormuş.

— Çok iyi.

— Hiç aksilik yok mu?

— Hiç.

— Hiç düşmanın yok mu?

— Yok.

— Akrabalarla, komşularla, karınla aran nasıl?

— Sıcak ve dostane ilişkiler.

— O halde, seni tutuklamam için verilen emir neden kaynaklanıyor? Görevimi yerine getirmeye kalksam, seni yakandan tutup bir arabaya atmam ve tutuklama belgesinde yazılı olan yere götürmem gerekir, al oku..." Kâğıdı okuyan pastacı sapsarı kesilmiş. Komiser: "İçin rahat olsun. Şimdi baş başa verip hem benim hem de senin iyiliğin için ne yapmamız gerektiğini düşünelim. Dükkâna sık sık gelen biri var mı?"

— Yok.

— Karın hem oynak hem de güzel.

— Onu kendi haline bırakırım.

— Karına göz koyan biri yok mu?

— İnan bana, böyle birini tanımıyorum. Olsa olsa şu arada bir gelip elini sıkan ve ona bir sürü martaval anlatan kâhya olabilir. Ama dükkânda benim, garsonların gözü önünde konuşurlar. Aralarında ahlaka, namusa uygun düşmeyen bir şey olacağını sanmıyorum.

— Sen çok saf bir adamsın!

— Belki. Fakat en iyisi insanın karısının namuslu olduğuna inanmasıdır. Ben de böyle yapıyorum.

— Peki kimin kâhyası bu adam?

— M. de Saint-Florentin'in.

— Tutuklama emri hangi daireden geliyor?

— Belki M. de Saint-Florentin'nin dairesinden.

— Doğru.

— Ah! Hem pastalarımı yesin, hem karımla yatsın, hem de beni hapse attırsın ha! Ah, bu çok alçakça bir şey. Bu kadarına inanamam!

— Çok saf adamsın! Birkaç gündür karının tavırları nasıl?

— Biraz keyifsiz.

— Ya kâhyayı görmeyeli çok oldu mu?

— Dün, sanırım, evet, dün gördüm.

— Dikkatini çeken bir şey oldu mu?

— Etrafıma pek az dikkat ederim. Ama galiba ayrılırken birbirlerine bir işaret yaptılar. Biri başıyla evet, öteki de hayır demişti.

— Evet diyen, hangisinin başıydı?

— Kâhyanınki.

— Onlar ya masumlar yahut suç ortağı. Şimdi dinle beni dostum. Evine gitme! Emin bir yere saklan. Temple kulesine veya Abbaye'e git ve bu arada benim işimi halletmeme izin ver. Özellikle de...

— Kimseye görünmemeye ve bir şey söylememeye dikkat edeyim.

— Evet.

O andan itibaren, pastacının evinin etrafını hafiyeler sarmış. Her kılığa girmiş hafiyeler dükkâna girip kadına kocasının nerede olduğunu sormuşlar. Bazılarına hasta olduğunu, bazılarına bir düğüne, bazılarına da bir eğlenceye gittiğini söylemiş. Ne zaman döneceğini bilmediğini söylüyormuş.

Üçüncü gün komisere gece ikide başını paltosunun yakasının içine saklamış bir adamın yavaşça sokak kapısını açtığını ve pastacının evine girdiğini haber vermişler. Bunun üzerine komiser derhal yanına bir muavin, bir çilingir, bir-

kaç da polis alarak bir arabaya atlamış ve olay yerine gelmiş. Pastacının karısının odasının kapısına vurmuşlar: Ses yok. Bir daha vurmuşlar. Yine cevap yok. Üçüncüsünde içeriden "Kim o?" diye sorulmuş.

— Açın.

— Kim o?

— Açın, kral adına geliyoruz.

Kâhya kadınla beraber yattıkları yataktan:

— Tamam! Hiçbir tehlike yok, demiş. Bu aldığı emri yerine getirmek için gelen komiser olmalı. Açın kapıyı: Adımı söylerim, o da çekip gider.

Pastacının karısı geceliğiyle kapıyı açıp yeniden yatağına girmiş.

Komiser: Kocanız nerede?
Pastacının Karısı: Burada değil.

Komiser, yatak perdesini aralayarak: "Peki ya bu kim?"

Kâhya: Benim, M. de Saint-Florentin'nin kâhyası.
Komiser: Yalan söylüyorsunuz, siz pastacısınız. Çünkü pastacının karısıyla ancak pastacı yatar. Kalkın, giyinin ve benimle gelin.

Çaresiz boyun eğmek gerekmiş. Kâhyayı buraya getirmişler. Kâhyasının yaptığı kepazeliği öğrenince komiserin davranışını onaylayan başsavcı bu akşam gelip kâhyayı Bicêtre'e götürecekmiş. Artık orada hapishane müdürlüğünün gönlünden kopan bir parça kuru ekmekle, bir lokma eti tıkınıp, sabahtan akşama kadar mandolinini çalsın dursun... Ah, artık ben de Jacques ve efendisinin uyanmasını beklerken biraz kafamı yastığa koysam mı, ne dersiniz? Ertesi sabah Jacques erkenden uyandı. Havanın nasıl olduğunu anlamak için başını pencereye dayadı. Çok ber-

bat olduğunu görerek tekrar yatağına girdi. Ve efendisiyle beni canımızın istediği kadar uyumamız için rahat bıraktı. Jacques, efendisi ve aynı konağa inen öteki yolcular öğleye doğru havanın açılacağını sanıyorlardı; ümitleri boşa çıktı. Fırtınayla karışık şiddetli bir yağmur başlamış, mahalleyi şehirden ayıran dere taşmıştı. Dereyi geçmek tehlikeli olduğundan, yolları o tarafa giden yolcular da bir gün kaybetmeyi göze alarak otelde kalmışlardı. Kimileri sohbet ediyor, kimileri burnunu kapıdan uzatarak havayı yokluyor, sonra ayağını yere vurup küfür savurarak içeri giriyordu. Bazıları da politikadan bahsedip içki içiyordu. Çoğu da kâğıt oynuyor, tütün içiyor ya da uyukluyordu. Umarım Jacques aşk maceralarını anlatmaya devam eder ve benim bunları dinleme keyfini yaşamamı isteyen Tanrı havanın kötü gitmesini sürdürerek bizi bu hikâyeler bitinceye kadar burada tutar.

Jacques: Bunu isteyen Tanrı! Tanrı'nın neyi istediğini ve neyi istemediğini kimse bilemez. Belki bunu kendi de bilmez. Şimdi ölmüş olan zavallı yüzbaşım bunu belki yüz defa söylemiştir. Gün geçtikçe ne kadar haklı olduğunu daha iyi anlıyorum... Şimdi, anlatmaya başlıyorum efendim.

Efendi: Dinliyorum. Gelen arabada ve uşakta kalmıştık. Doktorun karısı uşağa perdeyi açıp seninle konuşmasını söylüyordu.

Jacques: Bu uşak yatağıma yaklaşıp bana: "Haydi arkadaş!" dedi, "Ayağa kalk; giyin de gidelim." Başımı saran battaniyenin altından onu görmeksizin: "Arkadaş, beni bırakın da uyuyayım, siz gidin." dedim. Uşak bana, efendisinden emir aldığını, bu emri yerine getirmek zorunda olduğunu söyledi.

"Tanımadığı bir adama emir gönderen efendiniz, borcumun ödenmesi emrini de verdi mi?"

— O iş halloldu. Çabuk olun. Sizi şatoda bekliyorlar. Sizi görmek için duydukları merakın arkası gelirse, orada buradakinden daha çok rahat edeceksiniz.

Razı oldum. Kalktım, giyindim; koluma girdiler. Doktorun karısına veda ettim. Tam arabaya bineceğim sırada kadın kolumdan tutup beni çekti, içeri girmemi rica etti. Bana söyleyeceği bir şey varmış:

— Dostum umarım orada bizden hiç şikâyet etmeyeceksiniz. Doktor ayağınızı kurtardı; ben de size çok iyi baktım. Ümit ederim ki bizi şatoda unutmazsınız.

— Sizin için ne yapabilirim?

— Kocamın pansumanınızı yapmak için gelmesini istersiniz. Şato çok kalabalıktır. Bu bölgenin en yağlı müşterileri orada toplanır... Senyör cömert bir adamdır. Bizi servete kavuşturmak sizin elinizde. Kocam o çevreye girebilmek için çok çalıştı ama nafile.

— Ama şatonun cerrahı yok mu?

— Var elbet.

— Peki bu cerrah kocanız olsaydı, işinden çıkarılıp kapı dışarı edilse hoşunuza gider miydi?

— O cerraha hiçbir şey borçlu değilsiniz ama sanırım kocama çok şey borçlusunuz: Eskisi gibi iki ayağınızla yürüyorsanız bu onun eseridir.

— Demek kocanız bana iyilik etti diye, benim de başkasına kötülük etmem lazım öyle mi? Yine de cerrahları yoksa..."

Jacques sözüne devam ederken içeri hancı kadın girdi. Kucağında örtülere sarıp sarmaladığı Nicole vardı. Köpeği öpüp okşuyor, onunla sanki çocuğuymuş gibi konuşuyordu. "Zavallı Nicole'cüğüm. Bütün gece feryat etti. Ya siz baylar, iyi uyudunuz mu?"

Efendi: Çok iyi.
Hancı Kadın: Hava çok berbat.
Jacques: Evet buna canımız çok sıkılıyor.

Hancı Kadın: Baylar, uzağa mı gidecekler?

Jacques: Bilmiyoruz ki.

Hancı Kadın: Baylar birini mi takip ediyorlar?

Jacques: Kimseyi takip etmiyoruz.

Hancı Kadın: Yollarının üzerindeki işlerinin durumuna göre bekleyecek ya da gidecekler, öyle mi?

Jacques: Yapacak hiçbir işimiz yok.

Hancı Kadın: Baylar keyifleri için mi seyahat ediyorlar?

Jacques: Sıkıntı çekmek için deseniz daha doğru olur.

Hancı Kadın: Bunun canınızı sıkan son seyahat olmasını dilerim.

Jacques: Sizin dileğinizin hiçbir faydası yoktur. Alnımıza ne yazılmışsa o olur.

Hancı Kadın: Yoksa bir düğüne mi gidiyorsunuz?

Jacques: Belki evet, belki hayır.

Hancı Kadın: Baylar, dikkat edin. Zavallı Nicole'cüğümü hırpalayan o adamın başından çok gülünç bir evlilik geçti... Gel benim sevgili köpeğim; gel de seni öpeyim; söz veriyorum başına bir daha böyle bir şey gelmeyecek. Görüyor musunuz nasıl titriyor!

Efendi: Bu adamın evliliğinde ne gibi bir gariplik vardı?

Jacques'ın efendisinin bu sorusu üzerine hancı kadın: "Aşağıda bir gürültü var, gidip bakayım; sonra gelir, anlatırım." dedi. Hancı avaz avaz: "Hanım!" diye bağırıyor, yukarı çıkıyor; arkasından fark etmediği süt kardeşi geliyordu. Hancı, karısına: "Burada ne yapıyorsun?" dedikten sonra arkasına döndü ve süt kardeşini görünce: "Bana para mı getirdin?" diye sordu.

Süt Kardeşi: Hayır süt kardeşim, biliyorsun ki meteliğim yok.

Hancı: Meteliğin mi yok? Arabana, atlarına, öküzlerine ve yatağına el koyarsam meteliğim yok demenin ne olduğunu görürsün sen; serseri...

Süt Kardeşi: Ben serseri değilim.

Hancı: Ya nesin? Sefalet içindesin; tarlana ekecek tohum bulamıyorsun; mal sahibin sana borç vermekten bıktı usandı, artık zırnık vermek istemiyor. Benden para istiyorsun, bu kahrolası geveze kadın araya giriyor; zaten başıma gelen bütün belalara o sebep olmadı mı? Beni ikna ediyor, sana borç veriyorum. Ödeyeceğini vaat ediyorsun, beni belki on defa atlattın... Ah! Yemin ederim ki yakanı bırakmayacağım. Haydi çek git buradan...

Jacques ve efendisi bu zavallı adamcağızı savunmaya hazırlanıyorlardı. Fakat hancı kadın parmağını dudaklarına götürerek susmalarını işaret etti.

Hancı: Çık dışarı.

Süt Kardeşi: Süt kardeşim bütün söylediklerin doğru. Haciz memurlarının evime geldiği doğru. Birkaç dakika sonra kızım, oğlum ve ben sefalete düşeceğiz.

Hancı: Bunu hak ediyorsun. Sabah sabah ne işin var? Şarap dolduruyordum, bıraktım, mahzenden yukarı çıktım, bir de baktım ki sen yoksun. Haydi çık, git diyorum.

Süt Kardeşi: Gelmiştim, ama beni nasıl karşılayacağınızı düşünerek korktum ve geri döndüm.

Hancı: Şimdi de aynısını yaparsan iyi olur.

Süt Kardeşi: İşte aklı başında, güzel Marguerite'ciğim de bu yüzden Paris'e hizmetçilik yapmaya gidecek.

Hancı: Hizmetçilik yapmaya! Paris'e! Demek onun bahtsız bir kadın olmasını istiyorsun?

Süt Kardeşi: Bunu isteyen ben değilim. Karşımda konuşan taşyürekli adam.

Hancı: Ben taşyürekli bir adamım, öyle mi? Benim asla öyle biri olmadığımı ve olmayacağımı sen de iyi bilirsin.

Süt Kardeşi: Kızıma ve oğluma bakacak halde değilim. Kızım hizmetçilik yapacak, oğlum da askere gidecek.

Hancı: Bütün bunlara da ben sebep olacağım, öyle mi? Hayır böyle şey olmaz. Sen zalim bir adamsın, yaşadığım müddetçe bana işkence edeceksin. Peki, şimdi sana ne kadar paranın lazım olduğunu söyle.

Süt Kardeşi: Bana hiçbir şey lazım değil. Size borçlandığım için çok pişmanım. Bundan sonra sizden hiç borç almayacağım. Siz yardımınızla yaptığınız iyilikten çok, küfürlerinizle kötülük ediyorsunuz. Param olsaydı, suratınıza fırlatırdım, fakat yok. Artık kızımın kaderi Tanrı'nın elinde, oğlum da askere gidip belki ölecek, ben de dileneceğim, ama sizin kapınızda değil. Artık sizin gibi alçak bir adama minnet duymak istemiyorum. Öküzlerimin, atlarımın, çiftimin, çubuğumun parasını cebinize koyun. Siz etrafınızda nankörler görmeye alışkınsınız, ben onlardan biri olamam. Elveda.

Hancı: Hanım! Bak gidiyor, şunu durdursana.

Hancı Kadın: Biraz durun süt kardeş: Size nasıl yardımda bulunabileceğimizi bir düşünelim.

Süt Kardeşi: Onun yardımını istemiyorum; çok ağırıma gidiyor.

Hancı alçak sesle karısına: "Onu bırakma, kızı Paris'e, oğlu askere gidecek! Kendisi de kilise kapısında dilenecek. Ben buna tahammül edemem." sözlerini tekrarlıyordu.

Bu arada karısı boş yere adamı durdurmaya çalışıyordu. Onur sahibi olan köylü kabul etmiyor, gitmekte inat ediyordu. Hancı gözleri yaş içinde, Jacques ve efendisinden rica etti: "Baylar, şunu yumuşatmaya çalışın..." Jacques ve efendisinin de işe karışmasıyla hepsi birden köylüyü kandırmaya çalışıyorlardı. "Ben görmüş olsaydım..."

— Siz de görseydiniz! Fakat orada değildiniz. Söyleyin böyle bir şey gören olmuş mudur? — Ah pekâlâ! Öyle olsun!

Yardım önerisi reddedildiği için utanan, vereceği parayı kabul etmeleri için kendini paralayan biri varsa o da bu hancıdır. Karısına sarılıyor, Jacques ve efendisine sarılıyor,

haykırıyordu: "Hemen gitsinler, evinden o lanet olası haciz memurlarını kovsunlar."

Süt Kardeşi: Şunu da kabul edin ki...

Hancı: Kabul ediyorum. Her şeyi berbat ederim. Ama ne yaparsınız? Kişiliğim böyle; doğa beni dünyanın en katıyürekli ve en merhametli adamı olarak yaratmış. Ne kimseye bir şey bağışlayabilirim, ne de reddedebilirim.

Süt Kardeşi: Başka türlü davranamaz mısınız?

Hancı: Artık, insanın kendisini düzeltemeyeceği bir yaştayım. Ama diğerleri senin yaptığın gibi beni tersleselerdi belki benim için daha hayırlı olurdu. Süt kardeşim, bana verdiğin ders için sana teşekkürler, belki bundan yararlanabilirim. Haydi hanım, çabuk aşağı in ve ona ne lazımsa ver. Ne duruyorsun! Yürüsene! Sana diyorum, gidiyor musun? Tanrı aşkına biraz acele et! Bekletme adamı. Sonra gelir, sohbet etmekten keyif aldığını sandığım bu beylerle yeniden konuşursun.

Kadın ve süt kardeş aşağıya indiler. Hancı bir süre daha yukarıda kaldı. O da gittikten sonra Jacques efendisine: "Ne garip bir adam! Güya Tanrı, şu berbat havayı başımıza sırf siz benim aşk hikâyelerimi dinleyesiniz diye musallat etmişti! Bakalım şimdi neye karar verecek?" dedi.

Koltuğuna yayılıp esneyen efendisi tabakasına parmağıyla vurarak cevap verdi: "Bütün günü birlikte geçireceğiz, yeter ki..."

Jacques: Yani bugün Tanrı, ya benim susmamı ya da hancı kadının konuşmasını istiyor. Bu geveze kadının da canına minnet. Konuşsun bakalım.

Efendi: Keyifsiz görünüyorsun.

Jacques: Canım konuşmak istiyor da ondan.

Efendi: Sıra sana da gelir.

Jacques: Geleceği yok.

Ne düşündüğünüzü anlıyorum okuyucum; işte *Le Bourru bienfaisant*'a[11] yakışır bir son diyorsunuz. Ben de sizin gibi düşünüyorum. Bu piyesi ben yazmış olsaydım, ona önemsiz görünen ama hiç de öyle olmayan bir karakter eklerdim. Bu karakterin arada sırada sahnede görünmesi eserin akışını canlandırırdı. Önce merhamet dilemeye gelirdi; ama kötü karşılanacağını düşünerek Géronte gelmeden geri dönerdi. Haciz memurları evine gelince telaşlanarak, kendinde Géronte'a ikinci kez gitmek cesaretini bulurdu. Ama Géronte onu geri çevirirdi. Nihayet onu eserin dönüm noktasında geri getirir ve ona hancıyla konuşan köylünün rolünü verirdim. Onun da bu köylü gibi bir terzinin yanında çalışacak bir kızı, uşaklık yapması için okuldan alacağı bir oğlu olacaktı. Kendisi de yaşamaktan bıkıncıya kadar dilenecekti. *Le Bourru bienfaisant*'nın adamın ayaklarına kapandığı, layık olduğu şekilde azarlandığı, tüm ailesine borçlusunun yumuşatılması ve yardımının kabul ettirilmesi için ricada bulunduğu görülürdü. *Le Bourru bienfaisant* cezasını bulurdu. Huyundan vazgeçmeye söz verir, fakat daha bir an geçmeden yine sahnede bulunan ve eve girmek için sabırsızlanan adamlara kızarak yine aynı karakterini sergilerdi. Ve hiddetle: "Lanet olsun bütün bu merasim..." diye bağırırdı... Fakat sözünü yarıda keser ve yeğenlerine yumuşak bir sesle: "Haydi kızlarım, elinizi bana verin de içeri girelim." derdi.

— Bu şahsın oyunla tam olarak bağlantılı olması için onu Géronte'un yeğeninin himaye ettiği biri yapardınız, değil mi?

— Çok güzel!

— Ve bu yeğenin ricası üzerine amca borç verir, değil mi?

— Mükemmel!

— Borç verilen bu para da amcanın yeğenini azarlaması için bir vesile olur, değil mi?

---

11 Carlo Golduni'nin bir tiyatro oyunu.
Le bourru bienfaisant, hayırsever somurtkan adam anlamına gelmektedir. (ç.n.)

— Tam da öyle.

— Sonra bu güzel piyesi, *Le Bourru bienfaisant*'nın daha önce ailesiyle yaşadıklarının, ailenin her ferdiyle yaptığı özel görüşmelerin genel bir tekrarıyla sonlandırırdınız, değil mi?

— Haklısınız.

— M. Goldoni'yi görsem, kendisine handaki sahneyi anlatırdım.

— İyi bir iş yapmış olurdunuz. O, bundan herkesten daha fazla faydalanmasını bilecek kadar becerikli bir adamdır.

Hancı kadın tekrar yukarı çıktı. Nicole de kucağındaydı. Şöyle dedi: "Sanırım güzel bir yemek yiyeceksiniz. Kaçak avcı şimdi geldi; senyörün bekçisi de gecikmeyecektir..." Bunları söylerken bir iskemle çekip oturdu ve hikâyesine başladı.

Hancı Kadın: İnsan uşaklardan çekinmelidir; dünyada efendilerin bunlardan daha büyük düşmanı olamaz...

Jacques: Madam, ne söylediğinizi bilmiyorsunuz, iyisi de var kötüsü de ve belki de iyi uşaklar, iyi efendilerden daha çoktur.

Efendi: Jacques siz de sözlerinize dikkat etmiyor ve sizi inciten aynı patavatsızlığı yapıyorsunuz.

Jacques: Çünkü efendiler...

Efendi: Çünkü uşaklar...

Okuyucum; şimdi bu üç kişi arasında bir kavga çıkartmama kim engel olabilir ki? Neden Jacques hancı kadını omuzlarından yakalayıp kapı dışarı etmesin? Neden efendisi Jacques'ı omuzlarından yakalayıp odadan dışarı atmasın? Neden birbirleriyle vedalaşıp her biri kendi yollarına gitmesinler? Ve neden siz de hem hancı kadının hikâyesinin, hem de Jacques'ın aşk maceralarının sonunu dinlemekten mahrum kalmayasınız? Ama korkmayın böyle bir şey yapmayacağım. Hancı kadın tekrar söze başlar: "Çok kötü er-

kekler olduğu gibi, çok kötü kadınların da olduğunu kabul etmek gerekir."

Jacques: Onları bulmak için de öyle pek uzaklara gitmeye gerek yok.

Hancı Kadın: Ne diye lafa karışıyorsunuz? Ben bir kadınım; kadınlar hakkında canım ne isterse söyleyebilirim. Sizin sözlerimi onaylamanıza ihtiyacım yok.

Jacques: Benim onaylamam da herhangi birininki kadar değerlidir.

Hancı Kadın: Bayım, uşağınız hem sözünü geçiriyor, hem de sizi hiçe sayıyor. Benim de uşaklarım var ama, onlara kendimi saydırmasını bilirim!..

Efendi: Jacques, sus da madam konuşsun.

Hancı kadın, efendisinin bu sözlerinden cesaret alarak Jacques'a söylenmeye başladı. Nicole'ün kucağında olduğunu unutarak iki elini kalçalarına dayadı. Hayvanı salıverdi; Nicole yere düştü; tortop olup, vücuduna sarılan örtünün içinde çırpınmaya başladı, bir taraftan da çıldırmış gibi uluyordu. Köpeğin ulumalarına hancı kadının feryatları, köpeğin ulumasına ve kadının feryatlarına Jacques'ın kahkahaları karışıyor, bu arada kendini gülmekten alamayan efendisi kutusundan bir tutam enfiye alıp burnuna çekiyordu. Bütün otel ayaklanmıştı. "Nanon, Nanon çabuk cin şişesini getir... Nicole'cüğüm öldü... Örtülerini üzerinden çıkarın... Ne kadar beceriksizsiniz!"

— Elimden geldiği kadar yapıyorum.

— Ah nasıl da feryat ediyor! Öldü zavallıcık!.. Sen gül koca salak; sanki gülünecek bir şey varmış gibi... Öldü zavallı Nicole'cüğüm, öldü.

— Hayır madam hayır, sanırım kendine geliyor... Bakın, işte kımıldıyor.

Nanon köpeğe cini koklatıp zorla birkaç damla içirir; hancı kadın çığlık atmaya devam edip küstah uşaklara ağ-

zına geleni söyler; Nanon da ona: "Bakın madam gözlerini açıyor, işte size bakıyor." demektedir.

— Zavallı hayvancık; bunu gören kimin yüreği parçalanmaz?

— Madam, okşayın biraz; bir şeyler söyleyin ona.

Gel Nicole'cüğüm; bağır yavrum, bağırmak duyduğun acıyı dindiriyorsa bağır.

Hayvanların da insanlar gibi kaderi var. Kader bunların ahlaksız, gürültücü, patırtıcı, açgözlü olanlarının yüzünü güldürür, oysa dünyanın en iyi köpeğine acımasızca davranır.

— Madamın hakkı var; bu dünya hiç adaletli değil.

— Konuşacağına köpeğin üstünü ört. Götürüp yastığımın altına yatır; en ufak bir ses çıkarırsa yakana yapışacağım. Gel zavallı köpeğim; gel, gitmeden seni bir kere daha öpeyim. Budala kız, hayvanı bana doğru yaklaştırsana. Bu köpekler çok iyidirler, öyle ki...

Jacques: Anadan, babadan, kardeşlerden, çocuklardan, uşaktan ve kocadan daha iyi...

Hancı Kadın: Elbette, sakın gülmeyin, bu hayvan masumdur, size sadıktır; size hiçbir zaman kötülük etmez; oysa diğerleri...

Jacques: Yaşasın köpekler! Şu yeryüzünde onlardan daha mükemmel yaratıklar yoktur.

Hancı Kadın: Daha mükemmel bir yaratık varsa, bu herhâlde insan değildir. Değirmencinin köpeğini de görmenizi isterdim. Nicole'ümün âşığıdır. Bu köpek hepinizin utançtan yüzünü kızartır. Daha gün doğarken bir fersah uzaktan gelir, şu pencerenin önüne dikilir; insanın içini sızlatan iniltilerle ağlar. Hava nasıl olursa olsun orada durur; yağmurun altında bekler, kuma gömülür; çamurların içinde ancak kulaklarıyla burnunun ucu seçilir. Dünyada en çok sevdiğiniz kadın için bile olsa bunları yapar mısınız?

Efendi: Çok çapkın bir köpekmiş.

Jacques: Ama bu kadar özen göstermeye sizin Nicole'ünüzden daha layık bir kadın var mı?..

Yine de hancı kadının köpeklere karşı duyduğu sevgi sanılacağı gibi tek sevgisi değildi. Konuşmayı da aynı tutkuyla severdi. Onu dinlerken gösterdiğiniz sabır ve duyduğunuz haz gözüne girmenizi sağlardı. Bu yüzden şu garip evlilik hikâyesine yeniden başlamak için kendisine rica etmelerini beklemedi; sadece Jacques'ın ağzını açmamasını şart koştu. Efendisi, Jacques'ın susacağını vaat etti. Jacques tembel tembel bir köşeye uzandı; takkesini kulaklarına kadar geçirmiş ve hancı kadına arkasını dönmüştü. Efendi öksürdü, tükürdü, burnunu sildi, saatini çıkardı baktı, tabakasını çıkardı, kapağına vurdu, bir tutam enfiye alıp burnuna çekti ve hancı kadın olanları anlatmanın keyfini çıkarmaya başladı.

Tam söze başlayacağı sırada köpeğin bağırdığını duydu.

"Nanon, bak şu zavallı hayvana nesi var?.. Ah kafam karıştı, nerede kaldığımı unuttum."

Jacques: Daha hiçbir şey anlatmamıştınız ki.

Hancı Kadın: İşte bayım, siz buraya geldiğiniz sırada Nicole'üm yüzünden kendileriyle tartıştığım o iki adam...

Jacques: Beyefendiler deyin.

Hancı Kadın: Neden diyecek mişim?

Jacques: Çünkü şimdiye kadar bizi böyle nezaketle çağırdılar da ondan. Efendim bana Jacques der, başkaları Mösyö Jacques.

Hancı Kadın: Ben size ne Jacques, ne de Mösyö Jacques diyorum. Sizinle konuşmuyorum...

(*— Madam?*

— Ne var?

— Beş numaranın hesabı?

— Şöminenin kenarına bak.)

Bu iki adam, iyi ve kibar insanlardı. Paris'ten gelip yaşı daha geçkin olanın köyüne gidiyorlardı.

Jacques: Bunu size kim söyledi?

Hancı Kadın: Kendileri.

Jacques: Güzel bir gerekçe!..

Efendi bir işaretle hancı kadına Jacques'ın bunamaya başladığını belirtti. Hancı kadın da merhametli bir omuz işaretiyle cevap verdi ve "Daha bu yaşta, ne yazık!" dedi.

Jacques: İnsanın nereye gittiğini bilmemesi berbat bir şey.

Hancı Kadın: Bu iki yolcudan daha yaşlı olanın adı Marki des Arcis'ydi. Ehlikeyif, çok kibar, kadınların erdemliliğine inanmayan bir adamdı.

Jacques: Hakkı da var.

Hancı Kadın: Mösyö Jacques, sözümü kesiyorsunuz.

Jacques: Grand-Cerf hanının sayın sahibesi size söylemiyorum.

Hancı Kadın: Bununla beraber, marki kendisini avucunun içine alan garip bir kadınla tanışmıştı. Adı Mme. de La Pommeraye'ydi. Zengin, görmüş geçirmiş, soylu bir kadındı. M. des Arcis tanıdığı bütün kadınlarla ilişkisini kesip Mme. de Pommeraye'a bağlandı. Ona büyük bir sebatla kur yaptı, akla hayale sığmaz her türlü fedakârlığa başvurarak kendisini sevdiğini ispata çalıştı; hatta evlenme teklifinde bile bulundu. Fakat bu kadın ilk kocasıyla çok mutsuz bir evlilik yaşamıştı...

(*—Madam?*

— Ne var?

— Yulaf sandığının anahtarı nerede?

— Çiviye bak, orada yoksa, sandığın üstündedir.)

İkinci bir evliliğin tehlikelerini göze almaktansa dünyanın bütün felaketlerine razıydı.

Jacques: Ah! Alnına yazılmış olsaydı görürdü o.

Hancı Kadın: Bu kadın dünyadan elini eteğini çekmiş bir halde yaşıyordu. Marki, kocasının eski bir dostuydu. Onu evine kabul etmişti, kabul etmeye de devam ediyordu. Çapkınlığa karşı duyduğu zaafı bağışlanırsa, onurlu bir adamdı. Markinin kendine hiç durmadan kur yapması, şahsi meziyetleri, gençliği, yakışıklılığı, tutkulu bir aşkla kendisine bağlı olduğunu gösteren tavırları ile birleşince, yalnızlığının, sevilmeye olan ihtiyacının etkisiyle, nihayet bizi bir erkeğe bağlayan tüm etkenlerin...

(*—Madam?*

— Ne var?

— Postacı geldi.

— Onu yeşil odaya götürün ve her zamanki gibi hizmet edin.)

Tüm etkenlerin birleşmesiyle Mme. de La Pommeraye, birkaç ay markiyle ve kendi nefsiyle mücadele ettikten ve adet olan en önemli yeminleri istedikten sonra markinin teklifini kabul etti. Marki doğruluğuna yemin ettiği duygularını muhafaza etseydi, dünyanın en büyük mutluluğunu yaşayabilirdi. Bakın mösyö, sevmesini yalnız kadınlar bilir. Erkekler sevgiden hiçbir şey anlamazlar...

(*— Madam?*

— Ne var?

— Yardım toplayan keşiş geldi.

— Ona bu beyler için iki, benim için bir frank verin ve kendisine diğer odaları dolaşmasını söyleyin.)

Birkaç sene sonra marki, Mme. de Pommeraye'ın hayatını çok monoton bulmaya başladı. Ona salon hayatına katılmayı teklif etti. Kadın buna razı oldu. "Çevremizdeki insanları akşam yemeğine davet edelim." dedi. Buna da razı oldu. Yavaş yavaş, arada bir iki günü karısını görmeden

geçiriyordu. Zamanla kendi tertip ettiği akşam yemeklerine gelmez oldu. Birtakım işleri olduğunu söylüyordu. Eve geldiğinde, bir iki kelime söyledikten sonra bir koltuğa uzanıyor, eline bir kitap alıyor, sonra onu fırlatıp atıyor; köpeğiyle konuşuyor ve uyuyordu. Akşamları, sağlığı gittikçe bozulduğu için erken yatıyordu, bu, Tronchin'in fikriydi! "Tanrı'm! O Tronchin büyük adamdır! Başkaları onu ümitsizliğe düşürürken Mme. de La Pommeraye'ın dostumuzu şu güç durumdan kurtaracağından şüphe edilemez!" Bunları söylerken bastonunu ve şapkasını alır ve çok kere de karısını öpmeyi unutarak...

(— *Madam?*

— *Ne var?*

— *Fıçıcı geldi?*

— *Mahzene inip köşedeki iki odaya baksın.*)

Mme. de La Pommeraye artık kocasını kendisini sevmediğini seziyordu; fakat bundan emin olmak istedi. Bakın bunu nasıl...

(— *Madam?*

— *Geliyorum, geliyorum.*)

Sözünün böyle ikide bir kesilmesinden usanan hancı kadın aşağıya indi ve bir daha kendisini rahatsız etmemeleri için gereken tedbirleri aldı.

Hancı kadın bir gün, akşam yemeğinden sonra markiye:

— Düşlere dalmışsınız dostum, dedi.

— Siz de öyle, markiz.

— Evet hem de oldukça kederli düşlere.

— Neyiniz var?

— Hiç.

— Doğru söylemiyorsunuz. Haydi, markiz, dedi esneyerek, anlatın bakalım. Canımızın sıkıntısını giderir.

— Canınız mı sıkılıyor?

— Hayır sadece bazı günler insanın...

— Canı sıkılıyor değil mi?

— Yanılıyorsunuz dostum; yemin ederim ki yanılıyorsunuz. Hakikaten öyle günler oluyor ki... İnsan sebebini bilmiyor.

— Dostum, uzun zamandan beri, size bir düşüncemi açmak istiyorum. Fakat sizi üzmekten çekindim.

— Siz beni üzebilir misiniz ki?

— Belki. Fakat Tanrı yüreğimin ne kadar temiz olduğuna şahittir...

(— *Madam? Madam? Madam?*

— *Kim ve ne için olursa, beni çağırmamanızı tembih etmemiş miydim? Kocama haber verin.*

— *Burada değil.*)

"Baylar, özür dilerim, bir dakika sonra yanınızda olacağım."

Hancı kadın aşağıya iner, tekrar yukarı çıkar ve yeniden anlatmaya koyulur:

"... bu durum farkında olmadan iradem dışında, her insanın başına gelen bir felaket neticesi ortaya çıktı."

— Ah! Demek başınıza bir felaket geldi?.. Endişelendim. Sorun nedir?

— Marki, sorun... Çok üzgünüm: sizi de üzeceğim, ama sanırım en iyisi susmam olacak.

— Hayır dostum, söyleyin. Yoksa kalbinizin bir köşesinde benden sakladığınız bir sırrınız mı var? Anlaşmamızın ilk şartı ruhlarımızı hiçbir şeyi gizlemeden birbirimize açmamız değil miydi?

— Doğru, peki öyleyse, işte üzerimde ağırlığını hissettiğim şeyi anlatıyorum: Bu, kendi kendime ettiğim sitemleri bile gölgede bırakacak ölçüde zorlu bir ruh hali. Ne zamandır eski neşemin kalmadığını fark etmiyor musunuz? İştahım yok, yalnız aç kalmamak için yiyip içiyorum, uyuya-

mıyorum. En yakın dostlarımızın arasında bile sıkılıyorum. Geceleri kendi kendime şunları soruyorum: "Sana karşı eskisinden daha soğuk mu davranıyor?" Hayır. "Bazı gizli ilişkileri olduğunu söyleyebilir misin?" Hayır. "Sana karşı duyduğu sevgi azaldı mı?" Hayır. "Peki ama, o aynı kaldığı halde senin duyguların neden değişiyor?" Böyle oldu işte. Bunu kendinizden saklayamazsınız. Artık onu eskisi gibi sabırsızlıkla beklemiyorsun. Onu gördüğün zaman eskisi kadar keyif almıyorsun. Geciktiğinde eskisi gibi endişelenmiyor, arabasının gürültüsünü duyduğunda, onun geldiğini haber verdiklerinde, onu gördüğünde eskisi gibi tatlı bir heyecana kapılmıyorsun.

— Neler söylüyorsunuz madam!"

Bunun üzerine Mme. de La Pommeraye elleriyle gözlerini kapadı; başını eğdi, bir müddet hiç konuşmadan durdu. Sonra, "Marki söylediklerime şaşıracağınızı biliyordum, kendimi söyleyeceğiniz her acı söze hazırladım. Marki, bunları söylemeyin. Hayır, söyleyin. Hak ettiğim bu sözleri boynumu bükerek dinleyeceğim. Evet sevgili marki; evet ben... Zaten böyle bir şeyin olması yeterli bir bahtsızlık değil mi? Bir de sizden sakladığım için buna yalan söylemenin utancı, düşkünlüğü de eklenirse... Siz hep olduğunuz gibisiniz. Ama sevgiliniz değişti. Sevgilinizin size her zamanki gibi saygısı var, sizi beğeniyor fakat... Fakat onun gibi ruhunun en karanlık kıvrımları arasındaki duygularını okumaya alışık olan ve ruhuna hiçbir şey dayatmayan bir kadın artık aşkın kalbinden uzaklaştığını kendinden saklayamaz. Bu çok korkunç, ama gerçek. Ben Markiz de Pommeraye, kararsız, hafifmeşrep bir kadın olayım! Marki, kızın, köpürün, en iğrenç kelimeleri kullanın, ben bunları kendime sizden önce söyledim, siz de söyleyin. Bir tanesi hariç bütün söyleyeceklerinizi kabullenmeye hazırım... Bana riyakâr olduğumu söylemeyin. Çünkü gerçekten de riyakâr değilim...

(— *Hanım?*

— *Ne var?*

— *Hiç.*

— *Bu evde insana hiç rahat yok. Müşteri olmadığı ve yapılacak bir iş bulunmadığı zaman bile. Şikâyet etmeye hakkım var, hele böyle sersem bir kocam varsa!*)

Mme. de La Pommeraye bunları söyledikten sonra koltuğunun arkasına yaslanıp ağlamaya başladı. Marki dizlerine kapandı, "Siz çok güzel, tapınılası, eşsiz bir kadınsınız. Açıkyürekliliğiniz, iffetiniz beni utancımdan yerin dibine geçiriyor. Ah! Şu an bana göre ne kadar yücesiniz! Sizi ne kadar yücelmiş, kendimi ne kadar küçülmüş görüyorum! Önce siz konuştunuz, ilk suçlu da ben oldum. Sevgilim, samimiyetiniz yüreğimi parçalıyor, zaten bunun aksi olsa kendimi bir canavar olarak görürdüm. Kalbinizin hikâyesi, kelimesi kelimesine benim kalbimin hikâyesidir. Sizin söylediklerinizin hepsini ben de kendime söyledim. Fakat sustum. Istırap içindeydim, içimdekileri söylemek cesaretini kendimde ne zaman bulabileceğimi bilmiyordum.

— Bu doğru mu sevgilim?

— Tamamıyla, şimdi ikimiz de bizi bağlayan o zayıf ve aldatıcı duygudan aynı zamanda kurtulduğumuz için birbirimizi tebrik etmeliyiz.

— Gerçekten de sizin aşkınız söndüğü halde benimki devam etseydi ne büyük bahtsızlık olurdu!

— Ya da daha önce biten sizin aşkınız olsaydı.

— Haklısınız bunu hissedebiliyorum.

— Bana hiçbir zaman bu anki kadar sevimli ve güzel görünmediniz. Yaşadığım deneyimler beni ihtiyatlı kılmasaydı, sizi her zamankinden çok sevdiğimi zannederdim. Marki bunları söylerken kadının ellerini ellerinin arasına aldı, öpmeye başladı...

(— *Hanım?*

— *Ne var?*

— *Saman tüccarı geldi.*

— Defterden hesabına bak.
— Defter nerede?
— Dur. dur geliyorum.)

Mme. de La Pommeraye kendi eliyle açtığı öldürücü yarayı yine kendi eliyle kapayarak sordu: "Ama marki bundan sonra ne yapacağız?"

— İkimiz de birbirimizi zorlayacak değiliz. Size her zaman saygı duyacağım; ben de sizin saygınıza layık olma hakkını kaybettiğimi sanmıyorum. Yine birbirimizi görür, büyük bir içtenlikle baş başa konuşuruz. Sona eren aşklarda görülen o sıkıntılardan, o küçük tartışmalardan, sitemlerden, keyifsizliklerden kurtulmuş olur, böylece eşsiz iki dost olarak kalırız. Siz tamamıyla özgür olursunuz. Bana da özgürlüğümü bağışlarsınız. Beraber seyahate çıkarız. Gönülleri fethedişinizin sırdaşı olurum. Pek sanmıyorun ama bazı maceralar yaşarsam size bunlardan hiç söz etmem. Sizi tanıdıktan sonra başka kadınları sevmem çok güç. Muhteşem olacak. Nasihatlerinizle bana destek olursunuz, tehlikeli anlarda, ihtiyaç duyarsanız, ben de size nasihatlerimle yardım ederim. Ne olacağını kim bilir ki?"

Jacques: Kimse.

Hancı Kadın: Başka kadınlarla birlikte olduğumda, onlarla sizin aranızda yapacağım karşılaştırmayı daima siz kazanacaksınız ve ben size her zamankinden daha sıcak duygularla, daha büyük bir ihtirasla döneceğim. Yeryüzünde beni mesut edebilecek biricik kadının Mme. de La Pommeraye olduğunu anlayacağım. Ve döndüğümde her şey üzerine bahse girerim ki ömrümün sonuna kadar sizinle kalacağım.

— Ya döndüğünüzde beni bulamazsanız? Marki, insan daima olduğu gibi kalmaz. Üstelik, sizin kadar değerli olmayan birinden hoşlanıp ona gönlümü kaptırabilirim.

— Bu durumda çok kederlenirim, ama yakınmaya hakkım olmaz. Sadece bizi beraber olduğumuz zaman ayıran, ama bir araya gelmemiz mümkün olmadığında yaklaştıran kadere lanet ederim...

Bu konuşmadan sonra, insan kalbinin değişkenliğine, yeminlerin geçiciliğine, evlilik bağının gevşekliğine dair felsefe yapmaya koyuldular.

(— *Madam?*

— *Ne var?*

— *Posta arabası.*)

"Baylar." dedi hancı kadın, "Şimdi yanınızdan ayrılmam gerek. Akşam işim bitince, merak ederseniz, gelip bu maceranın sonunu anlatırım..."

(— *Madam?*

— *Hanım?*

— *Hancı kadın?*

— *Geliyorum, geliyorum.*)

Hancı kadın gidince efendi uşağına şöyle der: "Jacques bir şeyin farkına vardın mı?"

Jacques: Ne gibi?

Efendi: Bu kadın bir hancının karısından umulmayacak kadar güzel konuşuyor.

Jacques: Gerçekten de öyle. Şu hizmetçilerin ikide bir sözünü kesmeleri beni çok sinirlendirdi.

Efendi: Beni de.

"Haydi okuyucular, siz de hiç çekinmeden fikirlerinizi söyleyin; gördüğünüz gibi artık çok samimiyiz. Şu gösterişçi ve geveze hancı kadını bir tarafa bırakıp Jacques'ın aşk hikâyelerine dönmemizi ister misiniz? Bana göre hava hoş. Kadın tekrar yukarı çıkarsa, geveze Jacques ne yapacağını

bilir. Kapıyı suratına kapar ve sonra da anahtar deliğinden 'İyi akşamlar madam, efendim uyuyor, ben de yatmak üzereyim, hikâyenin geri kalanını bir daha seferki gelişimizde anlatırsınız.' demesini bilir.

Etten kemikten yapılmış iki varlık birbirlerine ilk yeminlerini toz halinde ufalanıp dökülen bir kayanın dibinde etmişler ve yeminlerine sadık kalacaklarına her an değişmekte olan gökyüzünü şahit göstermişlerdi. İçlerinde ve etraflarında her şey değiştiği halde onlar kalplerinin asla değişmeyeceğini sanıyorlardı... Çocuklar! Hep çocuk kalacaklar!"

Bu sözlerin Jacques'ın mı, efendisinin mi, yoksa benim mi olduğunu bilmiyorum. Herhâlde üçümüzden birine ait. Jacques efendisine, "Dinleyin, efendim... Söylediğiniz tüm o tumturaklı sözler bizim köyde sohbetlerde anlatılan bir masal kadar önemli değildir." demese, bu düşünceler kafamızdan yemekten önce, yemekten sonra, hancı kadın dönünceye kadar gelip geçmiş olacaktı.

Efendi: Neymiş bu masal?

Jacques: Gaine ile Coutelet'nin masalı. Bir gün la Gaine ile le Coutelet tartışırlar. Le Coutelet'la Gaine'e: "Gaine şekerim, der, sen düzenbazın birisin, çünkü eve her gün bir başka Coutelet alıyorsun..." La Gaine cevap verir: "Dostum Coutelet, sen de düzenbazın birisin, çünkü her gün bir Gaine değiştiriyorsun..."

— Gaine bana verdiğin söz böyle değildi...

— Coutelet, önce sen beni aldattın...

Bu tartışma sofrada başlamıştı. La Gaine ile le Coutelet arasında oturan Cil lafa karıştı: "Siz Gaine ve siz Coutelet, ikiniz de sevgili değiştirmekle çok iyi yapıyordunuz, çünkü değişiklik hoşunuza gidiyordu; ama değişmeyeceğiniz için birbirinize söz vermekle hata ettiniz. Coutelet Tanrı'nın seni Gaine'lerin peşinden koşmak için yarattığını anlamamış mıydın? Ya siz Gaine, birçok Coutelet'lerle düşüp kalkmak

için yaratılmış olduğunu bilmiyor muydunuz? Gaine'lerden tamamıyla vazgeçebileceğini söyleyen Coutelet'lere, kapısını bütün Coutelet'lere kapayabileceğini söyleyen bazı Gaine'lere deli gözüyle bakmıyor muydunuz? Gaine siz, tek bir Coutelet ile ve siz Coutelet yalnız bir Gaine'le yaşayacağını söylediğiniz zaman aynı çılgınlığı yapmış olduğunuzu düşünmüyor musunuz?"

Burada efendisi Jacques'a, "Hikâyen ahlaka pek uygun değil, ama eğlendirici." dedi. "Kafamdan ne garip bir düşünce geçtiğini bilmiyorsun. Seni bizim hancı kadınla evlendiriyorum, sonra da kendi kendime şunu soruyorum: Çok konuşmayı seven bir koca geveze bir kadınla nasıl yaşar?"

Jacques: Nasıl mı? Ömrümün ilk on iki yılında, büyükbabamın ve büyük annemin yanında yaşadığım zamanki gibi.

Efendi: Adları neydi? Ne iş yaparlardı?

Jacques: Antikacıydılar. Büyük babam Jason'un birçok çocuğu oldu. Bütün aile efradı ağırbaşlıydı. Sabahleyin kalkar, giyinir, işlerine giderlerdi. Öğleyin gelir, yemek yer ve tek kelime konuşmadan yine işlerine dönerlerdi. Akşam, iskemlelerine yerleşirler; anne ve kızlar yün eğirir, dikiş diker, örgü örerler, ama tek bir kelime bile konuşmazlardı. Erkek çocuklar dinlenir, baba da kutsal kitabı okurdu.

Efendi: Ya sen ne yapardın?

Jacques: Ben de ağzımdaki tıkaçla odanın içinde koşar dururdum.

Efendi: Ağzında tıkaçla mı?

Jacques: Evet, bir tıkaçla. Zaten o melun tıkaç yüzünden bu konuşma illetine tutuldum. Jason'ların evinde bazen bir hafta boyunca tek bir kelime bile edilmezdi. Uzun süren tüm yaşamı boyunca büyükannem sadece *satılık şapka*; daima hesap defterinin başında, dimdik, ellerini redingotunun içine

sokmuş bir halde görülen büyükbabam da sadece *metelikten* başka bir laf etmemişlerdi. Bazen büyükbabamın kutsal kitaba inanmayacağı tutardı.

Efendi: Neden?

Jacques: İsa'ya yakışmayan gevezelikler saydığı tekrarlar yüzünden. Bir sözü tekrar edenler, dinleyenleri ahmak yerine koyan ahmaklardır, derdi.

Efendi: Hadi Jacques, büyükbabanın yanında, ağzındaki tıkaçla geçirdiğin on iki suskun yılın ve hancı kadının konuştuğu saatlerin acısını çıkarmak için...

Jacques: Aşk maceralarımı yeniden anlatmaya başlayayım. Bunu mu demek istiyorsunuz?

Efendi: Hayır; şu yarıda bıraktığın öteki hikâyeyi; yüzbaşının arkadaşının hikâyesini.

Jacques: Ah! Efendim, ne müthiş bir hafızanız var.

Efendi: Ah benim sevgili Jacques'ım, küçük Jacques'ım...

Jacques: Neden gülüyorsunuz?

Efendi: Seni çocukken ağzındaki tıkaçla büyükbabanın evinde görmüş olsaydım ne kadar güleceğimi düşünüyordum...

Jacques: Evde kimse olmadığı zaman büyükannem ağzımdan tıkacı çıkarırdı. Büyükbabam bunu gördüğünde suratını asardı. Büyükanneme: "Çıkarın bakalım; bu oğlan sonunda dünyanın en müthiş gevezesi olacak." derdi. Alnıma böyle yazılmıştı.

Efendi: Haydi Jacques, sevgili Jacques'ım, şu yüzbaşının arkadaşının hikâyesini anlat.

Jacques: Anlatacağım ama anlatsam da siz inanmayacaksınız.

Efendi: O halde çok harikulade bir şey olmalı!

Jacques: Hayır, ama bu macera bir başka Fransız askerinin de başına gelmişti; galiba adı Mösyö de Guerchy idi.

Efendi: Tamam o zaman! Ben de çok güzel bir hicviye yazmış olan bir Fransız şairinin söylediğini söyleyeceğim. Bu şair yüzüne karşı, hicviyeyi kendisinin yazdığını iddia eden

birine, "Neden mösyö yazmış olsun ki? Onu ben yazdım..." O halde Guerchy adlı bir Fransız subayının başına gelen neden yüzbaşısının başına gelmiş olmasın. Fakat bana bunu anlatırken, bir taşla iki kuş vuracaksın; yani bana bu iki adamın maceralarını anlatacaksın. Çünkü bu konuda hiçbir şey bilmiyorum.

Jacques: İyi ya! Ama bilmediğinize yemin edin.

Efendi: Yemin ediyorum.

Okuyucum; ben de sizden aynı yemini isteyebilirdim. Size sadece Jacques'ın mizacındaki çok tuhaf bir yanı, kendisine herhâlde şu suskun antikacı büyükbabası Jason'dan miras kalmış olan ve büyük gevezelerin aksine aynı şeyleri tekrarlamaktan duyduğu tiksintiyi anlatacağım. Bu yüzden bazen efendisine şöyle dediği olur: "Efendim benim geleceğimi mahvediyor, anlatacak bir şeyim kalmayınca ne yapacağım?.."

— Tekrar anlatırsın.

— Jacques tekrar anlatacak, öyle mi? "Aynı şeyi tekrar etmemek alnıma yazılmıştır. Bir gün böyle bir şey yaparsam: 'Ah! Ya büyükbaban işitseydi.' diye bağırır ve ağzımda tıkaç olmadığına üzülürdüm."

Jacques: Saint-Germain ve Saint-Laurent panayırlarında kumar oynandığı günlerdeydi...

Efendi: Demek bu iş Paris'te oldu; ama senin yüzbaşının arkadaşı bir sınır bölgesinin kumandanıydı.

Jacques: Tanrı aşkına efendim, bırakın da anlatayım... Birçok subay bir dükkâna girdiler. Ve orada bir başka subayın dükkâncı kadınla konuştuğunu gördüler. Bunlardan biri o subaya bir zar oyunu oynamayı teklif etti. Çünkü yüzbaşımın ölümünden sonra zengin olan arkadaşı kendini kumara vermişti. O yahut Mösyö de Guerchy bu teklifi kabul etti. Kader zar kupasını ilk sallama sırasını karşısın-

dakine vermişti. Kazandı, kazandı, kazandı; böylece oyun, üzerlerindeki tüm parayı, varlarını yoklarını, her şeylerini ortaya koyacakları kadar kızıştı. Seyircilerden biri M. de Guerchy'ye yahut yüzbaşımın arkadaşına artık oyunu bırakmasını çünkü karşısındakinin kendisinden daha şanslı olduğunu söyledi. Sadece şaka niyetine söylenen bu sözler üzerine, yüzbaşımın arkadaşı yahut da M. de Guerchy karşısındakinin bir hilekâr olduğunu sanarak birden elini cebine attı ve ucu sivri bir bıçak çıkardı. Rakibinin zarları kupanın içine koymak için uzattığı elinin ortasına bu bıçağı sapladı ve masanın üstüne çiviledi ve ona, "Zarlar hileliyse sizin bir hilekâr olduğunuz meydana çıkacak, değillerse ben haksız olacağım..." Zarlar hileli değildi. M. de Guerchy: "Çok üzgünüm, bunu telafi etmek için her şeyi yapmaya hazırım." dedi. Yüzbaşımın arkadaşı ise şöyle demişti: "Paramı kaybettim, kibar bir adamın elini deldim. Buna karşılık dilediğimce düello etmek zevkini elde ettim..." Elinden masaya çivilenen subay gidip yarasını sardırdı. İyileşince elini çivileyen subayı buldu ve hesap sordu. Bizimki veya M. de Guerchy ona hak verdi. Yüzbaşımın arkadaşı boynuna atılarak ona: "Sizi ne büyük bir sabırsızlıkla beklediğimi anlatamam..." dedi. Bunun üzerine çayıra gittiler. M. de Guerchy yahut yüzbaşımın arkadaşı fena halde yaralandı. Eli bıçakla çivilenen subay onu yerden kaldırıp evine taşıdı ve: "Tekrar görüşürüz bayım..." dedi. Sonra iki, üç ve belki sekiz on defa dövüştüler. Hepsinde de, çivileyici yere yığıldı. Her ikisi de gözde subaylar, meziyetli adamlardı. Düelloları hakkında dedikodular yayıldı. Harbiye Nazırlığı duruma el koydu. Birini Paris'te bırakıp ötekini de başka bir vazifeyle gönderdiler. M. de Guerchy sarayın emirlerine boyun eğdi; yüzbaşımın arkadaşı buna çok üzüldü. İkisi de mert olan bu iki adam arasındaki fark, birinin aklı başında bir adam olmasına karşılık, ötekinin biraz kaçık olmasından ibarettir.

Buraya kadar, M. de Guerchy ile yüzbaşımın arkadaşının hikâyesi aynı olduğu için adlarını söyledim; anlıyor musunuz efendim? Şimdi onları birbirlerinden ayırıp sadece yüzbaşımın arkadaşının adını anacağım. Çünkü hikâyenin geri kalanı onunla ilgili. Ah efendim, işte şimdi biz insanların kaderimiz üzerinde hiçbir etkimiz olmadığını, alnımıza ne garip şeylerin yazılmış olduğunu göreceksiniz!..

Yüzbaşımın arkadaşı veya çivileyici, memleketine gitmek için izin almıştı. Yolu Paris'ten geçiyordu. Bir yolcu arabasına bindi. Sabahın üçünde bu araba operanın önünden geçerken balodan çıkılıyordu. Maskeli üç dört toy delikanlı yolcularla yemek yemek istediler. Gün doğarken kahvaltıya oturuldu. Orada bulunanlardan biri hayretler içinde kalmıştı. Bu kişi elini bıçaklayanı tanıyan subaydı. Ona elini uzattı, boynuna sarıldı ve bu mutlu tesadüfün kendisini ne kadar sevindirdiğini söyledi. Hemen o anda bir ambarın arkasına geçip kılıçlarını çektiler. Birinin sırtında redingot, ötekinin ise balo kıyafeti vardı. Her zamanki gibi çivileyici yahut yüzbaşımın arkadaşı yere serildi. Rakibi ona yardım gönderdi, sonra geri geldi, arabadakilerle neşe içinde yemek yedi."

Bazıları yollarına devam etmeye, bazıları da başkente gitmek için atlarına binmeye hazırlanırken hancı kadın içeri girerek Jacques'ın hikâyesine son verdi.

İşte nihayet geldi. Ve okuyucum, artık onu bir daha geri göndermek elimde değil.

— Neden ki?

— Çünkü elinde iki şişe şampanya ile gelmişti. Böyle bir tılsımla karşısına çıkan kim olursa olsun, Jacques'ın onu dinleyeceği alnına yazılmıştı.

Kadın içeri girdi: şişeleri masanın üstüne koydu ve: "Haydi Mösyö Jacques, barışalım..." dedi. Hancı kadın pek genç değildi. İri, tombul, dolgun, cilveli bir kadındı. Yüzünde birçok ben vardı. Ağzı biraz büyüktü, ama güzel dişleri, tombul yanakları, çekik gözleri, düz bir alnı vardı.

Teni çok güzeldi; yüzünden canlılık ve neşe taşıyordu. Kolları biraz iriceydi ama heykeli yapılacak kadar güzel elleri vardı. Jacques beline sarılarak onu hararetle öptü. İyi bir şarap ve güzel bir kadının karşısında kini devam edemezdi. Bu, onun, sizin, benim ve daha birçoklarının alnına böyle yazılmıştır. "Mösyö bize eşlik etmeyecek misiniz? Yüz fersah öteye gitseniz, hiçbir yerde bu kadar güzel şarap bulamazsınız." dedi. Kadın bunları söylerken şişelerden birini dizlerinin arasına sıkıştırdı; tıkacını çıkardı. Bunu, başparmağıyla şişenin ağzını kapayarak öyle bir ustalıkla yaptı ki bir damla şarap bile dökülmedi. Jacques'a, "Haydi, çabuk, bardağınızı uzatın." dedi. Jacques bardağını uzattı. Kadın parmağını hafifçe araladı ve birden şampanya şişeden fışkırınca Jacques'ın yüzü köpük içinde kaldı. Jacques bu çapkınca şakayı hoş gördü; üçü de gülüştüler. Şişenin kerametini anlamak için üst üste birkaç bardak yuvarladılar. Sonra hancı kadın: "Çok şükür!" dedi; "Herkes yattı, artık sözümü kesen olmayacak; hikâyeme başlayabilirim." Şampanya ile parlayan gözleriyle ona bakan Jacques kadına veya efendisine: "Bizim madam, gençliğinde bir melek kadar güzelmiş, değil mi efendim?" dedi.

Efendi: Güzel miydi? Amma da yaptın Jacques, şimdi de güzel!

Jacques: Efendim, hakkınız var. Ama onu başka bir kadınla değil, kendi gençliği ile kıyaslıyorum.

Hancı Kadın: Artık eskisi gibi değilim. Beni gençliğimde görmeliydiniz. Burada kalmak için nerelerden gelirlerdi. Ama bırakalım şimdi, baştan çıkardığım budalaları da Mme. de La Pommeraye'a gelelim.

Jacques: Baştan çıkardığınız budalaların şerefine mi yoksa benim sağlığıma mı içelim?

Hancı Kadın: Memnuniyetle; sizi hesaba katsak da katmasak da aralarında şereflerine içilmeye değecek olanlar vardı. On yıl boyunca dürüst ve şerefli askerlere hizmet

ettim; içlerinden bazıları ben olmasaydım savaşa gidemezlerdi. Mert insanlardı, hiçbirinden şikâyetim yoktu; onların benden bir şikâyeti yoktu. Hiçbir zaman senet almadım. Bazılarının beni beklettiği olurdu. Ama nihayet iki, üç veya dört sene sonra param gelirdi. Böylece kendisine kesesinden para almak şerefini bahşeden subayların adlarını sıralamaya başladı. *** alayının komutanı mösyö, ve *** alayında yüzbaşı mösyö...

Jacques bunu işitir işitmez bir feryat kopardı: "Yüzbaşım! Zavallı yüzbaşım! Demek onu siz de tanıyordunuz?"

Hancı Kadın: Tanımaz olur muyum? Uzun boylu, şık giyinen, biraz soğuk, kibar ve sert tavırlı, dimdik yürüyen bir adamdı. Sağ şakağında iki kırmızı ben vardı. Demek ona hizmet ettiniz?

Jacques: Evet.

Hancı Kadın: O halde sizi daha çok seveceğim. Bu ilk hizmetinizden dolayı sizin kaliteli biri olduğunuz söylenebilir, yüzbaşınızın sağlığına içelim.

Jacques: Hâlâ sağ mı?

Hancı Kadın: Sağ olsun, ölmüş olsun, ne önemi var? Bir asker öldürülmek için yaratılmamış mıdır? On kuşatma ve beş on savaştan sonra o kapkara cübbeliler güruhunun ortasında can vermek için kendinden geçmeyecek mi?.. Haydi hikâyemize gelelim ve bir bardak daha içelim.

Efendi: Haklısınız.

Hancı Kadın: Böyle düşündüğünüze sevindim.

Efendi: Çünkü şarabınız pek nefis.

Hancı Kadın: Ah şarabımdan mı bahsediyorsunuz? Pekâlâ! O hâlde siz de haklısınız. Nerede kalmıştık hatırlıyor musunuz?

Efendi: Samimiyetin en vefasız neticesinde kalmıştık.

Hancı Kadın: Marki des Arcis ve Mme. de La Pommeraye kucaklaştılar, birbirlerinden pek memnun ayrıldılar. Kadın onun yanında ne kadar sıkılıyorsa, ondan ayrılırken

de o kadar acı duyuyordu. "Demek ne kadar doğruymuş, artık beni sevmiyor!.." Bizi terk ettikleri zaman yaptığımız taşkınlıkları uzun uzadıya anlatmayacağım. Bunları fazlasıyla bilirsiniz. Size şu kadarını söyleyeceğim. Mme. de La Pommeraye çok gururlu ve kindar bir kadındı. İlk öfkesi geçtikten ve nefretin verdiği sükûnetin keyfini çıkardıktan sonra, namuslu bir kadının başını döndürdükten sonra onu aldatmaya kalkacak olanları dehşete düşürecek bir şekilde acımasız bir intikam almaya karar verdi. Bununla beraber, o intikamını aldı ama biz kadınlar o zamandan beri de yine iğrenç bir şekilde baştan çıkarılıp, sonra da aldatılmışızdır.

Jacques: Ötekiler buna layık, ama siz de mi?

Hancı Kadın: Heyhat! Ben ilk aldatılanlardanım. Ah biz kadınlar ne budalayızdır! Üstelik kadın değiştirmek bu adamların bir işine yarasa! Ama bunu bir tarafa bırakalım. Mme. de La Pommeraye ne yapacaktı? Bunu henüz kendisi de bilmiyordu; düşündü, taşındı...

Jacques: Ve o böyle düşünürken...

Hancı Kadın: İyi söylediniz... Ama şişeler boşaldı...

(*— Jean.*
— Madam.
— İki şişe şarap; şu ta dipte, samanların altındakilerden.
— Peki.)

Düşüne, düşüne bakın neye karar verdi. Mme. de La Pommeraye vaktiyle taşralı bir kadın tanıyordu. Bu kadın kızıyla birlikte bir dava için Paris'e gitmişti. Kız gençti, güzeldi ve iyi yetiştirilmişti. Bu kadının davayı kaybederek yoksul düştüğünü ve bir kumarhane işleterek geçinmeye başladığını duydu. Onun mekânında bir araya gelenler yiyip içip eğleniyor; sonra davetlilerden birkaçı evde kalarak, arzularına göre, geceyi madamla veya matmazelle geçiriyorlardı. Mme. de La Pommeraye adamlarından birini

bu kadınları aramaya gönderdi. Adam ana kızı buldu ve hayal meyal hatırlayabildikleri Mme. de La Pommeraye'ın kendilerini davet ettiğini söyledi. Madam ve Matmazel d'Aisnon adını almış olan kadınlar nazlanmadılar; ertesi gün kızın annesi Mme. de La Pommeraye'ın evine geldi. Mme. de La Pommeraye kadına davasını kaybettikten sonra ne yaptığını sordu. "Size bütün içtenliğimle çok tehlikeli, düşkün ve az kârlı bir iş yaptığımı söyleyeceğim. Bu iş hoşuma gitmiyor ama ne yaparsınız, zorunluluk. Kızımı Opera'ya yerleştirmek istedim. Fakat sesi yetersiz, üstelik iyi bir dansöz de değil. Davam sırasında ve sonrasında onu hâkimlerin, üst düzey rahiplerin, bankerlerin evlerine götürdüm. Her biri onunla zevklerini tatmin edinceye kadar birlikte olup sonra bıraktılar. Bunun sebebi kızımın bir melek kadar güzel olmaması ya da incelikten, zarafetten yoksun olması değil. Onun bütün hatası her zevki tatmış adamların şehvetini uyandıracak kadar hoppa olmayışı. Fakat bize en çok zarar veren kızımın bir rahibe bağlanması oldu. Bu rahip dinsiz, imansız, riyakâr, ahlaksız, felsefe düşmanı bir adamdı. Size onun kim olduğunu söylemeyeceğim. Sadece rahip olmak gibi en kolay ve en az yetenek isteyen bir yolu tutanların en alçaklarından biriydi. Her sabah kızıma öğle yemeğinin, akşam yemeğinin, rapsodisinin kağıtlarını okurdu. Acaba piskopos olacak mıydı, olmayacak mıydı? Bereket versin bozuştular. Bir gün kızım ona, aleyhinde yazı yazdığı insanları tanıyıp tanımadığını sormuştu; rahip tanımadığını söyledi... Alay ettiği duygulardan başka duygulara sahip olup olmadığını sordu. Buna da hayır cevabını alınca oldukça hiddetlenerek, rahibe dünyanın en kötü ve en sahtekâr adamı olduğunu söyledi." Mme. de La Pommeraye, ana kızın adlarının çıkıp çıkmadığını sordu.

— Ne yazık ki fazlasıyla.

— Anladığıma göre halinizden hiç memnun değilsiniz.

— Kesinlikle. Kızım da hep en büyük yoksulluğu bile yaşadığı bu hayata tercih edeceğini söyler. Gittikçe derin bir melankoliye gömülüyor ve...

— Ya ikinize de çok parlak bir gelecek temin edersem, ne dersiniz; razı olur musunuz?

— Şüphesiz.

— Fakat her şeyden önce benim vereceğim nasihatlere harfi harfine uyup uymayacağınızı öğrenmek isterim.

— Nasihatlarınız ne olursa olsun onları dinleyeceğimize inanabilirsiniz.

— Ayrıca dilediğim zaman emrime amade olacaksınız.

— Bunu sabırsızlıkla bekleyeceğiz.

— Bu kadarı benim için yeterli. Evinize dönün. Talimatlarım gecikmeyecek. Bu arada mobilyalarınızı, gözalıcı elbiselerinizi satın. Çünkü bunlar planımı bozar."

Hikâyeyi gittikçe artan bir merakla dinleyen Jacques hancı kadına, "Mme. de La Pommeraye'ın sıhhhatine içsek nasıl olur acaba?" dedi.

Hancı Kadın: İçelim.

Jacques: Mme. d'Aisnon'nun da.

Hancı Kadın: Tamam.

Jacques: Güzel ama sesi yetersiz olan; iyi dans edemeyen ve kendisini her akşam yemeği bir âşık edinmeye sürükleyen bir melankoliye gömülmüş Matmazel d'Aisnon'nun şerefine içmeyi de reddetmezsiniz herhâlde?

Hancı Kadın: Gülmeyin, sevmediği bir erkekle düşüp kalkmanın bir kadın için ne müthiş bir işkence olduğunu bilemezsiniz.

Jacques: Çektiği işkencelerden dolayı Matmazel d'Aisnon'nun şerefine.

Hancı Kadın: İçelim.

Jacques: Madam, kocanızı sever misiniz?

Hancı Kadın: Çok değil.

Jacques: Muhtemelen kendisinden hayli şikâyetçi olmalısınız. Çünkü sağlığı bana pek yerinde görünüyor.

Hancı *Kadın:* Parlayan her şey altın değildir.

Jacques: Hancımızın sıhhatine.

Hancı Kadın: Bu kadehi tek başınıza için.

Efendi: Jacques, Jacques, dostum fazla ileri gidiyorsun.

Hancı Kadın: Üzülmeyin mösyö, o dürüst adamdır, yarın bu halinden eser kalmaz.

Jacques: Madem yarın bu halimden eser kalmayacak ve madem bu akşam aklımı kullanmayı fazla önemsemiyorum güzel bayan, izninizle birisinin sıhhatine, Matmazel d'Aisnon'nun rahibinin sıhhatine içeceğim.

Hancı Kadın: Yazıklar olsun Mösyö Jacques! İkiyüzlü, ihtiraslı, cahil, iftiracı, yobaz bir adamın sıhhatine mi içeceksiniz? Onun için herkes aynı şeyi düşünüyor. Bu rahip kendileri gibi düşünmeyenleri seve seve boğazlayanlardan biri.

Efendi: Jacques'ın felsefeye ne kadar düşkün olduğunu bilmiyorsunuz madam. Kendi kendilerini lekeleyen, davalarını yeterince savunamayan o küçük ahmakları çok önemser. Yüzbaşısının bunları Huet'lerin, Nicole'lerin, Bossuet'lerin panzehiri olarak gördüğünü söyler. Bu sözlerden onun da, sizin de bir şey anladığınız yok... Kocanız yattı mı?

Hancı Kadın: Saatler önce!

Efendi: Demek sizin konuklarınızla sohbet etmenize izin veriyor?

Hancı Kadın: Bizim kocalarımız hayatın güçlüklerine alışkındır. Mme. de La Pommeraye arabasına binip d'Aisnon'ların oturduğu yerden çok uzak bir mahalleye gitti, dürüst bir ailenin evinde küçük bir daire tuttu. Evi mümkün olduğunca sade mobilyalarla döşedi. Sonra Mme. d'Aisnon'la kızını yemeğe çağırdı. Onları eve yerleştirdi. O gün veya birkaç gün sonra nasıl davranacaklarına dair yazılı bir talimat gönderdi.

Jacques: Durun, Mme. de La Pommeraye ile Marki des Arcis'nin sıhhatine içmeyi unuttuk. Yoo! Doğrusu bu bize yakışmaz.

Hancı Kadın: Siz içmenize bakın Mösyö Jacques; mahzen boş değil... İşte talimatnamede yazanlar ya da benim aklımda kalanlar:

Halka açık alanlarda asla gezintiye çıkmayacaksınız. Çünkü kimsenin sizi tanımaması gerekir.

Evinize kimseyi, hatta komşunuz olan kadınları ve erkekleri bile davet etmeyeceksiniz, çünkü derin bir inzivaya çekilmiş gibi görünmeniz gerekir.

Yarından itibaren, dindar kadınlar gibi giyineceksiniz, çünkü herkesin sizin dindar olduğunuzu düşünmesi gerekir.

Evinizde sadece din kitapları bulunmalıdır. Çünkü evinizde sizin geçmiş yaşamınızı açığa vuran hiçbir şey kalmamalıdır.

Normal günlerde, yortularda düzenli olarak kiliseye gitmelisiniz.

Bir manastırın bekleme odasına girmeye çalışacaksınız, bu münzevilerin gevezelikleri işimize yarayacaktır.

Kilisenin rahipleriyle yakınlık kuracaksınız. Çünkü onların şahitliklerine ihtiyacım olabilir.

Ama hiçbirini evinize almayacaksınız.

Günah çıkartmaya ve ayda en az iki defa takdis ayinine gideceksiniz.

Yeniden lekelenmemiş olan eski soyadınızı kullanacaksınız. Bir süre sonra bu adla memleketinizden hakkınızda bilgi alınabilir.

Ara sıra ufak tefek sadakalar vereceksiniz, fakat asla kimsenin yardımını kabul etmeyeceksiniz. Çünkü sizin fakir ya da zengin olduğunuzu kimse bilmemeli.

Dikiş dikecek, yün örecek ve yaptığınız şeyleri iyiliksever kadınlara satacaksınız.

Çok kanaatkâr bir hayat süreceksiniz. Yalnız iki kap yemeğiniz olacak.

Kızınız yanında siz olmadan asla sokağa çıkmayacak...

Özellikle tekrar ediyorum, evinize ne rahip, ne keşiş, ne rahibe kimseyi almayacaksınız.

Sokakta başınız önde yürüyeceksiniz ve kilisede Tanrı'dan başka kimseye bakmayacaksınız.

Bu koşulların hayatınızı çok sıkıcı bir hale getireceğini kabul ediyorum. Ama katlanırsanız sizi fazlasıyla ödüllendireceğime söz veriyorum. İyi düşünün, kendinizde bu zorlu koşullara katlanmak gücünü bulamıyorsanız, açıkça söyleyin; hiç şaşmam ve darılmam. Unutuyordum, bir de sizin eskiden beri dindar olduğunuzu sanmaları için hep mistik bir dille konuşmanız, kutsal kitaptaki hikâyeleri dilinizden düşürmemeniz lazım. İster Jansenist, ister Molinist olun, ama en iyisi mahallenizin rahibinin görüşüne uymanızdır. Her fırsatta filozofların aleyhinde atıp tutmaktan hiç geri kalmayın ve Voltaire'in bir din düşmanı olduğunu söyleyin ve gerekirse küçük rahibinizin kitabını tanıtın..."

Mme. de La Pommeraye talimatnamesine şunları da ekliyordu: "Sizin evinize hiç gelmeyeceğim. Ben bu kadar dindar kadınlarla ahbaplık etmeye layık değilim. Ama bunun için hiç tasalanmayın. Siz ara sıra gizlice bana gelirsiniz. Burada biz bize o sıkıntılı hayatınızın acısını çıkarırız. Ama dindarlık taslarken kendinizi sıkıntıya sokmayın. Küçük evinizin masraflarına gelince o bana ait. Planım başarıyla neticelenirse bana ihtiyacınız kalmayacak ve sizin hatanız olmadan suya düşerse, size, benim için feda ettiğiniz yaşam tarzınızdan daha iyi ve onurlu bir hayat temin edecek kadar zenginim. Ama her şeyden önce benim isteklerime sonsuz, sarsılmaz bir itaatle boyun eğmelisiniz. Aksi takdirde size ne şimdi yardım ederim, ne de gelecek hakkında da herhangi bir vaatte bulunurum."

Efendi, enfiye kutusuna vurur ve saatine bakar.

— Ne korkunç bir kadın zekâsı! Tanrı beni böylesinin eline düşmekten korusun.

Hancı Kadın: Durun bakalım, daha onu tam anlamıyla tanımadınız.

Jacques: Bunu öğreninceye kadar benim güzel, benim şirin hanımım; şişeye bir el atsak nasıl olur?

Hancı Kadın: Mösyö Jacques, sanırım şampanyam gözünüze güzel görünmemi sağladı.

Efendi: Epeydir size bir şey sormak için kendimi zor tutuyorum. Belki ayıp olacak ama daha fazla sabredemeyeceğim.

Hancı Kadın: Sorun.

Efendi: Sizin bir hancı ailesinin çocuğu olmadığınızdan eminim.

Hancı Kadın: Doğru.

Efendi: Muhtemelen bazı olağanüstü olaylar nedeniyle daha müreffeh bir yaşamdan bu duruma düştünüz.

Hancı Kadın: Haklısınız.

Efendi: Mme. de La Pommeraye'ın hikâyesine biraz ara versek de...

Hancı Kadın: Mümkün değil. Başkalarının maceralarını seve seve anlatırım, ama kendimle ilgili konulara girmeyi sevmem. Yalnız Saint-Cyr'de eğitildiğimi bilin yeter. Orada çok az İncil fakat pek çok roman okudum. Kralın manastırıyla han arasında epey mesafe olduğunu biliyorum.

Efendi: Tamam, size hiçbir şey sormamış olduğumu farz edin.

Hancı Kadın: Bizim iki dindar kadın bu talimata riayet edip, her yanda faziletli ve sofu oldukları izlenimi bırakırlarken, Mme. de La Pommeraye markiye karşı büyük bir takdir, dostluk ve yakınlık duyuyormuş gibi davranıyordu. Uzun süre yanına uğramasa da, surat asmıyor, çıkışmıyor, daima güleryüz gösteriyordu. Marki ona bütün ufak tefek maceralarını anlatıyor, Mme. de La Pommeraye da bunları dinlemekten zevk alırmış gibi görünüyor, bazen bir kadını elde etmek için bir güçlükle karşılaştığında ona nasıl dav-

ranması gerektiği hakkında öğütler bile veriyordu. Arada bir evlilikten bahsediyor, ama bu sözü kendisinden söz ettiğinin anlaşılamayacağı ölçüde kayıtsızca söylüyordu. Marki bir erkeğin ancak tanıdığı bir kadına söylebileceği çapkınca ve sevgi dolu sözler ettiğinde ya gülümsüyor ya da hiç umursamıyordu. Bütün bunlara bakılırsa, ruhu sükûna ermiş denilebilirdi. Aklına hiç gelmeyeceği şekilde onun gibi bir dostun kendisini mesut etmeye kâfi geleceğini hissediyordu; üstelik artık o kadar genç değildi; beğenileri de oldukça paslanmıştı.

— Demek bana söyleyeceğiniz hiçbir sırrınız yok?

— Yok.

— Ya peki sizi benim elimden almak için çırpınan o küçük kont?

— Ona kapımı kapadım, yüzünü gördüğüm yok.

— Garip şey! Neden yaptınız bunu?

— Hoşuma gitmiyordu da ondan.

— Ah madam, inanıyorum, hâlâ seviyorsunuz beni.

— Olabilir.

— Tekrar size döneceğimi umuyorsunuz.

— Neden olmasın?

— Bundan dolayı da üzerinize toz kondurulamayacak bir şekilde yaşıyorsunuz.

— Sanırım.

— Hatta size tekrar dönmek bahtsızlığını veya bahtiyarlığını yaşarsam kusurlarımı yüzüme vurmamak inceliğini de göstereceksiniz.

— Benim çok kibar ve iyi yürekli olduğumu düşünüyorsunuz.

— Dostum, bütün bu yaptıklarınızdan sonra göze alamayacağınız hiçbir kahramanlık yoktur.

— Böyle düşünmeniz gücüme gitmiyor.

— Sizinle ilişkimi sürdürerek çok büyük risk aldığımın farkındayım.

Jacques: Bence de öyle...

Hancı Kadın: Böylece üç ay gelip geçti. Nihayet Mme. de La Pommeraye kozlarını oynamanın zamanı geldiğine karar verdi. Güzel bir yaz günü, markiyi beklediği sırada Mme. d'Aisnon'na ve kızına saray bahçesine gitmeleri için haber gönderdi. Marki geldi. Sofraya erken oturdular, neşe içinde yemek yediler. Yemekten sonra Mme. de La Pommeraye, onlara daha güzel bir önerileri yoksa, beraber bir gezinti yapmayı teklif etti. Marki o gün tiyatroda da operada da bir şey olmadığını söylemişti. Kaçırılan bir eğlencenin acısını, faydalı bir gezinti ile çıkarmış olmak için markizi Cabinet du Roi'ya[12] davet etti. Tahmin edeceğiniz gibi markiz bu daveti kabul etti, atlar hazırlandı, yola çıktılar. Cabinet du Roi'ya geldiklerinde kalabalığa karıştılar ve herkes gibi her şeye bakıp, hiçbir şey görmeden dolaşmaya başladılar.

Okuyucum, burada adı geçen üç kişinin, hancı kadın, Jacques ve efendisinin ne halde olduklarını anlatmayı unuttum. Efendi başında takkesi, sol tarafta bir koltuğa uzanmış, mendilini koltuğunun kenarına sermiş; elinde de enfiye kutusu var. Hancı kadın dipte önünde bardağının durduğu masaya yakın oturmakta. Şapkasını çıkaran Jacques da dirseklerini masaya dayamış, başını da iki şişenin arasına eğmiş bir halde onun sağında oturuyor: Yerde iki şişe daha var.

"Cabinet du Roi'dan çıktıktan sonra marki ile sevgili dostu bahçede gezindiler. Girerken sağdan birinci yoldan yürüyorlardı. L'école des Arbres'ın yanından geçerken, Mme. de La Pommeraye birden hayretle haykırdı: "Yanılmıyorum, herhâlde onlar, evet onlar."

Derhal markinin yanından ayrıldı ve bizim iki dindar kadına doğru yürüdü. Mme. d'Aisnon'nun kızının bu sade kıyafet içinde baş döndürücü bir güzelliği vardı. Göze çarpmıyor fakat bütün dikkati kendinde topluyordu. "Ah! Siz misiniz madam?"

12 Kralın özel dairesi. (ç.n.)

— Evet benim.

— Nasılsınız? Çoktandır görünmüyorsunuz?

— Başımıza geleni biliyorsunuz. Ne yaparsınız, kaderimize boyun eğmemiz, dünyadan uzak yaşamamız gerekti. Gücümüz başka birşeye yetmiyordu. İnsan gerektiği gibi yaşayamadıktan sonra, cemiyet hayatından uzaklaşmalı.

— Peki ama benden neden uzaklaştınız? Cemiyet hayatını tatsız bulacak kadar zevk sahibi olduğumu bilirsiniz!

— Parasızlığın en büyük zararlarından biri de insanı çekingenleştirmesi. Yoksullar, insanları tedirgin etmekten korkarlar.

— Siz beni tedirgin edeceksiniz! Bu benim için ağır bir hakaret.

— Madam benim hiç kabahatim yok. Belki on defa anneme sizden bahsettim, "Mme. de La Pommeraye'mi? Artık bizim kimse yüzümüze bakmaz kızım." dedi.

— Ne büyük haksızlık! Biraz konuşalım. Size Marki des Arcis'yi tanıştırayım, dostumdur; yanında çekinmeden konuşabiliriz. Ben görmeyeli ne kadar büyümüş, güzelleşmişsiniz matmazel!

— Buna yaşam tarzımız da yardım ediyor. Sağlığa zarar veren her şeyden uzak yaşıyoruz. Yüzüme, kollarıma bakın, işte sıradan, düzenli bir hayatın, iyi uyumanın, çalışmanın ve yüreğini temiz tutmanın mükâfatı...

Oturup dostça sohbet etmeye başladılar. Annesi çok, kızı az konuştu. İkisi de dindar rolünü hiç yapmacığa kaçmadan çok doğal bir şekilde oynuyorlardı. Hava kararmadan uzun süre önce bizim iki dindar kalktılar. Onlara saatin daha erken olduğu hatırlatılsa da, anne, Mme. de La Pommeraye'ın kulağına bir hayır işi için daha fazla gecikmeden gitmeleri gerektiğini yüksek sesle söyledi. Epey uzaklaştıklarında, Mme. de La Pommeraye, adreslerini sormadığı ve adresini onlara vermediği için kendine kızdı: "Eskiden böyle bir hata yapmazdım." Marki bu hatayı telafi etmek için arkaların-

dan koştu. Ana kız Mme. de La Pommeraye'ın adreslerini aldılar ama, markinin ısrarlarına rağmen kendi adreslerini vermediler. Döndüğünde, Mme. de La Pommeraye'a çok arzu ettiği halde, onları arabasıyla götürmek teklifinde bulunmaya cesaret edemediğini söyledi.

Marki, Mme. de la Pommeraye'a bu kadınların kim olduklarını sormakta gecikmedi:

— Bizden daha mesut iki insan. Gördünüz ya sağlıkları nasıl da yerinde! Yüzlerinde huzur dolu bir ifade var! Üstelik ne kadar saf ve kibarca konuşuyorlar! Bizim çevremizde böyle insanlara rastlamak, böyle sözler dinlemek mümkün değil. Ne olursa olsun, sanırım sofu bir yaşam sürdürmekle daha iyi ediyorlar.

Markiz yoksa siz de sofu bir kadın mı olmak isterdiniz?

— Neden olmasın?

— Sakın böyle bir şey yapmayın. Bir gün ayrılırsak, sizin sofu bir kadın olmanızı istemem.

— Küçük konta tekrar kapımı açmamı mı tercih edersiniz?

— Evet.

— Demek bana bunu tavsiye ediyorsunuz?

— Hiç tereddüt etmeden...

Mme. de La Pommeraye, markiye kadınların adları, memleketleri, eski yaşam tarzları, başlarından geçen dava hakkında ne biliyorsa merak uyandırıcı ve heyecanlı bir şekilde anlattı, ardından ekledi:

— İkisi de nadir rastlanan insanlardır, özellikle de kızı. İstese o güzellikle ne büyük bir servet elde ederdi. Ama onlar onurlu ve sıradan bir hayatı, şerefsiz bir refaha tercih ettiler. Ellerinde avuçlarında o kadar az şey kalmıştı ki, nasıl yaşayabildiklerine hayret ediyorum. Gece gündüz çalışırlar! Yoksul bir ailenin çocuğunun buna katlanması güç değil. İnsanların çoğu böyle yaşıyor. Ama büyük bir zenginlikten böyle sıkıntı içine düşüp, halinden memnun olabilmeyi, hat-

ta bunu bir saadet saymayı anlamıyorum doğrusu. İşte dinin büyük kuvveti. Bizim filozoflar, ne söylerlerse söylesinler, din iyi şeydir.

— Özellikle bahtsızlar için.

— Ama kim az çok bahtsız değil ki?

— Sizin böyle bir sofu olduğunuzu görmektense ölmeyi tercih ederim.

— Ne büyük felaket! Bu hayatımız sonsuz geleceğin karşısında ne kadar değersiz kalır!

— Şimdiden bir misyoner gibi konuşmaya başladınız.

— Söylediklerinin doğruluğuna inanmış bir kadın gibi konuşuyorum. Hadi, doğrusunu söyleyin marki, öbür dünyada bizi bekleyen nimetlerle, çekeceğimiz azapların korkusunu iyice düşünürsek, şu anki tüm zenginliklerimiz değersizleşmez mi? Bir genç kızı yahut kocasına bağlı bir kadını, kollarında öleceğine inanarak baştan çıkarmanın ve birdenbire onu terk edip büyük sıkıntılara düşürmenin büyük bir çılgınlık olduğunu kabul edin.

— Yine de bu dedikleriniz her gün yaşanıyor.

— Çünkü, insanlar imanlarını kaybedip yollarını şaşırıyorlar.

— Bunun sebebi, dini inançlarımızın yaşam tarzımız üzerinde etkili olmamasıdır. Fakat aziz dostum, yemin ederim ki neredeyse gidip günah çıkartacaksınız.

— Yapabileceğim en doğru şey budur.

— Haydi canım, delirmişsiniz siz; daha önünüzde tatlı günahlar işleyebileceğiniz yirmi yılınız var, onları boşa harcamayın. Zamanı geldiğinde, işlediğiniz günahlardan pişmanlık duyar ve işinize gelirse gidip yaptıklarınızı rahibe anlatırsınız... Şuraya bakın, sohbetimiz ciddi bir hal aldı. O iğrenç yalnızlık içinizi karartmış. Gelin sözümü dinleyin, hemen şu küçük kontu çağırın, artık ne şeytanı, ne cehennemi düşünmeyeceksiniz. Eski güzelliğinize yeniden kavuşacaksınız. Galiba, bir gün yine beraber yaşamaya başlarsak bun-

dan dolayı sitem ederim diye korkuyorsunuz. Ama öncelikle tekrar birleşeceğimiz şüpheli, üstelik pek de doğru olmayan bir düşünce tarzıyla kendinizi dünyanın en hoş zevkinden mahrum ediyorsunuz. Doğrusunu isterseniz, benden daha değerli olmak bu fedakârlığa değmez.

— Doğru söylediniz. Gerçekten de beni dediğiniz gibi yaşamaktan alıkoyan bu düşüncedir...

Daha hatırlayamadığım birçok şey konuştular.

Jacques: Birer tane daha içsek, insanın hafızasını tazeliyor.

Hancı Kadın: İçelim... Parkta biraz daha dolaştıktan sonra, Mme. de La Pommeraye ve marki arabalarına bindiler. Mme. de La Pommeraye "Ne kadar da ihtiyarlamışım. Paris'e geldiğinde küçücük şeydi." dedi.

— Parkta gezinirken rastladığımız kadının kızından mı bahsediyorsunuz?

— Tıpkı solmuş güllerin, yerlerini taze güllere bıraktıkları bir bahçede olduğu gibi. Ona dikkatle baktınız mı?

— Kaçırır mıyım!

— Nasıl buldunuz?

— Raphael'in tablolarındaki bakirenin başı Galatea'nın vücudunun üstüne konmuş kadar güzel; hele sesindeki tatlılık!

— Ya bakışlarındaki ürkeklik?

— Giyinişindeki zariflik!

— Konuşmalarında başka hiçbir genç kızda görmediğim bir kibarlık var. Bu da aldığı eğitimden kaynaklanıyor.

— Ama bunda yaradılışın da etkisi var.

Marki, Mme. de La Pommeraye'i evinin kapısına bıraktı. Mme. de La Pommaraye'in ilk işi sofu hatuna, rollerini ne kadar güzel oynadıklarını söylemek oldu.

Jacques: Rollerini böyle iyi oynamakta devam ederlerse, ey marki cenapları, şeytan bile olsanız, yakanızı ellerinden kurtaramazsınız.

Efendi: Ne planladıklarını öğrenmek isterdim.

Jacques: Ben istemezdim. Bu, hikâyenin tadını kaçırır.

Hancı Kadın: O günlerde marki, Mme. de La Pommeraye'ın evine daha sık gelmeye başladı. Bu durum kadının gözünden kaçmasa da, ona hiçbir şey sormuyordu. Ana kızdan, asla kendisi söz açmıyor, konuya markinin girmesini bekliyordu. Marki de zaten bunu yapmaktan kendini alamıyor, sabırsızlıkla ve yapmacık olduğu anlaşılan bir kayıtsızlıkla sözü hep onlara getiriyordu.

Marki: Dostlarınızı gördünüz mü?

Mme. de La Pommeraye: Hayır.

Marki: Bu tavrınızın doğru olmadığının farkında mısınız? Siz zenginsiniz, onlar sıkıntı içindeler; onları arada sırada yemeğe bile çağırmıyorsunuz.

Mme. de La Pommeraye: Sayın markinin beni daha iyi tanıdığını sanırdım. Vaktiyle aşkınız beni hep faziletli bulurdu, oysa şimdi dost olduktan sonra hep hatalarıma dikkat ediyorsunuz. Onları en az on kere davet ettim. Garip düşüncelere kapılarak reddettiler. Evlerine gittiğimde sade bir kıyafet giyiyor, allık sürmüyor, mücevherlerimi takmıyor ve arabamı sokağın köşesinde durduruyorum. Bu titizliklerine şaşmamak lazım. Uygunsuz bir ilişki hayırsever kimselerin zihinlerini bulandırarak onlara yardım etmeyi kesmelerine sebep olabilir. Marki, sanırım iyilik yapmak çok pahalıya mal oluyor.

Marki: Özellikle sofu insanlara.

Mme. de La Pommeraye: Çünkü ufak bir sebep yüzünden kendilerine yapılacak iyilikten mahrum kalabilirler. Benim onlarla ilgilendiğim duyulursa: "Mme. de La Pommeraye onları himaye ediyor, hiçbir şeye ihtiyaçları yok..." diyecekler ve sadakalar derhal kesilecek.

Marki: Sadakalar!

Mme. de La Pommeraye: Evet mösyö! Sadakalar!

Marki: Dostlarınız olduğu halde onlara sadaka mı veriyorsunuz?

Mme. de La Pommeraye: Artık beni sevmediğinizi ve bana olan saygınızın iyice azaldığını bir kere daha görüyorum. Bu kadınların kilisenin sadakasına muhtaç olmalarının benim suçum olduğunu size kim söyledi?

Marki: Beni affedin madam, özür dilerim. Haksızlık ettim. Ama bir dostunuza yardım etmemenizin sebebi ne?

Mme. de La Pommeraye: Ah marki! Biz soylular dindar insanların hassasiyetlerini anlamaktan çok uzağız! Onlar herkesin yardımını kabul etmezler.

Marki: Böylece bizi çılgınca davranışlarımızın kefaretini kolayca ödemekten mahrum etmiş oluyorlar.

Mme. de La Pommeraye: Hiç de öyle değil. Mesela, sayın marki onlara acıyorsa, yardımlarını daha temiz insanlar aracılığıyla yapamaz mı?

Marki: Ve pek de güvenilir kimseler aracılığıyla.

Mme. de La Pommeraye: Olabilir.

Marki: Şimdi onlara yirmi altın gönderirsem kabul etmezler mi dersiniz?

Mme. de La Pommeraye: Kuşkusuz. Bu da size güzel bir kızı olan bir anne için yersiz bir davranış gibi görünüyor, öyle değil mi?

Marki: Onları görmek istediğimi biliyor musunuz?

Mme. de La Pommeraye: Farkındayım. Marki, kendinize gelin. Sizinki şüphe uyandıran bir merhamet.

Marki: Ne olursa olsun. Beni kabul etmezler mi dersiniz?

Mme. de La Pommeraye: Elbet kabul etmezler! Arabanızın gürültüsü, elbiseleriniz, uşaklarınız, genç kızın güzelliği ve komşuların dedikoduları onların itibarlarını kaybetmeleri için yeterlidir.

Marki: Beni üzüyorsunuz. Niyetim elbette ki bu değildi. Demek onları görmekten ve yardım etmekten vazgeçmek gerekiyor?

Mme. de La Pommeraye: Sanırım öyle.

Marki: Peki bu yardımı sizin aracılığınızla yaparsam?

Mme. de La Pommeraye: Bu yardımın iyi niyetle yapıldığına inanmadığım için bu işi üstlenemem.

Marki: Bu ne acımasızlık!

Mme. de La Pommeraye: Doğru söylediniz, acımasızlık.

Marki: Ne garip bir düşünce! Benimle alay ediyorsunuz markiz, o kızı sadece bir kere gördüm.

Mme. de La Pommeraye: Ama o bir görenin bir daha unutamadığı bir kız.

Marki: Gerçekten de insanın aklından silemediği yüzler vardır.

Mme. de La Pommeraye: Dikkat edin marki, başınıza iş açacaksınız. Sizi çekeceğiniz acıdan korumayı, teselli etmeye tercih ederim. Bu kızı, şimdiye kadar tanıdıklarınıza benzetmeyin. Onu kendinize çekemez, baştan çıkaramaz, ona yaklaşamazsınız. Söylediklerinize kulak asmaz, hiçbir sonuca varamazsınız."

O sırada, marki acele bir işi olduğunu hatırladı. Birdenbire kalktı ve üzüntülü bir halde dışarı çıktı. Uzun süre boyunca, marki, Mme. de La Pommeraye'ın evine her gün geldi. Ama ağzını hiç açmıyordu, hep Mme. de La Pommeraye konuşuyordu. Marki bir çeyrek saat oturduktan sonra kalkıp gidiyordu.

Sonra bir ay hiç uğramadı. Tekrar geldiği zaman kederli, melankolik, berbat bir haldeydi. Markiz onu bu halde görünce: "Size neler oldu? Yoksa bir aydır her günüzü sefahat âlemlerinde mi geçirdiniz?" diye sordu.

Marki: Hemen hemen. Ümitsizlikten kendimi korkunç bir hovardalığa kaptırdım.

Mme. de La Pommeraye: Nasıl, ümitsizlik mi?

Marki: Evet, ümitsizlikten...

Bunları söylerken odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, pencerenin önüne gidiyor, gökyüzüne bakıyor, kapıya gidiyor, adamlarını çağırıyor, onlara söyleyecek bir şeyi olmadığı için geri gönderiyor ve tekrar içeri giriyor, ona hiç bakmadan elindeki işi işleyen Mme. de La Pommeraye'ın önünde duruyor; bir şeyler söylemek istiyor, fakat cesaret edemiyordu.

Nihayet Mme. de La Pommeraye ona acıdı ve:

"Neyiniz var?" diye sordu, "Bir aydır ortada yoksunuz ve şimdi kederli bir yüzle geri gelip azap içinde çırpınan dertli bir insan gibi yerinizde duramıyorsunuz."

Marki: Artık dayanamayacağım, size her şeyi anlatmam lazım. Dostunuzun kızına deli gibi âşık oldum. Onu unutmak için elimden geleni yaptım. Ama unutmak istedikçe ona daha fazla bağlandım. Bu melek yüzlü kız alımdan hiç çıkmıyor; bana önemli bir yardımda bulunamaz mısınız?

Mme. de La Pommeraye: Ne gibi bir yardım?

Marki: Onu mutlaka görmeliyim. Bu da ancak sizin lütfunuzla mümkün olabilir. Bütün adamlarımı seferber ettim. Kadınlar, yalnız evden kiliseye, kiliseden eve gidip geliyorlar. Belki on defa önlerine çıktım. Beni fark etmediler bile. Kapılarının önünde boş yere bekledim. Önce beni dinden imandan çıkardılar, sonra da bir melek gibi bir sofu haline getirdiler. On beş günden beri, tek bir ayini kaçırmadım. Ah dostum; o ne yüz, o ne güzellik..."

Mme. de La Pommeraye bütün bunları biliyordu. "Yani iyi olmak için her şeyi denedikten sonra deli olmak için elinizden geleni yaptınız ve nihayet başarılı oldunuz, öyle mi?" diye cevap verdi.

Marki: Hem de nasıl, anlatamam. Bana hiç acımıyor musunuz? Onu yeniden görmek mutluğunu yaşayamayacak mıyım?

Mme. de La Pommeraye: Güç bir iş ama bir şeyler yapmaya çalışacağım; yalnız bir şartla: O zavallıları rahat bırakacaksınız. Onlara nasıl eziyet ettiğinizi bana yazdıklarını sizden saklamayacağım. İşte mektupları...

Markiye okutulan mektubu beraberce hazırlamışlardı. Güya bu mektubu annesinin dayatması üzerine kızı yazmıştı. Bu mektubun ifadesinde markinin başını döndürecek bir tatlılık, bir dürüstlük, bir dokunaklılık, bir incelik vardı. Her kelimeyi bir iç çekişiyle okudu. Her cümleyi birkaç kere tekrar etti. Sevincinden ağlıyor, Mme. de La Pommeraye'a: "Kimsenin bundan daha güzel yazamayacağını kabul edersiniz." diyordu.

Mme. de La Pommeraye: Haklısınız.

Marki: İnsan her satırı okurken bu kadınların kişiliklerine hayranlık ve saygı duyuyor.

Mme. de La Pommeraye: Doğru.

Marki: Sözümde duracağım, yalvarırım, siz de verdiğiniz sözü hatırlayın.

Mme. de La Pommeraye: Doğrusunu isterseniz ben de sizin kadar çılgınım. Bana bunu yaptırmanız için üzerimde müthiş bir nüfuzunuz olmalı. Bu beni korkutuyor.

Marki: Onu ne zaman görebilirim?

Mme. de La Pommeraye: Orasını bilmem. Önce koşulları hazırlamak, hiçbir şüphe uyandırmamak lazım. Niyetinizi anlayabilirler. Sizinle iş birliği yaptığımı fark ederlerse, onların gözünde ne duruma düşeceğimi bir düşünün... Ama marki laf aramızda, kendimi neden böyle sıkıntılara sokuyorum? Sizin birini sevip sevmemeniz beni ne ilgilendirir? Siz aklınızı oynattıysanız umurumda mı? Ne haliniz varsa kendiniz görün. Benden yapmamı istediğiniz şey çok garip.

Marki: Dostum, bana yardım etmezseniz mahvoldum demektir! Sizi incitmemek için kendimden hiç bahsetmeyeceğim, ama sizin için bu kadar kıymetli olan dostlarınızın hatırı için yardımınızı rica edeceğim. Beni tanırsınız! Onları yapacağım çılgınlıklardan koruyun; haberiniz olsun, evlerine giderim; evet evlerine, kapılarını zorlayıp içeri girer otururum. O zaman ne söyleyeceğimi, ne yapacağımı Tanrı bilir. İçinde bulunduğum bu kederli halden endişelenmiyor musunuz?

Hancı kadın, "Görüyorsunuz ya baylar bu hikâyenin başından beri markinin ağzından çıkan her söz Mme. de La Pommeraye'ın kalbine bir hançer gibi saplanmıştı. Kadın, hiddetinden, nefretinden boğulacak gibi oluyordu." dedi ve ekledi: "Bunun için markiye titrek ve kısık bir sesle, 'Evet hakkınız var. Ah! Ben de bu kadar sevilmiş olsaydım, belki... Ama geçelim bunu, şimdilik sizin için yapacağım bir şey yok; umarım bana biraz zaman tanırsınız.' diyordu."

Marki: Ama mümkün olduğu kadar kısa sürsün.

Jacques: Ah, ne şeytan kadın! Ne korkunç bir intikam alıyor. Düşündükçe korkudan titriyorum: Sakinleşmek için bir bardak daha içmem lazım... Bana eşlik eder misiniz?

Hancı Kadın: Benim korkum yok... Mme. de La Pommeraye: "Istırap çekiyorum, ama yalnız ben değil! Hain adam! Benim acım ne kadar sürecek bilmem ama, sana bu acıyı ölünceye kadar çektireceğim..." dedi. Marki'yi, vaadini yerine getirinceye kadar bir ay bekletti. Yani onu elinden geldiğince kıvrandırdı, büsbütün çileden çıkarttı ve zamanın uzunluğunu hissettirmemek bahanesiyle aşkından söz etmesine izin verdi.

Efendi: Ve böylece aşkının yoğunluğunu daha da arttırdı.

Jacques: Ne müthiş, ne şeytan kadın! Korkum gittikçe artıyor.

Hancı Kadın: Marki her gün Mme. de La Pommeraye'ye geliyordu. Kadın gayet incelikli sözlerle onu tahrik ediyor, haşinleştiriyor, çileden çıkarıyordu. Ana kızın doğdukları yeri, ailelerini, aldıkları eğitimi, mesut günlerini, sonra başlarına gelen felaketi bir bir anlatıyor; onu yeterince bilgilendirip etkileyemediğini düşünerek hep aynı konuya dönüyordu. Markiz, ona, kıza olan aşkının giderek arttığından, aldığı riskin büyüklüğünden söz ediyor ve onu başına gelebilecek akıbete hazırlıyordu. "Marki, kendinize dikkat edin." diyordu, "Başınıza bir felaket gelebilir. Günün birinde bu kadar suistimal ettiğiniz dostluğum beni ne sizin gözünüzde, ne de benim gözümde mazur gösteremez. Bu iş böyle çılgınlıklar yaparak yürümez. Bu kızı sizin tarzınıza hiç uygun düşmeyen koşullarla elde etmek zorunda kalacağınızdan korkuyorum."

Mme. de La Pommeraye markinin artık tasarladığı planının başarıya ulaşacağı kıvama geldiğini anlayınca iki kadını yemeğe davet etti.

Markiye de kadınların üzerinde farklı bir izlenim bırakmak için köylü kıyafetiyle gelmesini söyledi.

İkinci yemek servisi yapılırken, markinin geldiği haber verildi. Mme. de La Pommeraye ile iki kadın canları çok sıkılmış gibi davrandılar. Marki: "Mme. de La Pommeraye'a, köydeki çiftliğimden geliyorum. Evden akşam bekliyorlardı. Geç kaldım. Beni yemeye alıkoyarsınız ümidiyle buraya geldim..." Bunları söylerken bir iskemle çekip sofraya oturmuştu. Sofra düzeni markinin annenin yanına fakat kızın tam karşısına oturacağı şekilde hazırlanmıştı. Gösterdiği bu özenden dolayı Mme. de La Pommeraye'a bakışlarıyla teşekkür etti. İki dindar kadın ilk baştaki şaşkınlıklarından sıyrılarak rahatladılar. Konuştular, hatta bazen neşelendiler. Marki anneye karşı büyük bir özen, kızına da çok temkinli bir nezaket gösteriyordu. Markinin, onları kızdıracak bir şey yapmamak, bir şey söylememek için kendini dizginlemesi bu

üç kadın için pek hoş ve gizli bir eğlence kaynağı oluyordu. Ona üç saat boyunca sürekli dindarlıktan bahsettirecek kadar insafsız davrandılar. Mme. de La Pommeraye: "Sözleriniz ebeveynlerinizi övgüye layık kılıyor; alınan ilk eğitim hiçbir zaman unutulamaz. İlahi aşkın bütün inceliklerini sanki Saint-François de Sales'den başka bir şey okumamış gibi kavrıyorsunuz. Yoksa bir zamanlar Quietiste miydiniz?[13]

— Bunu pek hatırlamıyorum...

Bizim iki dindar kadının ellerinden geldiğince nükteli, tatlı ve çekici bir şekilde konuşmaktan geri kalmadıklarını söylemeye gerek yok. Laf arasında ihtiraslar bahsine de değinildi ve Mlle. Duquênoi (Soyadının bu olması kararlaştırılmıştı.) ihtiraslardan sadece birinin tehlikeli olduğunu iddia etti. Marki de onunla hemfikir olduğunu söyledi. Saat yediye gelmeden, kalmaları için yapılan tüm ısrarlara rağmen gittiler. Mme. de La Pommeraye, Mme. Duquênoi ile birlikte herkesin görevinin başına dönmesi gerektiğini, böyle yapmazsa, neşe ile geçen bir günün vicdan azabıyla sona ereceğini söyledi. Kadınlar gittiklerinde marki derin bir üzüntü içinde Mme. de La Pommeraye'la baş başa kalmıştı.

Mme. de La Pommeraye: Söylesenize marki, ne kadar iyi kalpliyim değil mi? Paris'te benim yaptığımı yapacak bir kadın daha bulamazsınız.

Marki, dizlerine kapanarak:

— Evet. Eşsizsiniz, iyiliğiniz beni utandırıyor: Siz benim bu dünyadaki tek vefalı dostumsunuz.

Mme. de La Pommeraye: Yaptığımın değerini takdir edebiliyor musunuz?

Marki: Yaptığınızın kıymetini bilmeseydim korkunç bir nankörlük timsali olurdum.

Mme. de La Pommeraye: Konuyu değiştirelim. Yüreğinizden neler geçiyor?

13 Saf Tanrı sevgisinin insanları selamete eriştireceğini kabul eden mezhep. (ç.n.)

Marki: Size açıkça itiraf edeyim mi? Ya bu kızı elde etmeliyim ya da ölmeliyim.

Mme. de La Pommeraye: Onu elde edeceğinize kuşku yok. Ama bunu nasıl yapacağınızı bilmeniz lazım.

Marki: Göreceğiz.

Mme. de La Pommeraye: Marki, sizi de onları da tanıyorum. Neler olacağını şimdiden görebiliyorum.

Marki, iki ay boyunca Mme. de La Pommeraye'ın evine uğramadı. Bu iki ayda ana kızın günahlarını çıkaran rahiple tanıştı. Bu adam yukarıda kendisinden bahsettiğimiz küçük rahibin dostlarındandı. Kirli bir entrika karşısında ikiyüzlü davranarak elinden gelen tüm güçlükleri çıkarttıktan sonra görevinin kutsallığını mümkün olduğu kadar pahalıya sattı ve markinin her istediğini yapmaya başladı.

Tanrı adına görev yapan bu adamın ilk alçaklığı mahalle rahibini kandırmak oldu. Onu Mme. de La Pommeraye'ın himaye ettiği bu iki kadının kilise vakfından aldıkları sadaka yüzünden onlardan daha muhtaç olanların yardımdan mahrum kaldıklarına inandırdı ve yardımın kesilmesine sebep oldu. Amacı kadınları sefalete düşürüp onlara istediğini yaptırmaktı.

Ardından ana ile kızın arasını açmak için günah çıkartan rahibi etkiledi. Rahip ananın kızından şikâyet ettiğini duyduğunda onun kabahatlerini büyütüp, anasını öfkelendiriyor; kız anasından şikâyet ettiği zaman da ona, ebeveynlerin çocuklarına istedikleri gibi zulmedebilmelerinin bir sınırı olduğunu fısıldıyor, anasının bu gidişle onu daha çok baskı altına alacağını söylüyordu. Sonra da günahının kefaretini ödemesi için günah çıkarmaya gelmesini istiyordu.

Başka bir defa da kıza güzelliğinden bahsetmiş, ama hafifçe: Bunun Tanrı'nın bir kadına verebileceği en tehlikeli armağan olduğunu söylemiş, adını söylemediği fakat tahmin edilmesi güç olmayan dürüst bir adamın bu güzelliğe nasıl

vurgun olduğunu fısıldamıştı. Bundan sonra da Tanrı'nın bazı zorunluluklar nedeniyle işlenen günahlara karşı ne kadar merhametli ve hoşgörülü olduğundan, herkesin kendine dair bir mazeret bulduğu doğadan kaynaklanan zaaflardan, en dindar insanların bile kendilerini kurtaramadıkları bazı şiddetli eğilimlerin sıklığından bahsetti. Nihayet kıza, bazı arzular duyup duymadığını, şehvetli rüyalar görüp görmediğini, erkeklerin yanında duygularının altüst olup olmadığını sordu, bununla da kalmayarak, bir kadının kendisine ihtiras duyan bir erkeğe boyun eğmesi mi yoksa karşı koyması mı gerektiğini, İsa'nın uğruna kanını döktüğü mahluku mahrumiyet içinde öldürmenin gerekip gerekmediğini sordu; ama onu daha fazla yönlendirmeye cesaret edemedi. Bu soruların ardından derin derin içini çekiyor, gözlerini göklere kaldırıyor, ıstırap çekenlere Tanrı'dan huzur diliyordu... Genç kız onu hiç ses çıkarmadan dinliyordu. Annesi ve rahibin tüm söylediklerini kendisine anlattığı Mme. de La Pommeraye, kıza adamı cesaretlendirmesi için elinden geleni yapmasını tembih etmişlerdi.

Jacques: Şu sizin Mme. de La Pommeraye çok kötü bir kadınmış.

Efendi: Jacques, bunu söylemek kolay. Ama onu kötülüğe yönelten kim? Marki des Arcis. Yemin ettiği ve olması gerektiği gibi davransa Mme. de La Pommeraye'ı suçlayabilir miydin? Yola koyulduğumuzda sen ona saldırırsın, ben de onu savunurum. Ama şu kadınları baştan çıkarmaya çalışan aşağılık rahibe dilediğini söyleyebilirsin.

Jacques: Öyle kötü bir herif ki, sanırım bu hikâyeden sonra günah çıkartmaya tövbe edeceğim. Ya siz hancı bayan?

Hancı Kadın: Ben kendi payıma hiç meraklı olmayan ve sadece anlatılanı dinleyen ihtiyar rahibime gitmeye devam edeceğim.

Jacques: Rahibinizin sıhhatine içelim mi?

Hancı Kadın: Bu kez teklifinizi beğendim; bizim rahip iyi adamdır, pazar ve bayram günleri genç kızlarla delikanlıların dans etmesine, kadınlara ve erkeklere sarhoş olmamak kaydıyla bizim hana gelmelerine izin verir. Rahibimin şerefine!

Jacques: Rahibinizin şerefine.

Hancı Kadın: Bizim kadınlar rahibin her an genç kızın avucuna bir mektup sıkıştırmasını bekliyorlardı. Bu da nihayet oldu. Ama ne büyük bir ihtiyatla! Sözde bu mektubun kimden geldiğini kesinlikle bilmiyordu. Bunun, onların sefaletini öğrenen iyi yürekli ve merhametli biri tarafından gönderilmiş olması ihtimali vardı; herhâlde onlara yardım etmek istiyordu. Bu çeşit mektupların kendisine verildiği çok olmuştu. "Yine de anneniz ihtiyatlı bir kadındır, mektubu onun yanında açmazsanız iyi olur." dedi. Mlle Duquênoi mektubu aldı ve annesine verdi. O da hemen Mme. de La Pommeraye'a iletti . O da rahibi çağırtıp, mektubu gösterdi ve bir daha markiden bahsettiğini duyarsa onu kilise yönetimine şikâyet edeceğini söyledi.

Bu mektupta marki kendini, Mlle. Duquênoi'yı övüyor; duyduğu aşkı bütün coşkunluğuyla anlatıyor, çok cüretkâr girişimleri, hatta beraber kaçmayı bile teklif ediyordu. Rahibe dersini verdikten sonra Mme. de La Pommeraye markiyi evine çağırdı. Ona, bu yaptığının kibar bir adama yakışacak bir davranış olmadığını, başına büyük işler açacağını söyledi ve yazdığı mektubu gösterdi. Kendisine beslediği dostluğa rağmen Mlle. Duquênoi'nın başına bir iş gelirse bu mektubu mahkemeye veya kızın annesine vermekte tereddüt etmeyeceğini belirtti. "Ah Marki!" diyordu, "Aşk sizin ahlakınızı bozuyor, siz kötü yaradılışlı bir insansınız. Çünkü büyük kötülükler yaptıran bir güç size kendinizi küçük düşürecek bayağılıklar esinliyor. Bu zavallı kadınlar sefaletlerine bir de onursuzluk eklemeniz için size ne yaptılar? Bu kız gü-

zel olduğu ve faziletli yaşamak istediği için mi ona kötülük ediyorsunuz? Onun, Tanrı'nın en güzel nimetinden nefret etmesini mi istiyorsunuz? Ben de neden sizin suç ortağınız oldum? Haydi marki, ayaklarıma kapanıp benden af dileyin ve bahtsız dostlarımı rahat bırakacağınıza yemin edin." Marki, onun izni olmaksızın hiçbir şey yapmayacağına söz verdi. Ama her ne pahasına olursa olsun bu kızı elde etmeye karar vermişti.

Marki sözünde durmadı. Kızın annesi her şeyi öğrenmişti. Ona bir mektup göndermekte tereddüt etmedi. Yapmayı tasarladığı şeyin bağışlanamaz olduğunu itiraf etti. Hatırı sayılır bir para teklif etti. Gelecekle ilgili vaatlerde bulundu ve mektubuyla birlikte küçük bir mücevher kutusu gönderdi.

Üç kadın baş başa verip birbirlerine danıştılar. Ana ile kız markinin tekliflerini kabule yanaşsalar da, Mme. de La Pommeraye'ın aynı fikirde değildi. Onlara, kendisine verdikleri sözü hatırlattı. Her şeyi açığa vurmakla tehdit etti ve iki dindar kadını büyük bir kedere düşürerek, genç kızı kendisine pek yakışmış olan elmas küpeleri kulaklarından çıkarmaya, markinin mektubunu, mücevher kutusunu geri yollamaya ve onurlu ve küçümseyen bir dille kaleme alınmış bir cevap yazmaya zorladı.

Mme. de La Pommeraye kendine verdiği sözleri hiç önemsemediği için markiye çıkıştı. Marki ona bu kadar yakışıksız bir teklifte bulunduğu için özür diledi.

"Marki, marki!" dedi Mme. de La Pommeraye , "Size bunu söylemiştim; yine de tekrar ediyorum: istediğinizi yapamazsınız; ama size verilecek nasihat boşuna, sizi yola getirmeye imkân yok."

Marki de onun gibi düşündüğünü itiraf etti ve son bir girişimde bulunmak için izin istedi. İki kadına yüklü miktarda bir gelir sağlamayı düşünüyordu. Onlara şehirde ve köyde birer ev bağışlayacaktı.

"İstediğinizi yapın." dedi markiz, "Sadece şiddete başvurmanızı istemiyorum. Ama inanın dostum, onur ve erdem, onlara sahip olmak mutluluğuna ermiş olanların gözünde her şeyden üstündür. Yeni hediyeleriniz de, eskileri gibi etkisiz kalacaktır: Ben bu kadınları iyi tanırım; başarısız olacağınıza bahse girerim."

Marki yeni tekliflerini bildirdiğinde üç kadın yeniden bir araya geldiler. Ana kız hiç ses çıkarmadan Mme. de La Pommeraye'ın kararını bekliyorlardı. O, bir süre hiçbir şey söylemeden odanın içinde dolaştı. "Hayır, hayır." dedi, "Bu benim yaralı kalbimin öcünü almak için yeterli değil." Böylece markinin bu yeni teklifini de reddetmelerini istedi. İki kadın bunun üzerine gözyaşları içinde ayaklarına kapandılar, ona böyle büyük bir serveti reddetmenin ne korkunç bir şey olduğunu anlattılar. Mme. de La Pommeraye onlara şu sert cevabı verdi: "Tüm bunları sizin için yaptığımı mı sanıyorsunuz? Siz kim oluyorsunuz? Size bir borcum mu var? Sizi o batakhanenize geri göndermemi kim engelleyebilir? Size bağışlananlar sizin için belki çok fazla, ama benim için çok az. Hadi madam şimdi size söyleyeceğim şeyleri yazın." Kadınlar bir kez daha keder ve korku içinde evlerine döndüler.

Jacques: Bu kadının yüreğinde şeytan var. Peki ama ne istiyor? Kendisinden vazgeçen âşığının servetinin yarısını kaybetmesi yeterli bir ceza değil mi?

Efendi: Jacques, sen bir kadın, hele onurlu bir kadın değilsin; bu mesele hakkında Mme. de La Pommeraye'ınkine hiç benzemeyen kişiliğine göre karar veriyorsun, sana aklımdan geçeni söylememi ister misin? Bir fahişeyle evlenmesi markinin alnına yazılmış olabilir mi?

Jacques: Böyle bir şey yazılmışsa mutlaka olur.

Hancı Kadın: Marki yeniden Mme. de La Pommeraye'ın evinde görünmekte gecikmedi.

Mme. de La Pommeraye: Yeni hediyeleriniz işe yaradı mı?

Marki: Yine reddettiler. Artık umudumu kaybettim. Bu ümitsiz aşkı kalbimden söküp atmak istiyorum; daha doğrusu kalbimi söküp atmak istiyorum, ama yapamıyorum. Markiz bana bakın, bu genç kızla benim aramda benzer yanlar görüyor musunuz?

Mme. de La Pommeraye: Size söylemedim ama bunu fark etmiştim. Ama konumuz bu değil, kararınız nedir?

Marki: Hiçbir karar veremiyorum. İçimden bir posta arabasına atlayıp, diyar diyar dolaşmak geliyor. Ama bir dakika sonra kendimde bunu yapacak gücü bulamıyorum. Kafam duruyor: aptallaşıyorum ve ne yapacağımı bilemiyorum.

Mme. de La Pommeraye: Size seyahate çıkmanızı tavsiye etmem; çünkü Villejuif'e kadar gidip döneceksiniz, buna değmez.

Ertesi gün marki, markize, bir mektupla köye çekileceğini bildirdi. Orada kalabildiği kadar kalacağını söylüyor, bu arada dostlarını ikna etmeye çalışmasını rica ediyordu. Köyde pek kısa süre kaldı ve evlenmeye karar verip geri döndü.

Jacques: Şu zavallı markiye acımaya başladım.

Efendi: Ben pek acımıyorum.

Hancı Kadın: Doğru. Mme. de La Pommeraye'a geldi; fakat kadın evde yoktu. Eve döndüğünde, markiyi bir koltuğa uzanmış, gözlerini kapamış, derin hülyalara dalmış bir halde buldu. "Ah! İşte yine geldiniz. Köy size pek yaramamış."

— Evet, diye cevap verdi, hiçbir yerde huzur bulamıyorum. Benim konumumda, yaşımda ve yaradılışımda olan bir adamın yapabileceği en budalaca işe, evlenmeye karar verdim. Böyle ıstırap çekmekten daha iyi. Evleneceğim.

Mme. de La Pommeraye: Marki, bu ciddi bir iş, üzerinde düşünmek lazım.

Marki: Tek düşüncem hiçbir zaman bu kadar mutsuz olmadığımdır.

Mme. de La Pommeraye: Yanılıyor olabilirsiniz.

Jacques: Hain kadın!

Marki: İşte, dostum, onurunuzu lekeleyeceğinizden korkmadan yardım edebileceğiniz bir iş. Kızı ve anasını görün; anasına kararımı iletin, kızın kalbini yoklayın.

Mme. de La Pommeraye: Biraz sakin olun marki. Bunun ne kadar güç bir iş olduğunu biliyorum, çünkü onları iyi tanırım. Ama siz dostumun saadeti söz konusu olduğu için bu işle yakından ilgileneceğim. Memleketlerinden bilgi toplayacağım, Paris'teki hayatlarını da tüm ayrıntılarıyla öğrenmeye çalışacağım.

Marki: Bu temkinlilik bana gereksiz görünüyor. Bu kadar sefalet içinde oldukları halde, kendilerine yaptığım bütün parlak teklifleri reddeden bu kadınlar, dünyada çok nadir rastlanan insanlar olmalılar. Onlara önerdiklerimle bir düşesi bile baştan çıkarabilirdim. Ayrıca siz de bana...

Mme. de La Pommeraye: Evet hoşunuza giden her şeyi söylemiştim. Ama ne yapacağımı düşünmeme izin verin.

Jacques: Köpek! Kaltak! Kuduz! Markinin böyle bir kadınla dostluğunu neden sürdürdüğünü anlayamıyorum.

Efendi: Peki hiçbir sebep yokken ondan neden ayrılmıştı?

Jacques, parmağıyla gökyüzünü göstererek:

— Ah! Efendim! dedi.

Marki: Neden, siz de evlenmiyorsunuz markiz?

Mme. de La Pommeraye: Kiminle, lütfen söyler misiniz?

Marki: Küçük kontla; aklı başında, zengin ve kibar adamdır.

Mme. de La Pommeraye: Onun bana sadık kalacağının güvencesini kim verebilir? Siz galiba!

Marki: Hayır ama sanırım bir kocanın sadakatinden kolaylıkla vazgeçilebilir.

Mme. de La Pommeraye: Peki öyle olsun; ama benim eşim sadık olmasa ona haddini bildirirdim, ayrıca kinciyimdir.

Marki: Elbette; intikam almakta gecikmezsiniz. Ortak bir ev tutsak ve dördümüz bir arada yaşasak çok güzel olurdu.

Mme. de La Pommeraye: Söylediklerinizi çok güzel; ama benim evlenmeye niyetim yok. Kendisiyle evlenmeyi düşünebileceğim tek adam...

Marki: Bendim değil mi?

Mme. de La Pommeraye: Size şimdi hiç çekinmeden evet diyebilirim.

Marki: Peki ama bunu bana neden söylememiştiniz?

Mme. de La Pommeraye: Öyle gerekmişti. İyi de etmişim. Evleneceğiniz kadın size her konuda benden daha uygundur.

Hancı Kadın: Mme. de La Pommeraye, iki kadın hakkındaki bilgilerini hemen şekillendirdi. Markiye evleneceği kadın hakkında övgü dolu şeyler söyledi. Bu anlattıklarının bir kısmını Paris'ten, bir kısmını taşradan öğrenmişti. Markiden daha derin bir araştırma yapmak için on beş gün daha istedi. Bu on beş gün markiye hiç bitmeyecekmiş gibi geldi. Nihayet markiz adamın sabırsızlığına ve yalvarışlarına dayanamadı. Konu ilk kez dostlarının evinde görüşüldü. Her noktada anlaştılar, nikâh kâğıtları asıldı; evlilik sözleşmesi imzalandı. Marki Mme. de La Pommeraye'a muhteşem bir elmas hediye etti ve böylece evlenme işi halloldu.

Jacques: Ne büyük bir entrika... Ne büyük bir intikam!

Efendi: Bu kadını anlamak mümkün değil.

Jacques: Beni gerdeğe girildiği gece ne olduğunu merak etmekten kurtarın, bunda bir kötü niyet olduğunu sanmayın.

Efendi: Sus, salak.

Jacques: Ben sanıyordum ki...

Hancı Kadın: Efendinizin söylediğine inanın...

Bunları söylerken hancı kadın gülümsüyor ve gülümserken eliyle Jacques'ın alnını karışlıyor ve burnunu sıkıyordu... "Fakat ertesi gün..."

Jacques: Ertesi gün de bir gün önceki gibi olmadı mı?

Hancı Kadın: Tam anlamıyla değil. Ertesi gün Mme. de La Pommeraye markiye bir pusula göndererek, önemli bir iş için mümkün olduğunca çabuk yanına gelmesini istedi. Marki hiç bekletmeden gitti.

Kadın onu nefret dolu bir ifadeyle karşıladı. Kısa konuştu: "Marki, beni tanımaya çalışın. Diğer kadınlar da benim gibi kin duymasını bilselerdi sizin gibiler azalırdı. Onurlu bir kadınla birlikteydiniz ama onu terk ettiniz. O kadın benim. Sizi layık olduğunuz biriyle evlendirerek öcümü aldım. Buradan çıkın ve doğru Traversière Sokağı'na, Hamburg Oteline gidin; orada karınızla kaynananızın on yıldır d'Aisnon adıyla nasıl iğrenç bir meslek icra ettiklerini size anlatırlar."

Zavallı markinin yaşadığı şaşkınlığı ve kederi anlatmak mümkün değildi. Neye karar vereceğini bilemiyordu. Ama kararsızlığı şehrin bir ucundan öteki ucuna gidecek kadar sürdü. Bütün gün evine uğramadı. Sokaklarda avare avare dolaştı. Kaynanası ve karısı olan bitenden şüphelendiler. Kapı vurulur vurulmaz kaynanası odasına çekilip kapıyı kilitledi. Karısı onu yalnız bekliyordu. Kocası yaklaştıkça duyduğu büyük öfkeyi yüzünden okuyordu. Ayaklarına kapandı; yüzünü yere sürüyor, hiçbir şey söylemiyordu. Marki, "Çekil alçak! bana yaklaşma..." dedi. Kadın kalkmak istedi, ama tekrar yüzükoyun yere kapandı. İki elini yana açmış, markinin bacaklarının arasına uzanmış bir halde, "Mösyö beni yerlerde sürükleyin, ayaklarınızın altında ezin; çünkü buna layığım. Bana istediğinizi yapın, ama anneme dokunmayın..."

— Çekil karşımdan, dedi marki, şerefime sürdüğün leke yeter, elimden bir cinayet çıkmasına sebep olma...

Kadıncağız, olduğu vaziyette kaldı; hiç cevap vermedi. Marki bir koltuğa oturmuştu. Kafasını kollarının arasına almış yatağının ayakucuna doğru eğilmişti. Zaman zaman hiç etrafına bakmadan: "Çekil karşımdan...." diye uluyordu. Bahtsız kadının suskunluğuna ve hareketsizliğine şaşırdı. Daha yüksek sesle bağırdı: "Çekil git diyorum sana, duymuyor musun?" Sonra yere eğildi, onu sertçe itti; hiçbir şey hissetmediğini, hatta ölü gibi yattığını görünce onu belinden tutup kaldırarak bir kanepeye yatırdı. Bir süre kâh merhamet, kâh hiddet dolu gözlerle kadına baktı. Zili çaldı; uşaklar geldi. Kadının hizmetçileri çağrıldı. Marki onlara, "Hanımınız fenalık geçiriyor; onu odasına götürün ve yardımcı olun..." dedi. Az sonra da nasıl olduğunu öğrenmek için gizlice birini gönderdi. İlk baygınlığını atlattığını, fakat sık sık kendini kaybettiği için ellerinden bir şey gelmediğini söylediler. Bir iki saat sonra yine nasıl olduğunu öğrenmek için gizlice birini gönderdi. Boğulacak gibi olduğunu, hıçkırıklarının avludan duyulduğunu haber verdiler. Üçüncü defa, sabaha karşı hıçkırığın durduğunu, çok ağladığını ağlaya ağlaya açıldığını ve sakinleştiğini bildirdiler. Ertesi gün, marki arabasına binip gitti ve on beş gün ortadan kayboldu, nerede olduğuna dair hiçbir haber alınmadı. Yine de, gitmeden ana ile kızının her ihtiyacını düşündü ve adamlarına, madama kendisine olduğu gibi itaat etmelerini emretti.

Bu müddet zarfında iki kadın, hiçbir şey konuşmadan yan yana oturdular. Kız hıçkırıyor; bazen çığlıklar atıyor, saçlarını yoluyor, kollarını büküyor, fakat annesi onu teselli etmeyi göze alamıyordu. Birinin yüzünde ümitsizlik, diğerinde duygusuzluk okunuyordu. Kızı, belki yirmi defa anasına: "Anne buradan çıkıp gidelim, başımızın çaresine bakalım." demişti. Ama annesi her seferinde bu teklifi red-

dedip: "Hayır, hayır kalmamız lazım. Bakalım ne olacak. Bu adam bizi öldürmez." diye karşılık vermişti. "Ah!" diyordu kızı, "Keşke bunu yapmış olsaydı..." Annesi de buna: "Böyle budala gibi söyleneceğine sussan daha iyi edersin." diye karşılık veriyordu.

Döndükten sonra marki çalışma odasına kapandı, karısı ve kaynanasına birer mektup yazdı. Kaynanası o gün civardaki Karmelit Manastırı'na kapandı ve orada bundan birkaç gün önce öldü. Kızı giyindi; markinin çalışma odasına kadar sürüklenerek geldi, kapının önünde dizüstü yere çöktü. Marki ona: "Ayağa kalkın..." dedi.

Kalkacak yerde, dizlerinin üzerinde sürünerek ona doğru geldi. Vücudu tir tir titriyor, saçı başı birbirine karışmış, sırtı kamburlaşmış bir halde, kocasının gözlerinin içine bakıyordu; yüzü gözyaşları içindeydi. "Sanırım." diye söze başlamak istedi. Her kelimede hıçkırıklara boğuluyordu. "Sanırım haklı olarak duyduğunuz öfke yatışmıştır ve zamanla belki bana merhamet edersiniz. Mösyö, Tanrı aşkına beni affetmek için acele etmeyin. Onurlu bir yaşamdan onursuz bir yaşama sürüklenen birçok kız vardır. Belki ben onlardan biri olmayacağım. Henüz bana yaklaşmanıza layık değilim. Bekleyin ve bana sadece affedilmek ümidini bağışlayın. Benden uzak durun; benim gidişatımı görüp ona göre karar verin. Benim için en büyük saadet ara sıra beni yanınıza çağırmanız olacaktır! Bana evinizin en ücra köşesini gösterin, orada sessizce yaşarım. Ah! Şu bana dayatılan isimden ve unvandan kurtulsam ve sonra ölsem, sizin istediğiniz yerine gelmiş olurdu. Bu alçaklığa zaaflarım, itaatim ve tehditler yüzünden sürüklendim. Fakat benim kötü bir insan olduğumu sanmayın efendim, çünkü beni davet ettiğinizde sizinle görüşmek konusunda tereddüt etmiştim. Şimdi de gözlerinizin içine bakabilmeye ve sizinle konuşmaya cesaret ediyorum. Ah! Kalbimi okuyabilseydiniz eski günahlarımdan arındığımı, artık bana benzeyen kadınlar gibi davranmadığımı

anlardınız. Ahlaksızlık üzerime çökse de içime işleyemedi. Kendimi tanıyorum, karakterim, duygularım ve beğenilerim açısından sizinle birlikte olmak şerefine layık olduğuma inanıyorum. Ah! Mösyö sizi görebilmem mümkün olsaydı söyleyeceğim bir tek kelime her şeyi hallederdi. Bunu söylemeye cesaret edebileceğimi sanıyordum. Mösyö bana istediğinizi yapın; adamlarınızı çağırın; beni çırılçıplak soysunlar, gece yarısı sokağa atsınlar, hepsine razıyım. Bana uygun gördüğünüz akıbet ne olursa olsun boyun eğeceğim. Ücra bir köyde, bir manastırın karanlık bir köşesinde sizin gözünüzden ırak olurum, isterseniz beni oralara gönderin. Mutluluğunuz tamamıyla yitip gitmedi, beni unutabilirsiniz...

— Kalkın, dedi marki alçak sesle, sizi affettim; size söv-düğüm zaman bile karım olarak hürmette kusur etmedim. Ağzımdan sizi alçaltan ya da sonradan pişman olacağım tek bir söz çıkmadı. Karım... Bir kadın, kendisi bedbaht olmadan kocasını bedbaht edemeyeceğini kavrarsa hiçbir zaman onu küçülten bir şey söylemeyeceğim. Onurlu olun, mutlu olun ve beni de mutlu edecek şekilde davranın. Ayağa kalkın; rica ederim, karım, ayağa kalkın ve beni kucaklayın; Mme. de La Markiz, kalkınız, sizin yeriniz orası değil, Mme. des Arcis, kalkın yerden..."

O bu sözleri söylerken, karısı yüzünü elleri arasına saklamış, başını markinin dizlerine dayamıştı. Fakat "karım", "Madam des Arcis" sözlerini duyar duymaz, birden yerinden sıçradı, markinin boynuna atıldı, ona sarıldı, öptü, sevinçten ve ıstıraptan boğulacak gibiydi. Sonra kendini yere attı ve markinin ayaklarını öptü.

"Ah!" diyordu marki, "Sizi affettim. Bunu söylediğim halde hâlâ inanmıyorsunuz."

Kadın:

— Beni affetmeniz fakat benim de buna hiçbir zaman inanmamam lazım, dedi.

Marki, "Doğrusu hiçbir şeyden dolayı pişman değilim; gerçekte Mme. de La Pommeraye benden intikam alacak

yerde bana büyük bir iyilik etmiş oldu. Karım, haydi giyinin, sandıklarınızı hazırlasınlar. Çiftliğime gidelim. Burada birlikte görünmemizde bir sakınca kalmayıncaya kadar orada yaşarız..." diye cevap verdi.

Üç yıl çiftlikte yaşadılar.

Jacques: Ve bu üç yılın bir gün gibi geçtiğine bahse girerim. Marki des Arcis dünyanın en iyi kocası olduğu gibi, karısı da örnek bir kadın olmuştur.

Efendi: Ben pek öyle düşünmüyorum. Çünkü bu kızın, Mme. de La Pommeraye ve annesinin çevirdikleri entrikadaki rolü hiç de hoşuma gitmemişti. Bir an olsun kendini geri çekmedi, azıcık tereddüt göstermedi. Hiç vicdan azabı duymadı, her isteği yerine getirdi, bu korkunç plan uygulanırken hiçbir tiksinti duymadan kendini kullandırdı. Günah çıkarmaya gidiyor, dini ve rahipleri aldatıyordu. Bence o da öteki iki kadın kadar sahtekâr, iğrenç ve kötü bir mahlûktur... Ev sahibemiz, bazen, oldukça iyi anlatıyorsunuz, ama dramatik sanatın derinliklerine inemiyorsunuz. Bizim bu kızla ilgilenmemizi istiyorsanız, onu açıkyüreklibir insan olarak tanıtmanız ve anası ile Mme. de La Pommeraye'ın masum bir kurbanı olarak anlatmanız lazımdı. Bir yıl süren bir entrikaya katılabilmesi için çok kötü muamelelere maruz kalması ve böylece kocasıyla barışmasının koşullarını hazırlamak gerekirdi. Sahneye çıkarılan bir şahsın tek bir rolü olmalıdır: Şimdi sevgili bayan size, iki entrikacı kadınla işbirliği yapan kızla, kocasının ayaklarına kapanıp yalvaran kadın arasında nasıl bir bağlantı olduğunu soruyorum. Aristoteles'in, Horatius'un, Vida'nın ve La Bossu'nün koyduğu kaideleri çiğnediniz.

Hancı Kadın: Ne dik yürüyeni ne de kamburu[14] tanırım. Size olup bitenleri hiçbir şey eklemeden ve bir şey eksiltme-

14 Burada kambur anlamına gelen bossu ile şahıs ismi olan Bossu arasında kelime oyunu yapılmıştır. (ç.n.)

den anlattım. Üstelik bu kızın içinden geçenleri kim bilebilir? Bize en sakin göründüğü zamanlarda bile kalbini büyük bir kederin kemirip kemirmediğini nereden bilebiliriz?

Jacques: Bu sefer, hanımefendiye, efendim gibi düşündüğümü söyleyeceğim, umarım ki bundan ötürü beni affeder. Çünkü bu pek nadir rastlanan bir şeydir. Onunla şu tanımadığım Bossu ve diğerleri konusunda hemfikirim. Eski d'Aison, yeni Mlle. Duquênoi küçükken güzel bir kız çocuğu olsaydı, söylediğine hak verirdim.

Hancı Kadın: Güzel veya değil, ama harikulade bir kadın olduğu muhakkak. Kocası onun yanında kendisini bir kral gibi mutlu hissediyordu, onu başka hiçbir kadına değişmezdi.

Efendi: Bundan dolayı onu tebrik ederim. Pek bilgece davranamamışsa da mutlu olmanın yolunu bulmuş.

Hancı Kadın: Ben de size hayırlı geceler dilerim. Vakit geç oldu. Benim burada herkesten sonra yatıp, herkesten önce kalkmam lazım. Ne kötü bir meslek! İyi geceler baylar, iyi geceler. Size garip bir evliliğin hikâyesini anlatacağımı neden vaat ettiğimi hatırlamıyorum, ama vaadimi yerine getirdim. Mösyö Jacques hemen uyuyacaksınız sanırım. Gözleriniz kapanıyor. İyi geceler.

Efendi: Peki, sizin hikâyenizi öğrenebilecek miyiz?

Hancı Kadın: Hayır.

Jacques: Siz de hikâyelere ne çok meraklıymışsınız!

Efendi: Doğru, hikâye dinlemek bana hem yararlı, hem eğlenceli gelir. İyi hikâye anlatan azdır.

Jacques: İşte hikâye dinlemekten hoşlanmamamın sebebi de bu. Ama ben anlatırsam başka.

Efendi: Sen kötü konuşmayı, susmaya tercih edersin.

Jacques: Doğru söylediniz.

Efendi: Ben de kötü konuşan birini dinlemeyi, hiçbir şey dinlememeye tercih ederim.

Jacques: Zaten iyi anlaşmamızın nedeni de budur.

Hancı kadının, Jacques'ın ve efendisinin Mlle. Duquênoi'yı temize çıkaracak tek bir şey bulamamalarının nedenini bilmiyorum. Bu kız iş sonuçlanıncaya kadar Mme. de La Pommeraye'ın entrikasını sezebilmiş miydi? Markinin kendisinden çok hediyelerini tercih etmesi ve onun karısı yerine âşığı olarak kalması onun için daha hayırlı olmaz mıydı? Sürekli olarak markizin tehditleri ve baskısı altında değil miydi? Yaşadığı alçakça hayattan nefret ettiği için onu suçlayabilir miyiz? Ona hak veriyorsak bu hayattan kurtulması için ondan daha kibarca hareket etmesini, daha temiz bir yol tutmasını isteyebilir miyiz?

Peki, okuyucum; Mme. de La Pommeraye'ın savunmasını yapmanın daha zor olduğuna inanır mısınız? Belki bu konu hakkında Jacques ve efendisinin ne düşündüklerini öğrenmek isterdiniz. Ama bunun dışında üzerinde konuşacakları o kadar çok şey var ki, bunu kasten ihmal etmiş olabilirler. O halde izin verin ben kendi fikrimi söyleyeyim.

Mme. de La Pommeraye adını işitir işitmez küplere biniyorsunuz ve haykırıyorsunuz: "Ah! Korkunç kadın! Ah! İkiyüzlü, alçak kadın!.." Hiddeti, bağırıp çağırmayı, tarafsızlığı bir kenara bırakıp soğukkanlılıkla düşünelim. Etrafımızda her gün bundan daha kötü işler çevrildiğini görüyoruz.

Mme. de La Pommeraye'den korkabilir, nefret edebilirsiniz, ama onu aşağılayamazsınız. İntikamı acımasızdı, ama onuruna bir çıkar yüzünden leke sürmemişti. Size, markinin kendisine hediye ettiği güzel elması başına attığını söylemediler, ama bunu yapmıştı; bu bilgiyi çok güvenilir kaynaklardan öğrendim. Onun servetini artırmak, yeni unvanlar kazanmak gibi bir amacı yoktu. Bu kadın da bir kocası olması, unvanlar elde etmesi amacıyla bir bakanla veya üst düzey bir yöneticiyle düşüp kalksaydı, zengin bir manastırda söz sahibi olmak için kendini kilise mütevelli heyeti üyesine teslim etseydi bunu doğal karşılardınız; çünkü buna benzer olayları her gün görüyorsunuz; ama bir

ihanetin öcünün alınması karşısında isyan ediyorsunuz; onun intikamının sizin hoşunuza gitmemesinin nedeninin, derin duyguları kavrama yeteneğinden yoksun oluşunuz ve kadınların faziletine hiç önem vermeyişiniz olduğunu göremiyorsunuz. Mme. de La Pommeraye'ın marki için yaptığı fedakârlıkları bir an olsun düşündünüz mü? Yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, yıllarca madamın kesesi marki için açıldı ve yine yıllarca marki onun evinde yattı kalktı, yedi içti; belki buna omuz silkeceksiniz. Fakat şunu da söyleyeyim ki o kadın markinin her arzusuna, her fantezisine boyun eğmişti. Onu memnun etmek için hayatının akışını bile değiştirmişti. Çevresinde ahlakının temizliğinden dolayı büyük bir saygı görürdü ama markinin hatırı için herkesin seviyesine indi. Başkaları, onun Marki des Arcis'nin iltifatlarını kabul ettiğini gördüklerinde: "Nihayet şu muhteşem Mme. de La Pommeraye de bizim yaptığımızı yapıyor..." dediler. Etraftakilerin bıyık altından güldüklerini fark etti. Kendisiyle alay ettiklerini duydu. Çok defa yüzü kızardı. Önüne bakmak zorunda kaldı. Kötü ahlaklı kadınların mazbut yaşayan kadınlar için söyledikleri acı imalarına katlandı; namusluluk taslayan kadınlar yanlış bir adım attıklarında koparılan rezalet gürültülerin acısını sineye çekti. Onurlu bir kadındı. Erdemini kaybettikten sonra aldatılıp gülünç duruma düşmüş bir kadın olarak insan içine çıkmaktansa, ıstırap içinde kıvranarak bir köşede ölmeyi tercih ederdi. O hayatının bir sevgiliyi kaybetmeye güç katlanılan bir dönemindeydi. İşte böyle bir kadındı, bu olay onu keder ve yalnızlık içinde yaşamaya mecbur etmişti. Bir adam birini ters bir hareket, bir iftira için bıçaklayabilir. Peki mahvolmuş, şerefine leke sürülmüş, namuslu bir kadın kendisine ihanet eden adamı bir fahişenin kollarına atarsa günah işlemiş mi olur? Ah, okuyucum; birini göklere çıkarırken ne kadar ölçüsüzseniz, kötülemekte de o kadar insafsızsınız. Ama bizim eleştirdiğimiz markizin davranış tarzıdır. Ben de bu ka-

dar planlı ve uzun süren bir intikamı anlayacak adamlardan değilim. Neredeyse bir yıl süren yalan, hile dolu bir oyunu ne ben, ne Jacques, ne efendisi, ne de hancı kadın anlayabilir. Başkasının yaptığını bir anda mazur görürsünüz. Ama başkalarının intikamı bir an, Mme. de La Pommeraye'ın ve onun yaradılışındaki kadınlarınki çok uzun sürer. Onların ruhları, bazen bütün ömürlerince hakarete uğradıkları anın acısını duyar; şimdi size, "Bunda ne kötülük, ne gibi bir haksızlık var?" diye soruyorum. Burada eşine az rastlanır bir ihanet görüyorum. Kendi payıma namuslu bir kadını baştan çıkardıktan sonra yüzüstü bırakıp giden zamparaları bir fahişeyle yaşamaya mahkûm eden bir kanun yapılsa alkışlardım. Kötü adama kötü kadın.

Ben böyle uzun uzadıya fikir yürütürken, Jacques'ın efendisi düşündüklerimi duymuş gibi horladı; bacak kasları uyuşmuş olan Jacques odanın içinde rastladığı her şeyi devirerek yürüyor, efendisini uyandırıyordu. Efendi, yatağının perdesinin arasından:

— Sarhoş musun Jacques?

— Biraz...

— Ne zaman yatacaksın?..

— Hemen şimdi, ama bir şey var ki, bir şey var ki...

— Ne var?

— Şu şişede pek az bir şey kalmış, neredeyse bozulacak. Ben boş şişelerden hiç hoşlanmam. Yatınca aklıma bu gelecek; gözlerimi kapayamayacağım. İnanın, şu bizim hancı muhteşem bir kadın. Şampanyası da kendisi gibi nefis. Bozulursa yazık olur... İşte, şişenin ağzını kapadım. Artık bozulmaz...

Pijaması ve çıplak ayaklarıyla bunları gevelerken, aralıksız konuştuğu gibi, şişe ile bardak, bardakla dudakları arasına nokta, virgül koymadan üç bardak yuvarladı. Jacques'ın ışığı söndürmesinden sonra olup bitenler hakkında iki rivayet vardır. Bazılarına göre, elleriyle duvarları yoklayarak, ya-

tağını aramış, fakat bir türlü bulamayarak: "Galiba, yatak yerinden kalkmış ya da yatağımı arayıp bulamamam alnıma yazılmış, ikisi de aynı kapıya çıkar. İyisi mi aramaktan vazgeçmeli." demiş ve iskemleleri birleştirerek üzerine uzanmış. Bazılarına göre de iskemlelerin üstünde ayakları birbirine dolaşmış, yere yuvarlanmış ve orada uyumuş. Bir iki gün sonra, sakin kafayla bu iki rivayetten hoşunuza gideni kabul edersiniz. Bizim kafaları şarapla dumanlanmış iki yolcu geç yattıkları için ertesi sabah geç vakte kadar uyudular. Jacques, hoşunuza giden rivayet gereğince yerde veya sandalye üstünde, efendisi de daha keyifli bir şekilde yatağında uyku çekiyorlardı. Hancı kadın havanın kötü olduğunu, hava kısa bir süre için açıp yola koyulmalarına izin verirse hayatlarını tehlikeye atacaklarını ya da kabaran suların kendilerine geçit vermeyeceğini, buna inanmak istemeyen birkaç atlının geri dönmek zorunda kaldığını söyledi.

Efendinin Jacques'a: "Ne yapacağız Jacques?" diye sorması üzerine Jacques: "Önce hancı kadınla birlikte yemek yeriz, sonra düşünürüz." dedi. Hancı kadın neşesini yerine getiren bu sözlerin çok yerinde olduğunu söyledi. Efendisinin keyfi de yerindeydi. Ama Jacques'in canı sıkıldı. Yemeğini iştahı yokmuş gibi yiyip az içti, hiç konuşmadı. Özellikle bu sonuncu belirti hayra alamet değildi ve bu, geçirdiği gecenin, kötü bir yatakta uyumuş olmasının bir sonucuydu. Tüm bedeninin ağrıdığından şikâyet ediyor, kısık sesinden boğazının ağrıdığı anlaşılıyordu. Efendisi yatmasını tavsiye etse de Jacques yatmak istemiyordu. Hancı kadın ona soğanlı çorba içmesini önerdi. Jacques titremeye başladığını söyleyip odayı ısıtmalarını, ıhlamur kaynatmalarını ve bir şişe beyaz şarap getirmelerini istedi. Bütün istekleri derhal yerine getirildi. Hancı kadının çekilmesiyle Jacques'la efendisi yine baş başa kaldılar. Efendisi pencereden dışarıya bakarak, "Ne berbat hava." dedi. Sonra Jacques'a döndü: "Aşk hikâyelerine yeniden başlaman ve bitirmen için güzel bir fırsat! Ama insan

hastalandığında her şeyden olduğu gibi aşktan da söz etmek istemez. Kendini bir yokla! Anlatabileceksen anlat; yoksa ıhlamurunu iç ve uyu."

Jacques susmanın kendisine iyi gelmediğini; geveze bir hayvan olduğunu, içinde bulunduğu durumun en elverişli yanının, Tanrı'nın günahlarını bağışlamasını dilediği büyükbabasının evinde, ağzında tıkaçla geçirdiği on iki yılın acısını çıkarmak olduğunu iddia etti.

Efendi: İkimiz de keyif alacaksak anlat o zaman. Cerrahın karısının ahlaksız önerisinde kalmıştın. Sanırım şatoda çalışan doktoru kapı dışarı ettirip yerine kocasını getirtmeyi istiyordu.

Jacques: Tamam, hatırladım; ama lütfen önce boğazımızı ıslatalım.

Jacques büyük bir çanağa ıhlamur boşalttı, üzerine de biraz beyaz şarap koydu ve bir dikişte içti. Jacques'ın yüzbaşısından öğrendiği bu tarifi Jacques'tan dinleyen Mösyö Tissot halkın sağlığı için yazdığı kitabında buna yer vermişti. Jacques'a ve Mösyö Tissot'ya göre idrar söktürücü olan beyaz şarap ıhlamurun yavanlığını gideriyor, ayrıca mide ve bağırsaklara iyi geliyordu. Ihlamur fincanı boşalır boşalmaz, Jacques söze başladı:

"Cerrahın evinden çıkıp arabaya atladım, şatoya geldiğimde herkes etrafımı sardı."

Efendi: Orada seni tanıyorlar mıydı?

Jacques: Şüphesiz! Şu zeytinyağı testisi kırılan kadını hatırladınız mı?

Efendi: Hatırladım.

Jacques: Bu kadın kâhyanın ve hizmetçilerin alışverişlerini yapıyordu. Bütün şato halkına, kendisine karşı gösterdiğim insaniyeti anlattı. Yaptığım iyilik, şatonun sahibinin kulağına gitmişti. Ayrıca bu davranışımın mükâfatı olarak

beni yol üstünde nasıl tekmeleyip, yumrukladıklarını anlattılar. Şatonun sahibi beni bulup hemen huzuruna getirmelerini emretmişti. Ben de onun yanına gittim. Herkes bana hayranlıkla bakıyor, sorular soruyordu. Jeanne boynuma sarılıp teşekkür etti. Şatonun efendisi adamlarına: "Onun rahatı için ne mümkünse yapacaksınız." diye emir verdi. Şatonun cerrahına da beni her gün muayene etmesini söyledi. Bütün bunlar harfi harfine yerine getirildi. Ama efendiciğim, insan alnına ne yazıldığını bilebilir mi? Şimdi söyleyin, parasını başkalarına vermek, dayak yemek iyi mi, yoksa kötü bir şey mi? Bu iki olay yaşanmasaydı M. Desglands Jacques'ın adını hiç duymayacaktı.

Efendi: Miremont şatosunun sahibi olan Mösyö Desglands mı? Demek Miremont şatosundaydın? Mösyö Desforges'in babası, benim eski dostum, Bölge Valisi Mösyö Desglands mi?

Jacques: Ta kendisi. Bir de ince belli, siyah gözlü, esmer güzeli...

Efendi: Denise değil mi? Jeanne'nın kızı?

Jacques: Ta kendisi.

Efendi: Hakkın var. Denise o bölgede eşine rastlanamayacak kadar güzel ve namuslu bir kızdır. Benim gibi, şatoya girip çıkan birçokları onu baştan çıkarmak için boş yere uğraşıp durduk. Hepimiz ona sahip olmak için her türlü çılgınlığı göze alabilirdik. Bu arada Jacques sustu; efendisi: "Ne düşünüyorsun?" dedi.

Jacques: Dua ediyorum.

Efendi: Sen dua eder misin?

Jacques: Arada sırada.

Efendi: Peki dua ederken ne dersin?

Jacques: Şöyle derim: "Parmağınla alnımızın yazısını yazan sen; ne olursan ol, her zaman bana lazım olan şeyi bilirsin; dileğim yerine gelsin. Amin"

Efendi: Susmakla daha iyi etmiş olmaz mıydın?

Jacques: Belki evet, belki hayır. Öylesine dua ediyorum. Kendime hâkim olabilseydim, ne sevinir ne sitem ederdim. Ama taşkın ve düşüncesiz bir adam olduğum için, yüzbaşımın dersini unutup, bir budala gibi ağlar yahut gülerim.

Efendi: Senin yüzbaşı hiç gülmez, hiç ağlamaz mıydı?

Jacques: Pek nadir... Bir sabah Jeanne kızını bana getirdi ve "Mösyö," dedi, "bu güzel şatoda cerrahın evindekinden daha rahat edeceksiniz. Özellikle ilk günlerde size çok iyi bakılacak. Ama uzun zamandır aralarında olduğum için buradaki hizmetçileri tanırım. Yavaş yavaş gevşerler, efendileri de sizi unutur; diziniz uzun süre iyileşmezse açlıktan ölseniz bile kimse sizinle ilgilenmez..." dedi. Sonra kızına dönerek, "Beni dinle Denise." dedi. "Günde dört defa bu onurlu adamın bakımını yapmanı istiyorum: sabah, öğlen, saat beşe doğru ve akşam yemeğinde. Tıpkı bana olduğu gibi ona da itaat edeceksin. Bu söylediklerimi unutma sakın."

Efendi: Bu zavallı Desglands'ın başına gelenleri biliyor musun?

Jacques: Hayır efendim. Ama, benim onun mutluluğu için ettiğim dualar kabul olunmamışsa, bunun nedeni bu duaları tüm içtenliğimle etmiş olmamam değildir. Beni de La Boulaye kumandanına o teslim etmişti. Malta'dan geçerken ölen kumandan da beni büyük kardeşi yüzbaşıya emanet etmişti. O da belki şimdi basuru yüzünden ölmüştür. Bu yüzbaşı da beni Toulouse'da savcı olan en küçük kardeşine teslim etmişti. Bu adam çıldırmıştı, ailesi onu bir tımarhaneye kapattı. Nihayet beni Kont de Tourville'in yanına veren de bu savcı Mösyö Pascal olmuştu. Kont de Tourville bir Kapusen cübbesine bürünüp sakal bırakmayı, savaşa gidip canını tehlikeye atmaya tercih etmişti. Bu kont da beni Markiz du Belloy'ya emanet etti. Bu kadın bir yabancı ile Londra'ya kaçarken beni yeğenlerinden birine verdi. Bu yeğen parasını kadınlarla yiyip bitirdikten sonra adalardan birine çekildi. İşte beni Mösyö Hérissant'ın yanına yerleştiren bu yeğendi.

Tefecilik yapan Mösyö Hérissant, Sorbonne doktorlarından Mösyö de Rusai'nin parasını işletirdi. O da beni Matmazel Isselin'in yanına vermişti. Siz bu kadını tanırsınız; ondan sonra da sizin yanınıza geldim. Artık hep sizin yanınızda kalacağımı ve ihtiyarlığımda bana bir lokma ekmek yedireceğinizi umuyorum. Çünkü size bağlı kaldığım takdirde bana bunu vaat etmiştiniz. Birbirimizden ayrılacağımızı sanmıyorum. Jacques sizin için yaratılmıştır. Siz de Jacques için yaratılmışsınız.

Efendi: Jacques, kısa sürede birçok ev dolaşmışsın.

Jacques: Doğru. Bazen kapı dışarı edildiğim de oldu.

Efendi: Neden?

Jacques: Neden olacak? Gevezeliğimden. Bu insanların hepsi susup oturulmasını istiyorlardı. Onlar sizin gibi değillerdi. Siz sustuğum için hiç olmazsa teşekkür ederdiniz. Sizin uygun bulduğunuz, her türden kusura sahiptim. Peki ama şu M. Desglands'ın başına neler geldi? Ben bir fincan ıhlamur hazırlarken siz de bana bunu anlatın.

Efendi: Şatosunda onca zaman kalmana rağmen şu yakı hikâyesini duymadın mı?

Jacques: Hayır.

Efendi: Sana bunu yolda anlatırım. Servetini kumarda kazanmıştı. Şatoda karşılaşmış olabileceğin bir kadına bağlanmıştı. Oldukça zeki, ağır başlı, suskun, garip ve sert mizaçlı olan bu kadın bir gün ona: "Beni kumardan çok seviyorsanız, bana bir daha oynamayacağınıza söz verin; kumarı benden çok seviyorsanız, bana bir daha aşkınızdan söz etmeyin ve dilediğinizce kumar oynayın..." dedi. Desglands bir daha kumar oynamayacağına şeref sözü verdi.

— Ne büyük, ne de küçük oynamamaya mı?

— Ne büyük, ne de küçük. Belki on yıldır o şatoda beraber yaşıyorlardı. Bir gün Desglands bir para işi için şehre inmişti. Noterinin yazıhanesinde şu eski kumar arkadaş-

larından bir kadına rastlamak bahtsızlığına uğradı. Kadın onu yemek için bir kumarhaneye sürükledi; orada her şeyini kaybetti. Bunun üzerine metresi hiç taviz vermedi. Zengin bir kadındı. Ona cüzi bir aylık bağladı ve Desglands'dan bir daha bir araya gelmemek üzere ayrıldı.

Jacques: Üzüldüm doğrusu; kibar bir adamdı.

Efendi: Boğazın nasıl?

Jacques: Fena.

Efendi: Çok konuşup, az içiyorsun da ondan.

Jacques: Çünkü ıhlamuru değil konuşmayı seviyorum.

Efendi: Tamam o zaman! Hadi devam et. İşte Desglands'ların şatosunda, Denise'in yanındasın. Annesi Denise'e günde en az dört kere senin yanına uğramasını tembih etmişti. Ah kâfir kadın! Jacques gibi bir adamı gözüne kestirmiş.

Jacques: Jacques gibi bir adam. O da, efendim, her erkek gibi bir erkek.

Efendi: Aldanıyorsun Jacques; bir Jacques ötekilerden farklı bir şeydir.

Jacques: Bazen da onlardan iyi bir şey.

Efendi: Jacques, kim olduğunu unutma. Hikâyene devam et ve hiçbir zaman bir Jacques'dan başka bir şey olmadığını ve olamayacağını hatırla.

Jacques: Ama, haydutlarla karşılaştığımız handa Jacques efendisinden biraz daha iyi olmasaydı...

Efendi: Jacques sen bir küstahsın. İyi niyetimi suistimal ediyorsun. Seni layık olduğun yerden çıkarmak budalalığını gösterdimse, seni tekrar oraya yerleştirmeyi de bilirim. Jacques, şişeni, güğümünü al ve aşağıya in.

Jacques: Bunu söylemek hoşunuza gidiyor efendim; ama ben burada kendimi çok iyi hissediyorum. Aşağıya da inmeyeceğim.

Efendi: Sana aşağıya inmeni söylüyorum.

Jacques: Ciddi olamazsınız. Nasıl olur mösyö, beni on yıl boyunca dostluğunuza alıştırdıktan sonra...

Efendi: Artık bunun sona ermesini istiyorum.

Jacques: Benim bütün saygısızlıklarıma katlandıktan sonra...

Efendi: Artık daha fazla katlanmak islemiyorum.

Jacques: Sofrada beni yanınıza oturttuktan, bana dostum dedikten sonra...

Efendi: Sen, bir efendinin uşağına dostum demesinin ne anlama geldiğini anlamıyorsun.

Jacques: Herkes Jacques tarafından onaylanmasa emirlerinizin çok yersiz olduğunu bilir. İsimlerimizi biri olmadan öteki söylenemeyecek kadar birbirine ekledikten sonra, herkes Jacques ve Efendisi derken, aniden bu isimleri birbirinden ayırmak aklınıza esti! Hayır efendim, böyle şey olmaz. Jacques yaşadıkça, efendisi yaşadıkça, hatta ölümlerinden sonra bile Jacques ve efendisi denilecek.

Efendi: Ben de sana, Jacques aşağıya inecek, hem de derhal inecek diyorum, çünkü ben böyle emrediyorum.

Jacques: Size itaat etmemi istiyorsanız bana başka bir şey emredin.

Bu sırada Jacques'ın efendisi ayağa kalktı, onu yakasından tuttu ve ciddi bir ses tonuyla:

"İn aşağı!" dedi.

Jacques soğukkanlılıkla cevapladı:

"İnmiyorum."

Efendi onu kuvvetli kuvvetli sarsarak:

"İn diyorum ahmak! Emrime itaat et!

Jacques, yine soğukkanlılıkla:

"Pekâlâ ahmak olayım, ama ahmak aşağıya inmeyecek. Bakın efendim, bir söz vardır; aklımdan geçeni ayağım yapmaz. Boşuna hırslanıyorsunuz. Jacques olduğu yerde kalacak ve aşağıya inmeyecek."

Bir an için sakinleşen Jacques ve efendisi yeniden kafa patlatırcasına bağrışmaya başladılar:

— İneceksin.

— İnmeyeceğim.

— İneceksin.

— İnmeyeceğim.

Bu gürültü üzerine hancı kadın yukarı çıktı. Neler olduğunu öğrenmek istese de ona cevap veren olmadı. Efendi ile uşak birbirleriyle bağrışmaya devam ediyordu: "İneceksin.", "İnmeyeceğim." Ardından yüreği daralan efendi odanın içini gezinerek şöyle homurdanıyordu: "Görülmüş şey değil!" Onlara şaşkın şaşkın bakan hancı kadın: "Söyleyin baylar mesele nedir?" diye sordu.

Jacques hiç telaşlanmadan hancı kadına: "Ne olacak, bizim efendinin kafası karışmış; aklını kaybetmiş." dedi.

Efendi: Demek böyle düşünüyorsun?

Jacques: Dilediğiniz gibi yorumlayabilirsiniz.

Efendi, Hancı kadına: Duydunuz mu?

Hancı Kadın: Hata ediyor! Sükûnet, sükûnet, biriniz söyleyin; mesele nedir anlayayım.

Efendi, Jacques'a: Söyle ahmak.

Jacques, Efendisine: Siz söyleyin.

Hancı kadın, Jacques'a: Haydi Mösyö Jacques, söyleyin; efendiniz emrediyor. Ne de olsa efendiniz...

Jacques durumu hancı kadına anlattı. Kadın onu dinledikten sonra "Baylar size hakemlik yapmamı ister misiniz?" diye sordu.

Jacques ve Efendisi, aynı anda: Tabii, tabii.

Hancı Kadın: Ve vereceğim kararı yerine getirmeye şerefiniz üzerine söz veriyor musunuz?

Jacques ve Efendisi: Şerefimiz üzerine, şerefimiz üzerine.

Bunun üzerine hancı kadın masanın ucuna ilişerek ciddi bir hâkim edası takındı ve şunları söyledi:

"Bay Jacques'ın efendisinin iyi, çok iyi, hem de pek çok iyi bir efendi olduğunu kanıtlamaya çalıştığı ifadesinden sonra; Jacques'ın geçici ve temelsiz bir imtiyazı, mutlak ve geri alınamaz bir hakla karıştırmaya eğilimli olmasına rağmen kötü bir uşak olmadığını ispat eden olaylar incelendikten sonra; bir süre için aralarındaki eşitliği kaldırıyor ve hemen yeniden kuruyorum. Jacques aşağıya inecek ve indikten sonra tekrar yukarıya çıkıp bugüne kadar taşıdığı bütün ayrıcalıklara yeniden sahip olacak. Efendisi, kendisine elini uzatacak, ve dostça: 'Merhaba Jacques, seni yeniden gördüğüme çok memnunum.' diyecek. Jacques da: 'Ben de size yeniden kavuştuğum için çok mutluyum...' diyecek. Bu konuyu bir daha açmalarını yasaklıyorum. Aynı zamanda bundan böyle de efendi ile uşağın karşılıklı hak ve imtiyazlarının bozulmasını istemiyoruz, biri emretsin öteki de boyun eğsin istiyoruz. İkisi de bunu ellerinden geldiği kadar yapmaya çalışsın ve birinin yapabildiği ile ötekinin yapmaya mecbur olduğu şey üzerinde bundan önceki gibi tereddütler olmasın."

O zamanlar yayınlanan ve bu tür bir kavgayı ele alan bir kitaptan aşırdığı sözlerini bitirdiğinde, krallığın bir ucundan diğerine efendinin: "İneceksin!" Uşağın da: "İnmeyeceğim!" diye bağırdıkları duyuldu. Hancı kadın. "Jacques, hadi kolunuzu bana verin ve hiç söylenmeyin." dedi.

Jacques kederle bağırdı: "Demek ki aşağıya inmem alnıma yazılmış!.."

Hancı kadın, Jacques'a: Alnınıza bir efendinin emrine girerseniz aşağıya inmeye, yukarıya çıkmaya, ilerlemeye, gerilemeye, durmaya mecbur olduğunuz yazılmış ve bütün bu işler ayaklar başın emrine asla karşı gelmeden yapılır. Kolunuzu bana verin ve emrimi yerine getirin...

Jacques kolunu hancı kadına verdi. Ama daha kapının eşiğinden geçtikleri sırada, efendisi Jacques'ın üstüne atıldı, onu kucakladı, sonra hancı kadının boynuna sarıldı; birini bırakıp ötekine sarılarak:

"Alnıma benim şu garip adamdan asla ayrılamayacağım ve yaşadığım müddetçe onun bana efendilik benim de ona hizmetçilik etmem yazılmış." dedi.

Hancı kadın ekledi: "Ve memleketinize döndüğünüzde ikiniz de bu duruma memnun olacaksınız." Hancı kadın, ilk sandığı, fakat aslında belki yüz defa tekrarlanmış olan bu kavgayı yatıştırdıktan ve Jacques'ı yerine oturttuktan sonra işinin başına gitti. Efendisi Jacques'a şöyle dedi: "Şimdi sakinleştikten sonra, bu mesele hakkında daha doğru bir karar varmamızı istemez misin?"

Jacques: Bence insan şerefinin üzerine söz verdiğinde onu tutmalıdır. İkimiz de hâkime bu konu hakkında bir daha konuşmamaya söz vermiştik; bu yüzden bu konuyu yeniden açmamız gerekir.

Efendi: Hakkın var.

Jacques: Ama bu konuya hiç değinmeden, buna benzer yüzlerce tartışmayı önlemek için bazı çareler arayamaz mıyız?

Efendi: Arayalım.

Jacques: Koşulları gözden geçirelim: 1) Sizin için önemli olmam alnımıza yazılmış olduğundan ve benden vazgeçmenizin mümkün olmadığını hissettiğimden, elime geçen her fırsatta bu avantajdan faydalanacağım.

Efendi: Ama Jacques bu söylediklerinin doğruluğu kesin değil.

Jacques: Kesin ya da değil, geçmişte böyle oldu, şimdi ve dünyanın sonu gelene kadar da böyle olacak. Başkalarının da sizin gibi bu gerçeklikten kurtulmak istemediklerini ve onların sizden daha akılsız olduklarını mı sanıyorsunuz? Bu fikri kafanızdan atın ve bir kereliğine kendinizi kurtara-

mayacağınız bir gereksinime boyun eğin. Koşulları gözden geçirmeye devam ediyoruz: 2) Jacques'ın efendisi üzerindeki etkisini ve nüfuzunu bilmemesi, efendisinin de zayıflığını kabul etmemesi ve hoşgörülü davranmaktan vazgeçememesi mümkün olmadığına göre, Jacques'ın küstah olması gerekmekte ve huzur içinde yaşamaları için efendisinin bu küstahlıkları görmezden gelmesi lazım gelmektedir. Bütün bunlar bizim haberimiz olmadan, doğa Jacques ve efendisini yarattığı an belirlenmiştir. Doğanın isteğine karşı gelirseniz akıntıya kürek çekmiş olursunuz.

Efendi: Bu hesaba göre senin payın benimkinden daha büyük oluyor.

Jacques: Bunun aksini kim söyledi ki?

Efendi: Ama bu durumda senin yerini almamdan ve yerimi sana bırakmamdan başka yapılacak bir şey yok.

Jacques: Böyle yaparsanız ne olur biliyor musunuz? Efendilik yapamadığınız gibi efendilik unvanını da kaybedersiniz. Olduğumuz gibi kalalım. İkimiz de halimizden memnunuz. Hayatımızın geri kalanını da bir atasözü oluşturmak için geçirelim.

Efendi: Nasıl bir atasözü?

Jacques: "Jacques efendisini idare eder." Bu atasözü ilk defa bizim hakkımızda söylenmiş olacak. Ama daha sonra, buna bizden daha layık olan binlerce başka insan hakkında söylenecektir.

Efendi: Bu bana acı, çok acı geliyor.

Jacques: Efendim, aziz efendim, bu gerçeğe karşı durdukça duyduğunuz acı artacaktır. İşte aramızda anlaştık.

Efendi: Bizim anlaşmamızın, gerekli bir kurala etkisi ne olabilir ki?

Jacques: Çok. Ne yapmak lazım geldiğini açıkça bilmenin yararsız olacağını mı sanıyorsunuz? Şimdiye kadar tüm tartışmalarımız şunu konuşmamış olmamızdan kaynaklanıyordu: Siz benim efendim unvanını taşırken, ben de sizin

efendinizim. Ama şimdi anlaştık; artık buna uygun olarak hareket edeceğiz.

Efendi: Fakat bütün bunları nereden öğrendin?

Jacques: Büyük kitaptan. Ah efendim! İnsan istediği kadar düşünmüş, kafa yormuş, dünyanın bütün kitaplarını gözden geçirmiş olursa olsun, büyük kitabı okumamışsa küçük bir çömezden ibarettir.

Yemekten sonra güneş ortalığı aydınlattı. Bazı yolcular, derenin geçilebilir olduğunu söylediler. Jacques aşağıya indi. Efendisi hancı kadına hesabı verip bol bahşiş ödedi. Hanın kapısının önünde hava koşullarının yollarından alıkoyduğu bir sürü yolcu harekete hazırlanıyordu. Bu yolcular arasında Jacques, efendisi ve şu garip evliliği yapan adamla arkadaşı da vardı. Yayalar bastonlarını ve heybelerini aldılar; ötekiler de ya yük arabasına ya da kendi arabalarına yerleştiler. Süvariler, atlarının sırtına atlamış, veda şarabı içiyorlardı. Hancı kadın gönül alıcı bir tavırla elinde bir şişe tutuyor, kendisininkini de ihmal etmeden kadehleri dolduruyordu. Herkes ona teşekkür ediyor, kadın da onlara kibarca ve neşeyle cevap veriyordu. Atlar mahmuzlandı; gidenler kalanlarla vedalaştılar ve kâfile uzaklaştı. Jacques ve efendisi ile Marki des Arcis ve arkadaşının yolu tesadüfen aynıydı. Bu dört kişiden sadece dördüncüsünü tanımazsınız. Ancak yirmi iki yirmi üç yaşlarında vardı. Utangaçlığı yüzünden okunuyordu. Başını hafifçe sol omzuna doğru eğiyordu. Az konuşuyor, görgü kurallarından habersiz görünüyordu. Reverans yaparken bacaklarını hiç kımıldatmadan, yalnızca bedeninin üst kısmını eğiyordu. Ayrıca elbisesinin eteklerini tutup birleştirmek gibi bir tiki vardı, ellerini yenlerinin içine sokuyor ve konuşanları adeta gözleri kapalı dinliyordu. Jacques bu garip tavırlarından onun kim olduğunu anladı ve efendisinin kulağına eğilerek: "Şu delikanlının keşiş cübbesi giydiğine bahse girerim." dedi.

— Bunu da nereden çıkardın?

— Görürsünüz.

Bizim dört atlı, yağmurdan, güzel havadan, hancı kadından, hancıdan, Marki des Arcis'nin Nicole yüzünden çıkardığı kavgadan bahsederek yollarına devam ediyorlardı. Marki köpekten söz etti. O aç ve pis köpek sürekli bacaklarına sürünüyordu. Birkaç defa onu boşuna bir çabayla peçetesiyle kovmak istese de bir işe yaramamış, nihayet sabrı tükenince oldukça şiddetli bir tekme atmıştı... Böylece söz kadınların hayvanlara olan garip bağlılıklarına gelmişti. Her biri bu konuda kendi düşüncesini söyledi. Efendisi de Jacques'a: "Sen ne düşünüyorsun Jacques?" diye sordu.

Jacques efendisine, ne sefalet çekerlerse çeksinler, yiyecek ekmekleri olmasa bile tüm yoksulların köpeklerinin olduğunu, bu köpeklere birçok marifetler öğretildiğini, sustaya kalktıklarını, dans ettiklerini, atılan bir şeyi getirdiklerini, kral ve kraliçenin şerefine sıçradıklarını, ölü taklidi yaptıklarını anlattı. Bu marifetler onları dünyanın en bahtsız hayvanları haline getirmişti. Bundan her insanın bir başkasına hükmetmek istediği sonucuna vardı. Hayvanlar toplumun en alt sınıfının aşağısında bulunduğu için, bu sınıfın mensupları da birine hükmetmek için bir hayvanı sahipleniyorlardı. "İşte bu yüzden herkesin bir köpeği vardır." dedi Jacques. "Bakan kralın köpeğidir; müsteşar da bakanın köpeği; kadın kocasının yahut koca karısının köpeği; âşık da sevdiğinin köpeği ve Thibaud da köşedeki adamın köpeğidir. Efendim nadiren olsa da, susmak istediğimde beni konuşturduğuna, konuşmak istediğimde çok zor olsa bile beni susturduğuna, aşk maceralarımı anlatmamı isteyip yarısında kestiğine göre onun köpeğinden başka ne olabilirim ki? Zayıf insanlar güçlü insanların köpeğidir."

Efendi: Ama hayvanlara karşı duyulan bu bağlılığın sadece fakirlere özgü olduğunu sanmıyorum. Etrafı bir sürü

köpekle çevrili nice zengin kadın tanırım. Kedilerden, papağanlardan, kuşlardan bahsetmiyorum bile.

Jacques: Bu durum onların ve etraflarındakilerin tuhaflıklarından kaynaklanır. Bu kadınlar kimseyi sevmezler; kimse de onları sevmez. Ne yapacaklarını bilemedikleri duygularıyla köpeklere bağlanırlar.

Marki des Arcis: Hayvanları sevmek, bir köpeğe bağlanmak garip bir şey.

Efendi: Bu hayvanlara verilenlerle iki üç yoksulun karnı doyar.

Jacques: Şimdi hâlâ şaşırıyor musunuz?

Efendi: Hayır.

Marki des Arcis bakışlarını Jacques'a yöneltip söylediklerine gülümsedi. Sonra efendisine dönerek: "Sizin diğer uşaklara benzemeyen bir uşağınız var." dedi.

Efendi: Uşak mı dediniz? Çok safsınız doğrusu. Ben onun uşağıyım. Bunun böyle olduğunu bu sabah neredeyse ispat ediyordu.

Konuşa konuşa gece konaklayacakları yere geldiler ve hep birlikte bir odaya yerleştiler. Jacques'ın efendisi ve Marki des Arcis birlikte yemek yediler. Jacques ile delikanlı başka masaya oturdular. Efendisi, markiye birkaç kelimeyle Jacques'ın hikâyesini ve kaderciliğini anlattı. Marki de kendisiyle gelen delikanlıyı tanıttı. Garip bir macera yüzünden evinden ayrılmıştı. Onu yanına almasını dostları tavsiye etmişlerdi. Daha iyi bir iş buluncaya kadar kadar onu kâtibi yapmıştı. Jacques'ın efendisi: "Bu çok hoş." dedi.

Marki des Arcis: Nedir bunda hoş olan?

Efendi: Jacques'dan bahsediyorum. Handan ayrılırken bana alçak sesle: "Şu delikanlıya bakın efendim; eskiden keşiş olduğuna bahse girerim." demişti.

Marki des Arcis: Doğru söylemiş. Ama bunu nasıl anladı bilmem. Erken mi yatarsınız?

Efendi: Hayır, genellikle geç yatarım. Üstelik bugünün yarısını uyumakla geçirdiğimiz için hiç acelem yok.

Marki des Arcis: Yapılacak daha hoş ve faydalı bir işiniz yoksa, size kâtibimin nadir rastlanan hikâyesini anlatırım.

Efendi: Memnuniyetle dinlerim.

Ne dediğinizi işitiyorum okuyucum: Bana "Ya Jacques'ın aşk maceraları?" diyorsunuz. O maceraları sizden daha az mı merak ettiğimi sanıyorsunuz? Jacques'ın konuşmaktan, kendisine ait şeyleri anlatmaktan hoşlandığını unuttunuz mu? Onun seviyesindeki insanlara özgü olan bu gariplik onları içinde bulundukları düşkün durumdan çıkarıp bir hatibe ve birdenbire ilginç bir şahsiyet haline dönüştürür. Sizce, meydanlardaki infazlarda halkın toplanmasının sebebi nedir? Merhametsizlik mi? Hayır, halk asla merhametsiz değildir. Mümkün olsa milleti darağacının etrafına toplayan o zavallıyı adaletin elinden kurtarırlardı. Grève Meydanı'na, mahalleye döndüğünde komşularını etrafına toplayıp anlatacak bir şey bulmak için gider. Olan bitenin önemi yoktur. Yeter ki bir rol üstlensin, komşularını etrafına toplasın ve onlara kendini dinletsin. Caddelerde şenlikler düzenleyin, idam meydanları bomboş kalır. Halk gösterilere düşkündür. Seyretmekten keyif aldığı ve döndüğünde gördüklerini anlatarak daha çok eğlendiği için gösterilere koşar. Halk öfkelendiğinde korkunçlaşır; ama bu uzun sürmez. İçinde yaşadığı yoksulluk onu merhametli kılmıştır. Görmek istediği dehşet verici manzaraya bakmamak için başını çevirir, yüreği kabarır, gözyaşları içinde evine döner... Bütün bu anlattıklarım Jacques'ın fikirleridir okuyucum. Bunu açıkça söylüyorum. Çünkü başkasının zekâsıyla övünmekten tiksinirim.

Jacques ne kötülük, ne fazilet kelimelerini bilir, o insanın dünyaya bahtlı veya bahtsız olarak geldiğine inanır. Ödül

veya ceza sözlerini duyduğu zaman sadece omuzlarını silker. Ona göre, ödül iyileri teşvik etmek için verilir, ceza da kötüleri korkutmak için uygulanır. "Özgürlük diye bir şey yoksa ve kaderimiz alnımıza yazılmışsa bundan başka ne olabilir ki?" der içinden. Bir insan onura veya alçalışa, bir yokuştan yuvarlandığını bilen bir top gibi gitmektedir. Bir insanın doğumundan, son nefesini verdiği ana kadar hayatını dolduran nedenler ve sonuçlar zincirini bilseydik; bunların yapılması gerekli şeylerden ibaret olduğunu anlardık. Çok kere ona yanıldığını söylemek istedim, ama bunun hiçbir yararı olmadı. Gerçekten de size: "Beni oluşturan unsurlar ne olursa olsun, ben bir bütünüm. Oysa bir nedenin ancak bir tek sonucu olabilir. Ben her zaman tek bir neden oldum, o halde ancak bir tek sonucum olabilir. Ömrüm, bazı zorunlu sonuçların peş peşe sıralanacağı bir zaman diliminden başka bir şey değildir." diyen birine ne söyleyebilirsiniz? İşte Jacques yüzbaşısının etkisiyle böyle düşünüyordu. Maddi ve manevi âlemin ayrımı ona anlamsız geliyordu. Yüzbaşısı ezbere bildiği Spinoza'dan aldığı bu fikirleri onun kafasına doldurmuştu. Bu düşünce sistemine göre, Jacques'ın hiçbir şeyden sevinç veya keder duymadığı düşünülebilir. Halbuki bu doğru değildir, o da sizin ve benim gibi davranır. Kendisine daha çok iyilik yapması için efendisine teşekkür eder. Haksızlık yapana ateş püskürür. Ona, kendisine atılan taşı ısıran köpeğe benzediği söylendiği zaman da şöyle der: "Bilemediniz; taşı ısıran köpek onu cezalandıramaz: Ama haksızlık eden adamı sopayla yola getirmek mümkündür." Çok kere de, sizin ve benim gibi, bir dediği bir dediğine uymaz. Felsefesinin etkisi altında olduğu anların dışında ilkelerine aykırı işler yapar. O zaman şöyle der. "Bunun böyle olması lazımdı; çünkü alnıma yazılmıştı." Başına gelecek felaketi önlemeye çalışır; ihtiyatı hor gördüğü halde ihtiyatlıdır. Başına bir kaza gelirse nakaratını tekrarlar; kendini teselli eder. Zaten iyi, açıkyürekli, namuslu, geveze, vefalı, sadık

fakat çok inatçı, inatçı olduğu kadar da boşboğaz bir adamdır ve aşk maceralarını anlatmaya başlayıp bitiremeyeceğini anladığında sizin ve benim gibi kederlenir. Okuyucum, bu yüzden size kararınızı vermenizi, Jacques'ın aşk maceralarını dinleyemezseniz Marki des Arcis'nin kâtibinin hikâyesine katlanmanızı tavsiye ederim. Zaten, zavallı Jacques'ın boğazına bir mendil sardığını görüyorum. Eskiden şarapla dolan kursağı şimdi ıhlamurla dolmuş; bir taraftan öksürmekte, bir taraftan da hancı kadına ve şampanyasına küfürler savurmaktadır. Ama nezlesi de dâhil olmak üzere her şeyin alınyazısı olduğunu hatırlamış olsaydı bunu yapmazdı.

Ayrıca, okuyucum, hep aşk hikâyeleri anlatıldı. Size bir, iki, üç, dört aşk hikâyesi anlattım. Üç dört aşk hikâyesi de sizin hatırınıza geliyor; aşk hikâyeleri biraz fazla kaçtı. Öte yandan, bütün bunlar sizin için yazıldığına göre ya alkışlarınızdan vazgeçmek, ya da keyfinize hizmet etmek gerekir ve siz tercihinizi aşk hikâyelerinden yana yapmışınız. Şiir ya da nesir olarak yazılmış her şey sizin için yeni aşk hikâyeleridir. Neredeyse bütün şiirleriniz, ağıtlarınız, kır şarkılarınız, idilleriniz, destanlarınız, komedileriniz, trajedileriniz, operalarınız aşk hikâyeleridir. Neredeyse bütün resimleriniz ve heykelleriniz aşk hikâyeleridir. Dünyaya geldiğinizden beri hep aşk hikâyeleriyle beslenirsiniz ve bundan hiç bıkmazsınız. Sizi kadın erkek, büyük, küçük bu gıda ile beslediler ve beslemeye devam edecekler. Siz de bundan hiç bıkmazsınız. Gerçekten de bu mükemmel bir şey. Marki des Arcis'nin kâtibinin hikâyesinin de bir aşk masalı olmasını isterdim, ama böyle olmamasından ve canınızın sıkılmasından korkuyorum. Böyle olursa Marki des Arcis'ye, Jacques'ın efendisine, size ve bana çok yazık.

"Bütün delikanlıların ve genç kızların melankolik bir dönemleri vardır. Her şeyin üzerinde gezinen gizli bir kaygı onları kederlendirir ve hiçbir şey bunu yatıştıramaz. Yalnızlığı ararlar, ağlarlar, manastırların sessizliği onları sarar, dinin

verdiği huzur onları cezbeder; yeni gelişmeye başlayan bir kişiliğin ilk hamlelerini Tanrı'nın kendilerini çağıran sesi sanırlar ve doğanın kendilerini etkilemeye başladığı anda doğanın isteğinin karşıtı bir yaşam tarzını seçerler. Bu yanılgı çok uzun sürmez. Doğanın çağrısının daha belirgin bir hal aldığı anlaşılır. Nefsine zulmeden kişi pişmanlık, isteksizlik duyar, kafası dumanlanır, delilik ya da ümitsizlik belirtileri ortaya çıkar." İşte Marki des Arcis'nin girizgâhı böyleydi. "On yedi yaşında hayattan nefret eden Richard (kâtibin adı) babasının evinden kaçtı ve Prémontré tarikatına katıldı."

Efendi: Prémontré tarikatına mı? Onu bundan dolayı tebrik ederim. Kuğular gibi bembeyazdırlar ve bu tarikatı kuran Saint-Norbert onlar için lazım olan hiçbir şeyi ihmal etmemiştir.

Marki des Arcis: Müritlerinden her birisine bir arkadaş tayin etmeyi de.

Efendi: Aşk sembollerinin çırılçıplak dolaşması âdet olmasaydı, kendileri mutlaka Prémontréli kılığına girerlerdi. Bu tarikatta garip bir siyaset uygulanır. Müritlerin bir düşes, bir markiz, bir kontes, bir başkanın karısı, bir müşavirin karısı, hatta bir bankerin karısıyla görüşmelerine izin verilse de, burjuva kadınlarına yaklaşmalarına göz yumulmaz. Satıcı kadın ne kadar güzel olursa olsun, bir Prémontré keşişinin onun dükkânına girdiğine çok nadir rastlarsınız.

Marki des Arcis: Richard da bana bunu söylemişti. Ailesinin karşı çıkmasına rağmen iki yıllık bir çömezlikten sonra Richard kendini Tanrı'nın hizmetine adadı. Babası eve dönmesini, evde bir yıl manastır hayatının bütün kaidelerine uygun olarak yaşamasını ve böylece bu yaşam tarzına uygun olup olmadığını anlamasını teklif etti. Bu anlaşmaya iki taraf da tamamıyla riayet etti. Tecrübe yılını ailesinin yanında geçirdikten sonra Richard manastıra katılmak için

babasından izin istedi. Babası şu cevabı verdi: "Sana kesin bir karar verebilmen için bir yıl daha süre verdim. Senden bir yıl daha beklemeni istiyorum. Yalnız bu bir yılı canının istediği yerde geçireceksin." Bu süre zarfında Richard tarikatın rahibine bağlandı. Ve yine bu dönemde yalnız manastırlarda görülen bir maceraya karıştı. Bu sırada tarikatın manastırlarının birinin başında eşine az rastlanır karakterde bir müdür vardı: Adı Père Hudson'dı. Père Hudson'ın görünümü çok ilginçti: Büyük bir ağzı, yumurta şeklinde bir yüzü, kemerli bir burnu, iri mavi gözleri, geniş kırmızı yanakları, güzel bir ağzı, güzel dişleri vardı; gülümsemesi çok zarifti; gür, beyaz saçları yüzünün çekiciliğine asil bir ifade katıyordu. Père Hudson aynı zamanda da çok zeki, bilgili, neşeli bir adamdı. Davranışları çok dürüsttü ve sözleri çok yerindeydi. Disiplini, çalışmayı severdi. Fakat başında bulunduğu manastırda en dizginsiz ihtiraslar, en çığırından çıkmış zevkler, kadın maceraları, entrikalar, en aşağılık alışkanlıklar ve çok despot bir yönetim alıp yürümüştü. Yönetimini kendisine emanet ettikleri manastırın havası cahilce bir Jansenizmle zehirlenmişti. Eğitim düzeni berbattı; günlük işler çığırından çıkmıştı; dini görevler yerine getirilmiyor, ayinler yakışıksız bir şekilde yapılıyordu; fazla odalar ahlaksız pansiyonerlere verilmişti. Père Hudson, Jansenist'leri yola getirdi ya da manastırdan uzaklaştırdı. Dersleri, günlük işleri düzene soktu. Kuralların disiplinli bir şekilde uygulanmasını sağladı, ahlaksız pansiyonerleri kapı dışarı etti, ayinlere çekidüzen verdi ve örnek bir cemaat oluşturdu. Ama başkalarına dayattığı bu disiplinli hayatın kurallarına kendisi uymuyordu. Astlarının boynuna geçirdiği bu demir boyunduruğu kendi boynuna da geçirecek kadar budala değildi. Bu yüzden Père Hudson'a karşı bir öfke için için kaynıyordu. Herkes ona düşmandı ve yaptıklarını gözlüyordu. Herkes çevirdiği işlerin içyüzünü anlamaya çalışıyordu. Herkes onun özel yaşamındaki aykırılık-

ları mimliyor ve onu mahvetmek istiyordu. Her davranışı gözlemleniyor, entrikaları daha ilk adımda öğreniliyordu. Manastırın bitişiğinde yöneticilere ayrılmış bir ev vardı. Bu evin iki kapısından biri sokağa, öteki de manastırın avlusuna açılırdı. Hudson bu kapının kilidini zorladı. Bu ev, gece âlemlerinin mekânı, oradaki yatak da hazlarının sahnesi olmuştu. Gece karanlığı iyiden iyiye bastırdıktan sonra sokak kapısından geçen her çeşit kadını içeri alırdı; orada nefis yemekler yenirdi. Hudson'ın bir günah çıkarma bölmesi vardı ve kendisine günah çıkartmaya gelen kadınlardan eli yüzü düzgün olanların hepsini baştan çıkarmıştı. Kendisine günah çıkartanlar arasında mahallede güzelliği ve oynaklığı ile nam salmış küçük, şekerlemeci bir kız da vardı. Hudson onun evine gidemediği için bu kızı da sarayına kapadı. Bu alıkoyma, kızın ailesinin ve kocasının şüphelerini uyandırmakta gecikmedi. Kendisini ziyarete geldiklerinde Hudson onları asık suratla karşıladı. Bu iyi niyetli insanlar ona dertlerini anlatacakları sırada çan çaldı. Saat akşamın altısıydı. Hudson gelenleri susturarak şapkasını çıkardı, ayağa kalkıp haç çıkardı. Şefkatli ve etkileyici bir sesle: *Angelus Domini nuntiavit Mariae*[15] dedi. Bunun üzerine şekerci kızın babası, erkek kardeşleri şüphelerinden utanarak merdivenlerden aşağı inerken birbirlerine: "Oğlum, sen budalanın birisin... Kardeşim hiç utanmıyor musun? *Angelus* duası okuyan bir azizden şüphe edilir mi?"

Bir kış akşamı manastıra dönerken, karşısına yoldan geçenleri baştan çıkaran o kadınlardan biri çıktı. Hudson güzel bulduğu kadını takip etti. Ama eve girer girmez tuzağa düştüğünü anladı. Bir başkasını mahvedebilecek bu macera zeki bir adam olan Hudson'ın başkomiserin dostluğunu ve himayesini kazanmasına yol açtı. Huzuruna çıkarıldığı zaman şunları söyledi: "Adım Hudson; manastırımın yöneticisiyim. Oraya geldiğimde ne dirlik vardı ne düzen. İlimden,

15 Tanrı'nın meleği Meryem'e haber getirdi. (ç.n.)

disiplinden, ahlaktan eser yoktu. Dini görevler yerine getirilmiyordu, yönetim manastırın kapanmasına neden olacak kadar bozuktu. Her şeyi yoluna koydum. Ama nihayet ben de insanım. Namuslu bir kadın yerine, kötü yola düşmüş bir kadınla ilgilenmeyi tercih ettim..." Başkomiser ona daha tedbirli davranmasını söyledi ve sırrını saklayacağını vaat ederek kendisini daha yakından tanımak istediğini belirtti.

Bununla beraber etrafını çeviren düşmanları, tarikatın başına Hudson'ın ahlaksız davranışlarını bildiren ifadelerini gönderdiler. Bu ifadelerin peş peşe gelmeleri etkilerini artırıyordu. Tarikat yöneticisi Jansenist'di. Hudson'ın, kendi düşüncelerini paylaşan yandaşlarına çektirdiği eziyetlerin öcünü almak fırsatı eline geçmişti. Papanın fermanını savunan birinin alçaklıklarını ve ahlaksızlıklarını bütün tarikata mal edebilirse çok sevinecekti. Bunun için kendisine gönderilen ifadeleri gizlice iki müfettişe verip onlara incelemelerini yapmalarını ve olayı hukuki açıdan ele almalarını emretti. Ayrıca bu görevi çok temkinli bir şekilde yerine getirmelerini, suçluyu gafil avlayarak, sarayı ve Jansenistliği en büyük suç ve *Unigenitus* fermanını en büyük erdem olarak kabul eden Mirepoix Piskoposu Boyer'in himayesinden mahrum bırakmalarını emretti. Kâtibim Richard işte bu müfettişlerden biriydi.

Bundan sonra iki adam çömezlerin binasından ayrılarak Hudson'ın manastırına yerleştiler. Gizlice bilgi toplamaya başladılar. Kısa süre içinde elli keşişi zindana attıracak bir deliller listesi hazırladılar. Orada uzun müddet kaldıkları halde yaptıkları hakkında hiçbir şey belli etmediler. Hudson çok kurnaz olmasına rağmen hiçbir şeyin farkına varmadı, sonu yaklaşıyordu. Yine de, yeni gelen bu iki adamın, kendisine karşı gereken saygıyı göstermemeleri, gelişlerinin sebebinin bilinmemesi, bazen yalnız, bazen birlikte dışarı çıkışları, öteki keşişlerle sık sık toplanıp konuşmaları, bazı adamların onlarla görüşmek üzere gidip gelmesi şüphesini

hafifçe uyandırıyordu. Onları gözlemeye başladı. Adamlarına da gözetletti. Kısa süre sonra buraya neden geldiklerini öğrendi. Hiç istifini bozmadı ve başında kopacak fırtınayı, iki müfettişin tepesinde patlatacak şekilde davrandı ve nihayet şu olağanüstü kararı aldı.

Baştan çıkardığı bir genç kızı Saint-Médard Mahallesi'nde küçük bir eve kapamıştı. Hemen ona gidip şunları söyledi: "Yavrum, her şey meydana çıktı; mahvolduk. Bir haftaya kalmaz seni hapse atarlar. Benim başıma gelecekleri de bilemiyorum. Ağlayıp sızlamak fayda etmez. Kendine hâkim olmaya çalış. Beni dinle, söylediklerimi yap, gerisini bana bırak. Yarın ben köye gidiyorum. Ben burada yokken sana adlarını vereceğim iki keşişi görmeye git, onlarla gizlice konuş. Yalnız kalır kalmaz ayaklarına kapan, yardım dile, adaletlerine sığındığını söyle, düşüncelerini etkileyebilecekleri tarikat başkanının affetmesi için aracı olmalarını iste, ağla, hıçkır, saçlarını yol, aramızda geçenleri sana acıyacakları, benden nefret edecekleri şekilde onlara anlat.

— Nasıl olur, bunu nasıl söylerim ki?...

— Evet, onlara kim olduğunu, seni günah çıkartma odasında baştan çıkarttığımı, ananın babanın kolları arasından çekip aldığımı ve bu eve kapadığımı, namusunu kirletip, bataklığa sürükledikten sonra seni sefalet içinde terk edip gittiğimi, şimdi ne yapacağını bilemediğini de söyle.

— Fakat Père...

— Sana söylediklerimi ve söyleyeceklerimi harfi harfine yerine getir. Yoksa ikimiz de mahvoluruz. Bu iki keşiş sana acımaktan, yardım etmekten, ikinci bir randevu istemekten geri kalmayacaklar, sen de bu randevuyu kabul edeceksin. Bu arada sen ve ailen hakkında araştırma yapacaklar, yalan söylemediğin için senden şüphe etmeyecekler. Onlarla yapacağın bu ilk ve ikinci görüşmeden sonra, üçüncüde ne yapman gerektiğini sana söyleyeceğim. Şimdi sadece rolünü iyi oynamaya çalış.

Her şey Hudson'ın tasarladığı gibi oldu. Bir kez daha köye gittiğinde iki müfettiş genç kıza haber verdiler. Kız tekrar manastıra geldi. Ondan başından geçen talihsizliğin hikâyesini yeniden anlatmasını istediler. Biri onu dinlerken, öteki de küçük kâğıtlar üzerine not alıyordu. Başına gelenler yüzünden, ailesinin perişanlığı yüzünden; ifadesinin altına imza atması koşuluyla onu koruyacaklarına, kendisini baştan çıkaran adamdan da kısa süre içinde intikam alınacağına dair güvence verdiler. Kız bu teklife önce karşı çıkar gibi görünse de, müfettişlerin ısrarı üzerine kabul etti. Artık geriye sadece harekete geçilecek günü, saati ve yeri belirlemek kalıyordu. Bu da zamana ve koşullara bağlıydı. "Burada olmaz... Hudson gelip beni burada görürse... Evimde, bunu teklife cesaret edemiyorum..." Kız ve müfettişler, bu güçlükleri ortadan kaldıracakları zamanı kararlaştırarak ayrıldılar.

Daha o gün Hudson olup bitenleri haber almıştı. Sevinci doruk noktasına ulaşmış, artık zaferi yaklaşmıştı. Pek yakında bu maskaralara karşılarında kimin olduğunu gösterecekti. Genç kıza: "Kalemi al ve onlara sana söyleyeceğim yerde randevu ver. Bu randevuyu uygun bulacaklarından eminim. Adı kötüye çıkmamış bir evdir. Bu evde oturan kadın hem komşular hem de öteki kiracılar arasında iyi tanınmıştır."

Gerçekte bu kadın onun entrikalarına yardım edenlerden biriydi. Bu tipler dindar kadın rolü oynayarak en namuslu ailelere sokulurlar; tatlı, şefkatli, şaşkın bir halleri vardır; annelerin ve kızların güvenini kazanır ve sonra onları yoldan çıkarırlar. Hudson bu kadını bu işler için kullanırdı. Ona bu işin iç yüzünü anlatıp anlatmadığını bilmiyorum.

Gerçekten de iki müfettiş randevuyu kabul edip genç kızla bir araya geldiler. Entrikacı kadın ortadan kayboldu. Sohbet etmeye başladıklarında evin içinde büyük bir gürültü koptu.

"Beyler, kimi arıyorsunuz!", "Bayan Simion'u (Entrikacı kadının adı buydu.) görmek istiyoruz.", "Burası onun evi."

Kapı şiddetle vurulmaya başladı. Genç kız müfettişlere: "Baylar cevap vereyim mi?"

— Verin.

— Kapıyı açayım mı?

— Açın...

Kapıya gelen Hudson'la sıkı fıkı dostluğu olan bir komiserdi. Onun tanımadığı kim vardı ki? Komiser içeriye girince: "Ah ne güzel! İki keşişle bir genç kız baş başa! Kız da hiç fena değil!" dedi. Genç kız halinden şüphe edilecek ölçüde açık saçık giyinmişti ve yaşları otuzu geçmeyen iki keşişle arasında neler geçmiş olabileceğini tahmin etmemek mümkün değildi. Müfettişler masum olduklarını söylediler. Komiser ayaklarına kapanan genç kızın çenesini okşayarak kahkahalarla gülüyordu. Keşişler namuslu bir kadının evinde olduklarını söylüyorlardı.

— Evet, evet, namuslu bir kadının evinde, diye cevap verdi komiser.

— Buraya önemli bir iş için gelmişlerdi.

— Bizi buraya getiren önemli işin ne olduğunu biliyoruz. Anlatın bakalım matmazel.

— Bay Komiser, bu bayların size söyledikleri tamamıyla doğrudur.

Bu sırada komiser zabıt tutuyordu ve zabıtta olayın basit bir şekilde özetlenmesinden başka bir şey olmadığı için iki keşiş imzalamaya mecbur kaldılar... Aşağı inerken bütün kiracıların kapılarının önüne çıktığını gördüler. Evin önünde büyük bir kalabalık toplanmıştı. Kapıda bir araba vardı. İki adam onları arabanın içine soktu. Alaylar ve yuhalar arasında arabaya bindiler. Yüzlerini cübbelerinin ucuyla örtmüşlerdi. Perişan bir haldeydiler. Pervasız komiser onlara bağırdı: "Keşiş efendiler, böyle yerlerde, bu yaratıkların yanında ne işiniz var? Ama korkmayın, ben sizi manastırınızın yöneticisine teslim etme emrini aldım. Hovarda, hoşgörülü bir adamdır. Bu işi büyütmez. Sanırım sizin manastırda, bu olaya o zalim Kapusenler gibi kötü gözle bakılmaz. Kapu-

senlerin elinde olsaydınız, vay halinize!" Komiser bunları söylerken araba manastıra doğru yol alıyordu. Arabanın peşinden gelen kalabalık gittikçe artıyor, arabanın etrafını çeviriyor, önünden gidiyordu... Kalabalıktan şu sözler yükseliyordu: "Ne olmuş?", "Ne olacak keşişler..." , "Ne yapmışlar?" "Onları fahişelerle birlikte yakalamışlar... Prémontré keşişleri fahişelerle birlikte!.. Evet! Ne olacak ya... Onlar da Carmes'ler ve Cordelier'lerin izinden yürüyorlar..." İşte manastıra geldiler. Komiser arabadan iniyor, kapıyı çalıyor, birkaç defa çalıyor, nihayet açılıyor. Hudson'a haber veriyorlar. O da bu rezaletin herkes tarafından duyulması için yarım saat kadar gecikiyor. Nihayet görünüyor... Komiser kulağına aracılık etmek istermiş gibi bir şeyler söylüyor. Hudson da onun ricalarını sertçe reddediyor. Nihayet katı bir yüz ifadesi ve sert bir ses tonuyla: "Benim manastırımda ahlaksız keşiş yoktur. Bu iki adam yabancıdır. Onları tanımıyorum. Belki de keşiş kıyafetine girmiş iki serseridirler. Siz dilediğinizi yapın." diyor. Bu sözlerden sonra kapı kapanıyor ve komiser arabaya atlıyor. Canlıdan çok ölüye benzeyen biçarelere: "Elimden geleni yaptım; Père Hudson'ın bu kadar sert davranacağını hiç aklıma getirmezdim. Ama siz de fahişelerin evlerine gidersiniz?"

— Yanımızdaki kız bir fahişe olsa bile, biz oraya eğlenmek için gitmemiştik.

— Hah! Hah! Bunu benim gibi yaşlı bir komisere mi söylüyorsunuz? Kimsiniz?

— Keşişiz; sırtımızdaki cübbeler bizim.

— Bu işin yarına kadar aydınlanması gerektiğini düşünüp doğruyu söyleyin. Belki size bir yardımda bulunabilirim.

— Size hakikati söyledik. Ama böyle nereye gidiyoruz?

— Petit-Chatelet'ye.

— Petit-Chatelet! Yani hapishane!

— Ne yazık ki öyle.

Gerçekten de Richard ve arkadaşı oraya kapatıldılar. Ama Hudson'ın amacı onları orada bırakmak değildi. Bir

posta arabasına atlayıp Versailles'a geldi. Bakanla konuştu. Olayı işine geldiği şekilde anlattı: "İşte efendim; insan bozulmuş bir manastırı ıslah etmek isterse ve sapkınları kapı dışarı ederse başına bunlar gelir. Az kalsın mahvolacaktım. Beni kepaze edeceklerdi. Felaketler bununla da kalmayacaktı. İyilik yapmak isteyen bir adamın onurunu nasıl lekelediklerini bilirsiniz. Ama umarım Monsenyör, bizim tarikatımızın baş yöneticisinin...

— Biliyorum, biliyorum ve size acıyorum. Sizin kiliseye ve tarikatınıza yaptığınız hizmetler hiçbir zaman unutulmayacaktır. Tanrı yoluna hizmet edenler her zaman böyle felaketlere uğramışlar fakat bunlara katlanmışlardır. Onlar gibi cesur olmak lazım. Kralın iyiliğine ve himayesine güvenin. Ah şu keşişler! Ben de onlardandım. Neler yapabileceklerini çok iyi bilirim.

— Kilisenin ve devletin çıkarları, zatı devletlerinin bana ölmemi emretmesini gerektiriyorsa buna korkmadan boyun eğerim.

— Sizi kısa süre içinde bu işten kurtarırım. Gidebilirsiniz artık.

— Hayır Monsenyör, hayır. Şu iki keşişi hapisten kurtaracak bir belge almadan bir yere gitmem.

— Görüyorum ki kilisenin ve sırtınızdaki cübbenin şerefi size uğradığınız şahsi hakaretleri unutturuyor. Bu da ancak bir Hristiyana yakışır. Hayret etmiyorum. Sizin gibi bir insandan böylesi beklenirdi. Bu iş duyulmayacak.

— Ah Monsenyör! Beni çok sevindirdiniz. Tek korkum buydu.

— Bunu halletmeye çalışacağım.

O günün akşamı Hudson tahliye emrini aldı. Daha gün doğmadan Richard ve arkadaşı Paris'ten yirmi fersah uzakta bulunuyorlardı. Bir mübaşir onları yoksullar manastırına götürmüştü. Mübaşir, başyöneticiye yazılmış bir mektup da getirmişti. Mektupta kendisine bir daha böyle işlere kalkışmaması ve iki keşişe ceza vermesi tembih ediliyordu.

Bu macera Hudson'ın düşmanlarının moralini bozmuştu. Manastırdaki her keşiş onun bakışıyla titriyordu. Birkaç ay sonra onu zengin bir manastırın başına getirdiler. Başyönetici için bu çok ağır bir darbeydi. İhtiyardı; Hudson'ın kendi yerine gelmesinden korkması hiç de yersiz değildi. Richard'ı çok severdi. Bir gün ona, "Zavallı dostum şu Hudson alçağının manastırına düşseydin ne yapardın? Bunu düşündükçe ürküyorum. Hiçbir güvencen yok, sözümü dinle, keşişliği bırak..." Richard bu öğüdü tuttu ve Hudson'ın manastırından uzak olmayan babaevine döndü.

Hudson'la Richard aynı ailelere gidip geldikleri için karşılaşmamalarına imkân yoktu. Nitekim karşılaştılar da. Richard bir gün Châlons ve Saint-Dizier arasında yer alan fakat Châlons'dan çok Saint-Dizier'ye yakın olan ve Hudson manastırına bir kurşun atımı mesafede bulunan bir şatonun sahibesinin yanına gelmişti. Kadın ona: "Eski başkeşişiniz de buraya geliyor. Çok sevimli bir adama benziyor; acaba gerçekte nasıl biridir?"

— Dostların en iyisi ve düşmanların da en tehlikelisidir.

— Onu görmek istemez misiniz?

— Kesinlikle hayır...

Bu cevabı henüz vermişti ki avluya giren bir arabanın gürültüsü duyuldu. Ve arabadan yanında o bölgenin en güzel kadınıyla birlikte Hudson çıktı. Şatonun sahibesi: "İstemeseniz de onu göreceksiniz çünkü geldi." dedi.

Şatonun sahibesi ve Richard, arabadan inen kadını ve Hudson'ı karşılamaya gittiler. Kadınlar kucaklaştı. Richard'a yaklaşan Hudson onu tanıyarak bağırdı:

— Ah! Siz misiniz dostum Richard? Beni mahvetmek istediniz: Sizi affettim. Sizi Petit-Châtelet'yi ziyaret etmek zorunda bırakmış olmamı affedin ve bir daha bunlardan söz etmeyelim.

— Çok alçakça davrandığınızı kabul edin.

— Olabilir.

— Adalet yerini bulsaydı, Châtelet'ye benim yerime siz giderdiniz.

— Bu da olabilir... Sanırım o tehlike kendime çekidüzen vermemi sağladı. Bilseniz bu konu zihnimi nasıl kurcaladı, beni nasıl değiştirdi!

— Beraber geldiğiniz kadın çok güzel.

— Artık bunları umursamıyorum.

— O ne endam!

— Artık beni hiç ilgilendirmiyor.

— O ne cazibe!

— İnsan, bir damın üstünde her an düşüp beynini parçalamak pahasına elde ettiği bir zevkten eninde sonunda vazgeçiyor.

— Elleri dünyanın en güzel elleri.

— O ellerden vazgeçtim. Olgun bir insan görevinin gerekliliklerini yerine getirir, bu da onun için gerçek mutluluktur.

— Ya kadınları pek iyi tanıyan size, kaçamak bakan şu gözler. Sanırım şimdiye kadar bu kadar tatlı ve parlak gözlere bağlanmamışsınızdır. Yürüyüşünde, tavırlarında ne büyük bir incelik, zarafet ve kibarlık var.

— Artık böyle boş şeylerle ilgilenmiyorum. İncil okuyorum. Ulu dindarları düşünüyorum.

— Arada sırada da bu kadının mükemmelliğini değil mi? Moncetz'den uzakta mı oturuyor? Kocası genç mi?..

Bu sorular karşısında sabrı tükenen ve Richard'ın kendisinin bir aziz olduğuna inanmayacağını anlayan Hudson birdenbire: "Azizim Richard beni iplediğiniz yok ve bunda da haklısınız." dedi.

Aziz okuyucum; bu ifadenin yerindeliğini bağışlamanızı rica ederim ve birçok hikâyede, örneğin Piron'la Başrahip Vatri arasındaki konuşmalarda edepli bir söz her şeyi berbat ederdi.

— Bu Piron ve Başrahip Vatri'nin konuşması da nedir?

— Bunu kitabını yayınlamaya cesaret edemeyen ama size söylemekte nazlanmayacak olan yazarına sorun.

Bizim dört yolcu şatoda buluştular. Neşeli bir yemekten sonra, akşama doğru tekrar görüşmek dileğiyle birbirlerinden ayrıldılar. Jacques'ın efendisi ve Marki des Arcis konuşurken, Jacques, kâtip Richard'ın karşısında susup oturmuyordu. Richard ona garip ve aynı zamanda saf bir adam gözüyle bakıyordu. Başta eğitim, sonrasında ise cemiyet hayatı tarafından elden ele dolaştırılmaktan, üzerindeki yazılar artık silikleşmiş bir kâğıt paraya benzemeyen insanlar arasından sıklıkla böyle düşünenler çıkar. Vakit geçti. Sarkaçlı saat efendilere ve uşaklara istirahat zamanının geldiğini haber verdi. Onlar da saatin sesine uydular.

Jacques efendisinin soyunmasına yardım ederken: "Resmi sever misiniz?" dedi.

Efendi: Evet ama anlatılırsa. Çünkü renkli ve tuval üstünde olduğu zaman bir amatör gibi rahat bir tavırla değerlendirmeler yapsam da, itiraf edeyim ki hiçbir şey anlamam; bir resim ekolünü ötekinden ayırt etmekte büyük bir güçlük çekerim. Boucher'nin bir tablosunu, bana Rubens'in ya da Raphael'in diye yutturabilirler. Kötü bir kopyayı orijinal bir şaheser zannederim; altı frankı bin altın, bin altını da altı frank sanırım. Ve resim aldığım zaman daima Notre-Dame köprüsünde, Tremlin adlı birinden alırdım. Benim zamanımda orası bir sefalet, ahlaksızlık yuvasıydı ve Vanloo'nun genç talebelerinin yeteneklerini mahveden bir yerdi.

Jacques: Bu son söylediğiniz nasıl oluyordu?

Efendi: Seni ne ilgilendirir? Bana tablonu anlat, ama kısa kes uykudan gözlerim kapanıyor.

Jacques: Innocents çeşmesinin önünde yahut Saint-Denis kapısının yakınında durun. Bunlar bizim tabloyu zenginleştirecek iki ayrıntıdır.

Efendi: Tamam orada durdum.

Jacques: Sokağın ortasında dingili kırılmış ve yolun ortasına devrilmiş bir araba görüyorsunuz.

Efendi: Görüyorum.

Jacques: Bu arabadan bir keşiş ve iki kız çıkıyor. Keşiş var gücüyle kaçıyor. Arabacı, yerinden telaşla aşağıya atlamaya çalışıyor. Bir av köpeği keşişi kovalıyor ve onu setresinin ucundan yakalıyor. Keşiş köpekten kurtulmak için çabalıyor, açık saçık giyinmiş olan kızlardan biri kalçalarını tutarak gülüyor. Alnı şişen diğer kız da arabanın kapısına dayanarak başını elleri arasında sıkıyor. Bu sırada halk oraya toplanıyor, haytalar koşuşup bağrışıyorlar. Esnaf dükkânlarının önüne çıkıyor; etraftaki evlerin pencerelerinden başlar uzanıyor.

Efendi: Vay canına! Kompozisyonun çok düzenli, zengin, eğlenceli, değişik ve hareketli. Paris'e dönüşümüzde bu temayı Fragonard'a ver, ondan çok güzel bir tablo çıkaracak!

Jacques: Resim konusundaki bilginiz hakkında bana söylediklerinizden sonra bu övgülerinize gözümü kırpmadan inanıyorum.

Efendi: Bahse girerim ki bu Başrahip Hudson'ın bir macerasıdır.

Jacques: Evet öyle.

Okuyucum, bizimkiler uyurken, size de yatağınızda düşünmeniz için küçük bir soru yönelteceğim: Başrahip Hudson ve Mme. de La Pommeraye'ın birlikteliklerinden doğacak bir çocuğun kişiliği nasıl olurdu?

— Belki onurlu bir adam. Belki de büyük bir ahlaksız. Bunu bana yarın söylersiniz.

Sabah olduğunda bizim yolcular birbirlerinden ayrıldılar. Çünkü Marki des Arcis ile Jacques ve Efendisi'nin yolu ayrılıyordu.

— O halde, Jacques'ın aşk maceralarının kalan kısmına devam edebileceğiz?

— Umarım. Ama kesin olan bir şey varsa o da efendinin saate baktığı, bir tutam enfiye aldığı sırada Jacques'a şunları söylediğidir: "Hadi bakalım! Jacques ne oldu şu senin aşk hikâyeleri?"

Jacques buna cevap vereceği yerde: "Ne garip şey! Sabahtan akşama kadar hayatın kötülüklerinden söz etmelerine rağmen ondan ayrılmaya bir türlü karar veremezler. Ya şu an yaşadıkları hayat her şeye rağmen o kadar kötü olmamalı yahut da gelecekteki hayatlarının daha beter olacağından korkmuş olmalıdırlar." diyordu.

Efendi: İkisi de olabilir. Bu arada Jacques, ölümden sonra bir hayat olacağına inanıyor musun?

Jacques: Ne inanırım, ne de inanmam. Bunu düşünmüyorum. Doğanın bize bağışladığı nimetlerden elimden geldiği kadar keyif almaya bakıyorum.

Efendi: Bana gelince, ben kendimi bir krizalide benzetiyorum. Bir gün gelecek, kelebek yahut ruhum kozasını delerek Tanrı'nın adaletine doğru uçacak diye düşünmek içimi rahatlatıyor.

Jacques: Hayaliniz çok güzel.

Efendi: Bu benim hayalim değil. Galiba bunu Dante adlı bir İtalyan şairinin *Cehennem*, *Araf ve Cennet* adlı bir komedyasında okumuştum.

Jacques: Ne garip bir komedya teması!

Efendi: O kitapta, özellikle de "Cehennem" bölümünde güzel şeyler var. Sapkınları ateş dolu mezarlara gömer, bu mezarlardan fırlayan alevler uzaklara yayılır; nankörleri gözlerinden dökülen yaşlar yüzlerinde donacak kadar soğuk duvar oyuklarına, tembelleri zindanlara kapatır ve bunların damarlarından fışkıracak kanı iğrenç sülüklerin emeceğini söyler... Ama kaybetmekten korktuğumuz hayatı küçümsememize neden karşı çıkıyorsun?

Jacques: Marki des Arcis'nin kâtibinin arabadaki güzel kadının kocası hakkında anlattığı şeyler nedeniyle.

Efendi: O kadın duldur!

Jacques: Paris'e yaptığı bir yolculuk esnasında kocasını kaybetti. O lanet olası adam kutsal şeylerden bahsedilmesini işitmek istemiyordu. Richard'ın Başrahip Hudson ile tanıştığı şatonun sahibesine, Başrahip ile kendisini baştan çıkaran kadını barıştırma görevi verilmişti.

Efendi: Başlığını çıkaran[16] derken neyi kastediyorsun?

Jacques: Başlık denen şey, yeni doğmuş çocuklara takılır.

Efendi: Seni anlıyorum. Peki adamın başını nasıl bağladılar?[17]

Jacques: Ocağın etrafına toplandılar. Hekim hastanın nabzını yoklayıp çok zayıf olduğunu anladıktan sonra ötekilerin yanına geldi. Oturdu. Adı geçen kadın, kocasının yatağının yanına geldi ve ona her sözünü anlayabileceği şekilde sesini alçaltarak sorular sordu. Bundan sonrasında, size birazdan açıklayacağım konuşma doktor, odadakiler ve kadın arasında geçti.

Kadın: Söylesenize doktor; Mme. de Parme'dan ne haber?

Doktor: Gittiğim bir evde durumunun kötü olduğunu söylediler.

Kadın: Bu prenses, dinine bağlı bir hayat sürmüştür. Öleceğini hisseder hissetmez, günah çıkartmaya ve ayin düzenlemeye karar verdi.

Doktor: Saint-Roche'un rahibi bugün ona, Versailles'dan kutsal bir emanet götürüyor; ama geç kaldı.

Kadın: Mme. Infante bu hususta yegâne örnek değildir. Mösyö Le Dük de Cheror ağır hasta düşünce, başkalarının rahibi çağırıp dua ettirmesini beklemedi, kendisi çağırttı: Bu da bütün ailesini çok sevindirmişti.

---

16 Diderot, hem "takke" hem de "baştan çıkaran" anlamına gelen "le béguin" sözcüğünü kullanarak bir sözcük oyunu yapıyor. (e.n.)

17 Diderot, sözcük oyununu sürdürüyor ve burada, hem "kandırılmak" hem de "takke giydirilmek" anlamına gelen "s'émbeguiner" sözcüğünü kullanıyor. (e.n.)

Doktor: Böyle olması çok daha iyi.

Oradakilerden biri:
— Herhâlde bu yaptığı insanı öldürmez, tam tersine...

Kadın: Gerçekten de tehlike baş gösterir göstermez bu görevleri kendiliğinden yerine getirmek gerekir. Hastalar etraflarındakiler için bunu teklif etmenin ne kadar güç, ne kadar da gerekli olduğunu anlamazlar!

Doktor: İki gün önce yanından ayrılırken hastam bana: "Doktor durumum nasıl?" diye sormuştu.

— Mösyö, ateşiniz yüksek ve nöbetler sıklaşıyor.
— Sonum çok mu yakın?
— Hayır, ama akşam için endişeliyim.
— Durum böyleyse kendisiyle küçük bir işim olan bir adama haber göndereceğim. Kafam yerindeyken bu işi halletmek istiyorum...

Günah çıkarttı, bütün duaları okuttu. Akşam yanına döndüğümde nöbet geçirmemişti. Dün iyiydi. Bu gün tamamıyla iyileşti. Bu meslekte dualarla iyileşen çok insan gördüm.

Hasta, *hizmetçisine:*

— Pilicimi getir.

Jacques: Hastaya istediğini getirirler, ama kendinde pilici kesecek gücü bulamaz. Kanadı küçük parçalara ayırırlar; ekmek ister, gelir gelmez bir lokmasını çiğnemeye çalışır ama yutamayınca peçetesine çıkarır. Şarap ister; bu şarapla dudaklarını ıslatır ve: "İyileştim..." der ama yarım saat sonra ölür.

Efendi: Kadın bu işi sıkı tutmuş. Peki senin aşk maceraları ne oldu?

Jacques: Ya peki sizin kabul etmiş olduğunuz şart?

Efendi: Kabul... Desglands'ların şatosuna yerleşmiştin. İhtiyar hizmetçi Jeanne, kızı Denise'e günde dört defa yanına gelmesini tembih etmişti. Ama dur, anlatmadan, söyle bana Denise bakire miydi?

Jacques: Sanırım.

Efendi: Ya sen?

Jacques: Benimki çoktan uçup gitmişti.

Efendi: O halde bu senin ilk aşkın değildi?

Jacques: Ama neden?

Efendi: Çünkü insan bakireliğini sevdiği kadına vererek onu büyüler.

Jacques: Bazen evet, bazen hayır.

Efendi: Bekâretini nasıl kaybetmiştin?

Jacques: Kaybetmedim. Bir şekilde değiş tokuş ettim.

Efendi: Bu değiş tokuşu anlat biraz.

Jacques: Bir anlatmaya kalkarsam bu Saint-Luc'ün ilk faslı kadar uzun sürer, ilk gözağrısından Denise'e kadar uzayıp gider.

Efendi: Denise senin ilk ilişkin olduğunu sanıyordu, ama öyle değildi.

Jacques: Denise'den önce de, bizim iki komşu kadın da.

Efendi: Onlar da ilk ilişkin olduğunu sanıyorlardı, ama öyle değildi.

Jacques: Değildi.

Efendi: Bir bekâreti iki kişinin aynı zamanda kaybetmesi beceriksizce bir şey.

Jacques: Bakın efendim, ağzınızın sağ köşesinin yukarıya kalkışından ve sol burun deliğinizin kısılışından, rica ettirmeden, isteyerek anlatmamı arzu ettiğinizi, boğazımın ağrısının gittikçe artmasından da aşk hikâyelerimin sonunun uzayacağını, ancak bir iki hikâyecik anlatmaya cesaret edebileceğimi tahmin ediyorum.

Efendi: Jacques bana büyük bir mutluluk yaşatmak isterse...

Jacques: Ne yapardı?

Efendi: Hikâyeye bekâretini kaybetmesinden başlardı. Sana bunu söylememi ister misin? Bu büyük maceranın hep bu yanını dinlemeye bayılırım.

Jacques: Neden peki, lütfen söyler misiniz?

Efendi: Çünkü birbirinin aynı olan şeyler arasında insanı en çok o etkiler. Ötekiler anlamsız bir tekrardan başka bir şey değildir. Günah çıkartan güzel bir kadının işlediği günahlar arasında rahibin en çok ilgilendiği de şüphesiz budur.

Jacques: Efendim, ruhunuzun kirlendiğini ve öldüğünüz sırada şeytanın size Ferragus'a yaptığı gibi bir parantez şeklinde görüneceğini düşünüyorum.

Efendi: Olabilir, ama bahse girerim ki senin gözünü açan, köyündeki bazı edepsiz yaşlı kadınlar olmuştur.

Jacques: Bahse girmeyin efendiciğim, kaybedersiniz.

Efendi: Yoksa rahibinin hizmetçisi mi?

Jacques: Sakın bahse girmeyin, yine kaybedersiniz.

Efendi: Yoksa yeğeni mi?

Jacques: Yeğeni hem aksi, hem dindar bir kadındı. Bunlar birbirine uygun düşen vasıflar ama bana uygun değil.

Efendi: Bu sefer kazandım sanırım.

Jacques: Ben sanmıyorum.

Efendi: Bir panayır veya pazar günü...

Jacques: Ne bir panayır günü, ne de bir pazar günüydü...

Efendi: Şehire gitmiştin.

Jacques: Şehire hiç gitmemiştim.

Efendi: Bir meyhanede o hoş kadınlardan birine rastlaman ve sarhoş olman alnına yazılmıştı.

Jacques: Perhizdeydim; alnımıza yazılı olan bir şey varsa o da sizin şu saatte yanlış tahminler yaparak nefesinizi tüketeceğinizdir ve kazanacağınız tek şey de beni vazgeçirdiğiniz bir kusur, yani hep yanlış tahminler yürütme alışkanlığıdır. İşte gördüğünüz gibi efendim ömrümde bir kere vaftiz oldum.

Efendi: Bekâretini nasıl kaybettiğini anlatmak için işe vaftiz havuzundan çıkışınla başlarsan bu hikâyenin sonu gelmez.

Jacques: Benim bir vaftiz anam bir de vaftiz babam vardı. Köyün en meşhur araba tamircisi Bigre ustanın da bir oğlu vardı. Baba Bigre vaftiz babam, oğlu Bigre de arkadaşımdı. On sekiz, on dokuz yaşlarımızda ikimiz birden Justine adında küçük bir terzi kızına âşık olduk. Pek zalim bir kız değildi. Ama birimize yakınlaşmak istedi ve beni hor görerek onu seçti.

Efendi: İşte anlaşılmaz bir kadın garabeti.

Jacques: Araba ustası Bigre'ın evi, dükkânıyla üstündeki asma kattan ibaretti. Yatağı dükkânın dibindeydi. Arkadaşım yukarıdaki odada yatardı. Buraya babasının yatağıyla kapıya aşağı yukarı aynı uzaklıkta bulunan küçük demir merdivenle çıkılırdı. Vaftiz babam Bigre horul horul uyuduğu zaman, dostum Bigre yavaşça kapıyı açıyor, Justine de küçük merdivenden odaya çıkıyordu. Ertesi gün baba Bigre uyanmadan, oğul Bigre odadan iniyor, kapıyı açıyor, Justine de tıpkı geldiği gibi kaçıp gidiyordu.

Efendi: Daha sonra, daha başka odaları, kendininkini veya başkalarının odasını ziyaret etmek için olmalı.

Jacques: Neden olmasın? Bigre ve Justine arasında çok tatlı bir ilişki vardı. Ama bunun bozulması gerekiyordu, bu alınlarına yazılmıştı; bunun için de böyle oldu.

Efendi: Babası yüzünden mi?

Jacques: Hayır.

Efendi: Anası yüzünden mi?

Jacques: Hayır, anası ölmüştü.

Efendi: Bir rakip mi?

Jacques: Hayır, hayır, hayır efendim size söyledim, ömrünüzün sonuna kadar tahmin için çırpınacak ve ancak olup bitenin tam tersini tahmin edeceksiniz.

Bir sabah, dostum Bigre, ya bir gün önceki işinin yahut da gece yaşadığı hazzın yorgunluğuyla Justine'in kollarının

arasında uyurken korkunç bir ses küçük merdivenin altında gürledi. "Bigre! Bigre! Miskin herif! *Angelus* çaldı, saat beş buçuk oldu, sen hâlâ yukarıdasın. Yoksa öğleye kadar yatmaya mı niyetlisin? Yukarı çıkıp seni istemediğin kadar çabuk aşağıya indireceğim. Bigre! Sana söylüyorum Bigre!"

— Ne var baba?

— O suratsız ihtiyar çiftçinin ısmarladığı dingil ne halde? Buraya gelip yine gürültü patırtı çıkarmasını mı istiyorsun?

— Dingili hazır; bir çeyrek saat içinde alır..."

Artık, Justine'le arkadaşımın nasıl ter döktüklerini düşünün.

Efendi: Eminim ki Justine oraya bir daha ayak basmamaya yemin etmiştir. Ama akşam olunca yine soluğu orada almıştır. Ama şimdi oradan nasıl çıkacak?

Jacques: Tahminler yürütmeye devam edecekseniz ben susuyorum... Bu sırada küçük Bigre, yataktan fırladı; bacakları çıplak, pantolonu elinde, ceketi de kolundaydı. O giyinirken Bigre baba dişleri arasından homurdanıyordu: "Bu sürtük kızla düşüp kalkmaya başladığından beri her şey altüst oldu. Buna son vermek lazım. Bu daha fazla devam edemez. Bari buna değecek bir kız olsaydı. Nasıl bir yaratık olduğunu Tanrı bilir! Ah! Tepeden tırnağa namuslu olan karım bunu görseydi, birine adamakıllı sopayı çeker, diğerinin de kiliseden çıkarken, herkesin önünde gözlerini oyardı. Çünkü bir kere kızmayagörsün; hiçbir şey onu tutamazdı. Şimdiye kadar onlara karşı hoşgörülü davrandığıma bakıp bundan sonra da böyle olacağını sanıyorlarsa aldanıyorlar."

Efendi: Bu sözleri, Justine yukarıdan duyuyor muydu?

Jacques: Kuşkusuz. Bu sırada oğul Bigre dingili yüklenerek çiftçiye gitmiş, Bigre baba da işe başlamıştı. Birkaç çekiç salladıktan sonra canı enfiye çekmek istedi. Enfiye kutusunu aradı, yatağının başucuna baktı, bulamadı. "Herhâlde bu edepsiz her zaman yaptığı gibi almış olmalı. Bakalım yuka-

rıda mı bırakmış?" Bunu söyleyerek yukarıya çıktı. Birkaç dakika sonra piposunu ve bıçağını unuttuğunu anladı ve tekrar yukarı çıktı.

Efendi: Ya Justine ne oldu?

Jacques: Çabucak elbiselerini toplamış ve yatağın altına saklanmış, ölü gibi kımıldamadan yüzükoyun uzanmıştı.

Efendi: Ya arkadaşın Bigre ne oldu?

Jacques: Dingili yerine yerleştirip parayı alınca koşarak doğru bana geldi; başına gelenleri anlattı. Onunla biraz alay ettikten sonra: "Dinle beni." dedim, "Köyüne git, istediğin yerde gez dolaş, ben işi hallederim. Senden yalnız bana biraz zaman tanımanı istiyorum..." Gülüyorsunuz efendim, ne var?

Efendi: Hiç.

Jacques: Dostum Bigre çıkıp gitti. Henüz yeni kalkmıştım, giyindim. Doğru babasının dükkânına gittim. Beni fark edince hayret ve sevinçle bağırdı: "Gel bakalım evlat! Nereden çıktın böyle? Sabahın bu saatinde ne işin var burada?.." Vaftiz babam Bigre beni gerçekten severdi. Ben de ona açık-yüreklilikle cevap verdim: "Nereden geldiğim önemli değil; ama eve nasıl döneceğim, onu düşünüyorum."

— Ah, evlatlık! Sen çapkınlığa başladın. Bigre'e benzemenden korkuyorum. Demek geceyi dışarıda geçirdin.

— Babam bu konuda hiçbir bahaneyi kabul etmez.

— Baban bu konuda yerden göğe kadar haklı. Gel yemek yiyelim. Şarap zihnimizi açar.

Efendi: Jacques, babanın iyi bir adam olduğu anlaşılıyor.

Jacques: Ona bir şeyler yiyip içecek halde olmadığımı, uykusuzluktan yere yıkılacağımı söyledim. Gençliğinde oğlundan aşağı kalmayan ihtiyar Bigre sırıtarak: "Evlatlık, belli ki kız güzeldi, sen de kendini kaptırdın..." dedi. "Dinle beni, Bigre yok. Yukarı çık. Bizimkinin yatağına uzan...

Ama o gelmeden sana birşey söyleyeceğim. Arkadaşsınız, baş başa kaldığınız zaman ona gidişatından memnun olmadığımı, hem de hiç memnun olmadığımı söyle. Herhâlde küçük Justine'i tanırsın, zaten köyde onu tanımayan delikanlı var mı ki? İşte bizim oğlanı baştan çıkaran o. Bigre ile aralarını bozarsan, bana büyük bir iyilik etmiş olursun. Eskiden iyi bir çocuktu. Ama o kızla tanışmak bahtsızlığına uğradıktan sonra... Dinlemiyorsun beni; gözlerin kapanıyor, hadi çık dinlen." Yukarı çıktım. Soyundum. Örtüyü ve yatak çarşafını kaldırdım. Her tarafı yokladım. Justine ortada yoktu. Bu sırada vaftiz babam Bigre söyleniyordu: "Ah şu çocuklar! Lanet olası çocuklar! İşte babasını kahreden biri daha!" Justine'i yatakta bulamayınca yatağın altında olabileceğini düşündüm. Oda kapkaranlıktı. Eğildim; ellerimle yokladım. Bir kolunu tutup kendime doğru çektim. Titreyerek yatağın altından çıktı. Onu öptüm. Cesaret verdim ve yatalım diye işaret ettim. İki elini birleştirdi; ayaklarıma kapandı, dizlerime sarıldı. Gün ışığı odayı aydınlatmasaydı belki bu sessiz yalvarma sahnesine karşı koyamayacaktım. Karanlık insanın cesaretini kırmazsa onu daha atılgan kılar. Üstelik yüreğimde Justine'in beni seçmemesi yüzünden duyduğum eski acılar da vardı. Hiç cevap vermeden onu dükkâna inen merdivene sürükledim. Korkusundan haykırdı. Bunu duyan Bigre: "Sayıklıyor..." diyordu. Dizlerinin üzerine yığılan Justine bayıldı. Boğuk bir sesle sayıklayarak: "Şimdi gelir... Geliyor işte... Onun yukarı çıktığını duyuyorum... Mahvoldum!.." diyordu. Boğuk bir sesle ona, "Hayır, hayır." dedim; "Kendine gel, sesini kes ve yat..." Biraz daha ayak diredi; ama ben ısrar ettim, nihayet boyun eğdi ve birlikte yatağa girdik.

Efendi: Ah hain! Alçak! Ne büyük bir suç işlediğini biliyor musun? Bu kızla zorla olmasa da onu korkutarak birlikte olmuşsun. Mahkemeye düşseydin zorla tecavüz edenlerin cezalarına çarptırılırdın.

Jacques: Ona tecavüz edip etmediğimi bilmiyorum. Ama ona zarar vermediğimi, onun da bana zarar vermediğini biliyorum. Önce kendisini öpmemem için başını çevirdi ve kulağıma: "Hayır Jacques, hayır, hayır..." diye fısıldadı. Bu söz üzerine yataktan çıkar gibi yaptım ve merdivene doğru yürüdüm. Beni tuttu ve kulağıma: "Senin bu kadar kötü niyetli olacağını hiç ummazdım. Anlaşılıyor ki senden merhamet dilemek boşuna: Ama hiç olmazsa yemin et..."

— Ne üzerine?

— Bigre'e bir şey söylemeyeceğine.

Efendi: Yemin ettin ve her şey yolunda gitti öyle mi?

Jacques: Hem de nasıl.

Efendi: Hem de nasıl?

Jacques: Her şey siz de orada olsaydınız, nasıl olacaksa öyle oldu. Arkadaşım Bigre bizim evin etrafında boşu boşuna dolaştıktan sonra beni göremeyince babasının yanına döndü:

Baba, *suratını asarak:*

— Bu kadar zamanı boşu boşuna geçirdin...

Bigre ona daha büyük bir öfkeyle şu cevabı verdi:

— O lanet olası dingil kalın olduğundan iki yanından rendelemek gerekiyordu.

— Sana söylemiştim. Ama aklına eseni yaptın.

— Çünkü o dingili sökmek, yerine koymaktan daha kolay da ondan.

— O dingili dışarıda hallet.

— Neden dışarıda?

— Çünkü gürültüden arkadaşın Jacques uyanır.

— Jacques!..

— Evet, Jacques yukarıda yatıyor. Ah! Şu babalar ne söyleseler az. Şikâyet edecekleri o kadar çok şey var ki! Ne o kımıldamıyor musun? Ağzın bir karış açık salak salak önüne baktığında işler hallolacak sanıyorsun..."

Arkadaşım Bigre öfkeyle merdivenlere doğru fırladı. Vaftiz babam Bigre onu kolundan tutarak: "Nereye gidiyorsun?" diye sordu, "Bırak şu zavallı adamı uyusun; yorgunluktan bitkin bir haldeydi. Onun yerinde olsaydın rahatsız edilmekten hoşlanır mıydın?"

Efendi: Bütün bunları Justine de duyuyor muydu?

Jacques: Tıpkı sizin benim sesimi duyduğunuz gibi.

Efendi: Ya sen ne yapıyordun?

Jacques: Gülüyordum.

Efendi: Justine ne yapıyordu?

Jacques: Başlığını söküp çıkardı, saçlarını yoluyor, gözlerini yukarıya doğru kaldırıyordu ya da bana öyle geliyordu; kollarını büküyordu.

Efendi: Jacques, sen taşyürekli bir barbarsın.

Jacques: Hayır efendiciğim, hayır. Ben yufkayüreklilyimdir. Ama bunu daha farklı koşullarda göstermek isterdim. Müsrifler bu serveti saklamak gerektiği zaman etrafa saçarlar; saçmak gerektiği zaman da bir şey bulamazlar... Bu arada giyinip aşağıya indim. Bigre Baba: "Uyuman gerekiyordu, bak uyku sana iyi geldi." dedi, "Buraya geldiğinde yüzün solmuştu, ama şimdi, meme emen bir çocuk gibi canlandın, yüzüne renk geldi! Uyku herkese iyi gelir!.. Bigre mahzene in, bir şişe getir de yemek yiyelim. Evlatlık, şimdi herhâlde yemek yemek istersin?", "İsterim tabii." dedim, şişe geldi, masanın üstüne konuldu. Ayakta masanın etrafına toplandık. Baba Bigre kendi bardağını ve benimkini doldurdu. Oğul Bigre bardağını geri çekerek: "Ben sabahın bu saatinde içmem." dedi.

— İçmek istemiyor musun?

— Hayır.

— Ah! Biliyorum neden. Görüyor musun evlatlık; işin içinde hep şu Justine'in parmağı var. Ya onu evinde bula-

madı, ya başka biriyle gördü; şarabı geri çevirmesine nadir rastlanır, sana söylemiştim zaten.

Ben: Sanırım, tahmin ettiğiniz gibi olacak.

Oğul Bigre: Jacques, uygun ya da uygunsuz alaylarından vazgeç, bundan hiç hoşlanmıyorum.

Baba Bigre: O içmiyor diye biz de içmeyecek değiliz ya; sıhhatine evlatlık!

Ben: Sıhhatinize vaftiz babam; dostum Bigre, hadi sen de bizimle iç. Önemsiz şeyler için kendini çok üzüyorsun.

Oğul Bigre: Size söyledim ya, içmeyeceğim.

Ben: Pekâlâ! Gidip kızı görürsün, konuşur anlaşırsınız ve sen de boş yere üzüldüğünü anlarsın.

Baba Bigre: Bırak istediğini yapsın; şu kız bunun bana çektirdiklerinin cezasını vermekle yerinde bir şey yapmış oluyor. Haydi bir kadeh daha içelim ve gelelim senin işine. Seni babana götürmeyi düşünüyorum, ama ona ne söyleyeyim?

Ben: Ne isterseniz, oğlunuzu size her getirişinde onun söylediklerini.

Baba Bigre: Hadi gidelim... Dışarı çıktı, ben de arkasından. Bizim evin kapısına geldik. İçeri tek başına girdi. Ben de babamla ne konuşacaklarını dinlemek için bir köşeye saklandım. Orada tek bir kelimeyi bile kaçırmadan söylediklerini işitiyordum.

Baba Bigre: Hadi, dostum, bu sefer de affet...

— Neden dolayı affedecekmişim?

— Bilmezlikten geliyorsun.

— Yoo, hakikaten bilmiyorum.

— Kızgınsın, hakkın var.

— Hiç kızgın değilim.

— Kızgınsın, kabul et.

— Kızgın olmamı istiyorsan canıma minnet; ama önce ne halt işlediğini öğreneyim.

— Tamam. Buna üç dört defa göz yumulur; ama alışkanlık halini almamalı. Delikanlılar ve genç kızlar toplanır, içki içer, gülüp oynarlar... Bu arada vakit ilerler. Evin kapısı kapanır...

Bigre sesini alçaltarak sözlerine devam etti: "Sözümüzü dinlemezler; gel şunu açıkça söyleyelim, onların yaşındayken biz daha mı aklı başında davranıyorduk? En kötü babalar kimlerdir bilir misin? Gençliklerinde yaptıklarını unutanlar. Söyle bakalım; hiç geceyi dışarıda geçirmedik mi?"

— Dostum Bigre, sen de söyle bakalım; babalarımızın hoşuna gitmeyen davranışlarımız olmadı mı?

— Bunun için ben de ona gereğinden fazla bağırıyorum. Sen de benim gibi yap.

— Ama Jacques gece dışarıda değildi ki.

— Bu gece olmasa bile, başka bir geceyi dışarıda geçirmiştir. Oğluna karşı kızgın değilsin ya?

— Değilim.

— Ben gittikten sonra onu hırpalamayacaksın?

— Kesinlikle hayır.

— Söz veriyor musun?

— Veriyorum.

— Şerefin üstüne mi?

— Şerefim üstüne.

— Pekâlâ, artık gidebilirim...

Vaftiz babam Bigre kapıdan çıkarken babam hafifçe omzuna vurdu: "Dostum Bigre, bana öyle geliyor ki bu işin içinde bir iş var. Bizimkiler bir dolap çeviriyorlar, yakında öğreniriz. Hadi güle güle dostum."

Efendi: Peki arkadaşın Bigre ve Justine arasındaki ilişkinin sonu nereye vardı?

Jacques: Nereye varması gerekiyorsa oraya. Bigre ona darıldı; kız da ona daha çok darıldı. Ağladı. Bigre merhamete geldi, Justine onun en iyi arkadaşı olduğuna yeminler etti. Ben

de Justine'in köyün en namuslu kızı olduğuna yeminler ettim. Bize inandı. İkimizden de özürler diledi. İkimizi de eskisinden çok takdir etti ve sevdi. İşte bekâretimi kaybedişimin başı, ortası ve sonu. Şimdi efendim, bana bu edepsizce hikâyenin nasıl bir ahlaki sonucu olabileceğini öğretmenizi bekliyorum.

Efendi: Kadınları daha iyi tanımak.

Jacques: Böyle bir derse ihtiyacınız mı vardı?

Efendi: Aynı zamanda dostları da iyi tanımak.

Jacques: Yoldan çıkmaya karar vermişlerse kızınızdan veya karınızdan faydalanmayacak bir dost bulabileceğinizi mi sanıyorsunuz?

Efendi: Babaları ve çocukları da daha iyi tanımak için bu hikâyeyi dinledim.

Jacques: Haydi canım, babalar ve evlatlar her zaman karşılıklı olarak birbirlerini aldatmışlardır.

Efendi: Bütün bu söylediklerin ebedî hakikatler. Ama kimse bunların üstünde durmak istemez. Bundan sonra anlatacağın hikâye ne olursa olsun; ders çıkarmamak için insanın bir budala olması lazım. Haydi anlat bakalım.

Okuyucum, içime bir kuruntu düştü. Galiba Jacques ve efendisine size ait olan bazı düşünceleri söyletmek şerefini verdim. Durum böyleyse onların size güceneceklerinden korkmadan bu düşünceleri yeniden ele alabilirsiniz. Sanırım *Bigre*[18] kelimesinden hoşlanmadınız. Bunun sebebini öğrenmeyi çok isterdim. Bu benim araba tamircisinin gerçek soyadıdır. Bütün vaftiz zabıtları, ölüm zabıtları, nikâh kâğıtları Bigre imzasını taşımaktadır. Bugün dükkânı işleten torunlarının adları da Bigre'dir. Güzel çocukları yoldan geçerken onları görenler: "Bakın küçük Bigre'ler geçiyor." derler. Boule ismini söylediğinizde şimdiye kadar tanıdığınız en büyük doğramacıyı anmış olursunuz. Bu bölgede Bigre adını söyleyip de bunun en büyük araba tamircisi-

18 Fr.- "Vay canına!" anlamına da gelen sözcük. (e.n.)

ne ait olduğunu hatırlamamak mümkün değildir. Bu asrın başındaki bütün dua kitaplarının sonunda adı okunan Le Bigre onların akrabalarındandır. Şayet, Bigre'lerin küçük torunlarından birinin adı büyük bir olayla anılırsa, siz derhal Sezar'ı veya Condé'yi hatırlar gibi Bigre'in adını hatırlarsınız. Çünkü Bigre var, Bigre'cik var. Tıpkı Guillaume'dan[19] Guillaume'a fark oluşu gibi. Sadece Guillaume dersem ne Büyük Britanya'nın fatihinden, ne de Avukat Patelin'in kumaş tüccarından söz etmiş olurum. Sadece Guillaume ne bir kahramanın, ne de bir burjuvanın adıdır. Bigre için de bu böyledir. Sadece Bigre ne meşhur araba tamircisinin ne de onun sıradan atalarından veya sıradan torunlarından birinin adıdır. Şunu açıkça söyleyeyim, bir isim o kişinin niteliğini belli etmez. Sokaklar Pompée[20] adını taşıyan serserilerle dolu değil mi? Ya şu yapmacık nezaketten vazgeçersiniz yahut sizinle, asilzade Chatham'in parlamento üyeleriyle konuştuğu gibi konuşurum. Onlara: "Şeker, şeker, şeker: Bunda gülecek ne var?" demişti, ben de size: "Bigre, Bigre, Bigre, neden bir adam Bigre adını taşımasın?" derim. Bu tıpkı bir subayın, generali büyük Condé'ye dediği gibi bir şey. Araba tamircisi Bigre gibi onurlu bir Bigre, sizin ve benim gibi iyi bir Bigre ve diğerleri gibi pek çok budala Bigre vardır.

Jacques: Bir düğün günüydü; Rahip Jean komşularından birinin kızını evlendiriyordu. Ben de sağdıçtım. Beni sofrada bölgenin iki alaycısının arasına oturtmuşlardı. Onların arasında, hiç de öyle olmadığım halde ahmak biri gibi görünüyordum. Bana gerdek gecesi hakkında birkaç soru sordular. Kahkahalar atmaya başladıklarına göre oldukça budalaca cevaplar vermiş olmalıydım. Sofranın öbür ucundan karıları: "Ne oldu? Neden bu kadar neşe-

19 Fr.- Doğramacı rendesi anlamına gelir. Aynı zamanda da yaygın bir erkek ismidir. (e.n.)

20 Fr.- Pompalanmış anlamına da gelir. Metinde soyad olarak da geçmektedir. (e.n.)

lendiniz?" diye bağırdılar. Kocalardan biri: "Ne olacak, bu adam çok garip şeyler söylüyor. Sana bu gece anlatırım," dedi. Arkadaşı kadar meraklı olan öteki kadın da kendi kocasına aynı soruyu sordu, o da kocasından aynı cevabı aldı. Sorular, benim verdiğim budalaca cevaplar, adamların kahkahaları ve karılarının şaşkınlığı yemek boyunca devam etti. Yemekten sonra dans başladı. Danstan sonra da gelin ve damat gerdeğe girdiler, ben de yatağıma çekildim. Şu bizim iki alaycı dost da, yataklarında karılarına benim anlaşılmaz, inanılmaz cevaplarımı anlattılar. Benim gibi yirmi iki yaşında, güçlü kuvvetli, yakışıklı, çevik ve akıllı bir delikanlının hâlâ anasından doğduğu gibi saf kalmasına kadınlar da kocaları da şaşıp kaldılar. Fakat ertesi sabah Suzon bana işaret etti ve: "Bir işin var mı Jacques?" diye sordu.

— Hayır komşum. Size nasıl yardımcı olabilirim?

— Şey... İstediğim... İstediğim...

İstediğim derken elimi sıkıyor ve bana garip bir şekilde bakıyordu. "Bizim keseri alıp bana biraz çalı kes. Tek başıma zorlanıyorum...."

— Memnuniyetle Bayan Suzon, dedim.

Keseri aldım ve yola koyulduk. Giderken Suzon başını omzuma bırakıyor, çenemi okşuyor, kulaklarımı çekiyor, belimi çimdikliyordu. Çalılığa geldik. Bulunduğumuz yer eğimliydi. Suzon yokuşun tepesinde sırtüstü yere uzandı; ayaklarını birbirinden uzaklaştırmış, ellerini başının altında kenetlemişti. Ben ondan daha aşağıdaydım. Keserle çalıları kesiyordum. Suzon dizlerini büktü, topuklarını kalçalarına yaklaştırdı, dizlerini kaldırdığından eteği beline doğru çekilmişti. Ben çalıları kesmeye devam ediyordum. Keseri nereye vurduğuma bakmadan rastgele sallıyordum. Nihayet Suzon "Jacques bitiriyor musun artık?" diye sordu.

— Ne zaman isterseniz Bayan Suzon.

"Bitirmeni istediğimi fark etmiyor musun?" dedi alçak sesle. Ben de bitirdim. Soluk aldım. Sonra yine bitirdim ve Suzon...

Efendi: Yani bekâretin bozulmuş oldu, öyle mi

Jacques: Evet, öyle; ama Suzon farkına vardı: "Bizim herife iyi bir ders verdin, seni düzenbaz..." dedi.

— Ne demek istiyorsunuz Bayan Suzon?

— Hiç, önemli değil. Beni anlıyorsun; bu yaptığını birkaç defa daha tekrarlarsan seni hoş görürüm...

Çalıları demetleyip sırtladım, evlerimize döndük.

Efendi: Yolda hiç dinlenmeden mi?

Jacques: Hayır.

Efendi: Nahiye ile köyün arası çok uzak mıydı?

Jacques: Köyden nahiyeye kadar olan yoldan daha uzak değildi.

Efendi: Kadın buna değmez miydi?

Jacques: Değerdi, değerdi ama başka bir gün için. Her anın ayrı bir değeri vardır.

Bundan bir müddet sonra, diğer alaycının karısı Marguerite beni çağırdı; değirmene buğday götürecekmiş, ama vakti yokmuş, babama da çocuklarından birini göndermesini söylemiş. Çocukların en büyüğü olduğum için babamın beni seçeceğinden şüphe etmiyordu. Nitekim düşündüğü gibi de oldu. Bayan Marguerite evinden çıktı. Ben de peşinden. Çuvalını eşeğe yükleyip tek başıma değirmene götürdüm. Buğdayı öğütüldü. Tekrar benim kadar kederli olan eşeğimle evin yolunu tuttuk. Ben bu angaryayla yetineceğimi düşünüyordum. Aldanmışım. Değirmenle köy arasında küçük bir korudan geçerken Bayan Marguerite'i orada yolun kenarında otururken gördüm. Gün batıyordu. "Jacques, ni-

hayet gelebildin! Biliyor musun seni bir saattir bekleye bekleye kahroldum?" dedi.

Anlıyorum, okuyucum, pek titizsiniz... Ancak şehirli kadınlar böyle konuşur. Bayan Marguerite "Bir saattir seni bekliyorum." demiştir.

Jacques: Su azdı, değirmen ağır işliyordu, değirmenci sarhoştu, ne kadar acele etmiş olsam da daha erken gitmeyi başaramamıştım.

Marguerite: Otur şuraya da biraz sohbet edelim.

Jacques: Peki Bayan Marguerite, ben de bunu söyleyecektim.

Sohbet etmek için yanına oturdum. Ama ikimiz de susuyorduk. Nihayet ona: "Ama bir şey söylediğiniz yok ki Bayan Marguerite, hani sohbet edecektik?" dedim.

Marguerite: Kocamın senin için söylediklerini düşünüyorum.

Jacques: Kocanızın söylediklerine hiç inanmayın, palavracının biridir o.

Marguerite: Bana senin şimdiye kadar hiçbir kadınla birlikte olmadığını söyledi.

Jacques: Ah, bakın bunu doğru söylemiş.

Marguerite: Nasıl? Bir kere bile mi?

Jacques: Bir kere bile.

Marguerite: Nasıl olur! Senin yaşında bir delikanlı kadın nedir bilmesin olacak şey mi?

Jacques: Kusura bakmayın Bayan Marguerite.

Marguerite: Peki kadın nedir bakalım?

Jacques: Kadın mı?

Marguerite: Evet kadın.

Jacques: Hele durun... Başında başlığı, bir önlüğü ve iri memeleri olan bir insandır.

Marguerite: Ah edepsiz!

Öteki aldanmamıştı; bunun aldanmasını istiyordum. Bayan Marguerite cevabıma uzun süre kahkahalarla güldü. Bense şaşkın bir tavırla "Bu kadar gülecek ne var?" diye sordum. Benim saflığıma güldüğünü söyledi. "Nasıl? Koca delikanlı olmuşsun, daha fazlasını bilmiyor musun?"

Jacques: Bilmiyorum Bayan Marguerite.

Bunun üzerine Bayan Marguerite sustu. Ben de sustum. Sonra, "Sohbet etmek için oturmuştuk ama, tek bir kelime ettiğiniz yok, hiç konuşmuyoruz." dedim. "Neyiniz var bayan Marguerite? Düşlere daldınız?"

Marguerite: Evet düşlere daldım, düşlere daldım...

"Düşlere daldım." derken göğsü kalkıp iniyor, sesi alçalıyor, vücudu titriyor, gözleri kapanıyor, ağzı hafifçe açılıyordu. Derin derin içini çekti. Kendinden geçmişti. Öldüğünü sanmışım gibi korkuyla bağırdım: "Bayan Marguerite! Bayan Marguerite! Bir şeyler söyleyin, Bayan Marguerite, kendinizi kötü mü hissediyorsunuz?"

Marguerite: Hayır yavrum, beni biraz rahat bırak... Ne oldu bilmem... Birdenbire böyle oldum.

Efendi: Yalan söylüyordu.

Jacques: Evet yalan söylüyordu.

Marguerite: Düşlere dalmıştım.

Jacques: Geceleri kocanızın yanında da böyle düşlere daldığınız olur mu?

Marguerite: Arada sırada.

Jacques: Herhâlde kocanız bu halinizden ürker.

Marguerite: Evet, ama elinden geleni yapar...

Marguerite yavaş yavaş kendine geldi ve: "Bir hafta önceki düğünde kocamla Suzon'ın kocasının seninle alay ettiklerini düşünüyordum. Bu benim yüreğimi incitmişti, ne olduğumu bilemedim." dedi.

Jacques: Çok iyi kalplisiniz.

Marguerite: Birisiyle alay edilmesinden hoşlanmam. İlk fırsatta seninle yeniden alay edeceklerini düşünüp üzülüyordum.

Jacques: Ama üzülmemek sizin elinizde.

Marguerite: Nasıl?

Jacques: Bana öğreterek...

Marguerite: Neyi?

Jacques: Kocanızı ve Suzon'ın kocasını o kadar güldüren şeyi. Bir daha alay edemezler.

Marguerite: Ah! Hayır. Senin iyi bir çocuk olduğunu, kimseye bir şey söylemeyeceğini biliyorum ama cesaret edemiyorum.

Jacques: Ama neden?

Marguerite: Buna cesaretim yok.

Jacques: Ah! Bayan Marguerite ne olur, öğretin bana. Size çok minnettar olurum, bana öğretin şunu...

Bunları söylerken ellerini sıktım, o da benim ellerimi sıktı. Gözlerinden öptüm; o da beni dudağımdan öptü. Bu arada hava iyice kararmıştı. Ona: "Bana bunu öğretme iyiliğinde bulunmayacağınızı anlıyorum, çok üzgünüm. Haydi kalkalım, eve dönelim..." dedim. Bayan Marguerite sustu. Bir elimi ellerinin arasına alıp onu bilmediğim bir yerine götürdü. Ama ben sadece: "Bir şey yok, bir şey yok." diye bağırıyordum.

Efendi: Ah edepsiz; edepsizin edepsizi!..

Jacques: İkimiz de soyunmuştuk. O elimi, onun vücudunda hiçbir şey olmayan yerine götürmüştü; kendi eli de benim vücudumda hiç de öyle olmayan yerdeydi. Ben onun altındaydım; o da benim üstümdeydi. Onun yorulmasına al-

dırmadım, zaten işini tam anlamıyla görmesi lazımdı. Bana bilmediğimi öğretmeye kendini o kadar vermişti ki neredeyse öldüğünü sandım. Ben de onun kadar kendimden geçmiş bir halde, ne söylediğimi bilmeden: "Ah bayan Suzon, beni nasıl da rahatlatıyorsunuz!" diye haykırıvermiştim.

Efendi: Yani Marguerite demek istiyorsun değil mi?

Jacques: Bayan Marguerite diyecek yerde Bayan Suzon demiştim. Böylece Bayan Marguerite'in bana öğrettiğini sandığı şeyi, Bayan Suzon'ın üç dört gün önce, biraz farklı bir şekilde öğretmiş olduğunu itiraf etmiş oluyordum. Bana: "Nasıl olur! Bunu sana ilk defa öğreten ben değil de Suzon mı?" diye sordu. Ben de şu cevabı vardım: "Ne o, ne de siz.", onunla, Suzon'la, iki kocayla alay edip, içimden hafif küfürler savururken onun üstüne çıktığımı, onun benim altımda kaldığını fark ettim. Kendi kendime bu pozisyonun ona daha fazla haz verdiğini itiraf ederken o üstüme çıktı, ben altına düştüm. Biraz susup dinlendikten sonra fark ettim ki ne o benim altımdaydı, ne de ben onun üstündeydim. Çünkü kucak kucağa oturuyorduk. Kalçalarını bacaklarımın üstüne yerleştirmişti. Bu konuda daha cahil olsaydım, iyi kalpli Bayan Marguerite bana elinden gelen her şeyi öğretecekti. Köye güçlükle gelebildik. Boğazımın ağrısı arttı ve sesim on beş günden önce açılacağa benzemiyor.

Efendi: Peki, bu kadınları bir daha görmedin mi?

Jacques: Bilakis. Pek çok defa gördüm.

Efendi: İkisini de mi?

Jacques: İkisini de.

Efendi: Araları açılmadı mı?

Jacques: Birbirlerine yardım ettikleri için birbirlerini daha çok sevmeye başladılar.

Efendi: Bizim karılarımız da olsa böyle yaparlardı ama her kadın kendi erkeğinin olmalı... Gülüyorsun.

Jacques: Şu ufak tefek adam, ne zaman bağırıp çağırırken, küfürler savururken, ağzından köpükler saçarak kafa-

sını, ayaklarını, ellerini sallayıp, bütün vücuduyla sıçrarken ve kendini öldürmek pahasına ambarın çatısından aşağıya atmak üzereyken gözümün önüne gelse kendimi gülmekten alamam.

Efendi: O ufak tefek adam kimdi? Bayan Suzon'ın kocası mı?

Jacques: Hayır.

Efendi: Bayan Marguerite'in kocası mı?

Jacques: Hayır... Hep aynı tip... Bunlar hiç eksik olmazlar.

Efendi: Kimdi o halde?

Jacques bu soruya cevap vermedi; efendisi: "Söyle canım, kimdi bu ufak tefek adam?" diye üsteledi.

Jacques: Bir gün bir çocuk, bir çamaşırcı dükkânının tezgâhına oturmuş avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Sesinden rahatsız olan dükkâncı kadın: "Yavrum niye bağırıyorsun?" diye sordu.

— Bana A dedirtmek istiyorlar da ondan.

— Peki neden A demek istemiyorsun?

— Çünkü A der demez, B dedirtmeye kalkacaklar.

"Yani ufak tefek adamın adını söyler söylemez, bana hikâyenin geri kalanını anlatırmak isteyeceksiniz.

Efendi: Belki.

Jacques: Muhakkak.

Efendi: Haydi dostum Jacques, söyle, şu ufak tefek adamın adını söyle, bunu söylemeyi sen de çok istiyorsun; söyle de ferahla.

Jacques: Bu cüce, kambur, karga burunlu, kekeme, şaşı, kıskanç, sefih bir mahlûktu ve Suzon'a âşıktı ve galiba Suzon da onu seviyordu. Adam köyün rahibiydi.

Bizim Jacques çamaşırcı kadının yanındaki çocuğa çok benziyordu, boğazı ağrıdığından beri ona A dedirtmek çok güçtü. Ama bir kere demeyegörsün; alfabeyi sonuna kadar tamamlardı.

Jacques: Suzon'ın ambarında onunla baş başaydık.

Efendi: Bir iş mi çeviriyordun?

Jacques: Hayır. Rahip geldiğinde suratını astı, söylenmeye başladı. Buyurgan bir ifadeyle Suzon'a köyün en sefih oğlanıyla ambarın en ücra köşesinde ne yaptığını sordu.

Efendi: Köyde nam saldığın anlaşılıyor.

Jacques: Hem de haklı olarak. Herif adamakıllı kızmıştı, daha ağır laflar etti. Ben de kızmaya başlamıştım. Küfürleşme kavgaya dönüştü. Elime bir yaba alıp bacaklarının arasından geçirdim. Sağa sola savurup yukarı kaldırdım, sonra onu bir saman yığını gibi ambarın üstüne fırlattım.

Efendi: Ambarın çatısı yüksek miydi?

Jacques: En aşağı üç metre vardı ve ufak tefek adam buradan boynunu kırmadan atlayamazdı.

Efendi: Sonra ne oldu?

Jacques: Sonra ne olacak, Suzon'nın şalını çıkardım, gerdanını okşadım; kendini savunurmuş gibi yaptı. Orada üzerinde rahat ettiğimiz bir eşek semeri vardı. Onu oraya götürdüm.

Efendi: Eteğini kaldırdın mı?

Jacques: Eteğini de kaldırdım.

Efendi: Peki rahip sizi görüyor muydu?

Jacques: Benim sizi gördüğüm gibi.

Efendi: Gördüğü halde susuyor muydu?

Jacques: Hayır o kadar değil. Hiddetten kudurmuş bir halde avaz avaz haykırıyordu: "Ka... ka... katil var!.. Yan... yan... yangın var! Hır... hır... hırsız var!" ve birazdan kadının uzakta zannettiğimiz kocası koşarak geldi.

Efendi: Şimdi kızdım o herife, zaten rahipleri sevmem.

Jacques: Hele onun bu halini görseydiniz pek keyiflenirdiniz...

Efendi: Kesinlikle.

Jacques: Suzon fırsattan istifade edip kalktı, ben de üstümü başımı düzeltip oradan sıvıştım. Bundan sonra olanları Suzon anlattı. Rahibin ambarın üstüne tünediğini gören kocası gülmeye başlamıştı. Papaz ona: "Gü... gü... gül bakalım... Bu... bu... bu... budala herif..." Kocası onun bu sözüne daha fazla gülmeye başladı ve orada ne aradığını sordu. Rahip: "Be... be... beni... a... şa... ğı... ya i... i... i... indir." dedi Koca gülmeye devam ederek nasıl indireceğini sordu. Rahip "Na... na... sıl çı... çı... çık... tım... sa... öy... le, ya... ba.. bayla..." diye cevap verdi. "Vay canına, hakkınız var; gördün mü okumanın faydasını..." Koca yabayı alıp rahibe uzattı. O da, yabayı benim yaptığım gibi bacaklarının arasına geçirdi. Koca ona yabanın ucunda, ambarın köşesinden kümese kadar birkaç tur yaptırdı. Bu sırada bir şarkı mırıldanıyor, rahip de bağırıyordu: "İ.. i... in... dir... be ...be... ni... ke... ke... ra... ra... ta..." Adam rahibe: "Sayın rahip, sizi böyle köyün bütün sokaklarında gezdirmemi kim engelleyebilir? Daha önce böyle bir geçit töreni hiç görülmemiştir." Yine de, kocanın onu yere indirmesiyle rahibin korkusu azaldı. O zaman kocaya ne dediğini bilmiyorum. Çünkü Suzon kaçmıştı. Ama ben şunları duyabildim: "Al... çak... se... ni ... bi.. bi... bi... bir... ra.... hip... le... dal... ga... geç... tin..... se... se... ni... a... a... a... fo... fo... roz... e... e... deceğim."

Rahip bunları söylerken koca da onu yaba darbeleriyle iteliyordu. Yanımda birkaç kişiyle birlikte oraya geldim. Koca beni görür görmez: "Gel, gel..." dedi.

Efendi: Ya Suzon?

Jacques: O işin içinden sıyrıldı.

Efendi: Nasıl, yakayı kurtarabildi mi?

Jacques: Evet, suçüstü yakalanmazlarsa kadınlar daima yakayı kurtarabilirler... Neden güldünüz?

Efendi: O ufak tefek rahibi çatalın ucundayken her düşündüğümde senin gibi güleceğim.

Jacques: Bir müddet sonra bu hikâyeyi duyan babam da güldü.

Bazılarına göre Jacques burada bir müddet sustuktan veya öksürdükten sonra, bazılarına göre de güldükten sonra, efendisi Jacques'a: "Ya peki senin aşk maceraların?" diye sordu. Jacques başını sallayıp cevap vermedi.

Aklı başında, ahlak sahibi, filozof geçinen bir adam nasıl olur da bu çeşit müstehcen hikâyelerden hoşlanabilir?

Evvela okuyucum; bunlar hikâye değil tarihtir. Jacques'ın edepsizliklerini anlattığım zaman kendimi Tiberius'un hovardalıklarını anlatan Suetonius'dan daha suçlu bulmuyorum. Zaten Suetonius'u okursanız onda hiçbir kabahat bulmazsınız. Neden Catullus'u, Martialis'i Horatius'u, Juvenalis'i, Petronius'u okurken kaşlarınızı çatmıyorsunuz? Neden Stoacı Seneca'ya: "O ayyaş ve kendini dev aynasında gören kölenize ne ihtiyacımız var? Neden yalnız ölülere karşı hoşgörülüsünüz; bu ayrımcılık üzerinde biraz düşünürseniz, bunun bazı günahkâr eğilimlerden kaynaklandığını anlarsınız. Temiz yürekliyseniz beni okumazsınız; yoldan çıkmışsanız beni hiç tereddütsüz okursunuz. Ayrıca burada anlattıklarım hoşunuza gitmezse Jean-Baptiste Rousseau'nun önsözünü açın; orada benim savunmamı göreceksiniz. Hanginiz Voltaire'i *La Pucelle*'i yazdığı için suçlayabilir? Hiç kimse. O halde insanların davranışlarını ölçmek için iki teraziniz var. Ama, bana "Voltaire'in *La Pucelle*'i bir şaheser!" diyorsunuz. Daha kötü ya; bundan ötürü daha çok okunacak demektir. Bana: "Senin *Jacques*'ın, incelikten yoksun bir şekilde yazılmış, gelişigüzel sıralanmış kimi gerçek, kimi uydurma bir olaylar yığınından başka bir şey değil!" diyeceksiniz.

Daha iyi ya! Bundan ötürü benim *Jacques* daha az okunacak demektir. Her bakımdan haksızsınız. Eserim güzelse sizi keyiflendirecektir; kötüyse hiçbir zararı dokunmayacaktır. Sizin yaptığınız abuk sabuk şeyleri takma adlar altında yazmak benim için çok eğlenceli bir şey. Sizin budalalıklarınız beni güldürür. Yazdıklarıma bunun için kızıyorsunuz. Okuyucum, size samimiyetle şunu söyleyeyim ki, ben sizin kadar kötü biri değilim. Kendimi sizin kötülüklerinizden koruyabilmem, sizi kitabımın tehlikesinden veya vereceği can sıkıntısından korumak kadar kolay olsaydı ne kadar sevinirdim! İkiyüzlü alçaklar, beni rahat bırakın; siz kızgın eşekler gibi sevişin; ama benim sevişmekten söz etmeme de izin verin. Sizi bu konuda serbest bırakıyorum, siz de benim sözümü söylememe fırsat verin. Siz hiç çekinmeden öldürmek, çalmak, ihanet etmek kelimelerini açık açık söylersiniz de, sevişmeyi ancak dişlerinizin arasından mırıldanırsınız! Yoksa bu sözde ahlaksız sözleri ağzınıza mümkün olduğunca az aldığınız için onları daha az düşündüğünüzü mü sanıyorsunuz? Bu kadar doğal, gerekli ve yerinde olan cinsel ilişkinin size ne zararı dokundu da ona konuşmalarınızda hiç yer vermeyiyrsunuz ve sözünü ettiğinizde de ağzınızın, gözlerinizin, kulaklarınızın kirleneceğini sanıyorsunuz.En az kullanılan, en az yazılan ve en az söylenen terimlerin iyice bilinmesi, genel anlamda anlaşılmış olması gerekir. Zaten bu böyledir de, *futuo*[21] kelimesine, bunun için, ekmek kelimesinden daha çok alışığızdır. Bunu her çağdaki insanlar bilir, her dilde yeri vardır. Her dilde aynı manaya gelen binlerce kelime vardır. Her dilde, açıkça ifade edilmeden, sıradan bir şeymiş gibi dile getirilir ve en çok yapılan şey olan seks kendinden en az bahsetmek zorundadır. Hâlâ sesiniz kulağımda: Bana "Seni gidi sinsi, hayâsız safsatacı." diyorsunuz. Haydi cesaret! Elinizden hiç düşürmediğiniz kitabına sadece tercüman olduğum değerli bir yazara sövün bakalım. Onun

21 Lat.-Argoda düzüşmek. (ç.n.)

üslubundaki aykırılık bana göre temiz ahlakının güvencesidir, o Montaigne'dir. *Lasciva est nobis pagina, vita proba.*[22]

Jacques ve efendisi gün boyunca bir daha hiç konuşmadılar. Jacques öksürüyor, efendisi de: "İşte amansız bir öksürük!" diyor, saatine bakıyor, farkında olmadan enfiye kutusunu açıyor, yine hiçbir şey fark etmeden burnuna bir tutam enfiye çekiyordu. Bana böyle yaptığını kanıtlayan bu hareketleri günde üç dört kez peş peşe ve büyük bir düzenlilikle tekrarlamış olmasıdır. Birkaç dakika sonra, Jacques yine öksürdü, efendisi ona: "Ne lanet olası bir öksürük!" diyordu, "Hancı kadının şarabını patlayıncaya kadar içmiştin. Dün akşam da kâtiple otururken aynı şekilde kendini kapıp koyuverdin, yukarı çıktığında yalpalıyordun; ne dediğini bilmiyordun, bugün de on kadeh devirdin. Bahse girerim matarada bir damla şarap kalmamıştır..." Sonra dişleri arasından mırıldanarak saatine bakıyor ve burnuna enfiye çekiyordu.

Okuyucum, Jacques'ın hiçbir zaman matarasını ağzına kadar şarapla doldurmadan yola çıkmadığını, matarasının eyerin kenarında asılı durduğunu söylemeyi unuttum. Efendisi onun hikâyesini uzunca bir soruyla kestiğinde, matarayı eyerden çözer, şöyle silme bir bardak doldurup içerdi; matarayı da efendisi susuncaya kadar yerine koymazdı. Bir şey söylemeyi daha unuttum. Uzun uzadıya düşünmesini gerektiren bir durum karşısında evvela matarasına danışırdı. Bir ahlak meselesini halletmesi, bir olay hakkında tartışmaya girmesi, bir karara varması, bir siyasi girişimin, ticari bir spekülasyonun eksilerini artılarını değerlendirmesi, bir kanunun mantıklı mı yoksa çılgınca mı olduğunu anlaması, bir harbin sonunu kestirmesi, handa bir oda, odada da bir yatak seçmesi gerektiğinde ilk sözü: "Mataraya bir danışalım.", son sözü: "Mataramın ve benim fikrimiz budur" olurdu. Zihni konuşmadığı zaman, konuşan portatif Delfi kâhinesine benzeyen matarası olur, matarası boşalınca he-

22 Lat.-Aykırı yazılar, ama ahlaklı yaşam. (ç.n.)

men suskunlaşırdı. Delfi'de, kâhine eteklerini kaldırıp çıplak kıçıyla sacayağının üzerine oturur, ilhamını aşağıdan yukarıya doğru alırdı; Jacques ise, ilhamını atının üstünde, başını göğe çevirmiş, matarasının kapağını açmış ve ağzına çevirmiş bir halde halde yukarıdan aşağıya doğru alıyordu. Kâhine de, Jacques da kehanetlerini söyledikleri sırada sarhoştular. Jacques kutsal ruhun havarilere bir matara içinde indirildiğini iddia eder, Pentecôte Yortusuna[23] matara bayramı adını verirdi. Kehanetler hakkında birçok kitap yazmıştı. Bu kapsamlı çalışmalarda Bacbuc[24] falını yahut matara falını tercih ediyordu. Bir hayvanın işkembesine vurarak Bacbuc şişesine soru soran rahip Meudon'un falını, şahsına karşı beslediği saygıya rağmen reddeder, "Rabelais'yi severim, ama hakikati daha çok severim." derdi. Rabelais'den sapkın *engastrimuthe*[25] diye söz ederdi. Ayrıca yüzlerce gerekçeyle en gerçek kehanetlerinin kendilerini Bacbuc veya mataranın ağzından duyurduklarını ispat ederdi. Bacbuc'un en şanlı taraftarları ve son asrın mataradan en iyi ilham alanları arasında Rabelais'nin, La Fare'ın, Callet'nin, Vadé'nin, Chapelle'in, Chaulieu'nun, La Fontaine'nin, Molière'in, Panard'ın Platon'un ve Jean-Jacques Rousseau'nun adlarını sayardı. Bunlar şarabı kendileri içmeden metheden, mataranın yalancı kardeşleriydi. Eskiden mataranın La Pomme de Pin, Le Temple, La Guinguette gibi birkaç meşhur mihrabı da vardı. Jacques Bacbuc veya Périgourde yandaşlarının yemeğin sonunda, masanın kenarına dirseklerini dayamış beklerken, ilahi Bacbuc yahut kutsal mataranın ıslıklar çalıp, başındaki başlığını uzağa fırlatarak belirip kendilerini efsanevi köpükleriyle kaplarken nasıl coştuklarını çok güzel tasvir eder. Yazısının kapağı iki portre ile süslenmiştir. Bunların altında da şunlar yazılıdır:

23 Hıristiyanlarda hamsin yortusu. (ç.n.)

24 İbr.-Şişe. Bir söylenceye göre, Mısır'da bulunan, sorulan sorulara cevap veren kehanet şişesidir. (e.n.)

25 Yun.-Karnından konuşan. (ç.n.)

Anacreon ve Rabelais; biri eski çağlarda, diğeri son zamanlarda mataranın üstatları.

Jacques da *engastrimuthe* terimini mi kullandı?.. Neden kullanmış olmasın okuyucum? Jacques'ın yüzbaşısı Bacbuc yandaşıydı. Bu sözü bilmiş olması lazım gelir. Jacques onun ağzından ne çıkarsa yazar ve sonra hatırlardı. Fakat asıl gerçek, *engastrimuthe* teriminin bana ait olması, asıl metinde *ventriloque*[26] şeklinde yazılmasıdır.

"Bütün bunlar çok güzel." diyorsunuz, "Ama Jacques'ın aşk maceraları ne oldu?" Bunu Jacques'tan başka bilen yok. İşte boğazı ağrıdığı için efendisini saatine bakıp, enfiye çekmeye mahkûm edip sizi de aynı şekilde üzüyor. Büyük bir münasebetsizlik. Şimdi ne yapacağız? İnanın bilmiyorum. Herhâlde ilahi Bacbuc'a, kutsal mataraya danışmanın tam sırasıdır. Ama onların müritleri dağılmış, mihrabı yıkılmıştı, tıpkı bizim ilahi kurtarıcımızın doğduğu gün puta tapanların kehanetlerinin sona erişi gibi, Gallet'nin ölümünden sonra Bacbuc'un kehanetleri suskun kaldılar. Artık ne büyük şiir, ne yüksek bir belagat ne de bir köşesinde sarhoşluğun ve dehanın damgası bulunan yaratıcılıklar kaldı. Artık her şey düşünülerek, ölçülüp biçilerek, akademik bir tarzda ve yavanlaştırılarak yapılıyor. Ey ilahi Bacbuc! Ey kutsal Matara! Ey Jacques'ın ilahi kuvvetleri! Tekrar bize dönün! Okuyucum, içimden size ilahi Bacbuc'un doğuşunu, ardından gerçekleşen mucizeleri, onun hükmettiği günlerdeki harikaları ve o ortadan kaybolduktan sonra yaşanan felaketleri anlatmak geliyor. Jacques'ın boğaz ağrısı devam eder, efendisi de susmakta inat ederse, bu hikâyeyi Jacques'ın boğazının iyileşmesine ve aşk maceralarını anlatmaya devam etmesine kadar uzatırım.

Burada Jacques ve efendisinin sohbetlerine çok hüzünlü bir boşluk girdi. Bir gün Nodot'nun, Brosses'un Belediye Başkanı'nın, Freinshemius'un ya da Rahip de Brottier'nin

26 Fr.- Karnından konuşan. (ç.n.)

torunlarından biri bu boşluğu doldururlar. Belki de bu kitabın kahramanları olan Jacques'ın ve efendisinin torunları da buna bol bol gülerler.

Jacques boğaz ağrısından dolayı aşk hikâyelerini anlatmayı başka bir zamana bırakınca efendisi kendi maceralarını anlatmaya başladı. Aradaki boşluğu gösteren noktalı birkaç satırdan sonra şöyle bir şey vardı: "Bu dünyada hiçbir şey budala olmak kadar hazin değildir..." Bu özlü sözü söyleyen Jacques mıydı? Yoksa efendisi mi? Bu uzun ve zorlu bir araştırma konusudur. Jacques bunları efendisine söyleyecek kadar küstah olsa da, efendi çok içten bir adam olduğu için bu sözleri kendisi için edebilirdi. Ne olursa olsun gerçek, çok gerçek olan bir şey varsa o da söze efendinin devam ettiğidir.

Efendi: Onun yaş gününden bir gün evveldi. Hiç param yoktu. Şövalye Saint-Ouin çok yakın dostumdur; her şeyi açıkça konuşur. "Hiç paran yok mu?" diye sordu.

— Yok.

— Pekâlâ; o hâlde bir şey yaparız.

— Ne yapılması gerektiğini biliyor musun?

— Tabii. Giyindi, dışarı çıktık. Beni bir yığın dolambaçlı sokakta dolaştırdı. Nihayet küçük karanlık bir eve geldik. Pis bir merdivenden üçüncü kata çıktık; oldukça geniş ve garip bir şekilde döşenmiş bir daireye girdik. Hepsi farklı şekillerde üç dolap vardı. Ortadakinin arkasında büyük bir ayna duruyor, bu aynanın büyük bir kısmını dolap kapatıyordu. Dolapların üstünde her çeşit eşya vardı. İki tavla, odanın etrafında oldukça güzel ama birbirlerine hiç benzemeyen sandalyeler. Perdesiz bir yatağın ayakucunda muhteşem bir kanepe. Pencerelerden birinin yanında yepyeni fakat içinde kuş olmayan bir kafes. Öteki pencerede, bir süpürge sapı iki ucundan iki berbat hasır iskemlenin arkalığına dayanmıştı.

Ayrıca sağda ve solda birkaç tane tablo. Bunlardan bazıları duvara çivilenmiş, bazıları iple asılı.

Jacques: Burası karanlık işlerin çevrildiği bir yer.

Efendi: Doğru tahmin ettin. Şövalye ile M. Le Brun (bizim antikacı ve tefeci) birbirlerinin boyunlarına sarıldılar... "Ne, o siz misiniz Şövalye?"

— Evet benim azizim M. Le Brun.

— Ama nerelerdesiniz? Sizi görmeyeli bir yıl oldu. İşler kötü gidiyor, öyle değil mi?

— Çok kötü azizim M. Le Brun. Ama şimdi söz konusu olan bu değil. Dinleyin beni; size bir şey söylemek istiyorum...

Ben oturdum. Şövalye ile Le Brun bir köşeye çekildiler ve aralarında konuşmaya başladılar. Konuşmalarından duyabildiğim kadarını sana anlatacağım.

— İyi bir adam mıdır?

— Çok iyi.

— Reşit mi?

— Evet.

— Oğlu mu?

— Evet.

— Bizim son iki işi biliyor musunuz?

— Daha alçak sesle konuşun.

— Babası nasıl?

— Çok zengin.

— İhtiyar mı?

— Hem de çok.

Le Brun yüksek sesle: "Bakın Sayın Şövalye, ben artık hiçbir şeye karışmak istemiyorum. Başıma bir sürü iş geliyor. Dostunuzmuş, ne yapalım öyle olsun! Beyefendinin çok kibar bir hali var. Ama ne yapalım ki...

— Rica ederim azizim Mösyö Le Brun.

— Hiç param yok.

— Ama tanıdıklarınız var.

— Hepsi de düzenbaz, dalavereci adamlar; Sayın Şövalye; siz bu heriflerin eline düşmekten bıkmadınız mı?

— İhtiyaçlar buna zorluyor.

— Sizin ihtiyacınız oldukça eğlencelidir. Bir kumar partisi, birkaç kız.

— Aziz dostum!..

— Hep de bana gelirsiniz. Bir çocuk kadar yufkayürekliyim. Sonra size karşı koymak mümkün mü? Şimdi gidip bakın, Fourgeot evde mi? Hayır gitmeyin, o sizi Merval'a götürür.

— Peki ama niye siz götürmüyorsunuz?

— Ben ha! O alçak Merval'in ne benim, ne de dostlarımın çıkarı için çalışmadığına karar verdim. Sizin şu muhtemelen onurlu bir adam olan mösyöye, benim sizin için Fourgeot'ya, Fourgeot'nun da benim için Merval'e kefil olması gerekir.

Bu sırada hizmetçi kadın içeri girdi: "Mösyö Fourgeot'lara mı gidilecek?" Le Brun hizmetçisine: "Hayır hiçbir yere gidilmeyecek." diye cevap verdi... "Sayın Şövalye elimden bir şey gelmiyor..."

Şövalye onun boynuna sarıldı, yanaklarından öptü. "Sevgili M. Le Brun! Sevgili M. Le Brun!" diye yalvardı.

Le Brun sonunda ikna oldu.

Bu ikiyüzlü öpüşme sahnesine gülerek bakan hizmetçisi dışarı çıktı ve birkaç dakika sonra yanında topal, siyahlar giyinmiş, kekeme, sıska ve buruşuk yüzlü, elinde bastonu olan, gözleri fıldır fıldır bakan ufak tefek bir adamla içeri girdi. Şövalye ona döndü ve: "Haydi Mösyö Mathieu de Fourgeot; kaybedecek hiç vaktimiz yok. Bizi çabuk götürün..." dedi. Fourgeot, onun söylediklerini işitmemiş gibi yünden bir keseyi çözmeye başladı. Şövalye, Fourgeot'ya: "Benimle alay ediyorsunuz..." Ben de onlara yaklaştım. Cebimden bir altın çıkararak şövalyeye verdim. O da çenesini okşayarak, hizmetçiye verdi. Bu sırada M. Le Brun, Fourgeot'ya: "Bu bayları oraya götürmenize izin vermiyorum..." dedi.

Fourgeot: Neden Mösyö Le Brun?

Le Brun: Çünkü o, alçağın, dalaverecinin biridir.

Fourgeot: Ben de biliyorum ki M. de Merval... Ama affetmek büyüklüğün şanındandır... Şu an için sadece parayı onda bulacağımızı düşünüyorum.

Le Brun: M. Fourgeot dilediğinizi yapın. Baylar, bu işte ben yokum.

Fourgeot, *Le Brun'e:* Mösyö Le Brun bizimle geliyor musunuz?

Le Brun: Tanrı beni korusun. Bu alçağı asla görmek istemem.

Fourgeot: Ama siz olmadan bu işi halledemeyiz.

Şövalye: Doğru söylüyor. Haydi aziz dostum Le Brun, bana yardım edeceksiniz. Başı dertte olan kibar bir adama hizmet etmiş olacaksınız. Hatırımı kırmazsınız, gelirsiniz.

Le Brun: Demek ben Merval'in evine gideceğim? Ben ha! Ben ha!

Şövalye: Evet, siz benim için oraya geleceksiniz."

Israrlara dayanamayan M. Le Brun gelmeye razı oldu ve nihayet o, şövalye, Mathieu de Fourgeot ve ben yola koyulduk. Yolda giderken şövalye, Le Brun'nün eline ahbapça vurarak bana: "Dünyanın en iyi, en yardımsever adamı, eşsiz bir dosttur." diyordu.

Le Brun: Galiba sayın şövalye beni karanlık işlere sürükleyecek.

Nihayet Merval'in evine geldik.

Jacques: Mathieu de Fourgeot...

Efendi: Peki ne demek istiyorsun?

Jacques: Mathieu de Fourgeot... Şunu demek istiyorum ki Şövalye Saint-Ouin, bu adamları adları ve soyadlarıyla tanıyordu: Ahlaksız herif bütün bu aşağılık adamların ortağıydı.

Efendi: Hakkın var galiba... Ama bu M. de Merval kadar yumuşak, terbiyeli, nazik, insani, merhametli, kendini düşünmeyen bir adama rastlamak mümkün değildi. Rüşdümü ispat ettikten ve borcuma sadık bir adam olduğum anlaşıldıktan sonra, M. de Merval, çok şefkatli, mahzun bir tavırla ve ümitsiz bir ses tonuyla, o sabah, çok zor durumdaki bir dostuna yardım ettiğini ve hiç parası kalmadığını söyledi. Sonra bana dönerek: "Sakın daha erken gelmemiş olduğunuz için üzülmeyin, gelseniz de sizi reddetmek zorunda kalacaktım. Bence dostluk her şeyin üstündedir."

Hepimizin ağzı açık kalmıştı. Şövalye, Fourgeot, Le Brun, M. de Merval'in ayaklarına kapandılar. M. de Merval onlara: "Baylar, hepiniz beni tanırsınız. Yardım etmekten keyif aldığımı ve kendime yalvartarak yapacağım yardımın değerini azaltmaktan hoşlanmadığımı bilirsiniz. Fakat şerefim üzerine yemin ederim ki, evde dört altın bile yok..."

Bu adamların ortasında hakkında verilen kararı dinleyen bir mahkûma benziyordum. Şövalye'ye: "Şövalye bu beylerin elinden bir şey gelmediğine göre, haydi gidelim..." dedim. Şövalye beni bir köşeye çekerek: "Böyle düşünme, yarın onun yaş günü. Sana haber verdim. O da senden bir hediye bekliyor. Çıkarına düşkün olmasa da, o da bütün kızlar gibidir, boş yere bekleyip hayal kırıklığına uğramak istemez. Daha şimdiden babasına, annesine, teyzelerine senin hediye getireceğini söyleyerek övünmüştür. Hediye almaman onun ağırına gider...." Sonra tekrar M. de Merval'in yanına gitti. Daha fazla ısrar etti. Merval kendini bir hayli naza çektikten sonra: "Ben de ne budalayım. Bir insanı sıkıntıda görmeye dayanamam. Şimdi aklıma bir şey geldi."

Şövalye: Nasıl bir şey?
Merval: Neden bir şeyler satın almıyorsunuz?
Şövalye: Sizde var mı?

Merval: Hayır, ama size bir şeyler verecek bir kadın tanıyorum. İyi, dürüst bir kadındır.

Le Brun: Ama bize hem eski püskü şeyler verecek, hem belki de çok para isteyecek. Bu işimize gelmez.

Merval: Hiç de değil. Çok güzel kumaşları, mücevherleri, ipeklileri, inci, elmas her türlü kıymetli taşları var. Hem de bunları çok ucuza almak mümkün. Çok iyi kadındır; aza kanaat eder, yeter ki parasını alabileceğinden emin olsun. Onları çok ucuza aldı. Gidip görün, bakması da parayla değil ya...

Merval'e ve şövalyeye istesem bile, durumumun o eşyaları satmaya uygun olmadığını söyledim. İyi kalpli Le Brun ve Fourgeot bir ağızdan: "Ne önemi var? Sizin yerinize biz satarız. Yarım günlük bir iş bu." diye bağırdılar. Öğleden sonra tekrar Merval'in evinde toplanılmaya karar verildi. Merval dostça omzuma vurarak şefkatli ve cana yakın bir sesle: "Mösyö size yardım ettiğim için çok mutluyum. Ama bu tür işlere girmenizi pek tavsiye etmem. Borç eninde sonunda insanı mahveder. Bu konuları halletmekte M. Le Brun ve Mathieu de Fourgeot gibi namuslu adamlara güç rastlarsınız..."

Le Brun ve Fourgeot de Mathieu yahut Mathieu de Fourgeot eğilerek ona teşekkür ettiler. Çok iyi bir adam olduğunu, onlar için şimdiye kadar elinden gelen yardımı yaptığını, nasıl teşekkür edeceklerini bilemediklerini söylediler.

Merval: Yanılıyorsunuz mösyöler, şu zamanda kimde vicdan kaldı ki? Bunu M. Şövalye de Saint-Ouin'e sorun, iyi bilir...

Nihayet Merval'in evinden çıktık. Merdivenden bize seslenerek, sözümüze güvendiğini, kadına haber vereceğini söyledi. Hep birlikte civardaki bir handa yemek yedik ve

randevu saatini bekledik. Yemekleri Mathieu de Fourgeot söyledi. Meyve geldiğinde iki kadın enstrümanlarıyla birlikte masamıza yaklaştılar. Le Brun onları oturttu, içki söyledi. Konuştular, çaldılar. Üç dostum kadınlardan birini mıncıklayarak eğlenirken, benim yanımda oturan diğer kadın yavaş sesle bana: "Mösyö, çok kötü adamların arasına düşmüşsünüz. Bunların hepsinin adı, polisin kırmızı kaplı sabıka kayıt defterinde yazılıdır." dedi.

Randevu saatinden biraz önce handan ayrılıp Merval'in evine gittik. Sana bu yemeğin şövalye ile benim ceplerimizde beş para kalmamasına mal olduğunu söylemeyi unuttum. Ayrıca şövalye Mathieu de Fourgeot'nun komisyon olarak altı altın istediğini, ona bundan daha az vermenin mümkün olmadığını söyledi ve böylece malları ucuza alabileceğimizi ve bu parayı malı satarak kolayca telafi edebileceğimizi ilave etti.

Merval'in evine geldiğimizde satıcı kadın mallarıyla oradaydı. Mlle. Bridoie (Kadının adı buydu.) bizi reveranslarla kibarca selamlayarak mallarını önümüze serdi: Kumaşlar, kolyeler, danteller, yüzükler, elmaslar, altın kutular. Hepsini aldık. Pazarlığı Le Brun, Fourgeot ve şövalye yaptı. Merval hesabı çıkarttı. Yekûn on dokuz bin yedi yüz yetmiş beş frank tutuyordu. Bu paranın karşılığında bir senet verecektim. Bu sırada Mlle. Bridoie reveranslar yaparak (Zira bir şey söylemeden önce hep reverans yapıyordu.): "Mösyö, zamanı geldiğinde borcunuzu ödeyeceksiniz değil mi?" diye sordu.

— Elbette, diye cevap verdim.

— O halde, sizin için bir senet imzalamak ya da bir çek vermek fark etmeyecek.

Çek sözü üzerine yüzümün sapsarı olduğunu gören şövalye Mlle. Bridoie'ya: "Çek mi dediniz, Mlle. Bridoie! Ama bu çek hiç tanımadığımız kişilerin eline geçebilir." dedi.

— Alay ediyorsunuz galiba sayın şövalye; sizin gibi onurlu şahsiyetlere karşı nasıl davranacağımızı biliriz.... Bunları söylerken bir reverans daha yaptı. Bu kâğıtlar benim çan-

tamın içinde durur... Yalnız vakti gelince ortaya çıkar..." Arkasından yine bir reverans... Cebinden cüzdanını çıkarıp her seviyeden ve sınıftan bir sürü adamın isimlerini okudu. Şövalye yanıma yaklaşarak: "Çek istiyor; bu ciddi bir şey. Artık buna karar vermek sana ait. Bu kadın bana namuslu bir insan gibi görünüyor, üstelik vadesi gelmeden eline para geçer yahut ben veririm..."

Jacques: Ve siz de çeki imzaladınız mı?

Efendi: İmzaladım.

Jacques: Babalar bu yüzden Paris'e giden çocuklarına şu nasihati verirler: Kötü niyetli kimselerle dostluk kurmayın; ustalarınıza hoş görünmeye çalışın; görevlerinizi yerine getirin; dininize sadık kalın, kötü kızlardan, esnaftan uzak durun ve özellikle çek imzalamayın.

Efendi: Ne yaparsın, ben de diğerleri gibi yaptım. Yani ilk unuttuğum şey babamın öğütleri oldu. İşte elimde satacak mal vardı. Ama bize lazım olan paraydı. Aldığımız eşyaların arasında çok güzel birkaç çift dantelli el kürkü, manşet vardı; şövalye bunların fiyatlarını hesaplayarak: "İşte bak senin mallarından birkaç değerli parça: Bunları almakla çok iyi ettin." dedi ve satın aldı. Mathieu de Fourgeot bir saat ve iki altın kutu aldı, hemen parasını getirmeye gitti. Le Brun kalanları saklamak üzere aldı. Ben de cebime çok güzel bir manşeti soktum: Bu hediye edeceğim buketin bir çiçeği olacaktı. Fourgeot göz açıp kapayıncaya kadar geri geldi ve altmış Louis altını getirdi. Kendisi için on tanesini alıkoyarak, elli altını bana verdi ve saati, iki altın kutuyu satamadığını fakat bunları rehine verdiğini söyledi.

Jacques: Rehine mi?

Efendi: Evet.

Jacques: Nereye olduğunu anladım.

Efendi: Nereye?

Jacques: Reveransçı Mlle. Bridoie'ya.

Efendi: Doğru. İki manşetten başka güzel bir yüzük, üstü oymalı, menevişli altın kaplama bir kutu aldım. Cebime elli altını yerleştirdim. Şövalye de, ben de çok keyiflenmiştik.

Jacques: Ne güzel. Bu hikâyede bir şey beni çok meraklandırdı. Le Brun efendinin hiç çıkar gözetmezmiş gibi davranması. Ona da bu yağmadan bir pay çıkmadı mı?

Efendi: Haydi oradan Jacques, alay ediyorsun, M. Le Brun'ü tanımıyorsun. Onun yardımına bir karşılıkta bulunmak istedim, bana gücendi. Kendisini Mathieu de Fourgeot'nun yerine koyduğumu söyledi. O zaman şövalye bağırdı: "İşte aziz dostum M. Le Brun; her zaman böylesiniz, ama bu yaptıklarınızın karşılığında size bir şeyler vermezsek yüzümüz kızaracak..." Bunları söyleyerek, iki düzine mendille bir ipekli kumaş parçası çıkardı; karısı ve kızı için Le Brun'e hediye etti. Adam mendilleri, ipek kumaşı inceledi ve çok beğendiğini söyledi. Yaptığımızın çok kibarca bir davranış olduğunu anlattı ve geri kalan malları kısa bir zamanda satarak bunun acısını çıkaracağını belirtti. Oradan ayrılıp bir arabaya atlayarak dörtnala sevdiğim kızın evine doğru yola koyulduk. Hediyeler çok makbule geçti. Sevgilim pek mutlu görünüyordu. Hemen orada manşeti elbisesinin üstüne koyup nasıl gittiğine baktı; yüzük parmağına sanki ısmarlanmış gibi uydu. Beraber yemek yedik ve tahmin edeceğin şekilde güldük, eğlendik.

Jacques: Sonra orada mı yattınız?

Efendi: Hayır.

Jacques: O halde şövalye yattı?

Efendi: Sanırım.

Jacques: Elli altın da uzun süre cebinizde kalmamıştır.

Efendi: Hayır. Bir hafta sonra Le Brun'nün evine gittik. Kalan mallarımızın ne kadara satıldığını öğrenmek istiyorduk.

Jacques: Hiç veya çok az şey. Le Brun sizi mahzun bir tavırla karşıladı; Merval'e ve reverans yapan matmazele "Se-

filler!", "Alçaklar!", "Kalleşler!" diye küfürler savurdu ve onlarla bir daha hiç görüşmeyeceğine dair yeminler ettikten sonra avucunuza yedi sekiz yüz frank kadar bir para koydu.

Efendi: Aşağı yukarı o kadar. Sekiz yüz yetmiş frank.

Jacques: Böylece, biraz hesap biliyorsam, Le Brun'den aldığınız sekiz yüz yetmiş, Merval'den veya Fourgeot'dan aldığınız elli, manşetlere ve yüzüğe de elli diyelim, işte on dokuz bin yedi yüz yetmiş beş franktan elinizde kalan. Merval'in hakkı varmış; bu kadar dürüst insanlarla karşılaşmak mümkün değildir.

Efendi: Şövalyenin maliyetine aldığı manşetleri unutuyorsun.

Jacques: Zaten şövalye onların parasını size hiçbir zaman vermemiştir.

Efendi: Evet vermedi. Ayrıca Mathieu'nün rehine verdiği iki altın kutu ile saati hesaba katmadın.

Jacques: Ne diyeceğimi bilemedim de ondan.

Efendi: Bu arada çekin vadesi de geldi.

Jacques: Tabii ne sizin, ne de şövalyenin geliri onu karşılayamadı.

Efendi: Ben saklanmak zorunda kaldım. Aileme haber verdiler. Amcalarımdan biri Paris'e geldi. O hilekârları polise şikâyet etti. Bu şikâyeti bir komisere havale ettiler. Bu adam Merval'in koruyucularındandı. Kanuna aykırı bir durum olmadığını, polisin bir şey yapamayacağını söyledi. Mathieu'nün iki kutuyu rehin bıraktığı adam, Mathieu'yü duruşmaya davet etti. Ben de davaya karıştım. Mahkeme masrafları saati ve kutuları sattıktan sonra üzerine beş altı yüz frank daha eklemem gerekeceği kadar çoktu.

Buna inanmayacaksınız okuyucum; ama bakın size anlatayım: Bizim komşulardan bir limonatacı ölmüştü. İki küçük çocuğu yetim kaldı. Ölünün evine komiser geldi. Kapıyı mühürledi. Sonra gelip mühürü açtılar. Eşyaları sekiz, dokuz

yüz franka sattılar. Bu paradan mahkeme masrafı çıktıktan sonra çocukların her birine ikişer metelik kaldı, sonra onları çocuk yurduna götürdüler.

Efendi: Büyük bir felaketti.

Jacques: Başa çıkılması zor bir işmiş.

Efendi: Bu arada babam öldü. Borcumu ödedim ve saklandığım yerden çıktım. Orada şövalye ile benim şerefimizi korumak için ellerinden geleni yaptıklarını itiraf etmeliyim.

Jacques: Ve nihayet siz yine eskisi gibi şövalye ile sevgilinizin eline düştünüz ve sevgiliniz size kendini her zamankinden daha pahalıya sattı.

Efendi: Ama neden böyle düşünüyorsun Jacques?

Jacques: Neden mi? Artık özgür olduğunuz ve dürüstçe kazanılmış bir servet elde ettiğiniz için sizi tam bir ahmak haline dönüştürmek, yani sizinle evlenmek istiyordu da ondan.

Efendi: Evet, sanırım bunu planlıyorlardı ama başaramadılar.

Jacques: Şansınız varmış ya da onlar beceriksizce davranmışlar.

Efendi: Galiba sesin açılmaya başladı, daha rahat konuşuyorsun.

Jacques: Size öyle geliyor ama öyle değil.

Efendi: Yeniden aşk maceralarını anlatmaya başlayamaz mısın?

Jacques: Hayır.

Efendi: Demek benim maceralarımı anlatmamı istiyorsun?

Jacques: Biraz dinlenmek ve içmek istiyorum.

Efendi: Nasıl? Boğazın ağrıdığı halde mataranı mı doldurttun?

Jacques: Evet, ama lanet olası ıhlamurla doldurttum. Bu yüzden kafam çalışmıyor, salaklaştım. Matarama ıhlamurdan başka bir şey doldurmadıkça salağın biri olacağım.

Efendi: Ne yapıyorsun?

Jacques: Ihlamuru yere boşaltıyorum. Bize uğursuzluk getirmesinden korkuyorum.

Efendi: Delisin sen.

Jacques: Deli veya akıllı; mataranın içinde bir damla bile kalmaması lazım.

Jacques matarasını yere boşaltırken, efendisi de saatine bakarak enfiye kutusunu açar ve aşk hikâyesine devam etmeye hazırlanır. Ben de okuyucum, onun karşısına uzaktan atının sırtında gelen kamburu çıkmış ihtiyar bir askeri, yahut yaya veya eşek sırtında gelen küçük hasır şapkalı ve kırmızı şallı genç bir köylü kadını çıkararak çenesini kapamak istiyorum. Üstelik bu ihtiyar asker Jacques'ın yüzbaşısı veya onun arkadaşı olamaz mı?

— Ama o öldü, diyeceksiniz.

— Öyle mi sanıyorsunuz?.. Ayrıca genç köylü kadın Bayan Suzon, Bayan Marguerite veya Grand-Cerf hanının sahibi olan kadın yahut Jeanne ana veya onun kızı Denise olamaz mı? Bir roman yazarı bundan geri kalmazdı. Ama ben Richardson'ınkilerden başka hiçbir romanı sevmem. Ben tarih yazıyorum. Bu tarih ilgi çeker veya çekmeyebilir. Bu benim umurumda bile değil. Amacım gerçekleri yazmaktır, bunu da yapıyorum. Bu yüzden rahip Jean'ı Lizbon'dan geri getirmeyeceğim. Arabanın içinde genç ve güzel bir kadınla birlikte gelen şişman Başrahip Hudson olmayacak.

— Ama Başrahip Hudson ölmemiş miydi?

— Nereden biliyorsunuz? Cenazesine mi gittiniz?

— Hayır.

— Toprağa verilirken orada mıydınız?

— Hayır.

— O halde benim keyfime göre yaşıyordur ya da ölmüştür. Ayrıca bu arabayı durdurmak, rahibi ve yanındaki kadını aşağı indirmek, başlarından bir yığın macera geçirterek

sizi Jacques'ın ve efendisinin aşk maceralarını dinlemekten mahrum etmek de benim elimde, ama ben bu çarelere başvurmak istemem. Sadece biraz üslup değişikliği ve hayal gücüyle bir roman yazmanın ne kadar kolay olduğunu anlatmak istiyorum. Biz hakikatten ayrılmayalım ve Jacques'ın boğaz ağrısı geçinceye kadar bırakalım efendisi anlatsın.

Efendi: Bir sabah şövalye çok kederli bir halde yanıma geldi. Bir gün önce onunla birlikte kırlara gitmiştik. Şövalye, sevgilisi veya benim sevgilim ya da her ikimizin sevgilisi, kızın anası babası, teyzeleri ve yeğenleri hep beraberdik. Şövalye bana kızın ailesinde kuşku uyandıracak bir ihtiyatsızlıkta bulunup bulunmadığımı sordu. Annesinin ve babasının benim gösterdiğim yakınlıktan dolayı kızlarını sıkıştırdıklarını söyledi. Niyetim varsa, bunu açıkça söylemekten daha basit bir şey olamayacağını, böyle yaptığım takdirde beni çok iyi karşılayacaklarını, ama on beş gün içinde durumu olduğu gibi açıklamazsam artık göze batmaya başlayan, dedikodulara yol açan ve kızlarının kısmetinin kapanmasına neden olacak ziyaretlerimi kesmemi isteyeceklerini söyledi.

Jacques: Eh, söyleyin şimdi efendim, Jacques'ın tahminleri doğru muymuş?

Efendi: Şövalye sözlerine şunları da ekledi: "On beş gün çok kısa bir süre! Seni seviyor, sen de onu seviyorsun. On beş gün sonra ne yapacaksınız?" Şövalye'ye kızdan kesinlikle vazgeçeceğimi söyledim.

— Vaz mı geçeceksiniz? Onu sevmiyor musunuz?

— Seviyorum, hem de pek çok. Ama bir ailem, bir ismim, bir konumum, bazı planlarım var. Bütün bunları bir küçük burjuva kızının uğruna feda etmek istemem.

— Peki onlara bu dediklerini anlatayım mı?

— Sen bilirsin. Ama insanların bu ani ve titiz davranışları beni şaşırtıyor. Kızlarının verdiğim hediyeleri kabul etmesi-

ne göz yumdular; belki yirmi defa bizi baş başa bıraktılar; kim güzel bir arabayla bir gezinti teklif ederse onunla baloya, tiyatroya, kırlara ve şehire gitmesine müsaade ederler; kızları misafirleriyle müzik eşliğinde sohbet ederken yorganı kafalarına çekip uyurlar; sen de evlerine dilediğin gibi girip çıkıyorsun; laf aramızda şövalye bu eve senin kabul edilmen bunun bir başkası için de geçerli olacağı anlamına gelir. Kızları mimlenmiştir. Onun hakkında söylenenlere kâh inanırım kâh inanmam; ama şunu kabul etmelisin şövalyem, bu insanlar kızlarının onuruyla ilgilenmekte biraz geç kalmışlar. Sana işin doğrusunu söyleyeyim mi? Onlar beni yakamdan tutup, nikâhı kıyacak rahibe götürebilecekleri bir enayi sanmışlardı. Yanıldılar. Matmazel Agathe'ı çok güzel buluyorum; onun uğruna yaptığım korkunç harcamaların da farkındayım. Yine de onunla birlikte olmaya devam ederim, ama bunun için onun gelecekte daha anlayışlı davranacağına inanmam lazım.

"Ömrümü, servetimi, arzularımı hep onun ayaklarının dibinde tüketmeye niyetim yok. Bunları daha yararlı şeyler için kullanabilirim. Bu son sözlerimi Mlle. Agathe'a; daha öncekileri de ebeveynlerine söylersin. Ya ilişkimiz bitmeli ya da bana artık başka bir gözle bakmaya başlamalılar; ayrıca Mlle. Agathe bana öncekinden daha farklı davranmalı. Beni oraya götürdüğün zaman pek çok ümitler vermiştin ama hepsi boşa çıktı. Şövalye, bu ilişkiye beni biraz da sen zorladın."

Şövalye: İnan, bunun için önce kendimi zorlamıştım. Bu delişmen kızın rahat davranışlarını, sokulganlığını gören biri onun bir fazilet abidesi olacağını tahmin edebilir miydi?

Jacques: Vay canına! Demek böyle konuşabildiniz. Hayatınızda ilk kez dirayetli davranmışsınız.

Efendi: Bazen insanın böyle anları olur. Tefeciler yüzünden başıma gelenler, Mlle. Bridoie'dan kaçmak için Saint-

Jeane de Latran'da saklanmam, ayrıca Mlle. Agathe'ın katı yaklaşımı canıma tak demişti. Geri çevrilmekten bıkmaya başlamıştım.

Jacques: Peki, aziz dostunuz, şövalye Saint-Ouin'a çektiğiniz bu yürekli nutuktan sonra ne yaptınız?

Efendi: Sözümü tuttum; bir daha kızın evine gitmedim.

Jacques: Bravo, bravo! Mio Caro Maestro![27]

Efendi: Aradan yaklaşık on beş gün geçti. Bu zaman zarfında Şövalye evde olup bitenleri bana bir bir anlattı ve sebat etmemi tavsiye etti; Önce bu işe şaşırdılar; aralarında konuşuyor, senin canını nasıl sıkmış olabileceklerini birbirlerine soruyorlardı. Küçük kız hiç aldırmazmış gibi davranıyor, bu durumdan pek de etkilenmediğini belli etmek için yapmacık bir kayıtsızlıkla: "Bu mösyöyü ne zamandır görmüyoruz; demek kendisini görmemizi istemiyor. Öyle olsun. Kendi bilir." diyordu. Ardından topuklarının üzerinde geri dönüyor, şarkılar mırıldanıyor, pencereye gidip geliyor; ama gözlerinin kırmızılığından ağladığı anlaşılıyordu.

— Demek ağlıyor?

— Sonra oturuyor, eline örgüsünü alıyor, çalışmak istiyor, ama çalışamıyordu. Herkes konuşuyor, o susuyordu. Onu neşelendirmek istediklerinde aksileşiyor, ona gezip eğlenmesini, tiyatroya gitmesini söylediklerinde kabul diyor, ama tam gidileceği sırada başka bir şeye karar verip vazgeçiyordu... Ah! İşte huzurun kaçmaya başladı. Sana bir daha bir şey anlatmayacağım.

— Peki şövalye; peki ya tekrar gidersem...

— Bunu yaparsan bence budalalık etmiş olursun. İnsan kararında sebat etmeli, metin olmalı. Çağrılmadan gidersen mahvolmuşsun demektir. Onlara biraz görgü kurallarını öğretmek lazım.

— Ya davet etmezlerse?..

---

27 İt.-Bravo, bravo! Sevgili Efendim! (ç.n.)

— Ederler.

— Ya çok gecikirlerse?..

— Merak etme, yakında davet ederler. Baksana dostum; senin gibi bir adamın yerine bir başkasını bulmak kolay değil. Sözünü tutmazsan seni avuçlarının içine alır, sana, bu zaafını pahalıya mal ederler, istediklerini yaptırırlar, o zaman boyun eğmekten, diz çökmekten başka yapacak bir şey kalmaz. Efendi mi yoksa köle mi, hem de en kötü hakaretlere maruz kalan bir köle mi olmak istersin? Beğendiğini seç. Doğrusunu söylemek gerekirse sen biraz gevşek davranıyordun, kendini bu kadar kaptırmış bir adama güvenilemez. Ama olan olmuş, şimdi fırsatı kaçırmamalısın.

— Demek ağladı?

— Evet! Ağladı. Sen ağlayacağına o ağlasın daha iyi.

— Ya beni davet etmezlerse?

— Davet ederler diyorum. Onlara gittiğimde, senden hiç bahsetmiyorlar. Beni yokluyorlar, ben de izin veriyorum. Nihayet seni görüp görmediğimi soruyorlar. Bazen "Evet." bazen "Hayır." diye kayıtsızca cevap veriyorum. Sonra başka şeyler konuşuluyor. Ama sözü yeniden sana getirmekte gecikmiyorlar. Söze ilk anne, baba, teyze ya da Agathe başlıyor: "Ona karşı saygıda kusur etmedik; üstelik başına gelenler sırasında onunla nasıl ilgilenmiştik! Ayrıca yeğenimin ona gösterdiği yakınlık! Ona ne diller dökmüştüm! Onun yüzünden dostlarımızdan ne kadar tepki almıştık! Ah, insanlara hiç güvenilmiyor! Bütün bunlardan sonra gel de kapını herkese aç!.. Dostluklara bel bağla."

— Ya Agathe ne diyor?

— Evde büyük bir şaşkınlık yaşandığından emin olabilirsin.

— Ya Agathe?

— Agathe beni bir köşeye çekti ve: "Şövalye, bana bir şeyler anlatabilir misiniz? Bana kaç kere onun beni sevdi-

ğini söylemiştiniz. Herhâlde ona inanmıştınız hem niye inanmayacaksınız değil mi? Ben bile inandıktan sonra..." Sonra sustu, sesi boğuklaştı, gözleri yaşlandı... İşte bak sen de onun gibi davranmaya başladın, artık sana bir şey anlatmayacağım. Karar, karardır. Senin ne istediğini biliyorum, bu olmayacak; aklından çıkar. Durup dururken onlardan uzaklaştın, şimdi gidip kapılarını çalarak bu budalalığı daha da ileri götürmene müsaade edemem. Bu durumdan, Mlle. Agathe'dan bir şeyler koparmak için faydalanmalısın. Seni elinde tutmanın kaybetmekten daha zor olduğunu anlamalı, seni kaçırmak istemiyorsa ona göre hareket etmesi lazım geldiğini kavramalı. Yaptıklarından sonra gidip elini öpmek tuhaf doğrusu. Ama, elini vicdanının üstüne koy da söyle, biz iki dostuz; hiç çekinme. Gerçekten kızla aranızda bir şey olmadı mı?

— Olmadı.

— Yalan söylüyorsun, dürüstlük taslıyorsun.

— Fırsat olsaydı belki, ama yemin ederim ki yalan söylemek saadetine ermedim.

— İnanılmaz şey; beceriksiz bir adam değilsin. Sana zaaf gösterdiği bir anı olmadı mı?

— Hayır.

— Herhâlde olmuştur. Sen farkına varmamış, fırsatı kaçırmışsındır. Sanırım ahmakça davrandın. Senin gibi kibar, ince, dürüst adamlar böyle yaparlar.

— Ya sen ne yapıyordun şövalyem?

— Hiç.

— Senin de o kızda gözün yok muydu?

— Beni bağışla dostum; belki eskiden vardı. Ama sonra aramıza sen girdin ve o eli sen kazandın. Seninle daha fazla ilgilendiğini, benden uzaklaştığını fark edince ne yapmam lazım geldiğini anladım. Yine eskisi gibi arkadaş olduk; bana düşüncelerini açar, fikir danışırdı, ben de en azından senin gölgen gibi orada yaşamayı kabul ettim."

Jacques: Efendim, iki şey dikkatimi çekti; ilki, ben hikâyeme başlar başlamaz şeytan bir bahane çıkarır, sözümü yarıda kesmeme sebep olur; halbuki sizin hikâyeniz hiç kesilmeden devam ediyor. İşte hayat böyledir zaten. Biri kayalar arasında hiçbir yerini zedelemeden gezinir; diğeri istediği kadar adımını attığı yere baksın; en düzgün yolda bile mutlaka ayağını bir taşa çarpar ve yuvasına derisi soyulmuş bir halde döner.

Efendi: Sanırım şu meşhur nakaratını unuttun, hani Tanrı'nın takdiri, alınyazısı derdin.

Jacques: Diğer mesele de şu: Sizin şövalye Saint-Ouin'in düzenbazın biri olduğunu düşünüyorum. Paranızı Le Brun, Mathieu, Merval ve Bridoie gibi alçaklarla paylaştıktan sonra metresini size yutturmak ve karınızı rahatça kullanmak istiyordu... Ah, boğazım!..

Efendi: Kabalık ve terbiyesizlik ettiğinin farkında mısın?

Jacques: Olabilir.

Efendi: Hem sözünü kesiyorlar diye sızlanırsın, hem de başkalarının sözünü kesersin.

Jacques: Sizin bana kötü örnek olmanız yüzünden. Hafifmeşrep bir anne kızının dürüst olmasını istiyor, parasını harvurup harman savuran bir baba oğlunun tutumlu olmasını istiyor... Bir efendi...

Efendi: Dilediği zaman uşağının sözünü kesiyor, sonra da kendi sözünü kesmemelerini istiyor.

Okuyucum, handaki o sahneyi yeniden göreceğinizden korkuyor musunuz? Biri: "Aşağıya ineceksin." diye bağırıyor; öteki: "İnmeyeceğim." diye diretiyordu. Şimdi de beni size, "Sözünüzü keseceğim.", " Hayır, sözümü kesmeyeceksin." tartışmasını izletmekten kim alıkoyabilir ki? Jacques'ı veya efendisini biraz kışkırtırsam kavga başlayacak ve bir kere kavgayı başlatırsam, nasıl biteceğini kim bilebilir? Ama hakikat şu ki, Jacques efendisine haddini bildirerek cevap

verdi: "Efendim ben sizin sözünüzü kesmiyorum. Fakat izin verdiğiniz şekilde sizinle konuşuyorum."

Efendi: Tamam, ama hepsi bu değil.

Jacques: Fakat size başka nasıl bir saygısızlık ettim ki?

Efendi: Hikâyeyi anlatana müdahale ediyor, onu seni şaşırtmaktan alacağı hazdan mahrum bırakıyorsun. Çok yersiz bir bilgelikle sonucu tahmin ettiğini belirtiyorsun. Böylece, anlatana susmak düşüyor. İşte ben de susuyorum.

Jacques: Ah efendiciğim!

Efendi: Şu ukalalara lanet olsun.

Jacques: Öyle olsun: Ama acımasızlık edip...

Efendi: Lanetlenmeye layık olduğunu kabul et.

Jacques: Kabul, yine de saatinize bakacaksınız, burnunuza enfiye çekeceksiniz ve öfkeniz geçince hikâyenizi anlatmaya devam edeceksiniz.

Efendi: Bu lanet herif bana her istediğini yaptırıyor... Şövalye, aramızda geçen bu konuşmadan birkaç gün sonra muzaffer bir edayla yeniden bana uğradı.

— Ah! Dostum; bir daha tahminlerimin doğru çıkacağına inanacaksınız değil mi? Size söylememiş miydim? Bizim elimiz daha güçlü... İşte size kızdan bir mektup: evet ondan bir mektup...

Bu mektup çok hoş bir dille yazılmıştı. İçinde sitemler, yakınmalar vesaire vardı ve tabii ben de kızın evine gidip gelmeye başladım.

Okuyucum burada, okumayı bırakıyorsunuz. Ne oldu? Ah anlıyorum, bu mektubu görmek isterdiniz. Mme. Riccoboni olsa bunu size gösterirdi. Mme. de La Pommeraye'ın iki sofu kadına yazdığı mektubun içeriğini öğrenemediğiniz için üzüldüğünüzden eminim. O mektup Agathe'inkinden daha güç olmamasına ve yeteneğim konusunda kendimi çok yeterli bulmamama rağmen işin içinden sıyrılabilirdim, ama pek de ilginç olmazdı. Titus Livius'un "*Roma Tarihi*"ndeki

yahut da Kardinal Bentivoglio'nun Flandre Savaşı'ndaki muhteşem nutuklarına benzerdi. Onlar zevkle okunur ama insanı hayal kırıklığına uğratırlar. Kahramanlarına söylemedikleri nutukları söyleten bir tarihçi onlara yapmadıkları hareketleri de yaptırır. Bunun için sizden şu iki mektuptan vazgeçmenizi ve okumanıza devam etmenizi rica edeceğim.

Efendi: Bana ortadan kaybolmamın sebebini sordular. Canımın öyle istediğini söyledim. Anlattıklarımla yetindiler ve her şey yine eski halini aldı.

Jacques: Yani siz yine kesenin ağzını açtınız. Ve aşk işleriniz bir arpa boyu dahi ilerlemedi, değil mi?

Efendi: Şövalye benden bu konuda yeni haberler bekliyor ve sabırsızlanıyormuş gibi görünüyordu.

Jacques: Belki de gerçekten sabırsızlanıyordu.

Efendi: Neden?

Jacques: Neden mi? Çünkü...

Efendi: Evet çünkü...

Jacques: Hayır; vazgeçtim, sözü hikâyeciye bırakmalı...

Efendi: Öğütlerimin faydasını göstermesine memnun oldum... Bir gün şövalye bana kırlarda bir gezinti yapmamızı teklif etti, gittik. Erkenden yola çıkmıştık. Bir kır lokantasında yemek yedik. Akşam yemeğini de orada yedik. Şarap nefisti. Çok içtik, siyasetten, çapkınlıktan bahsettik. Şövalye bana hiç bu kadar yakınlık göstermemiş, hiç bu kadar içten davranmamıştı. Başından geçen bütün maceraları açıkça anlattı. İyi ya da kötü yanlarını benden gizlemedi. İçiyor, beni kucaklıyor, şefkatten ağlıyordu. Ben de içiyor, onu kucaklıyor ve ağlıyordum. Geçmişte yaptıklarının sadece birinden yakınıyor ve ölünceye kadar bunun vicdan azabını duyacağını söylüyordu.

"Şövalye, bunu dostuna anlatmalısın, yüreğin ferahlar." dedim. "Haydi söyle mesele nedir? Belki de çok önemsiz bir meseleyi gözünde büyütüyorsun?"

— Hayır, hayır, diye bağırdı şövalye, yüzünü iki elinin arasında saklayarak; bu benim hayatımda bir leke, silinmez bir leke. Evet ben, şövalye de Saint-Ouin bir keresinde bir dostumu aldattım.

— Nasıl oldu bu iş?

— Heyhat! Tıpkı sizinle olduğu gibi aynı eve konuk oluyorduk. Mlle. Agathe gibi bir genç kız vardı. Arkadaşım kızı seviyordu ama kızın sevdiği bendim. O varını yoğunu harcıyor, ben de bundan faydalanıyordum. Bunu ona itiraf etmeye hiçbir zaman cesaret edemedim. Ama bir gün onunla buluşursak her şeyi söyleyeceğim. Bu korkunç sır yüreğimi daraltıyor, bu ağır yükten mutlaka kurtulmalıyım.

— Bunu yaparsanız çok iyi edersiniz, şövalye.

— Bana bunu öneriyor musunuz?

— Evet, tabii.

— Ya peki dostum. Bunu nasıl karşılar dersiniz?

— Dostunuz gerçekten dürüst bir adamsa yaptığınızı kendiliğinden mazur görecektir. Sizin açıkyürekliliğiniz ve pişmanlığınız onu etkileyecektir, sizin boynunuza sarılacaktır. Onun yerinde olsam yapacağım şeyi o da yapacaktır.

— Böyle mi düşünüyorsunuz?

— Evet.

— Onun yerinde olsaydınız siz böyle mi yapardınız?

— Şüphesiz...

O anda şövalye ayağa kalkıp yanıma geldi, gözünden yaşlar boşanırken ellerini bana doğru uzatıp: "O halde beni kucaklayın dostum." dedi.

— Ne! Şövalye! dedim. Yani o siz miydiniz? Öteki ben miyim? Kız da Agathe alçağı mı?

— Evet dostum, bana verdiğiniz sözü reddediyorum. İstediğinizi yapabilirsiniz. Siz de benim gibi, yaptıklarımı affedilmez buluyorsanız, beni affetmeyin. Kalkıp yanımdan gidin, beni gördüğünüzde başınızı çevirin ve beni utancım ve ıstırabımla baş başa bırakın. Ah dostum! Küçük entri-

kacı kızın kalbime nasıl hâkim olduğunu bir bilseniz! Ben namuslu bir insanım. Yaptığım bu alçaklıktan ne büyük bir azap duyduğumu tahmin edemezsiniz. Kaç defa, gözlerimi ondan ayırıp onun ve benim ihanetlerimizden dolayı içim kan ağlayarak size baktım! Bunu fark etmemiş olmanıza şaşırıyorum."

O bunları anlatırken ben donup kalmıştım. Sözlerini güçlükle işitebiliyordum: "Ah hain! Ah Şövalye! Sen, sen ha! Sen benim dostumdun!.." diye bağırdım.

— Evet, ben size ihanet ettim. Evet ben hainin biriyim; sizi ona bağlayan bağları koparmak için benden çok ona ait olan bir sırrı açığa vurduğum için de hainim. Beni asıl üzen yaptığınız bütün fedakârlıklara karşılık ondan hiç bir karşılık göememenizdir." (*Burada Jacques gülmeye ve ıslık çalmaya başladı.*)

Fakat okuyucum, bu, Collé'nin şaraptaki hakikatidir... Ne söylediğinizi bilmiyorsunuz. Zekânızı göstermek isterken iyice budalalaşıyorsunuz. Hayır, bu şarabın meydana çıkardığı hakikat olmak şöyle dursun, şarabın neden olduğu bir hatadır. Öfkelenip size kabalık etmiştim. Affınızı dilerim.

Efendi: Öfkem yavaş yavaş azaldı. Şövalyeyi kucakladım. Tekrar iskemlesine oturdu. Dirseklerini masaya dayamıştı; yumruklarıyla gözlerini kapayarak bana bakmaya cesaret edemiyordu.

Jacques: Çok üzgündü ve siz de iyilik yapıp onu teselli ettiniz. (*Jacques yine ıslık çalmaya başladı.*)

Efendi: İşi şakaya vurmak bana daha makul göründü. Neşeyle söylediğim her kelimede şövalye: "Dünyada sizin bir eşiniz daha yoktur. Benden yüz kere daha iyi insansınız. Ben böyle bir hakaret karşısında böyle hoşgörülü davranıp sizi affedeceğimden şüphe ederken, siz şaka yapıyorsunuz. Görülmüş şey değil bu. Dostum, bu hatamı telafi edebilecek

miyim? Ama böyle bir şey telafi edilmez, işlediğim suçu ve sizin büyüklüğünüzü asla unutamayacağım. Bunlardan ilkini kendime lanet etmek, ikincisini de size hayranlık duymak için daima hatırlayacağım ve size bağlılığım her gün daha da artacak."

— Haydi şövalye, artık bunları düşünmeyin; kabahatinizi ve benim tepkimi büyütüyorsunuz. Gelin sıhhatinize içelim. Pekâlâ madem istemiyorsunuz, benim sıhhatime içelim. Şövalye yavaş yavaş cesaretlenmeye başladı. İhanetini tüm ayrıntılarıyla kendisine hakaretler ederek anlattı. Kızı, anasını, babasını, teyzelerini, yeğenlerini yerden yere vurdu. Onların bana değil kendisine layık olan bir sürü ahlâksızdan başka bir şey olmadıklarını söyledi.

Jacques: İşte ben de bunun için kadınlara sarhoşlarla yatmamalarını tavsiye ederim. Bence sizin şövalyeniz dostluğuna ve aşkına ihanet ettiği için berbat bir adamdır. Lanet olsun! Az kalsın... Onurlu bir insan olmak ve sonra size... Ama durun efendim, ben fikrimde ısrar ediyorum. Bu şövalye, alçağın, hem de bir numaralı alçağın ta kendisidir. Bu maceranın nasıl sona ereceğini biliyorum; sizi aldattığını söylerken bir kere daha aldatmasından korkuyorum. Lütfen beni de kendinizi de bir an önce o handan ve o adamın dostluğundan kurtarın...

Ardından Jacques, içinde şarapda ıhlamur da bulunmadığını unutarak matarasına el attı. Efendisi gülmeye başladı. Jacques bir çeyrek saat boyunca hiç durmadan öksürdü. Efendisi saatini ve enfiye kutusunu çıkardı ve sonra canınız isterse Jacques'ı çileden çıkarmak ve sandığı gibi sadece kendi sözünün kesilip efendisinin sözünün kesilmediğinin alınyazısı olmadığını kanıtlamak için yarıda kesebileceğim hikâyesine devam etti.

Efendi, Şövalye'ye: Bu anlattıklarınızdan sonra bir daha onlarla görüşmeyeceğinizi umuyorum.

— Ben, onlarla görüşmeyeceğim, öyle mi? Onlardan intikam alamadan ayrılmak beni üzer. Kibar bir adamı aldatsınlar, onunla oynasınlar, soyup soğana çevirsinler; sonra benim gibi bir kibar adamın, çünkü kendime hâlâ bu gözle bakıyorum, zaafından, aşkından yararlanıp böyle iğrenç işlere alet etsinler, en yakın arkadaşıyla düşman etsinler... Çünkü, ne de olsa dostum, yaptığım alçaklığın farkına varabilir ve bana kin duyabilirdiniz.

— Hayır, iş oraya varmazdı. Hem neden öyle olsun? Hem ne için? Kimsenin yapmayacağına güvence veremeyeceği bir hata için. Üstelik benim karım mı ki? Ne zaman olacaktı ki? Kızım mı? Hayır. O basit bir alçaktan başka bir şey değil. Haydi dostum, bırakalım bunları ve içelim. Agathe kanlı canlı, beyaz, yumuşak tenli, tombul bir kızdı değil mi? Sanırım insana büyük bir haz verir, onun kolları arasında, dostlarınızı asla hatırınıza getirmeyecek kadar mutluydunuz.

— Gerçekten de kadının güzelliği ve bana verdiği haz kusurumu hafifletseydi, dünyanın en masum adamı ben olurdum.

— Ah, bakın, şövalye böyle konuşursanız söylediklerimi geri alırım. Yaptığınızı hoş görmekten vazgeçerim, sizin ihanetinizi unutmaya bir şartla razı olurum.

— Söyleyin, dostum; emredin; isterseniz kendimi pencereden aşağıya atayım, kendimi asayım, şu bıçağı kalbime saplayayım...

Bunu söyler söylemez şövalye masanın üstünde duran bir bıçağı kavradı. Gömleğinin önünü açtı, gözleri yuvalarından fırlamış bir halde bıçağın ucunu kalbinin üstüne dayadı. Kendisini öteki dünyaya göndermek için benden bir işaret bekliyormuş gibi bir hali vardı.

— Sorun bu değil şövalyem. Bırakın o lanet bıçağı.

— Hayır bırakmayacağım; layık olduğum cezayı bulmalıyım. Bir işaretiniz yeter.

— Bırakın o lanet bıçağı, size günahınızın kefaretini bu kadar pahalıya ödetmek niyetinde değilim..."

Bununla beraber bıçağın ucu hep kalbinin üstüne dayalı duruyordu. Elini yakaladım, bıçağı alıp uzağa fırlattım, sonra bardağımı ağzına kadar doldurarak "Hele bir içelim; ardından sizi affedebilmem için ileri süreceğim korkunç şartı öğreneceksiniz. Agathe pek cilveli, pek şehvetli öyle değil mi?"

— Ah dostum, bunu benim kadar bilemezsiniz.

— Dur, biraz; bize bir şişe şampanya getirsinler, sonra bana onunla geçirdiğin gecelerden birini anlatırsın. Çapkın hain; seni bağışlamam bu hikâyenin sonuna bağlıdır. Haydi başla, söylediğimi duymuyor musun?

— Duyuyorum.

— Bu ceza çok mu ağır geldi?

— Hayır.

— Ne düşünüyorsun?

— Düşünüyorum.

— Senden istediğim şeyi mi?

— Agathe ile geçirdiğim bir gecenin hikâyesini.

Bu sırada şövalye beni tepeden tırnağa süzmeye başlamıştı. Kendi kendine şöyle söyleniyordu: "İkimizde aynı boyda, aynı yaştayız; bazı farklar varsa da hayalinde beni tercih etti, hiçbir şeyden şüphe etmez..."

— Ne düşünüyorsun şövalye? Bardağın dolu duruyor. Hâlâ anlatmaya başlamadın.

— Düşünüyorum dostum; size her şeyi anlattım. Kucaklayın beni; intikamımızı alacağız evet, alacağız. Bence o bir ahlaksızdan başka bir şey değil. Bana layık değil, o küçük bir sürtük. Geçirdiğim gecelerden birini mi anlatmamı istiyorsunuz?

— Evet, çok şey mi istiyorum?

— Hayır, fakat size anlatmak yerine böyle bir gece yaşatsam?

— Daha iyi olur herhâlde. (*Burada Jacques ıslık çalmaya başlar.*)

Bunları söyler söylemez şövalye cebinden biri küçük, biri büyük iki anahtar çıkardı. "Küçük anahtar, sokak kapısının, büyük de Agathe'ın odasına giden koridorun anahtarıdır. İşte ikisini de size veriyorum. Yaklaşık altı aydır onun odasına böyle giriyorum. Siz de aynısını yaparsınız. Odasının pencereleri bildiğiniz gibi ön taraftadır, pencerelerde ışık gördüğüm müdetçe sokakta dolaşırım. Camın kenarına bırakılan bir fesleğen saksısı parolamızdır. O zaman, sokak kapısına yaklaşıp açarım, içeri girer, kapıyı kaparım; mümkün olduğu kadar yavaşça yukarı çıkarım; bildiğiniz gibi sağdaki küçük koridoru döndükten sonra soldaki oda onundur. Şu büyük anahtarla koridorun kapısını açarım; sağdaki küçük gardroba girerim, orada küçük bir mum vardır; onun ışığında rahat rahat soyunurum. Agathe odasının kapısını aralık bırakır. Girerim ve onun yatağında buluşuruz, anladınız değil mi?" dedi.

— Çok iyi anladım.

— Yan odalardan duyulmaması için hiç konuşmayınız.

— Sanırım çene çalmak yerine yapacağınız daha güzel şeyler vardır.

— Biri gelecek olursa, hemen yataktan çıkar gardroba saklanırım. Ama şimdiye kadar hiç böyle bir şey olmadı. Genellikle sabahın dördünde oradan ayrılırım. Zevkten veya yorgunluktan daha geç kalırsak yataktan beraber kalkarız; o aşağıya iner, ben gardroba girer, giyinirim, sonra oturur, okur, dinlenir, eve geleceğim saati beklerim, ardından aşağıya iner, sanki yeni gelmişim gibi onu kucaklarım.

— Bu akşam seni bekliyor mu?

— Beni her gece bekler.

— Peki yerini bana verecek misin?

— Bütün kalbimle. Geceyi, hikâyeye tercih etmemizden dolayı hiçbir üzüntü duymuyorum. Yalnız isterdim ki...

— Bitirin sözünüzü; size yardım için elimden geleni esirgemem.

— Şunu istiyorum: Sabaha kadar onun yatağında kalın, ben de sizi suçüstü yakalayayım.

— Ah! Hayır şövalye; bu çok alçakça bir davranış olur.

— Çok alçakça mı? Düşündüğünüz kadar alçak değilim. Önce küçük gardropta soyunacağım.

— Sizin yüreğinizde şeytanlık var. Üstelik bu mümkün değil; anahtarları bana vereceksiniz.

— Ah, dostum, ne kadar budalasın.

— Sanırım o kadar da değil.

— Peki ama neden ikimiz birden içeri girmeyelim? Siz Agathe'nin yanına gidersiniz; ben aramızda kararlaştıracağımız bir işarete kadar gardropta kalırım.

— Bu o kadar çılgınca, o kadar eğlenceli bir şey ki sanırım kabul edeceğim. Ama şövalyem ben bu eğlenceyi başka bir geceye bırakmayı tercih ediyorum.

— Ah, anladım, niyetiniz birkaç kere intikam almak.

— Kabul ediyor musunuz?

— Tamamıyla.

Jacques: Sizin şövalye bütün tahminlerimi altüst ediyor. Ben...

Efendi: Ne düşünüyordun?

Jacques: Hayır efendim, siz anlatın daha iyi.

Efendi: İçtik, çılgınca şeylerden konuştuk. O geceyle ve diğer gecelerle ilgili pek çok şeyden söz ettik. Agathe'nin ikimizin ortasında kalacağı geceyi düşündük. Şövalye yeniden neşelendi. Sohbetimizde kederden eser kalmadı. Bana gece macerasına ait bazı taktikler veriyordu ama bunların hepsini aklımda tutmam kolay değildi. Agathe'ın yeteneklerinin, eşsizliğinden, rahat davranışlarından, bitmek bilmeyen ayrıntılardan konuştuk. Şövalye aşk sarhoşluğunun,

şarabınkinden ne kadar üstün olduğunu büyük bir incelikle anlatıyordu. Macera yahut intikam zamanının yavaş yavaş yaklaştığını fark ettiğimizde masadan kalktık. Hesabı şövalye ödedi, bunu ilk kez yapıyordu. Arabamıza atladık. Sarhoştuk. Arabacımız ve uşaklarımız bizden daha sarhoştular.

Okuyucum, burada arabacıyı, uşakları ve efendilerini bir hendeğe yuvarlamaktan beni kim alıkoyabilir? Hendek sizi ürkütüyorsa, hepsini sağ salim şehre getirdikten sonra onları içinde sarhoş gençlerin olduğu başka bir arabayla çarpıştırmaktan beni kim alıkoyabilir? Her iki arabadakiler birbirlerine ağır sözler söyleyebilirler; bir kavga çıkar, kılıçlar çekilir ve mükemmel bir kavga başlar. Kavgadan hoşlanmıyorsanız beni çarptıkları arabanın içine Mlle. Agathe ve teyzesini yerleştirmekten kim alıkoyabilir ki? Ama bunların hiçbiri olmayacak. Şövalye ile Jacques'ın efendisi Paris'e vardılar. Jacques'ın efendisi şövalyenin elbiselerini giydi. Gece yarısı Agathe'in penceresinin önüne geldiler. Işıklar söndü, fesleğen saksısı yerine kondu. Sokağın bir başından öteki başına kadar bir tur daha yaptılar. Şövalye dostuna öğütlerini tekrarladı. Kapıya yaklaştılar; şövalye kapıyı açtı, Jacques'ın efendisini içeri soktu. Sokak kapısında bekledi. Koridorun anahtarını arkadaşına verdi. Sokak kapısını kapayıp uzaklaştı. Bu ayrıntıyı kısaca anlattıktan sonra Jacques'ın efendisi devam etti:

"Evin içini biliyordum. Ayaklarımın ucuna basarak yukarı çıktım, koridor kapısını açtım, sonra tekrar kapadım. Gardroba girdim. Mumun ışığında soyundum, oda kapısı yarı aralıktı. Yatağa doğru gittim. Agathe uyumuyordu. Perdeleri açtım ve o anda iki çıplak kolun boynuma sarıldığını ve beni kendine çektiğini hissettim. Kendimi bıraktım. Yattım, beni öpücüklere boğuyordu, ben de onu binlerce defa öptüm. İşte dünyanın en mutlu insanı bendim. Şimdi bile hâlâ..."

Şimdi derken, efendisi Jacques'ın uyuduğunu yahut uyur gibi yaptığını görerek: "Uyuyorsun, demek hikâyemin en çarpıcı bölümünde uyuyorsun ahmak..." ve tam bu anda Jacques efendisinin sesini duydu. "Uyanacak mısın?"

— Zannetmiyorum.

— Neden?

— Çünkü uyanırsam, boğazımın ağrısı da uyanacak sanırım. En iyisi ikimiz de istirahat edelim..."

Bunları söyleyerek Jacques yine başını göğsüne doğru eğdi.

— Boynunu kıracaksın.

— Alnıma yazılmışsa kesinlikle kırarım. Mlle. Agathe'ın kolları arasında değil miydiniz?

— Evet.

— Kendinizi orada çok rahat mı hissediyordunuz?

— Hem de çok.

— İyi o zaman, orada kalmaya devam edin.

— Kalayım; bunu söylemek hoşuna gidiyor.

— En azından ben Desglands'ın yakı hikâyesini öğreninceye kadar orada kalın.

Efendi: İntikam alıyorsun hain.

Jacques: Neden olmasın?. Siz benim aşk hikâyelerimi binbir soruyla aklınıza eseni söyleyerek kestiğinizde ben hiç sesimi çıkarmamıştım. Şimdi şu iyi yürekli Desglands'ın yakı hikâyesini anlatana kadar sizinkini kesersem çok mu ileri gitmiş olurum? O Desglands bana çok iyilik etmişti. Beş parasız kaldığım zaman beni cerrahın evinden kurtarmıştı. Denise'i onun evinde tanımıştım. Denise olmasaydı, bütün yolculuğumuzda size anlatacak tek kelime bulamazdım. Efendim, sevgili efendiciğim; Desglands'ın yakı hikâyesini dilediğinizce kısa anlatın, bu arada uykum açılacak, sizi tüm dikkatimi toplayarak dinleyeceğim.

Efendi, omuzlarını silkerek anlatmaya başladı:

— Desglands'ların yakınlarında güzel bir dul kadın oturuyordu; birçok yönüyle geçen asrın ünlü hafifmeşrep kadınlarından birine[28] benzerdi. Aklı başında ama hoppa bir kadındı. Bugün yaptığı çılgınlıktan yarın pişman olurdu. Bütün ömrünü sefahat ve pişmanlık arasında geçirdi. Ama sefahat pişmanlık duymasına engel olmuyor, duyduğu pişmanlık onu sefahat âlemlerinden vazeçiremiyordu. Onu ömrünün sonlarına doğru tanımıştım. Nihayet iki büyük düşmanından kurtulacağını söylüyordu. Ona sitem edeceği tek kusuru konusunda hoşgörülü davranan kocası yaşadığı müddetçe kendisinden şikâyet etmiş, fakat öldükten sonra da dövünmüştü. Karısına aşk maceralarını yasaklamak, ona kendisine içkiyi yasaklamaları kadar gülünç geliyordu. Karısının âşıklarını seçerken gösterdiği incelikten dolayı onun bütün maceralarını affetmişti. Kadın bir ahmakla ya da kötü niyetli bir adamla asla ilişki kurmamış, sevgisini daima yeteneğin ya da dürüstlüğün ödülü olarak sunmuştu. Bir adamın onun âşığı olduğunu söylemek bu adamın değerli biri olduğu anlamına gelirdi. Hoppalığının farkında olduğu için, kimseye bağlılık sözü vermezdi. "Ömrümde bir kere yalan yere yemin ettim. O da ilk yeminimdir." derdi. Bir erkeğin kendisi için kendisinin de o erkek için beslediği duygular kaybolduğunda, onunla dost kalırdı. Dürüstlükle ahlak arasında hiçbir zaman bu kadar büyük bir fark görülmemiştir. Kadının ahlâklı olduğu söylenemezdi; fakat onun kadar dürüst bir insanla karşılaşmanın güç olduğu itiraf ediliyordu. Rahibi onu kilisede pek seyrek görse de, kesesini her zaman fakirlere açık tuttuğunu biliyordu. Bacakları dermansız kimselerin elinden alınmaması gereken bir çift koltuk değneği olarak gördüğü din ve kanunlar hakkında alaycı sözler ediyordu. Kocalarıyla ilişkiye girmesinden korkan kadınlar çocuklarıyla ilişkiye girmesini arzu ederlerdi.

28 Ninon de Lenclos. (ç.n.)

Jacques, dişlerinin arasından: "Bu kadını uzun uzadıya anlatmanın ne demek olduğunu sana gösteririm." dedikten sonra:

— Bu kadına delice tutkun muydunuz?

Efendi: Elbette ama Desglands daha çabuk davranıp ona âşık oldu...

Jacques: Mösyö, onun yakı ve aşk hikâyesi birbirlerine ayrılmayacak şekilde bağlı mı?

Efendi: Bunları ayırmak mümkündür. Yakı sıradan bir olay, hikâye de birbirlerini sevdikleri süre boyunca olup bitenlerdir.

Jacques: Bu süre boyunca çok şey mi oldu?

Efendi: Çok.

Jacques: Bu durumda, bu olaylardan her birinde hikâyenin kahramanı olan kadının tasvirine bu kadar zaman ayırırsanız anlatacaklarınız Pentecôte Yortusuna kadar bitmez... Olan, sizin ve benim aşk hikâyelerimize olur.

Efendi: Peki ama, neden diğer hikâyeme devam etmemi istemedin?... Sen Desglands'ın şatosunda küçük bir çocuk görmüş müydün?

Jacques: İnatçı, yaramaz, terbiyesiz ve hastalıklı bir çocuk değil mi? Evet görmüştüm.

Efendi: İşte o çocuk, o güzel dul kadınla Desglands'ın gayrimeşru çocuklarıdır.

Jacques: Bu çocuk adama çok üzüntü verecek. Bir kere evin tek çocuğu. Serseri olması için iyi bir sebep; zengin olacağını da biliyor; bu da yine serseri olması için başka bir sebep.

Efendi: Hastalıklı olduğu için ona hiçbir şey öğretilmedi. Onu sıkmazlar, hiçbir şey için zorlamazlardı; işte bu da serseri olması için üçüncü sebep.

Jacques: Bir gece deli oğlan, hayvan gibi ulumaya başlamıştı. Bütün ev halkı ayaklandı. Koşuştular. Babasının kalkmasını istiyormuş.

— Babanız uyuyor.

— Uyursa uyusun; kalkmasını istiyorum; istiyorum da istiyorum...

— Hasta...

— Hastaysa hasta; kalksın diyorum. Kalkmasını istiyorum.

Desglands'ı uyandırdılar; ropdöşambırını omuzuna atıp geldi.

— Ne var yavrum? İşte geldim, ne istiyorsun?

— Onlar da gelsin.

— Kimler?

— Şatodaki herkes.

Herkesi, efendileri, uşakları, misafirleri, Jeanne'ı, Denise'i, ağrıyan dizlerimle beni çağırdılar... Hepimiz oradaydık. Yalnız kötürüm ihtiyar kapıcı kadın yoktu. Şatodan çeyrek fersah ötede bir kulübede oturuyordu. Oğlan bu kadının da getirilmesini istedi.

— Ama yavrum, vakit gece yarısı.

— Böyle istiyorum, böyle istiyorum.

— Oturduğu yerin buraya uzak olduğunu biliyorsun.

— Gelsin diyorum.

— Çok yaşlı, yürüyemez.

— Gelmesini istiyorum.

Zavallı kadıncağızı da getirmek gerekiyordu. Gittiler, kucakta getirdiler. Hepimiz toplandığımızda kendisini yataktan kaldırmalarını ve giydirmelerini istedi, kaldırdılar ve giydirdiler. Sonra herkesin büyük salonda toplanmasını ve kendisinin de babasının büyük koltuğuna oturtulmasını istedi. Bu emri de yerine geldi. Hepimize el ele tutuşmamızı söyledi. Bu şekilde hepimizin dans etmesini istedi. Dans etmeye başladık. Ama hikâyenin asıl inanılmaz yanı bundan sonra geliyor...

Efendi: Umarım beni bundan sonrasını dinlemek zahmetinden kurtaracaksın.

Jacques: Hayır, hayır, sonrasını da dinleyeceksiniz. (Çocuğun annesini uzun uzadıya anlatmanın cezasını çektirmeyeceğini sanıyor.)

Efendi: Jacques, şımarıyorsun.

Jacques: Ne yapayım, siz düşünün.

Efendi: Dul kadının şu uzun ve sıkıcı tasviri yüzünden bunu yapıyorsun. Ama sanırım, çocuğunun saçmasapan davranışlarının uzun ve sıkıcı hikâyesini anlatarak bunu telafi ettin.

Jacques: Bu sizin fikriniz. O halde babasının hikâyesini anlatın ama tasvir yok, tasvirlerden nefret ederim.

Efendi: Peki neden tasvirlerden nefret edersin?

Jacques: Çünkü tasviri yapılan kişiler, onlarla karşılaştığınızda tanıyamayacağınız kadar az benzerler tavsirlerine. Bana olayları anlatın, konuşmaları olduğu gibi aktarın, böylece nasıl bir insandan bahsedildiğini anlamış olurum. Bir kelime, küçük bir jest bazen bana bütün bir şehir halkının gevezeliklerinden çok şey öğretmiştir.

Efendi: Bir gün Desglands...

Jacques: Siz yokken bazen, kütüphanenize girer ve bir kitap alır okurum. Genellikle tarih kitabı seçerim.

Efendi: Bir gün Desglands...

Jacques: Tüm tasvirleri hızla geçerim.

Efendi: Bir gün Desglands...

Jacques: Affedersiniz efendim, makine bir kere harekete geçti, sonuna kadar gitmesi lazım.

Efendi: Nerede?

Jacques: Orada.

Efendi: Bir gün Desglands güzel dulu, civardaki bazı asilzadelerle birlikte yemeğe davet etmişti. Desglands'ın saltanatının sona ermek üzere olduğu günlerden biriydi. Davetlilerden biri dulu cezbediyordu. Masaya oturmuşlardı. Desglands ve rakibi güzel dulun tam karşısında yan yana oturuyorlardı. Desglands konuşmaları canlandırmak için

bütün zekâsını kullanıyor, dula iltifat ediyordu. Ama kadın dalgındı, onu duymuyor gibiydi ve gözleri rakibinin üstündeydi. Desglands'ın elinde taze bir yumurta vardı; birden, galiba kıskançlığın etkisiyle yumruğunu sıktı, yumurta parmaklarının arasında kırılarak yanındakinin yüzüne sıçradı. Adam eliyle bir hareket yaptı. Desglands onun elini tutarak kulağına: "Mösyö, bu tokatı yüzüme inmiş olarak kabul ediyorum." dedi. Ortalığa derin bir sessizlik çöktü. Güzel dulun canı sıkılmış gibiydi. Yemek sıkıntılı geçti ve çabucak sona erdi. Sofradan kalktıktan sonra kadın, Desglands'ı ve rakibini bir odaya çağırttı. Bir kadının yapabileceği en büyük bir incelikle onları barıştırmaya çalıştı; yalvardı, ağladı, bayıldı, Desglands'ın ellerini sıkıyor, yaşlı gözleriyle de ötekine bakıyordu. Birine: "Beni seviyorsunuz!", diğerine: "Beni sevmiştiniz!" İkisine birden de: "Demek beni mahvetmek, herkesin nefret ettiği bir kadın haline getirmek istiyorsunuz? Rakibini öldüren bir daha benim yüzümü göremeyecek; benim ne dostum; ne de âşığım olamayacak; ölünceye kadar ondan nefret edeceğim..." diyordu. Sonra yine bayıldı ve bayılırken: "Acımasızlar! Kılıçlarınızı çekip kalbime saplayın; ölürken sizin kucaklaştığınızı görürsem gözüm açık gitmeyecek!.." diye bağırdı. Desglands ve rakibi, önce donmuş gibi oldukları yerde kaldılar, sonra ona yardım etmek için çabaladılar. İkisinin gözleri de yaşlıydı. Yine de artık gitmeleri gerekiyordu. Güzel dulu yarı ölü bir halde evine götürdüler.

Jacques: Ne güzel! Efendim, kadının tasvirine ne ihtiyacım vardı? Bu son anlattıklarınız onu tanımam için yeterli olmayacak mıydı?

Efendi: Ertesi gün Desglands vefasız sevgilisini ziyarete gitti, rakibi de oradaydı. Bu işe en çok şaşan kim oldu biliyor musun? Kadın ve rakibi, Desglands'ın sağ yanağını siyah bir bezle örttüğünü görerek hayret ettiler. "Nedir bu?" diye sordu dul kadın.

Desglands: Bir şey değil.
Rakibi: Apse mi?
Desglands: Önemli değil.

Biraz konuştuktan sonra Desglands kalktı; çıkarken rakibine bir işaret yaptı. Adam işaretin manasını iyi anlamıştı. O da aşağıya indi. Biri sokağın bir tarafından, biri diğer tarafından giderek güzel dulun arka bahçesinde buluştular ve dövüşmeye başladılar. Desglands'ın rakibi ağır yaralanarak boylu boyunca yere serilmiş fakat ölmemişti. Onu evine götürürlerken Desglands sevgilisinin yanına döndü; oturdu ve tekrar dünkü olay üzerinde konuştular. Kadın ona, şu yanağını kaplayan kocaman ve gülünç şeyin ne olduğunu sordu. Desglands ayağa kalktı, aynaya baktı: "Evet, gerçekten biraz büyük olmuş..." Kadından bir makas istedi; yanağındaki siyah bezi çıkardı, keserek küçülttü, sonra yine yanağına yapıştırdı ve sordu: "Şimdi nasıl buluyorsunuz?"

— Daha küçük de olsa eskisi kadar gülünç.

— Olsun bu da bir şeydir.

Desglands'ın rakibi iyileşti. İkinci defa düello ettiler. Zafer yine Desglands'ın oldu. Böylece peş peşe beş altı defa dövüştüler. Her seferinde Desglands kazanıyordu. Ve her dövüşten sonra da yanağındaki siyah bezi biraz daha küçültüyordu.

Jacques: Bu macera nasıl sona erdi? Beni şatoya getirdiklerinde sanırım yanağında o siyah bez yoktu.

Efendi: Hayır. Bu maceranın sonu güzel dulun da sonu oldu. Bu olayın üzüntüsü onun sağlığını iyice bozdu.

Jacques: Ya Desglands?

Efendi: Bir gün beraber geziyorduk. Ona bir mektup getirdiler. Okuduktan sonra: "Mert bir adamdı ama onun ölümüne üzülmüyorum..." Bunları söylerken küçüle küçüle sinek kadar kalmış olan yanağındaki siyah yuvarlağı söküp

attı. İşte Desglands'ın hikâyesi, şimdi Jacques memnun mu bakalım? Artık benim aşk maceramı dinleyeceğini ümit edebilir miyim? Yoksa kendi mecarasını mı anlatacak?

Jacques: Ne o, ne öteki.

Efendi: Neden?

Jacques: Çünkü hava sıcak. Artık yoruldum; şu ağaçların gölgesinde, suyun kenarında biraz dinlensek iyi olur.

Efendi: Peki ben razıyım, ama nezlen?

Jacques: Sıcaktandır; doktorlar çivi çiviyi söker derler.

Efendi: Bu vücut için olduğu kadar ruh için de geçerlidir. Dikkatimi çeken garip bir şey var. Bütün ahlaki vecizeler hekimlikte kullanılıyor, hekimliğin vecizelerinin, ahlaki deyiş olarak kullanılması da yaygın.

Jacques: Olabilir.

Attan indiler, çayırlara uzandılar.

Jacques efendisine: "Uyuyacak mısınız, uyumayacak mısınız? Siz uyursanız ben uyumam, siz uyumazsanız ben uyurum."

Efendisi de "Uyumana bak." dedi.

— Sizin uyumayacağınızdan emin olabilir miyim? Yoksa bu sefer iki at birden çalınabilir."

Efendi cebinden saatini ve enfiye kutusunu çıkardı. Jacques uyumaya çalıştı. Ama her an bedeni sarsılarak uyanıyor ve iki elini havaya kaldırarak çırpıyordu. Efendisi: "Kime kızıyorsun?" diye sordu.

Jacques: Karasineklere ve ötekilere. Bu gereksiz hayvanlar neye yarar bilmem.

Efendi: Sebebini bilmediğin için bunları bir şeye yaramaz zannediyorsun. Doğa faydasız ve lüzumsuz bir şey yaratmamıştır.

Jacques: İnanırım. Bir şey varsa, var olmasını gerektiren bir sebep olmalı.

Efendi: Vücudunda fazla kan yahut pis kan toplandığında ne yaparsın? Bir cerrah çağırır, kendini hacamat ettirirsin. İşte şikâyet ettiğin şu küçük sinekler kanatlı cerrahlardır; küçücük iğneleriyle seni sokup fazla kanını damla damla çekiyorlar.

Jacques: Ama şu da var ki kanım fazla mı, değil mi bilmiyorum. Buraya bir deri bir kemik kalmış bir adam getirin; sizin şu küçük cerrahlar onu da sokacaklar mı, sokmayacaklar mı bakalım? Onlar yalnız kendilerini düşünürler. Doğada her varlık sadece kendisini düşünür. Başkasına zarar verip vermediğini umursamaz. Sadece kendi çıkarına bakar.

Bunları söylerken tekrar ellerini çırpıyor ve: "Şu kanatlı küçük cerrahlara lanet olsun!" diyordu.

Efendi: Jacques, Garo'nun[29] masalını bilir misin?

Jacques: Evet.

Efendi: O masalı sever misin?

Jacques: Hayır.

Efendi: Söylemesi kolay.

Jacques: Ama ispat edilmesi de kolay. Meşe ağacının dallarında palamut yerine balkabağı olsaydı, o Garo ahmağı meşenin altında uyur muydu? Meşenin altında uyumadığına göre yukarıdan palamut yahut balkabağının düşmesi burnuna ne zarar verirdi ki? Bu masalları çocuklara okutun.

Efendi: Senin adaşın[30] bir filozof bunu doğru bulmuyor.

Jacques: Herkesin kendine göre bir düşüncesi vardır. Sonra Jean-Jacques, Jacques değildir.

Efendi: Jacques için ne büyük kayıp.

Jacques: Kader kitabının son sayfasının son satırını okumadan bunun böyle olduğunu kim söyleyebilir?

Efendi: Ne düşünüyorsun?

---

29 La Fontaine'in Meşe Palamudu ve Balkabağı masalından söz ediliyor. (ç.n.)

30 Jean-Jacques Rousseau, Émile. (ç.n.)

Jacques: Şunu düşünüyorum: Siz söylüyorsunuz, ben de cevap veriyorum. Siz istemeden söylüyorsunuz, ben de istemeden cevap veriyorum.

Efendi: Peki sonra?

Jacques: Sonra? Biz iki canlı ve düşünen makineyiz.

Efendi: Ne demek istiyorsun?

Jacques: İki makinede harekete geçen birer yay var.

Efendi: Peki bu yay?..

Jacques: Bir sebep olmadan harekete geçerse şeytan beni çarpsın. Yüzbaşım derdi ki: "Ortaya bir sebep koyun, bunu bir sonuç takip edecektir. Zayıf bir sebebin sonucu da zayıf olur; geçici sebebin neticesi de bir anlık olur! Sürekliliği olmayan bir sebepten yine öyle bir sonuç doğar. Can sıkıcı bir sebepten vasat bir netice çıkar ve nihayet sebepler ortadan kalkarsa sonuçlar da yok olur."

Efendi: Ama özgür olduğumu hissediyorum, tıpkı düşündüğümü hissettiğim gibi.

Jacques: Yüzbaşım derdi ki: "Evet, hiç istemediğiniz bir anda, atınızdan düşmek ister misiniz?"

Efendi: Tamam! Düşeceğim.

Jacques: Neşeyle, hiç üzülmeden, sanki bir hanın kapısında iniyormuş gibi mi?

Efendi: O kadar da değil. Ama ne çıkar; yeter ki attan düşeyim ve böylece özgür olduğumu kanıtlayayım.

Jacques: Yüzbaşım derdi ki: "Ne! Demek ben böyle ısrar etmeseydim, attan düşüp boynunuzu kırmak asla aklınıza gelmeyecekti. O halde, sizi ayaklarınızdan yakalayıp eyerinizden aşağıya atan benim. Attan düşmeniz sizin özgür değil, deli olduğunuzu kanıtlıyor." Yüzbaşım amaçsızca kullanılan bir özgürlüğün ancak kaçıklara özgü olduğunu da söylerdi.

Efendi: Bu sözler benim için oldukça ağır. Ama sana da yüzbaşına da canım ne isterse onu isteyeceğimi söyleyeceğim.

Jacques: İradenize bu kadar sahipseniz neden şimdi o dişi maymunu sevmiyorsunuz? Neden o kadar istemenize rağmen Agathe'ı sevmekten vazgeçtiniz? Efendim? İnsan hayatının dörtte üçünü yapamayacağı şeyleri istemekle geçirir.

Efendi: Doğru söyledin.

Jacques: Ve istemeden yapmakla.

Efendi: Bana bunu kanıtlar mısın?

Jacques: İsterseniz.

Efendi: İsterim.

Jacques: Tamam... Şimdi başka şeylerden bahsedelim...

Bu boş sözlerden sonra sustular. Jacques kendisini sıcak havalarda güneşten, kötü havalarda yağmurdan koruyan, her zaman başını örten, altında dünyanın en iyi beyinlerinden birinin her fırsatta kaderi yokladığı karanlık mihrabı çıkardı. Bu şapkanın kenarları yukarı kalkık durduğunda, yüzü gölgeden neredeyse göğsünün ortasına geliyordu; aşağı doğru kıvrıldığında ise on adım ötesini görmek için başını yukarı kaldırıyordu. İşte böyle zamanlarda bu şapka için:

Os illi sublime dedit, coelumque tueri,
Jussil, et erectos, ad sidera tollere vultus. [31]

sözü söylenebilirdi.

Böylece şapkasını çıkaran ve gözlerini uzaklarda gezdiren Jacques, bir çiftçinin sabanına koştuğu atlardan birini boş yere kırbaçlayıp durduğunu gördü. Genç ve dinç olan bu at tarlanın ortasına yatmıştı; çiftçi boş yere yularını çekiyor, yalvarıyor, okşuyor, korkutuyor, küfrediyor ve vuruyordu. Hayvan hiç hareket etmeden yerinden kımıldamıyordu.

---

31 Ovidius, Metamorfozlar, I, 85-86:
"İnsana yüzünü yukarı çevirecek şekilde bir kafa bahşetti, ve ona göğe bakmasını ve başını yıldızlara doğru kaldırmasını emretti." (ç.n.)

Jacques, bu sahneyi bir müddet seyrettikten sonra kendisi gibi oraya bakan efendisine: "Orada neler oluyor efendim?" diye sordu.

Efendi: Gördüğümden başka ne olabilir ki?
Jacques: Hiçbir şey anlamamışsınız.
Efendi: Peki sen ne anladın?
Jacques: Bu budala, kendini beğenmiş, tembel hayvan şehirden gelmiştir. Önceleri binek hayvanı olmasından kurumlanarak çifte sürülmeyi küçümsüyor; sözün kısası bu hayvan sizin atın ve aynı zamanda Jacques'ın sembolüdür. Onlar da bunun gibi aşağılık mahlûklardır. Başkentte uşaklık etmek uğruna köylerinden ayrılmışlardır; sokakta dilenmeyi, açlıktan ölmeyi, dünyadaki mesleklerin en şereflisi ve en faydalısı olan çiftçiliğe dönmeye tercih ederler.

Efendisi gülmeye başladı. Jacques da sesini duymayan çiftçiye şunları söylüyordu: "Zavallı adamcağız istediğin kadar vur; o buna alıştı; bu kerataya çalışma zevkini ve şerefini biraz olsun öğretmek için birden fazla kırbaca ihtiyacın olacak..." Efendisi gülmeye devam ediyordu. Jacques yarı sabırsızlık yarı merhametle yerinden kalkıp çiftçiye doğru yürüdü. İki yüz adım atmamıştı ki efendisine dönüp bağırmaya başıdı: "Efendim, gelin gelin; bu sizin atınız..."

Gerçekten oydu. Hayvan Jacques'la efendisini tanır tanımaz yerden fırladı, yelesini salladı, kişnedi, şahlandı ve sonra burnunu arkadaşının burnuna şefkatle yaklaştırdı. Bu sırada Jacques öfkeyle homurdandı: "Seni hergele, edepsiz, seni tembel; seni tekmelememi kim engelleyebilir?..." Efendisi ise aksine, hayvanı öpüyor, sağrısını okşuyor, sevincinden adeta ağlıyor ve: "Ah sevgili atım, zavallı atım benim, nihayet sana kavuştum!" diyordu.

Çiftçi bu sözlerden bir şey anlamadı ve şöyle dedi: "Baylar, bu atın önceden size ait olduğunu anlıyorum. Ama artık benim atım; onu son panayırda satın aldım. Ona verdiğim

paranın üçte ikisini vererek benden almaya razı olursanız, bana çok büyük bir iyilik etmiş olursunuz; çünkü hiçbir işime yaramıyor. Ahırdan çıkarmak bir mesele, çifte koşmak ayrı bir mesele. Tarlaya gelir gelmez de kendini yere atıyor; bir adım atmak ya da sırtında bir küfe taşımak yerine ölünceye kadar dayak yemeye razı olur. Baylar, Tanrı aşkına beni bu melun hayvandan kurtarın. Güzel bir hayvan ama bir süvarinin altında tırısa kalkmaktan başka bir şeye yaramaz; bu da benim işimi görmez..."

Ona, atı kendi atlarından biriyle değiştirmeyi önerdiler. Köylü kabul etti. Bizim iki yolcu yavaş yavaş dinlendikleri yere geri döndüler ve oradan, köylüye verdikleri atın yeni görevini neşeyle benimsediğini görerek sevindiler.

Jacques: Buna ne dersiniz?

Efendi: Sana ilham geldiğine inanmak lazım. Ama Tanrı tarafından mı yoksa şeytandan mı orasını bilmem. Sevgili Jacques, korkarım şeytan senin yüreğine saklanmış.

Jacques: Ama neden şeytan?

Efendi: Çünkü keramet gösteriyorsun ve muhakeme tarzın şüpheli.

Jacques: Kerametlerle muhakeme tarzı arasında bir ilişki var mı?

Efendi: Anlaşılan Dom La Taste'yi okumamışsın.

Jacques: Benim okumadığım Dom La Taste ne diyor?

Efendi: "Şeytan da, Tanrı gibi mucizeler yaratır." diyor.

Jacques: Peki şeytanın mucizeleriyle Tanrı'nın mucizelerini nasıl ayırt ediyor?

Efendi: Muhakeme tarzına bakarak. Muhakeme tarzı iyiyse mucizeler Tanrı'dan geliyor; kötüyse şeytandan.

Jacques ıslık çalmaya başlayıp ekledi:

— Peki, benim gibi zavallı bir cahile mucizeyi yaratanların muhakeme tarzlarının iyi mi yoksa kötü mü olduğunu kim öğretecek? Haydi efendim, atlarımıza binelim. Sizi atınıza kavuşturanın Tanrı mı yoksa Beelzebub mu olduğu nenize gerek? Sonuç aynı değil mi?

Efendi: Hayır Jacques, içine şeytan girmiş olsaydı...

Jacques: Bundan nasıl kurtulurdum?

Efendi: Şeytan kovma ayinine kadar içki olarak sade okunmuş su içerek.

Jacques: Ben su içeceğim! Jacques kutsal su içecek. Okunmuş ya da okunmamış bir damla su içmektense yüreğime bir yığın şeytanın saklanmasını tercih ederim. Benim hidrofobim olduğunu[32] bilmiyorsunuz?

Ah! *Hidrofobi* mi? Jacques *hidrofobi* mi dedi? Hayır, okuyucum hayır. Bu kelimeyi söyleyen o değil, ama sizi sert bir şekilde eleştiriyorum, size ne kadar güzel olursa olsun bir komedyayı, tragedyayı, tek bir diyaloğu bir sözün kahramanın değil yazarın ağzından çıkmış olduğunu düşünmeden okumanızı önereceğim.

Jacques efendisine: "Suyu görür görmez nasıl korktuğumu bilmiyor musunuz?" demişti. Pekâlâ! Gerçeğe uygun olmasa da, bu sözleri başka bir şekilde ifade ederek sözü kısaltmıştım.

Atlarına bindiler ve Jacques efendisine: "Aşk hikâyelerinizi anlatıyordunuz; iki kere sadete erdikten sonra üçüncüsünü anlatacağınız yerde kalmıştınız."

Efendi: Koridorun kapısının aniden açılmasıyla oda gürültüyle yürüyen bir yığın insanla doldu, ışığı fark ediyor, hep bir ağızdan konuşan kadın ve erkek sesleri duyuyordum. Perdeler birdenbire yukarı çekildi. Kızın babası, anası, teyzeler, yeğenleri ve bir polis komiseri karşımda duruyordu. Komiser ötekilere ciddi bir sesle "Baylar, bayanlar, gürültü patırtı çıkarmaya gerek yok. Suçüstü yakaladık. Mösyö kibar bir adam; bu hatayı telafi edecek tek bir yol var; bunu kanun zoru olmadan kendi istekleriyle yerine getireceklerdir..."

32 Su korkusu. (ç.n.)

Söylediklerinin her kelimesi ana ile babanın sitemleriyle ve başını yorganın altına saklayan Agathe'a ağzına gelenleri söyleyen yeğenlerinin ve teyzelerinin ağır sözleriyle kesiliyordu. Ben şaşırıp kalmıştım ve ne diyeceğimi bilemiyordum. Komiser, alaycı bir ses tonuyla: "Mösyö çok rahat görünüyorsunuz; ama yataktan çıkmanız ve giyinmeniz gerekiyor..." dedi. Dediğini yaptım ama sırtıma geçirdiğim şövalyenin elbisesiydi. Bir masanın etrafına toplanıldı. Komiser zabıt tutmaya başladı. Bu sırada kızının üstüne atılıp dövmek isteyen anneyi güçlükle zapt edebiliyorlardı. Kocası ona: "Sakin ol hanım, sakin ol; kızı dövsek de bir işe yaramaz; olan olmuş bir kere. Dur bakalım her şey yoluna girer elbet..."diyordu. Odada bulunan diğerleri keder, öfke ve nefretle sandalyelere oturmuşlardı., Ara sıra karısına çıkışan baba: "İşte kızını başıboş bırakmanın sonu..." gibi laflar ediyor, kadın da ona: "O onurlu ve dürüst haliyle bu mösyönün böyle şeyler yapabileceğine kim ihtimal verebilirdi ki?" diye cevap veriyordu. Ötekiler susuyorlardı. Tutulan zabıtı okudum. Yazılanların hepsi doğru olduğu için imzalamaktan başka çare yoktu. İmzadan sonra komiserle beraber aşağıya indik. Komiser nazik bir şekilde kapının önünde duran arabaya binmemi söyledi; beni etrafımda bir sürü adamlarla For-L'Evêque'e götürdüler.

Jacques: For-L'Evêque'e! Hapishaneye yani!

Efendi: Evet hapishaneye. Bundan sonra alçakça bir dava başladı. Agathe'la evlenmemi istiyorlardı. Kızın anası babası başka hiçbir anlaşmaya yanaşmıyorlardı. Ertesi sabah erkenden şövalye yanıma geldi. Her şeyi öğrenmişti. Agathe perişan bir haldeydi; anası babası hiddetten kuduruyorlardı. Kendilerine benim gibi bir hayâsızı tanıştırdığı için şövalyeye söylemediklerini bırakmamışlardı. Başlarına gelen felaketin, kızlarının onursuz akıbetinin baş sorumlusunun o olduğunu düşünüyorlardı. Zavallılar acınacak bir

haldeymişler. Şövalye Agathe ile özel olarak konuşmak istemiş, buna güçlükle izin vermişlerdi. Agathe neredeyse onun gözlerini oyacaktı. Kız ona en ağır küfürleri savurmuştu. Şövalye zaten böyle bir tepkiyi bekliyordu. Öfkesinin yatışmasını bekleyip ona daha makûl düşünmesini önermişti, ama kız şövalyenin söylediklerini dinlemiyor, farklı şeyler söylüyordu: "Annem ve babam beni arkadaşınızla yakaladı; acaba onunla yatarken, sizinle yattığımı sandığımı söylemek gerekmez mi?" Şövalye de şu cevabı vermiş: "Ama samimiyetle şunu söyleyin, arkadaşımın sizinle evlenebileceğine inanıyor musunuz?", "Hayır alçak, hayır aşağılık mahlûk o ceza sana verilmeli.

— Fakat, dedim şövalyeye, bu işten beni kurtarmak sadece sizin elinizde...

— Ama nasıl?

— Nasıl mı? Her şeyi olduğu gibi anlatarak...

— Bunu yapacağımı söyleyerek Agathe'ı tehdit ettim, ama kuşkusuz böyle bir şey yapmayacağım. Bunun işimize yarayacağı şüpheli, bizi daha zor duruma sokabilir. Üstelik bütün olanlar sizin hatanızdan kaynaklandı.

— Benim hatamdan mı?

— Evet, sizin hatanız. Önerdiğim muzipliği kabul etseydiniz bu işin sonu pek eğlenceli olacaktı. Ama olmadı, şimdi bu işten sıyrılmak lazım.

— Fakat şövalye, bana şu küçük ayrıntıyı açıklayabilir misiniz? Gardroptan benim elbisem alınıp yerine sizinki konmuştu. Bu sırrı çözebilmek için boş yere düşündüm durdum. Bu yüzden Agathe'dan şüpheleniyorum. Aklıma bu tuzaktan onun da haberdar olduğu ve ailesiyle iş birliği yapması ihtimali geliyor.

— Belki de sizi yukarı çıkarken görmüşlerdir. Siz soyunur soyunmaz benim elbisemi göndererek, sizin elbisenizi istemişlerdir.

— Bu iş zamanla aydınlanır...

Şövalyeyle bu şekilde tartışıp, küfürleşip, birbirimizi suçlayıp, teselli edip, sonra özür dilerken komiser içeri girdi. Şövalye sapsarı kesildi ve dışarı çıktı. Komiser iyi bir adamdı. Hakkımdaki zaptı okurken, öğrenciliğinde benim adımı taşıyan bir gençle arkadaşlık etmiş olduğunu hatırlamış ve benim bu eski okul arkadaşının akrabası yahut da oğlu olabileceğimi düşünmüş. Gerçekten de durum böyleydi. İlk sorusu, o içeri girer girmez sıvışan adamın kim olduğunu sormak oldu.

"Sıvışmadı." diye cevap verdim; "Dışarıya çıktı. Benim yakın arkadaşım, şövalye Saint-Ouin'dir."

— Arkadaşınız ha! Çok garip bir arkadaşınız var doğrusu! Bana ihbarda bulunanın bu arkadaşınız olduğundan haberiniz var mı bayım? Yanında kızın babası ve bir akrabası vardı.

— O mu haber verdi?

— Evet ta kendisi.

— Bundan emin misiniz?

— Eminim. Adı neydi?

— Şövalye Saint-Ouin.

— Hah! Şövalye Saint-Ouin, mesele anlaşıldı. Şu sizin yakın arkadaşınız şövalye Saint-Ouin'in kim olduğunu biliyor musunuz? Dolandırıcının biri, mimlenmiş bir sabıkalı. Polis bu tip adamları muhbirlik yapmaları için serbest bırakır. Bunlar dolandırıcıdırlar ve kendileri gibi dolandırıcıları ele verirler. Bu yüzden yaptıkları kötülüklerin zararından çok, önceden haber verdikleri kötülükler bakımından faydalı sayılırlar...

Komisere başımdan geçen acıklı macerayı olduğu gibi anlattım. Ama durumun aleyhime olduğunu, hiçbir şeyin beni temize çıkaramayacağını, yine de kızın anasını babasını çağırtıp konuşacağını, kızı sıkıştırıp gerçeği itiraf ettirmeye çalışacağını, hâkime meselenin iç yüzünü anlatmamı ve benim haklı çıkmama yarayacak hiçbir şeyi ihmal etmemi söyledi.

Ama bu insanlar fikirlerinde ısrar etmeye karar vermişlerse, mahkemenin hiçbir şey yapamayacağını da ekledi. "Nasıl! Sayın komiser, yani kızla evlenmek zorunda mı kalacağım?"

— Evlenmek! Bu biraz fazla olur, böyle bir ceza verileceğini sanmıyorum. Yalnız büyük bir tazminat ödemeniz gerekir..." Ama Jacques sen bir şeyler söylemek istiyorsun galiba.

Jacques: Evet, parayı verdiği halde o kadınla yatamamış olan benden daha talihsiz olduğunuzu söylemek istiyordum. Agathe gebe kalsaydı hikâyenizi daha anlamlı bulurdum.

Efendi: Yine tahminlere başlama. Komiser, beni tahliye etmelerinden birkaç gün sonra kızın karakola gelip gebe olduğunu haber verdiğini söylemişti.

Jacques: İşte bir de çocuk babası oldunuz.

Efendi: Hiç zarar vermediğim bir çocuk.

Jacques: Ama sizin değil.

Efendi: Ne hâkimin kayırması, ne de komiserin çabaları davanın gidişatını değiştirmedi. Ama kız ve ailesi kötü nam sahibi oldukları için evlenmek zorunda kalmadım. Beni yüklü bir para cezasına, doğum masraflarını ödemeye ve dostum şövalye Saint-Ouin'in çevirdiği dolaplar sonucunda dünyaya gelmiş olan ve ona küçültülmüş bir numunesi kadar benzeyen çocuğun bakım ve eğitim masraflarını karşılamaya mahkûm ettiler. Mlle. Agathe bu iri oğlanı yedi sekiz ay sonra doğurmuştu. Ona derhal iyi bir dadı tutuldu. O gün bu gündür, aylığını ben veririm.

Jacques: Oğlunuz şimdi kaç yaşında?

Efendi: Yakında on yaşına girecek. Onu köyde bıraktım. Orada köyün öğretmeninden okuma yazma ve matematik öğrendi. Gittiğimiz yerden pek uzakta değil. Bu vesileyle bakım msaraflarını ödeyip onu bir işe yerleştireceğim.

Jacques ve efendisi o gece de yolda yattılar. Yolculuklarının sonuna yaklaşmışlardı. Bunun için Jacques aşk mace-

ralarını anlatmaya tekrar başlayamadı. Ayrıca boğaz ağrısı da tamamıyla geçmiş değildi. Ertesi gün gidecekleri yere vardılar...

— Nereye?

— İnanın bilmiyorum.

— Gittikleri yerde ne işleri vardı?

— İstediğinizi düşünün. Jacques'ın efendisi, işlerinden herkese bahseder mi ki? Ne olursa olsun bu işler onların orada on beş günden fazla kalmalarını gerektirmiyordu. Bu işlerin sonu iyi mi yoksa kötü müydü? Bunu da bilmiyorum. Jacques'ın boğaz ağrısı onun hiç de sevmediği iki ilaçla, perhiz ve dinlenmeyle iyileşti.

Bir sabah efendi uşağına: "Atlara eğer vur, mataranı doldur. Bildiğin yere gitmemiz lazım." dedi. Bu emir hemen yerine getirildi. Böylece şövalye Saint-Ouin'in çocuğunun on yıldır Jacques'ın efendisinin parasıyla bakıldığı yere doğru yola koyuldular: Yattıkları handan biraz uzaklaştıktan sonra efendisi Jacques'a: "Benim aşk maceralarım hakkında ne düşünüyorsun Jacques?" diye sordu.

Jacques: İnsanların alnına ne garip şeyler yazılır. İşte bir gayrimeşru çocuk. Yarın bu küçük yumurcak dünyanın başına kim bilir ne işler açacak? Onun bir imparatorluğu zafere ulaştıracağını veya yok edeceğini kim bilebilir ki?

Efendi: Sana cevabım hayır olacak. Onu iyi bir tornacı veya saatçi yapacağım. Evlenecek, çocukları da tornacı olacak.

Jacques: Evet alınlarına yazılmışsa. Peki ama neden bir tornacının dükkânından bir Cromwell çıkmasın? Kralının kafasını kesen adam, bir bira üreticisinin yanında çalışmıyor muydu? Bugün hâlâ...

Efendi: Bırak şimdi bunları. İyileştin; benim aşk maceralarımı da dinledin. Şimdi artık kendi maceralarını anlatmalısın.

Jacques: Her şey buna engel oluyor. Öncellikle yolumuz çok kısa, ikincisi nerede kaldığımı unuttum, üçüncüsü de içimdeki kötü bir his... Bu hikâyenin bitmemesi gerektiğini, başımıza felaket getireceğini, daha söze başlar başlamaz, mutlu ya da mutsuz bir olayın lafımı yarıda keseceğini düşünüyorum.

Efendi: Mutlu bir olaysa ne güzel!

Jacques: Orası öyle. Ama içimdeki ses başımıza bir felaket geleceğini söylüyor.

Efendi: Felaket diyorsun; kabul. Ama konuşsan da sussan da bunu önlemek mümkün mü?

Jacques: Bunu kim bilir ki?

Efendi: Sen birkaç yüzyıl geç doğmuşsun.

Jacques: Hayır efendim, herkes gibi vaktinde doğdum.

Efendi: Büyük bir kâhin olurdun.

Jacques: Kâhinlik nedir pek bilmem. Öğrenmeye de niyetim yok.

Efendi: Bu senin keramet kitabının önemli bir bölümüdür.

Jacques: Doğru; ama o kadar eskiden yazılmış ki şimdi bir kelimesini bile hatırlamıyorum. Bakın efendim, cumhuriyetin bütün kâhinlerinden, bütün kerametli kazlardan ve kutsal piliçlerinden daha doğru haber veren nedir biliyor musunuz, mataradır. Mataraya danışalım.

Jacques matarasını aldı ve ona uzun uzun danıştı. Efendisi saatini ve enfiye kutusunu cebinden çıkardı. Jacques: "Sanırım şu an geleceği eskisi kadar karanlık görmüyorum. Söyleyin bakayım nerede kalmıştım." dedi.

Efendi: Desglands'ın şatosundaydın, dizin biraz iyileşmişti. Annesi Denise'e sana bakmasını tembih etmişti.

Jacques: Denise çok itaatkâr bir kızdı. Dizimdeki yara hemen hemen kapanmış gibiydi. Hatta o çocuğun herkesi

ayağa kaldırdığı gece dans bile etmiştim. Ama zaman zaman dayanılmaz ağrılarım oluyordu. Beni ameliyat eden meslektaşından daha bilgili olan şatonun cerrahı, ağrının ısrarla devam etmesi üzerine bunun, kurşun çıkarıldığı sırada içeride unutulan yabancı bir cisimden ileri gelebileceğini düşündü. Bir sabah erkenden odama geldi. Yatağıma bir masa yanaştırdı, yatağımın perdesi açıldığında bu masanın üstünün kesici aletlerle dolu olduğunu gördüm. Denise baş ucuma oturmuş sıcak gözyaşları döküyordu. Anası kollarını kavuşturmuş ayakta duruyordu. Oldukça kederli bir hali vardı. Cerrah ceketini çıkarmış, kollarını sıvamıştı. Sağ elinde bir neşter vardı.

Efendi: Anlattıkların beni korkutuyor.

Jacques: Ben de korkmuştum. Cerrah: "Dostum, ağrı çekmekten bıkmadın mı?" diye sordu.

— Hem de nasıl.

— Bunun sona ermesini ve bacağının kurtulmasını ister misin?

— Elbette.

— O halde bacağını yataktan dışarı çıkar da rahat çalışabileyim.

Ayağımı uzattım. Cerrah neşterin sapını dişlerinin arasına sıkıştırdı, bacağımı sol koltuğunun altına aldı; sıkı sıkıya kavradı. Sonra neşterini tekrar eline alarak yaramın ağzının ortasına geniş ve derin bir yarık açtı. Ben gözümü bile kırpmadım. Ama Jeanne başını çevirmişti; Denise bir feryat koparak bayıldı.

Burada Jacques hikâyesine ara verdi ve yeniden matarasına el attı. Hikâyeye verdiği aralıklar kısaldıkça geometricilerin ters orantılı olarak dedikleri gibi mataraya daha sık el atıyordu. Ağzına gidişinde dolu olan matara dönüşünde mutlaka boştu. Öyle ki bizim şu yol ve köprücü mühendislerimiz Jacques'ı tanımış olsalardı onu mükemmel bir odo-

metre[33] yerine kullanırlardı. Matarayı böyle üst üste yuvarlamasının sebebi Denise'i ayıltmak ve cerrahın açtığı yaranın acısını unutabilmekti. Denise kendine geldi. Dizinin ağrısı geçti ve hikâyesine devam etti.

Jacques: Bu büyük yarık, yaranın dibini olduğu gibi gösteriyordu. Cerrah pensleriyle içeriden, yaralandığım sırada orada kalmış olan donumun küçük bir parçasını çıkardı. Bu kumaş parçası yaranın ağrımasına ve bir türlü kapanmamasına sebep oluyordu. Bu ameliyettan sonra, durumum Denise'in de yardımıyla günden güne iyileşti. Artık ne ağrı kaldı, ne ateş. İştahım, gücüm yerine geldi; rahat uyumaya başladım. Denise yarama her gün büyük bir özen ve şefkatle pansuman yapıyordu. Yaramın üstünden sargıyı çıkarırken elini ne büyük bir ihtiyat ve incelikle kullandığı görülecek şeydi. Bana en ufak bir acı vermekten korkuyor, yaramı büyük bir dikkatle temizliyordu. Yatağımın kenarına oturduğumda, o bir dizini yere dayıyor, ben de bacağımı ara sıra sıktığım bacağına dayıyordum. Bir elimi de omuzuna atarak, sevgi dolu bakışlarla seyrediyordum. Sanırım o da bana böyle bakıyordu. Pansuman bittiğinde iki elini ellerimin arasına alıyor, teşekkür ediyor, minnetimi ifade edecek söz bulamıyordum. O ayakta başını öne eğip hiçbir şey söylemeden beni dinliyordu. Şato civarından bir seyyar satıcı geçtiğinde ona hep bir şeyler alırdım. Bazen bir şal, bazen birkaç arşın Hint ipeği yahut muslin, bazen bir çift pamuk çorap veya yakut bir yüzük. Satın aldıktan sonra işin zor yanı bunları kıza vermekti. O da bu hediyeleri alırken sıkılıyordu. Bir gün ona ne hediye edeceğimi düşünürken ipek çorap bağları satın almıştım. Beyaz üzerinde, mavi ve kırmızı noktalar vardı. Üzerinde de bir cümle yazılıydı. Sabahleyin, o gelmeden çorap bağlarını yatağımın yanındaki iskemlenin arkalığına astım. Denise içeri girer girmez bunları fark etti ve: "Ah ne güzel çorap bağları!" dedi.

33 Katedilen yolu ölçen alet. (ç.n.)

— Sevgilime aldım, dedim.

— Demek bir sevgiliniz var, öyle mi Mösyö Jacques?

— Evet, size anlatmamış mıydım?

— Hayır, herhâlde çok güzeldir.

— Çok güzel.

— Onu çok seviyor musunuz?

— Bütün kalbimle.

— O da sizi seviyor mu?

— Bilmem ki. Bu çorap bağları ona alındı. Kendisine bunları alırsam bana beni sevinçten çıldırtacak bir şey vaat etmişti.

— Ne vaat etmişti?

— Bu çorap bağlarından birini ona kendi elimle takacağım... Denise'in yüzü kızardı, söylediklerimi anlayamadı. Bu çorap bağlarının başka biri için alındığını zannetti. Hüzünlendi, beceriksizlik üstüne beceriksizlik yaptı. Pansuman için gerekli malzemeleri gözü önünde olduğu halde arıyor, bulamıyordu. Isıttığı şarabı devirdi. Yarama pansuman yapmak için yatağıma yaklaştı. Bacağımı tuttu. Eli titriyordu. Sargıları birbirine karıştırarak çözdü. Yaramı buğulaması gerektiğinde bunun için gereken şeyleri unutmuş olduğunu gördü. Pansuman yapmaya başladı. Bir taraftan da ağlıyordu.

— Denise, galiba ağlıyorsunuz, neyiniz var?

— Hiç.

— Sizi üzdüler mi?

— Evet.

— Kim bu sizi üzen kötü insan?

— Siz.

— Ben mi?

— Evet.

— Peki sizi üzecek ne yaptığımı söyler misiniz?..

Bana cevap verecek yerde gözlerini çorap bağlarına çevirdi. "Yoksa sizi ağlatan bu mu?" diye sordum.

— Evet.

— Pekâlâ o halde! Denise, artık ağlamayın çünkü onları sizin için almıştım.

— Mösyö Jacques, doğru mu söylüyorsunuz?

— Elbette. O kadar doğru ki, işte ispatı.

Bunları söyleyerek ona çorap bağlarının ikisini uzattım, fakat birini elimde tuttum. O anda gözyaşlarının arasından bir gülümseme belirdi. Onu kolundan tuttum; yatağıma yaklaştırdım, bir ayağını yakalayarak yatağın kenarına bastırdım. Etekliğini dizkapağına kadar sıyırdım, o iki eliyle daha fazla kalkmaması için bastırıyordu. Bacağını öptüm, elimde tuttuğum çorap bağını bağladım; tam o sırada annesi Jeanne içeri girdi.

Efendi: Can sıkıcı bir ziyaret.

Jacques: Belki evet, belki hayır. Bizim şaşkınlığımızın farkına varacak yerde, kızının elindeki çorap bağını gördü. "Güzel bir bağ." dedi, "Ama diğer teki nerede?"

— Bacağımda, diye Denise cevap verdi; bana sevgilisi için aldığını söylemişti. Ama ben benim için aldığını anladım. Anne birini taktığıma göre öteki de benim olmalı değil mi?

— Ah Mösyö Jacques, Denise'in hakkı var. Bir çorap bağı diğer teki olmadan bir şeye yaramaz. Herhâlde artık onun olan bu şeyi geri almazsınız.

— Neden almayayım?

— Ne Denise ne de ben bunu istemiyoruz da ondan.

— Durun anlaşalım; diğer tekini de sizin önünüzde bacağına bağlayayım.

— Hayır, hayır; olmaz.

— O halde ikisini de bana geri versin.

— Bu da olmaz.

O sırada Jacques ve efendisi şövalye Saint-Ouin'in çocuğunu ve onu yetiştirenleri görecekleri köyün yakınına gelmişlerdi. Jacques sustu, efendisi ona: "Atlarımızdan inelim ve şurada biraz dinlenelim."

— Neden?

— Çünkü aşk hikâyelerinin sonuna geldin.

— Tamamıyla değil.

— Devam etmek istesen de, yolun sonuna geldik.

— Efendiciğim, Denise'in bacakları diğer kadınlarınkinden daha uzundu.

— Hadi inelim.

Atlarından indiler, Jacques çarçabuk efendisinin yanına koştu, efendisi henüz ayağını yere basmadan kayışlar çözüldü ve bizim süvari, Jacques kollarının arasına almasaydı birdenbire sırtüstü yere uzanacaktı.

Efendi: Doğrusu mükemmel Jacques! Bak bana nasıl hizmet ediyorsun! Az kalsın kaburgalarım parçalanacak, kolum kırılacak, kafam yarılacak, belki de ölecektim.

Jacques: Ne büyük felaket!

Efendi: Ne dedin alçak? Dur, dur, şimdi sana nasıl konuşman lazım geldiğini öğretirim.

Bunun üzerine Jacques'ın efendisi, kırbacının kaytanını iki kere elinde doladıktan sonra Jacques'ın peşine düştü. Küfürler savuruyor, bela okuyor, hiddetten ağzı köpürüyor, atın etrafında koştururlarken kahkahalar atan Jacques'ı kovalıyordu. Nihayet ikisi de kan ter içinde kaldıklarında Jacques atın bir yanında soluklanmak için durup gülmeye devam ederken efendisi de atın diğer yanında soluklanmak için duruyor ama Jacques'a gözlerinden şimşekler çakarak bakıyordu. Biraz nefes aldıktan sonra Jacques: "Artık anlaşamaz mıyız efendiciğim?" dedi.

Efendi: Neden anlaşacak mışım ki köpek, edepsiz, alçak herif. Sen dünyadaki uşakların en kötüsü, ben de efendilerin en talihsiziyim.

Jacques: Bu da bizim çoğunlukla istemeden hareket ettiğimizin açık bir kanıtı değil midir? Gelin elinizi vicdanınıza

koyun da söyleyin: Yarım saattir yaptıklarınızdan ve söylediklerinizden hangisini isteyerek yaptınız? Sizi kuklam gibi oynatmadım mı? İsteseydim bir ay boyunca parmağımda oynatamaz mıydım?

Efendi: Nasıl! bana oyun oynadığını mı söylüyorsun?

Jacques: Evet bir oyun.

Efendi: Kayışları sen mi gevşetmiştin?

Jacques: Elbette.

Efendi: Demek beni keyfine göre oynatmak için başıma bir kukla ipi bağlamıştın?

Jacques: Hem de büyük bir özenle.

Efendi: Ve şu küstah cevabını önceden düşünmüştün, öyle mi?

Jacques: Önceden düşünmüştüm.

Efendi: Sen tehlikeli bir alçaksın.

Jacques: Söylesenize, bu kurnazlığı bana bir gün aynı şakayı yapmış olan yüzbaşıma borçlu değil miyim?

Efendi: Ya yaralansaydım?

Jacques: Böyle bir şey olmayacağı alnınıza yazılmıştı, üstelik yaralanmayacağınızı öngörmüştüm.

Efendi: Hadi oturalım; dinlenmeye ihtiyacımız var.

Otururlar.

Jacques: Budalalara lanet olsun!

Efendi: Herhâlde kendinden bahsediyorsun.

Jacques: Evet, kendimden, matarada bir damla kalmamış.

Efendi: Üzülme, kalsaydı onu ben içerdim. Çünkü susuzluktan yanıyorum.

Jacques: O halde iki damla saklamayan budalaya lanet olsun.

Efendisi, yorgunluklarını, susuzluklarını unutabilmek için Jacques'a aşk hikâyesine devam etmesi için yalvarır, Jacques kabul etmez, efendisi darılır, Jacques efendisinin darılışına aldırış etmez, nihayet Jacques hikâyeye devam

ederse başlarına felaket geleceğini söyledikten sonra anlatmaya başlar:

"Bir bayram günü, şatonun efendisi ava çıkmıştı..." Bunları söyledikten sonra birdenbire durdu ve: "Devam edemeyeceğim, bir kelime daha söylemem mümkün değil. Hayır; kaderin elini gırtlağımda hissediyorum. Tanrı aşkına efendim, susmama izin verin."

— Peki, sus bakalım. Git karşına çıkan ilk kulübeden çocuğun bakıcısının adresini sor..."

Bakıcının evi biraz aşağıdaydı. İkisi de atlarını yularlarından tutarak oraya doğru yürüdüler. Bakıcının kapısının açılmasıyla bir adam belirdi. Jacques'ın efendisi bir feryat koparark elini kılıcına attı. Kapıdaki adam da aynısını yaptı. Atlar kılıç şakırtılarından ürktüler. Jacques'ın atı yularını koparark kaçtı; o anda da efendisinin düello ettiği adam ölüp yere serilmişti. Köylüler koşup geldiler.

Jacques'ın efendisi atına atladığı gibi dörtnala oradan uzaklaştı. Jacques'ı yakaladılar; ellerini arkasından bağladılar; doğru hâkimin huzuruna çıkardılar. O da Jacques'ı hapse attırdı. Öldürülen adam o gün çocuklarının bakıcısının evine Agathe'la birlikte gelmiş olan şövalye de Saint-Ouin'di. Agathe sevgilisinin cesedinin yanında saçlarını yoluyordu. Jacques'ın efendisi artık görülemeyeceği kadar uzaklaşmıştı. Jacques, hâkimin yanından hapishaneye giderken: "Böyle olması gerekiyormuş, demek alnıma böyle yazılmış..." diyordu.

Ben de burada duruyorum. Çünkü bu iki kişi hakkında bütün bildiklerimi size anlattım.

— Jacques'ın aşk maceraları ne olacak? Jacques belki yüz defa bu hikâyeyi sona erdiremeyeceğini söylemişti, ben de Jacques'a hak veriyorum. Bana kızdığınızı fark ediyorum. Pekâlâ öyleyse! Siz hikâyeye onun bıraktığı yerden keyfinize göre devam edin ya da Mlle. Agathe'ın evini ziyaret edin. Jacques'ın hapsedildiği köyün adını öğrenip Jacques'ı

bulun ve ona sorun, sizi memnun etmek için çok nazlanmayacaktır; hem hikâyeyi anlatmak canının sıkıntısını azaltır. Kendilerinden şüphe etmek için elimde haklı gerekçeler olarak bulunan bazı hatıralar sayesinde bu hikâyenin eksik kalan yanını tamamlayabilirdim. Ama neye yarar ki? İnsanlar ancak gerçek olduğuna inandıkları şeylerle ilgilenirler. Üstad François Rabelais'nin *Pantagruel*'inden ve *Compère Mathieu*'nün[34] maceralarından sonra en önemli eser olan Kaderci Jacques ile Efendisi üzerinde ciddi bir inceleme yapmadan bir şey söylemek cüretkârlık olsa da, bu hatıraları bütün zihnimi toplayarak, büyük bir tarafsızlıkla okuyacağım ve bir haftaya kadar size bu konudaki fikrimi söyleyeceğim. Benden daha zeki biri yanıldığımı kanıtlarsa da sözümü geri alacağım.

Kitabı basan şunları ilave etmektedir. Bir hafta geçti. Söz konusu hatıraları okudum. Elimdeki metnin üç paragrafından birincisinin ile sonuncusunun gerçek olduğunu fakat ortadakinin değiştirildiğini anladım. İşte Jacques ve efendisinin yarım kalan konuşmalarından biri:

Bir bayram günüydü; şatonun efendisi ava çıkmıştı ve şatodaki dostları bir çeyrek fersah ötedeki kiliseye ayine gitmişlerdi. Jacques uyanmış, Denise yanına oturmuştu. İkisi de susuyorlardı. Birbirlerine darılmış gibi bir halleri vardı. Gerçekten de dargındılar. Jacques, Denise'in kendisini mutlu etmesini sağlamak için her çareye başvurmuş, ama Denise bunu kabul etmeye hiç yanaşmamıştı. Uzun bir sessizlikten sonra Jacques hüngür hüngür ağlayarak, sert ve kederli bir ses tonuyla ona: "Demek beni sevmiyorsunuz..." dedi. Denise gücenmiş bir halde ayağa kalktı, onu kolundan tutarak yatağın kenarına oturttu. Kendisi de yanına oturdu ve: "Çok güzel Mösyö Jacques! Demek sizi sevmiyorum öyle mi? Zavallı Denise'e keyfinizin istediğini yapın..." Bunları

34 Henri-Joseph Du Laurens'in (1719-1793) bir eseri. (ç.n.)

söylerken iki gözü iki çeşme ağlıyor, hıçkırıktan boğulacak gibi oluyordu.

Söyleyin bana okuyucum, Jacques'ın yerinde olsaydınız, ne yapardınız? Hiç. Tamam! İşte Jacques'da bunu yaptı. Denise'i tekrar iskemlesine oturttu. Ayaklarına kapandı, gözlerinden akan yaşları sildi, ellerini öptü, onu teselli etmeye çalıştı. Kızın kendisini derin bir şefkatle sevdiğine inanarak, aşkını ödüllendireceği anı kızın seçmesini söyledi. Bu davranışı Denise'i etkilemişti.

Belki de Jacques'ın Denise'in ayaklarına kapanmışken gözyaşlarını silemeyeceği konusunda itiraz edilecek... Ama iskemle çok alçak olabilir; metinde böyle bir şey yok ama biz böyle olduğunu varsayabiliriz.

Şimdi Kaderci Jacques'la efendisinin konuşmalarının daha önce yaşanmış ve Sterne'in de oradan aşırmış olması koşuluyla gelelim *Tristram Shandy'nin Hayatından* alıntı yapılan ikinci paragrafa. Ama ben buna ihtimal vermiyorum. Kendi milletinden olan ve bizim eserlerimizi aşırdıktan sonra bize ağız dolusu küfür eden edebiyatçılar arasında Sterne'e ayrı bir değer veririm.

Bir başka sabah, Denise Jacques'ın yarasına pansuman yapmaya gelmişti. Şatoda herkes uyuyordu. Denise titreyerek yaklaştı. Jacques'ın kapısına geldiğinde durdu; içeri girip girmemeye karar veremiyordu. Titreyerek içeri girdi. Uzun zaman yatağın yanında durdu. Bir süre açmaya cesaret edemediği perdeleri nihayet yavaşça araladı. Jacques'a "Günaydın." dedi. Titreyerek sağlığının nasıl olduğunu, geceyi nasıl geçirdiğini sordu. Jacques da gözünü yummadığını, dizinin çok kaşındığını söyledi. Denise onun sıkıntısını gidermeye çalıştı. Küçük bir fanila parçası aldı; Jacques bacağını yataktan dışarı uzatmıştı. Denise yaranın altını fanila parçasıyla ovmaya başladı. Önce bir sonra iki, sonra üç, sonra dört parmağıyla nihayet bütün eliyle ovdu. Jacques aşkından kendinden geçmiş bir halde, onu seyrediyordu. Sonra Denise

kapandığı nokta hâlâ kıpkırmızı olan yarayı evvela bir sonra iki, üç, dört parmakla ve nihayet bütün eliyle ovmaya başladı. Ama rahatsızlık sadece dizinde değildi. Dizinin üzerinde daha şiddetle hissettiği kaşıntıyı da gidermek gerekiyordu. Denise elini dizin üst tarafına koydu ve yine önce bir, iki, üç, dört parmağıyla ve sonra bütün eliyle ovmaya başladı. Gözünü hiç kırpmadan ona bakan Jacques'ın ihtirası gittikçe artıyordu; öyle bir an geldi ki o kendini tutamayarak Denise'in elini tuttu ve ... Öptü.

Ama hikâyenin bundan sonraki kısmının aşırma olduğuna hiç şüphe yok. Aşırmayı yapan şunları ilave ediyor: "Okuyucum, Jacques'ın aşkına dair size anlattıklarımdan tatmin olmadınızsa siz daha iyisini yazın, bunu kabul ederim. Ama ne yaparsanız yapın, benim gibi sona erdireceğinizden eminim."

— Yanılıyorsun adi iftiracı; sonu seninkine hiç benzemeyecek. Jacques bu eli öpmüştü. Fesatlık sizin içinizde. Kötü anlamlar çıkarıyorsunuz. Peki! Sadece elini mi öpmüştü?

Kesinlikle, Jacques karısı olmasını istediği bir kızı taciz etmeyecek kadar sağduyuluydu. Kızda bütün ömrünü zehirleyecek olan bir nefret duygusu yaratmak istemezdi. Ama önceki paragrafta Jacques'ın, kızın kendisini mutlu etmesi için elinden geleni yaptığı söylenmemiş miydi?

— Demek ki o zaman henüz Denise'le evlenmeyi düşünmüyormuş.

Üçüncü paragraf bize Jacques'ı, bizim zavallı kaderciyi anlatıyor. Ayaklarına ve ellerine zincir vurulmuş. Karanlık bir zindanın dibinde samanların üstüne uzanmış. Yüzbaşısının felsefi ilkelerinden aklında kalanları hatırlamaya çalışıyor, belki de bir gün şu kara ekmek ve suyla beslendiği rutubetli, pis kokulu, karanlık hücreyi, saldıran farelere karşı kendini koruyacak ellerinin ve ayaklarının olduğu bu günleri arayacağını düşünüyordu. Bize o bu düşüncelere dalmışken hücresinin ve hapishanenin kapısının kırıldı-

ğı, bir düzine haydutla birlikte özgürlüğüne kavuştuğu ve Mandrin çetesine katıldığı anlatılıyor. Bu arada atlı polisler efendisini kovalayıp yakalamış ve başka bir hapishaneye atmışlardı. Buradan ilk macerasında da ona çok yardımı dokunmuş olan komiserin sayesinde kurtuldu. Desglands'ların şatosuna çekilip dünyadan uzaklaştıktan iki üç ay kadar sonra mutluluğu için saati ve enfiye tabakası kadar lüzumlu olan uşağına bir tesadüf eseri tekrar kavuştu. Her saatine bakışında, her enfiye çekişinde içini çekerek: "Zavallı Jacques'cığım! Başına kim bilir neler geldi?.." diyordu. Bir gece Mandrin çetesi Desglands'ların şatosuna saldırdı. Jacques velinimeti ve metresinin evini tanıdı. Araya girdi ve şatoyu yağmadan kurtardı. Bundan sonra Jacques, efendisi, Desglands, Denise ve Jeanne arasındaki beklenmedik buluşmayı okuyoruz.

— Sen misin dostum!

— Siz misiniz sevgili efendiciğim!

— Bu adamların arasına nasıl karıştın?

— Ya sizin burada ne işiniz var?

— Siz misiniz Denise?

— Siz misiniz Mösyö Jacques? Sizin için ne çok ağladım!..."

Bu esnada Desglands şöyle haykırıyordu: "Bardak getirsinler, şarap getirsinler, çabuk, çabuk hepimizin hayatını o kurtardı..."

Birkaç gün sonra şatonun ihtiyar kapıcısı öldü. Jacques onun görevini üstlendi ve Denise'le evlendi. Ona Zenon'un ve Spinoza'nın öğrencilerine yakışacak şekilde ilgi gösteriyor, Desglands ve efendisi tarafından seviliyor, karısı da kendisine tapıyordu. Çünkü böyle olması alnına yazılmıştı.

Beni efendisinin ve Desglands'ın Jacques'ın karısına âşık olduğuna inandırmaya çalıştılar. Doğru olup olmadığını bilmiyorum. Ama Jacques'ın her akşam kendi kendine: "Boynuzlanmak alnına yazılmışsa, ne yapsan nafile,

boynuzlanacaksın; ama tam tersi yazılmışsa, ne yaparlarsa yapsınlar boşuna, sana boynuz takamayacaklardır. Bu yüzden, haydi dostum uyumana bak..." deyip uykuya daldığına eminim.